

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacrae Theologiae Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiae Ad Mentem Scoti Cursus Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

Liber Secundus Physicorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

nec desinere debet intro ducta anima; unde totum compositum ex ea, & materia prima simul cum quantitate ac qualitatibus suis manet cum anima in viuentem. Secus autem est de non viuentibus, in quibus vnica tantum est forma substantialis, ad cuius introductionem alia destruitur simul cum toto constituto per ipsam, ac suis accidentibus. Quod si pro eodem instanti temporis introduceretur & forma substantialis & anima, etiam in generatione viuentium fieret resolutio vsque ad materiam primam, quia forma corporeitatis introduci nequit, quin desinat esse aliquod compositum, in cuius materia illa introducarur. Sed nunquam in corruptione viuentis fit resolutio vsque ad materiam primam, quia quando moritur viuens semper manet forma corporeitatis aliquandiu post eius mortem in materia, vt patet experientia.

Possit hic commodè examinari, an totum substantiale habeat aliquam substantiam aut supposititalitatem distinctam à natura sua & singularitate; & an existentia ipsius sit realiter ab ipso distincta. Sed hæc difficultates remittendæ videbantur ad Metaphysicam, vbi de ipsa substantia, & existentia vniuersaliter tradi solet, & debet. Quare hæc sola modo sufficiant quantum ad primum librum Physicorum.

LIBER SECVNDVS

PHYSICORVM.

SICVT in priori Libro Philosophus egit de principiis intrinsicis corporum naturalium, ita in hoc agit de principiis extrinsecis, seu causis eorum, de quibus multa scitu dignissima considerabilia sunt, quorum tamen plurima ad Metaphysicam spectant, licet hic communiter tractari soleant, prius tamen quam causarum harum iniret tractationem, de ipsa natura disserere voluit.

DISPVATIO VII.

DE NATVRA.

VIA à natura habent corpora esse naturalia, ac considerationis physica, propterea in initio huius libri agit Philosophus de natura; non capitur autem hic natura, prout significat Deum, quem naturam naturantem aliqui appellant; nec prout significat vniuersitatem rerum omnium creaturarum, quo sensu Philosophus ait, naturam pendere à primo principio, & Theologi asserunt illud esse miraculum, quod totius naturæ excedit virtutem; nec prout significat inclinationem naturalem accidentalem rei, quo sensu dicitur ex hominibus vnum esse ex natura sua hilarem, alium tristem, alium liberalem; nec etiam prout significat essentiam ac quidditatem rei, vt capitur communiter, quando dicitur, quod definitio sit ratio explicans naturam rei, & quod in tribus personis diuinis sit vna natura; quia in hoc sensu Deus & Angeli & entia etiam rationis constarent natura, & essent entia naturalia, quod tamen falsum est, prout natura hic capitur, quia alias essent considerationis physica, quod nemo asserit. Accipitur ergo, vt omitram alias acceptiones eius, hic natura, prout est principium motus corporalis, qui & physicus vocatur.

QVÆSTIO I.

Quid sit Natura.

Suppono dari naturam, id est principium intrinsecum motus, & quauis id à priori demonstrari non possit po-

test à posteriori exterum mobilitate, licet id tam notum sit, vt frustra in eo probando quis hæreret, & hinc Philosophus asserit, ridiculum esse naturam demonstrare velle.

CONCLUSIO

Bene definitur natura esse principium & causa motus & quietis eius, in quo est primo per se, & non per accidens. Hæc est communissima cum Philosopho hic: & patet tum ex eius explicatione, tum ex solutione obiectionum, quæ contra opponi possunt. Dicitur principium & causa, vt distinguatur ab illis, quæ non sunt nec principium nec causa; idem autem intelligitur per vtramque illam particulam, ex quibus secunda additur claritatis maioris gratia, nam alioquin alterutra sufficeret; nec definitiones debent esse sic per pauciora, quin aliqua non necessaria addi possint claritatis & elegantiae etiam gratia. Dicitur motus & quietis, vt distinguatur natura à principiis, quæ non principiant motum & quietem, vt Deus quatenus est principium Angelorum, & ipsius materiae primæ, quæ non producantur per motum alicuius subiecti, quandoquidem creantur & non habent subiecta. Dicitur eius in quo inest, id est in quo inest ipsa natura, vt distinguatur à principiis motus & quietis aliarum rerum, in quibus non inest illa principia, vt sunt causæ efficientes, quatenus mouere possunt alia corpora à seipsis. Dicitur primo, vt significetur naturam esse primum principium motus, nec præsupponere aliud principium, ratione cuius in sit rei; & per hoc excluditur potentia loco motiua, quæ est principium motus deorsum, sed non inest primo, lapidi, verbi gratia, sed inest ipsi, ratione alterius principij, nempe ratione formæ lapidis. Dicitur per se & non per accidens (per quas etiam duas particulas idem intelligitur, sed additur non per accidens etiam claritatis causa) vt excludantur principia motus accidentalia, vt grauitas.

Et si dicas, illa excludi sufficienter per præcedentem particulam primo. Respondeo id negando, possit enim aliquod principium accidentale motus competere alicui primo, id est non competere ipsi ratione alterius principij intrinsicæ, vt patet in impulsu proiectorum; ille enim impulsus est principium motus, quo projecta mouentur, & non competit ipsis projectis ratione alterius principij inexistens ipsis projectis: aduenit enim ipsis ab extrinseco.

Dices, saltem per particulam, per se & non accidens, excluduntur principia omnia accidentalia, siue quæ primo, siue quæ secundario competunt rei: ergo frustra ponitur altera particula primo.

Respondeo negando consequentiam, quia altera illa particula adiungenda erat, vt excluderentur potentia ad motum identificata rebus mobilibus, quæ per se secundo & non per accidens, non vero per se primo competunt & inest illis.

3. Obiicies primo. Dantur multa corpora naturalia constantia natura, ac considerationis physica, quæ non habent principium motus in seipsis, vt Cælum empyreum, & elementum Terræ, quæ nunquam mouentur nec moueri possunt naturaliter. Dantur etiam alia similia corpora, quæ non habent in se principium quietis, vt cæli mobiles, qui nunquam quiescunt, nec quiescere possunt naturaliter: ergo male dicitur, quod natura sit principium motus & quietis.

Respondeo negando antecedens: nam Cælum empyreum & Terra habet principium istius motus, quo mutabatur ipsorum materia ad formam substantialem suam in instanti generationis (si tamen Cælum constet materia) & deinde habent principia motus, quo mouebatur ipsorum substantia, ad accidentia sibi connaturalia: nec necesse est, quod omne id, quod constat natura, possit moueri naturaliter motu locali, aut etiam motu successiuo: non enim intelligitur per motum positum in hac definitione motus successiuus, sed motus vt sic, abstrahens à successiuo & instantaneo, vt omitram Terram quoad quamlibet partem sui posse naturaliter moueri motu etiam locali ac alterationis ad calorem, & frigus.

Deinde, cæli immobiles licet non haberent principium quietis

Variegationes nature.

Omne corpus habet in se principium motus.

quietis oppositæ motui locali, quatenus non possent naturaliter quiescere ab illo motu; habent tamen principium quietis, quia quiescit materia illorum sub forma substantiali cœli; & quia quiescit ipsum cælum sub accidentibus sibi connaturalibus; nec etiam mouentur naturaliter motu illo locali magis, quam quiescerent naturaliter illo, quando intelligentia assistens, seu Deus, dīneret sic eos mouere.

Alia res-
ponso.

Alij respondent non esse necesse, ut quælibet natura in particulari sit principium motus & quietis, sed sufficere ut sit principium alterutrum; & sensum definitionis esse, quod illud, quod est principium motus, in quocumque reperitur motus, & illud etiam quod est principium quietis, in quocumque reperitur quies sit natura. Quæ explicatio ad mitti posset ut bona, si daretur aliquod, quod esset principium vnius ex illis tantum, quod tamen non credo dari, vnde sistendum in prima responsione.

4. *Obiicitur secundo.* Motus & quies opponuntur priuatiue: ergo idem nequit esse principium vtriusque, & consequenter male dicitur natura esse principium vtriusque. Probatur consequentia, quia eo ipso, quo aliquid est naturalis alicui, eius negatio & priuatio nequit ipsi esse naturale; sed debet ipsi esse violenta: ergo eo ipso, quo aliquid est principium naturale motus, sic ut motus debeat ipsi esse naturalis, non potest esse principium quietis, sic ut quies debeat ipsi esse naturalis.

Confirmatur, quia priuatio est nihil: ergo non potest habere principium, & consequenter, quandoquidem quies sit priuatio motus, natura nequit esse principium eius.

Pro solutione aduertendum, quietem posse capi dupliciter, vno modo pro negatione seu priuatione motus; alio modo pro perseverantia sub aliqua forma seu vniione ad formam cum respectu ad esse præcedens ipsius formæ in illo subiecto. Hoc supposito,

Respondetur communiter distinguendo antecedens: si capiatur quies primo modo, conceditur, sed sic non capitur in definitione naturæ; si capiatur secundo modo, negatur antecedens: sic autem capitur in definitione naturæ.

Sed contra, quia licet quies in definitione naturæ non capiatur pro priuatione, sed pro illa perseverantia sub forma, tamen certum est quod illa perseverantia affertur secum negationem, aut priuationem motus: neque enim quies etiam in illa acceptione, potest esse simul cum motu; vnde adhuc videtur manere difficultas argumenti, quia idem non potest esse principium naturale & motus eius, ad quod sequitur negatio motus magis quam possit esse principium motus & negationis motus: est enim eadem ratio.

5. *Respondetur ergo aliter* negando consequentiam: sicut enim materia est principium naturaliter receptiuum formæ substantialis ligni, verbi gratia, & etiam formæ substantialis ignis, ad quam sequitur negatio seu priuatio formæ ligni; ita bene potest natura esse principium naturale & motus & quietis, quæ sit negatio motus, aut ad quam sequitur talis negatio. Ratio autem, cur possit natura esse principium naturale vtriusque, est quod motus sit via & medium ad quietem, & qui inclinatur naturaliter ad finem, debet etiam naturaliter inclinari ad medium, sine quo nequit haberi, quamuis non possit simul consistere medium cum fine. Vnde ad probationem consequentiæ distinguo antecedens: si illa negatio non sequatur illud, quod etiam est naturale ipsi, transeat; si sequatur, nego antecedens & consequentiam.

Ad confirmationem respondeo primo negando quietem, cuius natura dicitur principium, esse priuationem: est enim perseverantia, ut dixi, sub forma.

Respondetur secundo negando consequentiam: potest enim nihil habere principium, ratione cuius competat naturaliter subiecto, licet non possit habere principium quod influat realiter & positivè in ipsum; nam certe negatio caloris conuenit naturaliter aquæ, quia est iuxta inclinationem eius, & ratio cur est iuxta inclinationem eius est, quia constituitur per formam, quæ exigit connaturaliter frigus, & abhorret à calore.

Negatio
potest ha-
bere rau-
tem cur
naturaliter
competat
subiecto.

6. *Obiicitur tertio.* Cælum constaret natura, quamuis non constaret materia & forma, sed esset substantia corporea simplex; sed non constaret aliquo, cui compereret prædicta definitio, neque esset aliquid in ipso per se primo competens ipsi, quod esset principium motus & quietis, quandoquidem non includeret partes physicas realiter distinctas: ergo mala est prædicta definitio naturæ, quandoquidem non adæquaret definito ex hypothesi antecedentis.

Respondetur negando minorem, quia constaret essentia sua, quæ includeretur in ipso conclusione metaphysica, quod sufficit.

An definitio
naturæ
sit essen-
tialis.

Dices: hinc sequeretur quod non sola materia & forma essent natura. *Respondetur* concedendo totum, de quo postea.

Dices secundo, sequeretur quod Angelus constaret natura; atque adeo, quod esset considerationis physica, quia constaret essentia sua, quæ etiam esset principium primum motuum quibus naturaliter moueretur ad multas qualitates, ad quas dicit inclinationem.

Respondetur negando sequelam: ad cuius probationem dico, quod Angelus non sit mobilis motu corporeo; nec consequenter essentia ipsius potest habere rationem naturæ, prout hic definitur, quia definitur esse principium motus corporei ac quietis corporeæ. Per hæc manet explicata sufficienter definitio naturæ à Philosopho tradita, excepto ly *Principium* de quo est aliqua controuersia; quam sequenti quaestione resoluiam.

Quæres, an hæc definitio naturæ sit essentialis.

Respondetur breuiter, quia res est parui momenti: si capiamus ly *Principium* formaliter prout dicit respectum siue actuale siue aptitudinale, definitionem non esse essentialem, quia neuter ex illis respectibus est de essentia rei, quæ est Natura, verbi gratia, materia, aut forma. Si verò capiatur principium fundamentaliter, prout significat formalitatem positivam absolutam, ratione cuius sequitur illi respectus ad entitatem rei quæ est natura, potest concedi quod definitio sit essentialis. Et sanè prorsus perinde est, quo modo ex his capiatur ly *Principium* & causa, nec in re est vlla difficultas de hac definitione seu descriptione magis, quam de aliis similibus, quibus describuntur res absolutæ per ordinem ad suos effectus.

QVÆSTIO II.

An Natura sit principium actiuum motus & quietis an verò passiuum, vel vtrumque.

Prima sententia est, quando dicitur in definitione Naturæ, quod sit principium Motus, id intelligendum de principio actiuo, non de passiuo; ita, ut si sit aliquid, quod moueretur passivè & haberet principium quod sic moueretur, non tamen moueret se actiue, nec haberet principium sic se monendi, illud non constaret natura. Hanc tenet *Valles. contr. 11. & Vasquez 1. 2. disp. 25. cap. 3.*

Secunda sententia asserit per ly *principium* in definitione Naturæ intelligi solum principium passiuum ita, ut si esset aliquid, quod haberet principium passiuum motus naturalis, & non haberet actiuum, adhuc eo ipso constaret natura; & si haberet etiam principium actiuum simul cum passiuo, motus non deberet dici naturalis seu procedens à natura, quatenus procederet à principio actiuo, sed præcisè quatenus procederet à passiuo; vnde per accidens se haberet illud principium actiuum ad illum motum, quatenus naturalis est. Hanc tenent *Scotistæ* magis communiter *Doct. 2. d. 2. q. 10. n. 8. & dist. 18. n. 4. & 4. d. 43. q. 4. n. 2. & 3. ac nominatim Faber theore. 33. c. 1. Fuentest hic quæst. 2. difficul. 2. a. 2. Sghemma disgressionis 8.*

Tertia sententia est quod Natura non definitur esse nec principium actiuum motus præcisè, nec passiuum; sed abstrahendo ab vtroque & comprehendendo vtrumque sic, ut & illud quod habet principium naturale passiuum motus, quamuis non haberet actiuum, debeat dici constare natura; & illud etiam, quod habet principium actiuum

actuum ipsius, quamvis nō haberet passuum, aut quamvis non consideraretur vt haberet passuum. Ita Recentiores communiter & nominatim *Ruinus hic cap. 1. quest. 9. sect. 4.* In quam sententiam ex nostris inclinatur *Mastrij*, qui concedit Naturam secundum physicam considerationem esse principaliter principium passuum, sed etiam esse principium actuum immanens minus principaliter & cum dependentia à principio passiuo, quo sensu explicat sententiam Scoti; quem etiam pro se citat in quaestione prima prologi n. 25.

Multipli-
citer po-
test dici
principiū
motus na-
turale.

8. Vt resoluatur hæc difficultas, quæ meo iudicio magna parte est de nomine ac mente Philosophi, ac valde parum habet de re, vt propterea non tanti faciendū sit; Aduertendum est principium motus posse dici naturale multipliciter primo, quatenus opponitur supernaturali sic, vt omne illud, quod est principium motus, & non est supernaturale principium, debeat dici principium naturale motus, & in hoc sensu quodcumque, quod haberet principium intrinsecum essentialiter sibi competēs, quo mouere se posset, etiam motu violento ac libero, haberet principium naturale motus, & si nomen naturæ esset impositum ad significandum huiusmodi principium, negari non posset, quin principium actuum motus quo moueretur illud ipsum, in quo inexistere illud principium, esset Natura.

Secundo principium naturale motus capi potest, prout naturale opponitur libero, & in hoc sensu quidquid potest se mouere, sed non habet libertatem mouendi & non mouendi se, sed determinatur ad se mouendum, sicut graue determinatur ad motum deorsum, & aqua ad producendum in se frigus, & intellectus ad intelligendum, habet principium naturale motus; & si nomen Naturæ esset impositum ad significandum tale principium, omne tale, quæ tale, esset natura & solum principium liberum, verbi gratia voluntas, non esset natura.

Quomodo
capitur
natura à
Philoso-
pho.

Tertio Principium naturale potest capi pro illo principio, à quo habet motus esse naturalis, prout motus naturalis opponitur violento & motui neutri, qui scilicet non sit nec naturalis nec violentus, si detur talis, de quo alias, & in hoc sensu capitur natura & principium naturale motus à Philosopho secundum Doctores communiter, & id negare esset excitare quaestionem de nomine, in qua semper melior pars est, quæ magis est communis, nisi adsit aliquod vrgens fundamentum, ex quo suaderi posset Auctores communioris sententiæ fuisse deceptos in acceptione nominis, quale fundamentum in proposito nostro non occurrat, vnde standum est in hac tertia acceptione, quæ etiam suaderetur vltius, quia non capitur hic natura in primo sensu; quia alias quod haberet solum principium motus violenti, constaret natura, modo non esset agens supernaturale, quod est absurdum; nec etiam capitur in secundo sensu; quia alias homo, vt moueret se libere, non constaret natura, nec esset considerationis physica tam bene, quam vt moueret se necessario, quod etiam est absurdum. Itaque capitur hic à Philosopho natura, quatenus est tale principium motus, per ordinem ad quod potest colligi, quod motus sit naturalis, vt opponitur motui violento ac neutri, quæ est tertia acceptione motus naturalis: & in hoc sensu examinanda est præsens quaestio.

CONCLUSIO

Natura
cum prin-
cipium
passuum
solummo-
do.

9. Solum principium passuum motus & quietis est natura prout definitur hic à Philosopho. Hæc est iuxta secundam sententiam contra alias duas, & tam clarè asseritur à Doctore vt mirum sit ab vilo Scotista de eius mente dubitari posse: dicit enim expressè in 2. d. 2 q. 10. numero 9. *Motus non est naturalis in se ex hoc quod habet (scilicet res mota) principium actuum in se, sed solum ex hoc quod mobile habet principium intrinsecum passuum naturalis inclinationis ad motum, quod patet per definitionem naturæ secundo Physicorum; quod etiam probat ibidem; & postea subiungit: Ita quod licet hic sicut in multis aliis principium actuum sit principium mouendi, non tamen propter illud principium actuum mouetur naturaliter, sed propter principium passuum, propter quod sic mouetur: quam doctrinam*

etiam vltius deducit ex Philosopho. Nec sufficit responsio *Mastrij*, quod Scotus loquatur de principio, quod principaliter & independenter ab alio principio sit natura, quale est principium passuum, cum quo posset stare, quod principium etiam actuum esset natura, minus tamen principaliter ac independenter ab alio principio. Hæc inquam responsio non sufficit, tum quia Scotus absolute & simpliciter excludit principium actuum à ratione naturæ, & gratis explicatur cum restrictione illa *Mastrij*, tum quia reuera nullo modo habet motus esse naturalis à principio actiuo, vt statim patebit. Ad locum autem Scoti, quem ipse pro se attulit, respondebitur postea.

Probari solet Conclusio auctoritate Philosophi hic text. 61. dicentis mouentia mota esse considerationis physica, mouentia verò non mota non esse: quia, inquit, (& in hoc consistit tota vis huius loci) mouentia non mota non habent principium motus in seipsis, mouentia verò mota habent: Sed certum est quod mouentia non mota habent principium actuum motus in seipsis & quod solum deficit ipsis principium passuum: ergo signum est quod principium passuum solum sit illud, ratione cuius res sunt considerationis physica, & consequenter, quod illud principium solum sit natura.

Ego tamen non multum innitior huic auctoritati: quia facile video responderi posse dicendo, quod non propterea mouentia non mota non sint considerationis physica, quia non habent principium motus in seipsis quomodocumque, sed quia principium motus non habent quo ipsamet moueantur, nec passuum nec actuum, quod si haberent principium actiuum motus, quo ipsamet moueantur, etiam ex hoc capite possent esse considerationis physica, quantum ad illam auctoritatem, si sola verba spectentur.

10. Probat ergo conclusio ratione, quia, vt supra aduertitur, natura accipitur à Philosopho pro principio talis motus solummodo, à quo principio motus habet esse naturalis, prout motus naturalis opponitur motui violento & neutri, ita scilicet, vt per ordinem ad illud principium possit colligi, quod motus sit sic naturalis, vt omnes concedunt; sed solum principium passuum est huiusmodi principium, & nequaquam principium actuum habet talem rationem: ergo solum principium passuum est natura, Probat minor, quia eo ipso quo corpus haberet inclinationem naturalem ad motum & quierem, quamvis nullo modo haberet principium actuum respectu talis motus aut quieris, motus esset ipsi naturalis, & quamvis haberet principium actuum, si non haberet talem inclinationem ad motum, motus non esset ipsi naturalis: ergo solum principium passuum est illud, à quo habet motus esse naturalis, seu per ordinem ad quod colligitur motus esse naturalis. Probat antecedens pro prima parte, quia aqua mouetur naturaliter ad frigus, siue frigus producatur ab ipsa aqua, siue producatur ab extrinseco, quia frigus est secundum inclinationem ipsius: ergo sola inclinatio mobilis ad motum absque principio actiuo sufficit ad naturalitatem motus, prout motus naturalis opponitur motui violento, & neutro.

Confirmatur hoc, quia secundum Aduersarios plurimos Aqua non potest mouere se ad frigus; nec graue ad motum deorsum, quia idem non potest mouere seipsum: sed mouentur his motibus à genere vel alia aliqua causa; & tamen motus illi sunt ipsi naturales: ergo motus potest esse naturalis per ordinem ad solum principium passuum, intelligo enim cum omnibus per principium passuum naturale hic, principium receptiuum cum inclinatione. Probat antecedens quoad secundam partem, quia quando homo mouet se actiuè sursum, ille motus non est ipsi naturalis & tamen habet principium intrinsecum actuum istius motus: ergo non sufficit ad naturalitatem motus; quod sit à principio actiuo intrinseco.

Confirmatur hoc, quia quamvis aliquis cognoscat aliquod corpus mouere se, potest adhuc dubitare, an motus ille sit naturalis, an vero violentus vel neuter, quia potest dubitare an aliquis posset se mouere violenter aut naturaliter; nec potest scire an motus sit naturalis, nisi recurrendo ad principium passuum ac inclinationem mobilis: ergo motus non habet esse naturalis per ordinem ad principium actuum.

actiuum, sed præcisè per ordinem ad principium passiuum.

Dices colligi benè quod Aqua habeat inclinationem ad frigus ex eo, quod reducat se ad frigus; ergo potest etiam colligi, quod motus ille sit naturalis ex eo, quod proueniat à principio actiuo intrinseco & essentiali aquæ.

Respondeo primo distinguendo consequens: mediâtè, quatenus scilicet inde colligitur, quod insit aquæ principium passiuum naturale talis motus, transeat; immediate, negatur.

Respondeo secundo negando antecedens in sensu præciso: nam alias idem non posset mouere se actiuè motu violento, cuius oppositum pater in homine mouente se sursum. Itaque non ex illo capite præcisè colligitur adesse in mobili inclinationem ad motum illum, sed ex eo quod videamus per frigus conservari aquam, & per calorem eam disponi ad corruptionem; & deinde coniectura probabilis est, quod non haberet virtutem ita determinatam ad frigus magis, quam ad calorem, nisi haberet inclinationem: unde non ex actiuitate præcisè colligitur inclinatio, sed ex actiuitate determinata.

Quod si quis vellet dicere Naturam esse quodcumque principium, per ordinem ad quod potest colligi quomodocumque motus esse naturalis, siue mediâtè siue immediâtè id colligitur, potest dicere principium actiuum determinatum ad vnâ formam aut plures independentem à libertate, esse naturam, & hoc non esset contra conclusionem, quia loquimur de natura, prout est principium per ordinem ad quod solum sine alio principio posset colligi motus esse naturalis, & in hoc sensu satis probata manet.

Et confirmatur alterius; quia illud principium non est natura, quod per accidens inest mobili in ordine ad hoc, quod motus sit naturalis, vt patet ex definitione naturæ, quæ dicitur inesse per se mobili & non per accidens: sed principium actiuum est tale: ergo non est natura. Probat minor, quia illud inest per accidens in ordine ad naturalitatem motus, quo non posito adhuc haberetur naturalitas motus, sed non posito principio actiuo intrinseco in mobili, posito verò solo principio passiuo cum inclinatione, motus esset omnino naturalis: ergo per accidens inest principium actiuum mobili in ordine ad naturalitatem motus. Et per hoc patet falsum esse, quod dicit *Auerſa*, scilicet principium actiuum non excludi à ratione naturæ per vllam particulam positam in definitione naturæ: excluditur enim per illam particulam *non per accidens*, nec refert quod principium actiuum esset essentialè mobili non minus quam passiuum, quantum ad entitatem & physicam suam constitutionem; quia deberet inesse ipsi per se in ordine ad naturalitatem motus.

12. Obiicies primo, Philosophus hic cap. 2. distinguit naturalia ab artificialibus, quod hæc non habeant principium sui motus in se, illa verò sic: sed hoc non esset verum de principio passiuo: vtrumque enim habet principium passiuum in se: ergo Philosophus intelligit per principium motus, quod est natura, principium actiuum.

Confirmatur: quia propterea excludit Medicinam à ratione Naturæ, quia per accidens inest homini, qui sanatur, non verò quia est principium actiuum: ergo secundum ipsum principium actiuum est natura: alias male excluderet Medicinam Philosophus per hoc quod est principium actiuum.

Respondeo distinguendo minorem, non est verum de principio passiuo naturali, per ordinem ad quod motus dicitur naturalis & non violentus nec neuter, nego minorem cum sua probatione: artificialia enim, quæ talia, non habent principium intrinsecum passiuum tale: de principio intrinseco passiuo, abstrahendo à tali ratione particulari, concedo minorem cum probatione, & nego consequentiam.

Ad confirmationem respondeo primo negando consequentiam, ad cuius probationem dico, quod sufficiebat Philosopho excludere Medicinam ex vno capite à ratione Naturæ, nec erat necesse vt ex omnibus capitibus,

bus, quibus excludi posset, excluderet ipsam.

Respondeo secundo negando antecedens pro secunda parte, quia eo ipso quo excludit illam ex eo, quod insit per accidens, excludit illam quatenus est principium actiuum; nam, vt dixi, principium actiuum, quæ tale, inest per accidens in ordine ad naturalitatem motus.

13. Obiicies secundo: Sequeretur formam non esse naturam contra Philosophum, qui dicit illam esse magis naturam quam materia. Probat sequela, quia est principium actiuum tantum, & quatenus tale vocatur à Philosopho natura.

Respondeo negando sequelam cum sua probatione, quoad vtramque partem: neque enim forma habet solummodo esse principium actiuum; est enim ratio, cur compositum habeat inclinationem ad recipiendas aliquas qualitates potius quam alias, verbi gratia, si quærat à quo principio physico habet aqua inclinari ad frigus & non ad calorem, sine dubio recurrendum est ad formam aquæ, nam materia ipsius est æquè indifferens ad calorem ac frigus; unde non potest esse principium, cur aqua exigit frigus: in hoc ergo sensu forma est principium passiuum & propter hanc rationem vocatur à Philosopho natura, & non ex eo, quod sit principium actiuum.

14. Dices: quatenus motus aquæ ad frigus prouenit à forma aquæ actiue, seu quatenus illa forma est principium, cur aqua habeat virtutem mouendi se ad frigus, ille motus est naturalis; & non solum est naturalis, prout motus naturalis opponitur motui supernaturali & motui libero; sed etiam prout opponitur motui violento & neutri, neque enim ille motus est violentus aut neuter, sicut non est supernaturalis, nec liber: ergo forma, etiam vt est principium actiuum motus, est natura; est enim natura secundum omnem considerationem, secundum quam habet motus ab ipsa procedens esse naturalis, prout motus naturalis opponitur motui violento, vt omnes fatentur.

Respondeo negando antecedens pro secunda parte, nempe quod ille motus habeat esse naturalis, vt opponitur motus naturalis motui violento & neutri, quatenus procedit à forma effectiue; ad probationem autem illius partis dico, quod quamuis omnis motus realis à parte rei realiter debeat esse vel naturalis, vt motus naturalis opponitur motui violento & neutro, vel violentus, vel neuter, tamen non debet esse talis secundum omnem considerationem repectam in illo; unde quamuis ille motus aquæ ad frigus sit reuera naturalis à parte rei, quia non est violentus nec neuter, tamen non est naturalis in illo sensu, vt procedit à forma, tanquam à principio actiuo, quamuis vt sic etiam non sit violentus nec neuter: & quemadmodum omnis motus à parte rei debet esse vel liber, vel necessarius, vt tamen debet esse, vel liber determinate, vel necessarius, vt est secundum inclinationem subiecti: quia ab inclinatione subiecti non habet alterutrum ex his rationibus, sed à principio actiuo, quatenus est indifferens ad eum ponendum vel non ponendum: ita quamuis omnis motus debeat esse vel naturalis, vel violentus, vel neuter, tamen non debet habere vllam ex his rationibus, quatenus procedit à principio actiuo vt actiuo, quia ab illo neutram ex his rationibus habet; sed ab inclinatione subiecti, vel auersione, vel negatione inclinationis ac auersionis: sicut ergo abstrahit motus, vt est secundum inclinationem subiecti, à libertate & necessitate: ita, vt procedit à principio actiuo, abstrahit à naturalitate, violentia ac neutralitate.

15. Obiicies tertio ex *Maſtrio*: non minus naturale est igni debite applicato calefacere, & aquæ reducere se ad frigus, quam graui descendere deorsum, nec magis violentaretur graue, si impediretur à descensu, quam ignis si impediretur à calefaciendo subiectum capax debite applicatum, aut aqua, si impediretur à frigefaciendo se actiue: ergo quemadmodum motus grauis deorsum est ipsi naturalis, ita etiam calefactio est naturalis igni, & frigefactio aquæ, etiam prout motus naturalis opponitur motui violento: sed calefactio conuenit igni & frigefactio sui aquæ: quatenus sunt actiue: ergo principium actiuum, quæ tale, est natura. Probatur consequentia, quia illud principium

Forma est
principium
passiuum
motus.

est natura, à quo habet motus esse naturalis pro ut motus naturalis opponitur violento ac neutri: ergo, si calefactio conuenit naturaliter igni tanquam principio actiuo adeo, ut nisi conueniret ipsi, violentaretur, principium actiuum ut sic, est verè natura.

Hoc est potissimum Maffrij fundamentum recedendi à communiori Scotistarum & fufè ab ipso proponitur ac flabilitur. *Sed facite responderetur* concedendo quod calefactio actiua igni & frigeffectio actiua conueniat aquæ naturaliter sic, ut violentaretur saltem priuatiue, ut ait Maffrius, si impediretur ab istis actionibus, eo quod illæ actiones conueniant illis ut sunt actiua: sed nego consequentiam, quod scilicet inde sequatur principium actiuum, quia tale, esse naturam, prout natura definita est à Philosopho. Ad cuius probationem dico, quod illud quidem sit natura, à quo habet motus, quo mouetur mobile esse naturalis ipsi mobili & non esse ipsi violentus nec neuter, calefactio autem quo calefacit Ignis non est motus, quo mouetur ipse ignis; unde principium, ratione cuius competit Igni, non debet esse natura. Similiter frigeffectio actiua non est motus, quo mouetur aqua, sed calefactio passiuæ, & propterea principium actiuum, ratione cuius competit ipsi calefactio actiua, non potest esse natura, prout natura definitur à Philosopho: & sane si calefactio, qua ignis calefacit alia subiecta, esset naturalis, hoc est proueniens à natura, prout natura describitur à Philosopho, male negaret Philosophus mouentia non mota esse considerationis physica: nam ignis ut calefaciens alia subiecta est mouens non motum.

Responderi potest secundo negando calefactionem actiuam, aut frigeffectioem esse motus naturales igni, aut aquæ, prout motus naturalis opponitur violento, sed sunt naturales ipsis prout motus naturalis opponitur motibus supernaturalibus & motibus liberis; nec refert quod si impedirentur ab ipsis, essent in statu violento priuatiuo, quatenus scilicet non haberent aliquid, quod connaturaliter exigerent, quia hinc non sequitur, quod istæ actiones sint motus naturales, prout motus naturalis opponitur violento, quia reuera non sunt motus, cum non sint actus mobilis, sed potius mouentis.

16. *Obiicies quarto* ex eodem Maffrio plures auctoritates Philosophi, quibus significat principium actiuum etiam esse naturam: sed Responderetur breuiter ad omnes generaliter, Philosophum non vno modo & sensu semper capere naturam, sed aliquando in vno sensu, aliquando in alio, ut ex secundo Physicorum capite secundo patet. Quando ergo vocat principium actiuum naturam, non capit naturam, prout ipsa definit principium motus & quietis, sed quatenus significat principium actiuum naturaliter prout natura distinguitur ab arte aut proposito, quas duas naturæ acceptiones aduertit Scotus questione prologi num. 25.

Obiectio
quinta.

Obiicies quinto ex eodem Scotus illa ipsa questione prologi eodem num. 25. admittit principium actiuum esse naturam, prout natura definitur secundo Physicorum, dicit enim: non correspondet omni passiuo naturaliter principium actiuum, quod sic sit natura, (hoc est quod sit natura, prout natura describitur secundo Physicorum) quia multa sunt naturaliter receptiua alicuius perfectionis, cuius non habent principium intrinsecum actiuum. Ergo principium actiuum est natura, prout natura definitur secundo Physicorum. Probatur consequentia, quia alias non daret Scotus pro ratione, cur omni passiuo naturali, non corresponderet principium actiuum, quod esset natura definita à Philosopho, quod multa essent receptiua perfectionum, quorum non haberent principium intrinsecum actiuum: sed potius deberet dare pro ratione, quod principium actiuum non sit natura sic.

Responderetur, de mente Scoti clarè patere ex locis citatis pro conclusione; unde Maffrius ipse faretur ipsum magis inclinare in nostram conclusionem, quam in oppositum.

Ad locum autem iam oppositum negatur consequentia cum sua probatione, quia sufficiebat Scoto ostendere ex quocumque capite, quod principium intrinsecum actiuum,

quod esset natura sic definita, non posset correspondere cuiusque passiuo naturaliter, nec erat necesse, quod ostenderet id, ex quocumque capite posset ostendi; imo melius id ostendit per hoc, quod non inesset principium actiuum intrinsecum omni illi, quod est receptiuum perfectionis, quam per hoc quod principium actiuum non esset natura, quia de hoc controuerti poterat, ut de facto controuertitur, de illo autem nullo modo: vniuersaliter autem melius soluitur vna difficultas sine dependentia à controuersia particulari, si potest solui, quam cum dependentia.

Quæres, cur Philosophus voluerit definire solum principium passiuum motus, non verò actiuum.

Respondeo, quia voluit solum considerare motum naturalem ut distinguitur à motu violento & neutro, & quia voluit agere de corpore, ut mobili, & non ut motiuo.

Cur definiuit Philosophus solum principium passiuum.

QVÆSTIO III.

Quibusnam conueniat ratio Naturæ.

17. *Quæritur* ex dictis utraque questione precedenti, non sit difficile colligere huius questionis resolutionem, tamen maioris claritatis gratia, hic distinctius decidenda videbatur.

CONCLUSIO I.

Materia prima est natura secundum quod describitur à Philosopho. Hæc est communis cum Scoto 2. d. 15. & D. Thoma super secundum Physicorum capite secundo, quos sui & recentiores fere omnes sequuntur contra Valles contr. 11.

Materia prima est natura.

Probatur primo autoritate Philosophi eodem capite tex. 10. & 11. ubi expresse asserit materiam esse naturam.

Probatur secundo ratione, quia ipsi conuenit tota definitio naturæ supra posita: est enim principium motus & quietis eius, in quo est primo, per se, & non per accidens, est enim primo per se & non per accidens in composito substantiali, & propter inclinationem suam ad formam substantialem est principium physicum, cur motus generationis substantialis, quo dicitur moueri passiuè compositum generatum, in quo est, sit naturalis & non violentus, nec neuter.

Dices: Ille motus generationis non est subiectiue in composito, sed in materia prima: ergo materia non est principium motus naturalis vltius, qui est in composito, cui inest ipsa materia: sed requiritur ad naturam, quod sit principium talis motus: ergo materia non est natura prout natura describitur à Philosopho.

18. *Respondeo* (quidquid sit de antecedenti, de quo alias) distinguendo consequens, qui est in composito subiectiue, transeat consequentia: qui est in eo denominatiue, nego consequentiam, & similiter distingo subsumtum: sed requiritur ad naturam, quod sit principium motus, qui est subiectiue in composito, nego subsumptum ex suppositione antecedentis: qui est in ipsa denominatiue vel subiectiue, concedo subsumptum, & nego consequentiam, quia motus ille generationis, cuius materia est principium, si non sit subiectiue in composito, certum est quod sit in illo denominatiue, nam denominatur ab eo compositum generari & generatum, ut est evidens, & in omni sententia multa denominantur à formis, quæ non sunt in ipsis subiectiue. Sic enim in sententia eorum, qui subiectant quantitatem in materia prima, substantia composita & forma substantialis denominantur quanta à quantitate quæ in ipsis non subiectatur, & in omni sententia qualitates sic denominantur ab eadem, cum tamen in ipsa non subiectantur.

Adde ad hæc pro ulteriori probatione conclusionis, & solutionis huius replicæ, materiam etiam esse principium physicum partiale, cur aliquis motus subiectatus etiam in composito sit naturalis: nam motus, quo subiectiue mouetur oculus ad visionem, habet etiam esse naturalis à materia ex eo, quod materia etiam inclinatur ad illum motum, nam si non inclinaretur, sed ab horreret ab illo, profecto

perfecto esset motus violentus non minus quam motus quo mouetur compositum ad formam, à qua abhorret ipsius forma, est motus violentus, verbi gratia motus aquæ ad calorem.

19. *Obiicies primo* aliquas auctoritates Philosophi in specie videndas apud *Auerfam & Mastrum*, quibus videtur significare, quod materia non sit natura. Sed cum clare teneat oppositum loco citato pro conclusione, explicandus est cum communi, & dicendum quod solum velit materiam non esse tam perfecte naturam, quam forma; aut quod non sit natura, prout natura capitur pro principio actiuo determinato ad particulares actiones: quod potest esse verum quamuis esset proprie natura, prout natura describitur supra ut patet.

Obiicies secundo: quod est in potentia ad naturam non est natura: materia est in potentia ad naturam, nempe ad formam, ergo non est natura.

Respondeo negando maiorem: sicut enim vnum principium ex tribus principiis rerum potest esse subiectum alterius: ita vna natura potest esse subiectum alterius, & consequenter in potentia ad illam recipiendam.

20. *Obiicies tertio*: quod demonstratur esse, non est natura, sed materia demonstratur esse: ergo non est natura.

Respondeo primo, hoc argumento æque probari, quod forma non esset natura contra aduersarios, quia tam demonstrabilis est forma quam materia, imo vix vnum ex ipsis demonstrari potest absque altero. Vnde

Respondeo secundo negando maiorem, aut potius illam distinguendo: quod demonstratur à priori, concedo, quia nihil prius competit rei, quam ipsamet natura, vnde non habetur medium à priori, per quod demonstrari possit, & in hoc sensu solo naturam dari est indemonstrabile: quod demonstratur à posteriori, non est natura, nego maiorem, & similiter distinguo minorem: materia demonstratur esse à priori, nego, à posteriori, concedo, & nego consequentiam.

Obiicies quarto Materia non est causa motus: ergo non est natura. Probatur antecedens, quia si esset causa, maxime esset causa materialis: sed non est causa materialis, quia non est subiectum motus: motus enim cum sit accidentis, subieciatur in composito & non in materia.

Respondeo negando antecedens, cuius oppositum patet ex fundamento nostræ conclusionis: ad probationem nego minorem, & ad probationem dico primo, quod materia sit subiectum mutationis, per quam mutatur ad formam substantialem: nec refert quod illa mutatio sit accidentis, quia aliqua accidentia respectu immediate subieciuntur in materia prima.

Dico secundo, quod principium materiale motus non debeat esse subiectum istius motus; sed sufficit quod sit ratio, cur compositum moueatur naturaliter tali motu; sicut nec principium actiuum debet esse principium quod motus secundum aduersarios, sed sufficit quod sit principium quo, hoc est, ratio physica, ob quam conuenit composito habere talem motum determinatum, qui sit secundum suam inclinationem.

21. *Obiicies quinto*. Vnius rei vnica est natura: ergo cum forma sit natura, materia non potest esse natura: alias compositum non vniam tantum, sed duas haberet naturas.

Confirmatur, quia nomen naturæ significat perfectionem: ergo non conuenit materiæ, quæ est ens imperfectissimum.

Respondeo, distinguendo antecedens: vnius rei vna est natura physica, præsertim si res sit physice composita, nego antecedens: vna est natura metaphysica, quatenus natura conuenit cum essentia rei, concedo antecedens, & nego consequentiam; nec est inconueniens, quod compositum physicum, sicut habet duas partes physicas, ac duo principia prima physica in facto esse, habeat etiam duas naturas physicas, secundum quod descripsit Philosophus naturam.

Ad confirmationem nego consequentiam, quia materia non est tam imperfecta, quin perfectio naturæ ut sic, quatenus descripta est à Philosopho, conueniat ipsi.

22. *Forma physica, etiam anima rationalis, qua rationalis, & quatenus est principium intellectionum & volitionum, est natura, quatenus natura descripta est à Philosopho.* Hæc etiam est communissima cum Authoribus præcedentis Conclusionis contra *Simplicium* in proemio de anima, *Albertum magnum* 2. *Physicorum* capite primo, *Andream Cuspinum* lib. 3. *quæstionum Peripateticarum quæstione prima*, putantes animam non esse naturam.

Probatur Conclusio tum auctoritate Philosophi 2. *Physicorum* c. 1. ubi absolute ait formam ut sic, nulla excepta, esse naturam: tum quia cuiuslibet formæ, etiam animæ rationali, conuenit esse principium motus naturalis compositi, in quo inest: nam forma ignis est principium, cur motus ignis ad calorem sit ipsi potius naturalis, quam motus ad frigus; & forma aquæ est principium, cur frigidatio sit ipsi potius naturalis, quam calefactio; & anima vegetatiua est ratio, cur nutritio & accretio conueniat naturaliter plantis potius quam aquæ; & anima sensitiua in bratis est ratio, cur conueniat ipsis naturaliter & nutritio & augmentatio, & etiam operationes sensitiuæ; & denique anima rationalis in homine est ratio cur conueniat ipsi & nutritio & augmentatio & operationes etiam sensitiuæ; neque enim solummodo est principium operationum spiritualium intellectus & voluntatis: suppono enim ex dicendis in libris de anima, non esse aliam in homine animam præter rationalem.

Deinde, etiam homo mouetur naturaliter motibus intellectionis & volitionis & habet inclinationem ad illas, illæque sunt pro hoc statu saltem, dependentes à corpore; & anima, ut rationalis, est principium quo, ratione cuius illi motus sunt ipsi naturales: ergo anima, etiam ut rationalis, est natura.

23. *Obiicies primo*. Natura debet esse principium passiuum, sed quamuis alia formæ substantiales habeant rationem principij passiuum; anima tamen non habet, sed rationem principij actiuum: ergo anima non est natura.

Respondeo negando minorem: & sane est eadem ratio quantum ad hoc de anima ac aliis formis: omnis autem forma, etiam anima, est principium, quo conueniant composito aliqui motus naturaliter, hæc est cum inclinatione; etiam si isti motus non proueniunt effectiue ab ipsamet forma aut anima; quod sufficit, ut habeant rationem principij passiuum respectu motuum illorum.

Obiicies secundo Natura est determinata ad vnum, sed anima non est determinata ad vnum, quandoquidem animalia variis motibus moueantur sursum, deorsum, circulariter, progressiue: ergo anima non est natura.

Respondeo distinguendo maiorem: ita ut vnus solus motus debeat competere naturæ, nec possit habere alios, nego maiorem: nam aqua à sua natura habet moueri naturaliter ad frigiditatem & humiditatem & ad ubi deorsum sub aëre; nec est assignabile vllum corpus naturale, quod non habeat plures motus sibi naturales ex natura suarum ut cuiusque composito constanti naturis, aliqui motus sunt naturales, non vero omnes, sed aliqui etiam sunt violenti, transeat maior; & concessa minori, nego consequentiam. Itaque illud axioma, quod natura sit determinata ad vnum, vel intelligitur de natura, non prout natura definitur à Philosopho, sed prout distinguitur natura ab agente libero, ita ut sensus sit, quod agens naturale non liberum ita determinetur ad vnum, quando debet applicari, ut non possit desistere ab actione, cuius oppositum conuenit agenti libero: & in hoc sensu axioma non facit ad propositum; vel intelligitur de natura, ut hic definitur, & tum sensus est, quem dixi, quod natura rationalis cuiuscumque compositi aut substantiæ sit determinata ita ad certos motus, ut alij motus ipsi sint violenti; & quamuis hoc sit verum, nihil inde inferitur contra conclusionem.

24. *Obiicies tertio*, ad probandum quod anima rationalis, saltem qua talis, reduplicatiue & secundum quod est principium operationum ac motuum solis hominibus conue-

Forma
physica
est naturæ
etiam ani-
ma ratio-
nalis

conue

conuenientium, non sit natura. Omnis natura vel est subiectum, vel est in subiecto, ut patet ex diuisione naturæ, quam habet Philosophus capite primo huius libri: sed anima rationalis non est subiectum, nec in subiecto, cum creetur independentem à subiecto.

Con firmatur: quia forma, quæ est natura, debet educi à potentia materia, & nequit naturaliter conseruari absque materia: sed anima non educitur à potentia vilius subiecti, & conseruatur naturaliter absque omni subiecto.

Respondetur distinguendo maiorem: in subiecto cum dependentia ab ipso quoad esse, aut conseruari, nego maiorem: est in subiecto aliquando informando ipsum absque tali dependentia, concedo maiorem; & nego minorem, nimirum quod anima non sit taliter in subiecto, & ex hoc nego maiorem *Confirmationis*.

Obiicies quarto ad idem: anima rationalis ut rationalis præcise, & ut est principium operationum soli homini conuenientium, non est principium operationum aut motuum naturalium: ergo ut sic non est natura. Probatur antecedens quia non est principium ut sic aliarum operationum quam intellectus ac volitionis; sed hæc non sunt operationes naturales, id est physica, quia alias Angelus haberet operationes ac motus sic naturales, & consequenter esset considerationis physica, ergo ut sic non est natura.

25. Respondeo negando antecedens cum minori probationis: quia intellectus, & volitio, quas habet anima coniuncta, sunt operationes naturales ac physica, tum quia sunt operationes, quibus denominatur operari, & moueri substantia corporea, nam homo denominatur intelligere & velle: tum etiam quia licet secundum se sint spirituales, tamen habent adhuc dependentiam à phantasmatibus, quamdiu exercentur ab anima coniuncta, quod sufficit, ut dicantur materiales sufficienter ad hoc, ut sint considerationis physica; ex quo patet non esse idem de ipsis, ac de intellectibus ac volitionibus Angelicis dicendum, quia hæc nec aptæ natæ sunt denominare substantiam corpoream operantem aut motam, nec habent dependentiam à phantasmatibus quoad fieri, aut conseruari. Nec video qui circa hoc vltius possit controuerti, nisi reducendo rem ad quæstionem de nomine.

Aduerto autem non sufficienter probari à *Complutensibus disput. 7. q. 5. m. 30.* animam rationalem, quæ talem, esse naturam ex eo, quod sit forma informans materiam aut corpus organicum, & consequenter pars intrinseca hominis: nam quamuis esset talis, non esset natura, nisi conueniret ipsi esse principium motus, & quietis naturalis. Melius ergo id probant *n. 31.* ex eo, quod ut rationalis sit principium fletus, risus, admirationis, quæ sunt operationes corporeæ. Et hinc posset responderi ad vltimam hanc obiectionem alio modo negando antecedens, & maiorem probationis, quia ut sic, est principium, ut iam dictum est; admirationis, fletus, risus, &c.

CONCLUSIO III.

26. Ipsum totum compositum non est natura ut hic definitur natura, nec etiam forma totalis metaphysica eius quæ est ipsamet essentia eius in abstracto considerata, verbi gratia humanitas respectu hominis: bene tamen forma totalis substantia corporea completa, simplicis (si daretur talis) esset natura, ut hic d. finitur.

Prima pars est communissima, & patet quia tale compositum, præsertim si sit completum, non inest alicui, cui esset principium motus & quietis; natura autem ut hic definitur debet sic inesse alicui, ut patet ex ipsamet definitione.

Secunda pars est *Auerse qu. 9. §. 6. Amici hic, & Complutensium disp. 7. num. 44. contra Euentem hic q. 1. art. 8. & Mastrinum disp. 6. art. 1.*

Probat primo auctoritate Philosophi hic *c. 1.* ubi cum præmisisset materiam esse naturam, ac etiam formam, dicit: quod autem ex his, natura quidem non est, sed à natura. Sed certum est non solum compositum in concreto metaphysico, verbi gratia lignum, sed etiam for-

mam totius seu naturam eius in abstracto metaphysico consideratam, nempe ligneitatem realiter componi, & fieri ex partibus non minus, quam ipsum lignum: ergo secundum Philosophum nec lignum, nec ligneitas, nec homo, nec humanitas est natura.

Probat secundo, quia reuera forma totius seu quidditas composita non est principium primum physicum motus, & quietis, quandoquidem præsupponat alia principia physica, ex quibus fit, nempe materiam, & formam; sed natura prout definitur à Philosopho, debet esse principium primum motus, & quietis, ut patet ex eius definitione: ergo non est natura.

Tertia pars non proponitur per se ab illo quod sciam, sed est conformis iis, quæ dixi in præmio; quia reuera illa substantia simplex completa esset considerationis physica, & haberet principium motus, & quietis naturalis ad accidentia sibi connaturalia: ergo deberet constare natura; quæcumque enim substantia habet motus naturales, & est considerationis physica, vel debet esse natura vel constare natura: sed illa substantia non esset natura, propter rationes primæ partis: ergo deberet constare natura: sed non constaret natura, quæ esset pars physica, ut materia aut forma, alioquin non esset simplex, & incomposita, ut supponitur, nec potest alia natura, qua constaret, assignari, præter formam totius seu quidditatem metaphysicam suam: ergo talis forma eius est natura.

Confirmatur, quia neque auctoritas, neque ratio secundæ partis impedit veritatem huius partis: non quidem auctoritas, quia illa quidditas non est composita ex naturis: non etiam ratio quia illa est primum principium motus naturalis conuenientis tali substantiæ, quandoquidem non præsupponat aliud principium: ergo nihil impedit quo minus sit natura, prout natura est definita à Philosopho.

28. Obiicies primo contra secundam partem. In toto composito recipiuntur omnia accidentia absoluta, & sunt consequenter in illo motus naturales, quibus mouetur ad illa accidentia: ergo est principium passuum in se istorum motuum: sed hoc sufficit ut sit natura: ergo.

Respondeo distinguendo consequens: est principium passuum primum istorum, nego; secundum, transeat consequentia, & nego hoc sufficere ut sit natura. Quando vero *Scotus* vocat quidditatem compositi naturam eius, non loquitur de natura, prout hic definitur, sed in alio sensu ex multis, quibus accipitur nomen natura, ut patet ex dictis in initio huius disputationis: & per hoc patet ad omnia quæ contra hanc partem congerit *Mastrinus*.

Obiicies contra tertiam partem. Si quidditas talis substantiæ posset vocari natura, & primum principium motus competentis naturaliter ipsi, sequeretur quod materia prima non esset primum principium physicum motus; nec consequenter natura, sed potius quidditas ipsius natura dici deberet, sed hoc est contra primam conclusionem: ergo talis quidditas non est natura.

Respondeo, negando sequelam: cum enim materia prima insit physico corpori, & sit etiam ipsum principium physicum motus naturalis, bene vocari potest primum principium physicum: & licet possit abstrahi ab ipsa sua quidditas: tamen non est necesse ut fiat illa abstractio, ut intelligatur materia habere rationem naturæ; unde quidditas illa, & materia censenda sunt vna natura realis, & physica, quamuis ratione distinguantur. Ut autem consideretur corpus simplex habere naturam, quandoquidem non sit natura, ut concipitur in concreto, debet abstrahi ab ipso sua quidditas, & illa sic abstracta debet dici esse natura respectu ipsius; nec potest reduci ad aliquid aliud, quod sit natura, sicut quidditas materiæ reducitur ad ipsam materiam, quæ est natura secundum se considerata.

CONCLUSIO IV.

29. Nec priuatio nec accidens vllum, nec quidditas Angeli est natura, prout hic describitur natura. Hæc est communissima, & patet de priuatione, tum quia hæc non est causa motus; natura autem dicitur non solum princi-

Nec priuatio nec accidens vllum, nec quidditas Angeli est natura.

Compositum non est natura nec forma totalis metaphysica eius.

principium, sed causa motus; tum & præcipue quia priuatio per se non est causa, cur motus dicatur naturalis compositio aut rei motæ, nisi quatenus priuatio supponit inclinationem: unde si per impossibile esset priuatio formæ absque tali inclinatione, profecto motus ad talem formam non esset naturalis, & si posset esse motus subiecti inclinari ad formam absque priuatione, motus esset naturalis: ergo priuatio non est natura.

Probaturs etiam de accidentibus, quia nullum accidens per se primo inest enti mobili, sed natura debet inesse per se primo tali enti: ergo nullum accidens est natura.

Probaturs tertia pars de quidditate Angeli: quia non est principium motus corporis, quandoquidem Angelus tali motu non moueatur per se: sed in definitione naturæ hic definitæ intelligitur per motum motus corporeus, ut patet, tum ex communi interpretum sensu, tum etiam quia Philosophus egit de natura, quæ est considerationis physica, qualis non est quidditas Angelica, ut patet.

Obijces contra secundam partem. Quantitas Eucharistica mouetur naturaliter ad qualitates aliquas, & ad ubi deorsum, ut patet experientia: ergo habet principium talis motus, & consequenter naturam, quia natura est principium motus naturalis.

Respondeo negando antecedens: quantitas enim ex se est indifferens ad quaecumque qualitatem & quodcumque ubi, nec potest assignari ratio cur aliqua qualitas aut ubi esset ipsi perfectio: & quamuis experientia constet, quod moueatur deorsum quantitas Eucharistica, & quod videatur reducere se ad aliquas qualitates, quibus priuabatur, remotis impedimentis, tamen isti motus non debent adscribi ipsi quantitati per se, sed substantiæ, cui debeatur illa quantitas: quamuis enim illa substantia non existat atque adeo non possit realiter principiare illos motus, neque passive neque actiue, tamen Deus intuitu eius concurrat ad omnes motus, ad quos ipsamet concurreret ad cooperiendum mysterium Eucharisticæ: sicut supplet defectum materiæ ad generationes, quæ fiunt ex illis speciebus, quæ generationes alias succedere non possent ob defectum materiæ, ut patet.

CONCLUSIO VLTIMA.

31. Materia & forma conueniunt vniuoce in ratione naturæ tam bene, quam conueniunt ratione partis aut substantiæ incompletæ. Hæc conclusio hoc modo proposita vix negari potest, & videtur esse *Masrij disput. 6. a. 2.*

Probaturs autem, quia utraque est principium passiuum motus naturalis, ut patet ex dictis, & ex hoc capite utraque est natura: ergo conueniunt vniuoce in ratione naturæ ut sic, tam bene quam conueniunt in ratione substantiæ incompletæ. Quod si forma esset principium actiuum motus naturalis, & materia passiuum; fortassis esset aliqua difficultas, quia posset aliquis dubitare, an possit ratio principij motus, prout competit naturæ præcisè, abstrahi à materia & forma; at cum vtrumque sit principium passiuum & fortassis etiam actiuum motus, ut supra insinuauimus, tollitur hæc difficultas.

32. Dices: materia & forma sunt primo diuersa: ergo non conueniunt in aliquo vniuoce conceptu.

Respondeo hanc difficultatem non esse contra conclusionem, prout hic proposita est, quia si non obstante illa diuersitate possunt conuenire in ratione substantiæ incompletæ, possunt etiam conuenire in ratione naturæ: quod si illa diuersitas impediatur, quo minus conueniant vniuoce in ratione substantiæ incompletæ, transeat quod etiam impediatur, quo minus conueniant vniuoce in ratione naturæ; nec in conclusione diximus absolute, quod conueniant in ratione naturæ vniuoce, sed tam bene quàm in ratione substantiæ incompletæ: absolute autem loquendo dicendum puto, quod conueniant in ratione substantiæ incompletæ vniuoce, & consequenter in ratione naturæ, quia nihil prorsus impedit quo minus quemadmodum ex substantiis completis pluribus potest abstrahi vna ratio vniuoce substantiæ completæ ut sic; ita etiam ex substantiis incompletis pluribus possit abstrahi vna ratio vniuoce substantiæ

incompletæ ut sic: & sane sic supponitur communiter quod ab omnibus animabus abstrahatur ratio animæ ut sic, licet omnes animæ sint substantiæ incompletæ: nec refert quod forma, & materia sint magis diuersa quam plures animæ, quia hoc non obstante posset ab ipsis abstrahi aliqua ratio communis.

Nec refert etiam *Scotum* dicere in 2. d. 12. q. 1. num. 26. quod materia & forma sint primo diuersa: quia, ut bene ibidem aduertit Scholasticus, non vult quod per hoc non conueniant vniuoce in aliquo conceptu positivo, quandoquidem ipsummet ens de eis dicitur in quid; sed solum vult, quod nihil materiæ, qua materia est reduplicatiue, includatur in forma, & nihil formæ, qua forma est reduplicatiue, sit de conceptu materiæ, quod verissimum est; nec aliud probat ratio *Scoti* ibidem, ut videre est ex ipso textu.

QVÆSTIO VLTIMA.

Quomodo distinguitur Natura ab arte, & an ars possit efficere opera naturæ.

33. Per artem aut intelligitur hic facultas illa industria acquisibilis, qua mediante quis est facilis ad aliqua faciendâ mediante cognitione cum maiori dexteritate quàm alias fecisset, ut ars saltandi, & sonandi; aut forma quæ inducitur per huiusmodi facultatem, ut dispositio illa corporis, à qua habet esse rotundum, aut quadratum.

CONCLUSIO I.

Ars distinguitur à Natura per hoc quod natura per se primo inest compositio, aut substantia mobili; ars vero non nisi per accidens; & per hoc etiam quod motus substantia mobilis dicatur ipsi naturalis, & secundum inclinationem à natura, non vero ab arte. Hæc est communis, & patet prima pars: quia reuera natura inest per se primo tali composito ac substantiæ, ut patet ex definitione; ars vero non inest per se primo rei, quæ mouetur, neque etiam quæ mouet, cum sit accidens eius.

Patet etiam secunda pars, quia à natura sine dubio habet motus, quod sit naturalis mobilis, ut patet ex dictis; sed motus non habet esse naturalis, ut provenit ab arte; tum quia motus proveniens ab arte posset esse contra naturam mobilis, tum quia si sit secundum inclinationem in mobilis, esset talis quamuis non proveniret ab arte. Est etiam alia differentia inter naturam, & artem, quod motus non proveniat ab arte quoad substantiam, sed solum quoad modum: nam saltatio hæc illac, sursum, deorsum, quantum ad substantiam posset haberi absque arte; per artem autem habetur illa saltatio cum quodam ordine, & facilitate; sed à natura provenit motus quoad substantiam.

CONCLUSIO II.

34. Ars non potest efficere opera naturæ, nisi quatenus possit ostendere, quomodo actiua naturalia possent applicari passivis naturalibus. Hæc est etiam communis, & patet quia vel ars consistit in cognitione, quam habemus de modo faciendi aliquas res naturales, siue habituali siue actuali, vel in facilitate applicandi iuxta cognitionem res illas naturales, ex quibus alia res fiunt, vel in dispositione aliqua corporum, ratione cuius fieret, ut sequerentur res naturales, quæ alias non sequerentur: sed quocumque ex his modis capiatur, non potest facere opera naturæ, nisi applicando actiua passivis: ergo, &c. Probaturs minor, quia si capiatur pro cognitione, certum est, quod non faciat nisi directivè, & quod directio illa vertetur circa res, quæ ex natura sua, si applicentur, habent virtutem producendi illas res quæ fiunt. Si autem capiatur pro facilitate applicandi res illas, ex quibus alia res fiunt; illa facilitas non facit illas res, nisi per modum principij applicantis, & res applicatæ sunt, quæ ex natura sua faciunt illas alias res, unde, si sic applicarentur absque arte, facerent illas res. Si capiatur etiam tertio modo pro dispositione illa corporum, illa non potest habere aliam causalitatem, quam applicatiuam ac dispositivam; & res ipsæ quæ

Quomodo materia, & forma sint primo diuersa.

Quomodo distinguitur à natura.

Quomodo ars potest efficere opera naturæ.

quæ sic disponuntur, & applicantur, ex natura sua faciunt illas res supposita illa dispositione ac applicatione, tanquam conditione sine qua non. Quod vero ars per modum conditionis applicantis faciat res naturales, quæ est secunda pars conclusionis, patet quotidiana experientia rerum quæ fiunt per artem chymicam.

35. *Obiicies* contra hoc: Ægyptij sapientes per artem magicam faciebant serpentes, ut habetur *Exodi* 7. & statua Dædali fiebant tali arte, ut ambulant hac illac, & columba quædam ab Archita facta ambulabat.

Respondetur. Sapientes illos non potuisse facere serpentes viis arte alio modo, quam applicando actiua naturalia passiuis naturalibus: facile autem erat Dæmonibus talia actiua, & passiuia subitanè adducere, petentibus id illis sapientibus, ex quibus cito generarentur illi serpentes, & poterant etiam ijdem Dæmones serpentes aliunde generatos subito ed adducere tam inuisibiliter, & dextre, ut apparere posset eos à Magis generatos, quamuis reuera non generarentur ab ipsis: & poterant etiam non minus facile ipsorum opera facere, ut statua illæ discurrerent, & columba volaret, quod si ita fieret, experientia illæ non essent ad rem.

36. *Obiicies* secundo. Aurum fit arte chymica: ergo ars facit opera naturæ.

Respondeo, si antecedens esset verum, negando consequentiam, quia non producitur aurum illa arte, nisi applicando actiua naturalia passiuis naturalibus, ut patet ex determinatis rebus, quas Chymici solent applicare, & sine quibus nec ipsi se aurum facere posse. Quod si queratur de veritate ipsius antecedentis, an scilicet reuera per artem chymicam fieri possit aurum?

Respondeo primo, mihi non apparere ullam rationem, propter quam non posset fieri verum aurum ministerio icuius artis, quæ ostenderet, quæ actiua quibus passiuis applicari deberent, vrid fieret: nec magis difficile videtur aurum sic facere, quam multa alia, quæ compertum est per artem fieri: & speciatim non magis difficile videtur aurum facere ex aliis corporibus applicatis aliquo determinato modo, quam ex seta equina generari vermem, quod fieri quotidiana compertum est experientia; aut ex baculo aliquibus aquis immerso fieri ferrum, quod in Hibernia nostra contingere plures grauissimi testantur Historici.

37. *Respondeo tamen secundo*, mihi videri, quod per artem chymicam, quæ de facto habetur, absque saltem aliqua maiori perfectione non possit fieri aurum verum, atque ideo illos, qui eo fine in ea laborant, oleum perdere & operam. Moueor ad hoc, quia non apparet mihi verisimile, quod ars aliqua sufficiat ad aliquid præstandum, quam plures doctissimi, & ditissimi homines multis annis, summo labore, magnis expensis, & incredibili attentione ac diligentia exercuerunt, nec tamen consecuti sunt intentum: sed ita est de arte chymica: ergo non sufficit absque aliqua alia maiori perfectione. Nec credendum est illis, qui dicunt fuisse huius artis adminiculo factum verum aurum: tum quia id non refertur à talibus, quibus fides in re tali est adhibenda, tum quia Ecclesia in extrauag. *spondent*, vsum huius artis prohibet, & ne aurum vllum beneficio eius factum vendatur præcipit, obligans vendentes ad restitutionem. Non est autem verisimile, quod hoc faceret si putaret, verum aurum beneficio eius factum fuisse; & quamquam posset prohibere vsum eius, non obstante, quod aliquando per eam factum fuisset aurum; quia posset fieri magnus abusus in eius exercitio, qui præponderaret emolumento auri; tamen non deberet obligare absolute ad restitutionem, quia si verum esset aurum, non curreter, nec utilis esset illa obligatio, modo adhibitis omnibus diligentis compertum esset, quod reuera esset verum aurum. Nisi forte diceretur, quod obligaret ad restitutionem, ut deterreret homines, quos facile lucri cupiditas ad huiusmodi studium impelleret, ab exercitio artis quæ plus adferret Reip. detrimenti, quam emolumenti.

An aurum
possit fieri
arte chy-
mica.

DISPUTATIO VIII.

DE CAUSIS UT SIC, ET
DE CAUSA MATERIALI & FORMALI.

Antequam de causis in particulari agamus, præmittenda sunt aliqua de illis in communi, quæ ad notitiam illarum in particulari conducere poterunt: & quia pauca præter dicta libro primo de materia & forma, dicenda sunt de causa materiali & formali, ad vitandam disputationum multiplicationem, in hac eadem disputatione illa tractanda videbantur.

QVÆSTIO I.

Quid sit Causa ut sic?

1. **N**on agitur hic de causa, neque in acceptione largiori, in qua comprehendit etiam priuationem, quam supra vocauit Philosophus principium & causam rerum naturalium; neque in acceptione strictiori, in qua solum comprehendit causas, quæ verè efficiunt; sed in acceptione media, qua comprehendit quatuor vulgaria causarum genera, materiam scilicet, formam, efficientem, finem. In qua acceptione non vno modo ab omnibus describitur, & alteri alterius displicet descriptio, cum tamen in re ipsa fere quolibet ad eundem sensum reduci possit, & æque approbati vel improbati, vt ex dicendis patebit. *Varie explicationes causæ.*
Prima descriptio.
Rursum & alij recentiores explicant Causam ut sic esse principium per se influens in effectum. Dicitur principium, quia in hoc, tanquam in genere, conuenit cum priuatione, quæ est principium corporis naturalis; puncto, quod est principium lineæ; instanti, quod est principium temporis. Dicitur influens, vt distinguatur ab illis aliis principiis, quæ non influunt in rem illam, respectu cuius dicuntur principium. Dicitur in effectum, vt distinguatur à Patre æterno, qui est principium influens in Filium æternum, sed non in effectum, quia Filius non est effectus eius.

Hanc impugnant Complutenses, quia non ponitur aliquid in hac definitione, per quod probetur quod Pater æternus non influat in Filium, tanquam in effectum, deberet autem aliquid tale poni. Verum hæc impugnatio non sufficit; negari enim deberet minor: satis enim ex perfectione infinita Filij æterni constat, quod non possit esse effectus; quia per effectum omnes intelligunt aliquid dicens imperfectam dependentiam, vnde non erat necessesse, vt ex hac definitione probaretur, quod non esset effectus; sed quantum ad hoc abunde sufficiebat, quod aliquid poneretur in hac definitione, per quod constaret, quod Pater æternus non esset causa, vt hic agimus de causis; ponitur autem aliquid tale, nimirum ly effectus.

2. *Melius impugnatur hæc descriptio*: quia licet reuera causa influat in effectum, & per hoc distinguatur ab aliis principiis, quæ non sunt causæ; tamen si quis ignoraret naturam causæ, per hanc definitionem non posset deduci in cognitionem eius; quia non posset intelligere hanc descriptionem, nisi intelligeret quid sit effectus, vt patet: sed nõ posset intelligere, quid sit effectus formaliter (sic enim loquor de effectu) nisi intelligeret quid sit causa, & sic prius deberet, vel saltem æque primo cognoscere quid sit causa, quam cognoscere sensum huius descriptionis; vnde per hanc non deduceretur in cognitionem causæ.

Confirmatur hoc: quia vniuersaliter male describitur vnum correlatiuum per ordinem ad alterum, formaliter loquendo; quia in tali descriptione semper interuenit circulus, vt patet ex dictis in Logica pluribus locis: & sane ridiculum satis esset declarare alicui naturam Patris formaliter, dicendo, quod est id quod habet Filium formaliter. Quod si in hac descriptione non ponatur effectus formaliter, sed fundamentaliter, tum potest reduci ad sensum sequentis descriptionis.

Impugnatio Complutensium reiecta.

3. *Fonsca* 1. *Met.* c. 7. q. 1. *sect.* 3. describit causam esse, à quo aliquid per se dependet, & per hoc excluditur Pater æternus à ratione causæ respectu Filij, quia Filius non dependet ab ipso.

Hanc impugnatio Complutenses ex eo, quod non explicetur in ea, quid sit dependere, aut cur Filius non dependeat à Patre æterno, quandoquidem habeat esse ab illo, & sine illo nequeat habere suum esse.

Verum nec hæc impugnatio sufficit, quia poterat hic supponi tanquam satis notum, quid sit dependentia involuens imperfectionem, de qua hic, & quod Filius non posset ob suam infinitatem summam habere talem dependentiam.

Magis faceret contra illam, quod proprietates metaphysicæ dependant à prædicatis essentialibus, à quibus emanant, & tamen ista prædicata essentialia non sunt causa respectu eius: Et etiam corpus naturale in fieri dependeat à privatione, cum tamen privatio non sit causa ipsius in fieri, ut hic definitur causa.

Sed responderi ad hoc quoque posset, hic per dependentiam intelligi dependentiam per influxum positivum physicum, ad quam requiritur & entitas positiva in influxu, & distinctio realis rei sic dependentis à re, à qua sic dependet; privationi autem deest entitas positiva, & proprietatibus metaphysicis deest distinctio realis à prædicatis essentialibus, unde nec privationi, nec prædicatis essentialibus respectu proprietatum metaphysicarum potest competere hæc definitio sic explicata.

4. *S. Thomas hic lect. 10.* definit causam esse, ad quam sequitur esse alterius, & opus; 1. esse id, ex cuius esse sequitur aliud: quas descriptiones parum aut nihil discrepantes, tanquam profundius sensus, ac subtiliter ac proprie explicantes id, quod aliæ definitiones non explicabant, probant *Complutenses hic*.

Sed reuera ut bonæ sint, quod negant alij, & nominatim *Fuentes* hic, nihilo meliores sunt, quam prædictæ bene explicatæ, nec ipsæ absque explanatione bona vlla ratione valent. Nam in primis si verba ipsa spectes, certum est quod ad privationem sequatur esse compositi generati, & quod ad esse Patris sequatur esse Filij & Spiritus sancti, sequela originis. Unde ipsimet *Complutenses* addunt hanc sequelam alterius ad causam debere esse sequelam mediante influxu aliquo, & ad hoc ut sit talis influxus, requiritur distinctio numerica, ac realem inter essentiam rei, quæ per ipsum accipit; ac rei quæ per ipsum dat ac communicat esse, & propterea negant definitionem competere aut privationi, aut Patri æterno. Itaque quemadmodum illi hoc modo explicant hanc definitionem, & sic defendunt eam esse bonam, quæ alio modo intellecta non valeret, cur non possent alij intelligere per suam dependentiam, dependentiam non quæcumque, sed dependentiam rei realiter distinctæ & habentis diversam numero naturam à re, quæ est causa, & mediante influxu positivo talis rei: nihil ergo continet subtilitatis & profunditatis hæc definitio magis, quam aliæ definitiones; imo influxus causæ in effectum magis explicite denotatur per hoc, quod dicatur esse id, à quo aliud dependet, quam per hoc, quod dicatur aliud ad illud sequi.

5. *Arriaga* definit causam esse illam, quæ per se influit producendo essentiam. Hanc præfert ceteris à se ex aliis Doctoribus adductis, quia excludit bene, cui Pater non dicatur causa Filij, quia non producit eius essentiam; & quia non specificat, quod illud, respectu cuius dicitur causa esse talis, debeat esse aliud, hoc est, distinctum realiter; nam ipsa specificatio impediret bonitatem descriptionis, quandoquidem idem posset esse causa sui ipsius supernaturaliter.

Sed sane, vel ex hoc ipso hæc descriptio ceterarum omnium pessima est, quia implicat, idem posse esse causam sui ipsius, ut postea dicitur. Deinde, quamvis Pater æternus non possit dici causa Filij, quatenus filius Deus est, quia non producit essentiam sibi realiter identificatam, tamen non sequitur quin esset causa ipsiusmet filiationis secundum se considerata, quæ ut sic ab ipso realiter distinguitur, & habet esse ab ipso, tanquam à principio.

6. *Bene describitur causa esse id, quod per se communicat esse alteri, seu quod influit esse in aliud, quod ex se & ex natura sua intrinseca posset non esse, atque adeo dependet cum imperfectione ab illo, quod sibi communicat suum esse.* Hæc in re est communis, quamvis his verbis à nullo proponatur, quod sciam; præsertim quantum ad illam partem, quod ex se.

Probat autem, quia omni & soli convenit, & declarat sufficienter naturam causæ absque circulo, aut obscuritate, aut superfluitate, ut patebit ex eius declaratione. Dicitur quod *communicat seu influit esse*, quia reuera omnis causa communicat, seu dat esse, & in hoc differt à privatione, quæ licet necessaria sit ad composita generanda; non tamen dat ipsis esse, nec influit esse in illa, tum quia non est quid positivum, tum quia non est quando composita generantur aut producantur. Additur *per se*, ut excludatur causa per accidens, de qua postea, & etiam moralis causa, quæ nimirum præcipit, suadet, iubet, de qua hic non agitur. Dicitur *alteri seu alij*, per quod denotatur, illud, respectu cuius aliquid potest esse causa, debere esse distinctum realiter à causa, & habere naturam numero distinctam ab ipsa; nam aliàs non esset aliud aut alterum, proprie loquendo, à causa, sicut nec Filius æternus dicitur aliud à Patre, quia licet distinguatur realiter ab ipso, atque adeo posset dici alia persona ab ipso, & aliud etiam suppositum ab ipso; tamen quia habent eandem numero naturam, non potest dici aliud simpliciter ab ipso, ut docent Theologi in materia de Trinitate; quod tamen totum spectat ad vocem, nec alia controuersia potest esse, quam de nomine: unde per hanc particulam excluditur essentia creata à ratione causæ respectu proprietatum metaphysicarum; quia hæc non distinguuntur realiter ab essentia in nostra sententia; & etiam ob eandem rationem excluditur essentia Divina à ratione Causæ respectu attributorum Divinorum, & relationum originis, quæ ab ipsa emanant. Similiter Pater æternus excluditur à ratione causæ respectu Filij æterni; quia licet distinguatur realiter ab ipso, tamen, ut dixi, non est aliud ab ipso, quia habet eandem naturam cum ipso. Ad id idem videtur *quod ex se, &c.* vel necessitatis vel certe maioris claritatis gratia, quia licet per prædictas particulas sic explicatas possit excludi Pater æternus à ratione causæ respectu Filij, & licet etiam Filius possit dici non dependere à Patre, quemadmodum effectus dependet à causa, quia dependentia effectus à causa dicitur imperfectionem, qualem nequit dicere Filius; tamen adhuc non videtur sufficienter, aut saltem æque clare explicatum, cur non dicatur causa filiationis, quia filiationis realiter distinguitur ab ipso, & secundum se formaliter considerata non est eiusdem naturæ cum Patre, siue consideremus Patrem, ut dicit essentiam Divinam, siue ut dicit paternitatem, siue ut dicit veritatemque.

7. Itaque in ordine ad hoc explicandum addidi illam particulam; quia nihil potest dependere dependentia involuente imperfectionem, nisi quod simpliciter, quantum est ex ratione sua formali, posset non esse; neque aliquid potest esse causa (ut hic agimus de causa) nisi respectu alius, quod sic dependet: unde cum filiationis non possit simpliciter non esse, quia ex natura sua identificatur realiter essentia Divina, quamvis distinguatur realiter à Patre, & habeat etiam naturam distinctam minore à Patre; & quamvis etiam non habeat esse nisi à Patre, propterea non dependet à Patre dependentia involuente imperfectionem: nec est effectus Patris, aut Pater, causa eius: præsupponit quidem esse Patris, & indiget illo esse sic, quod si non esset Pater, non esset filiationis; tamen hoc non sufficit ut dicat dependentiam imperfectam, quæ iam communiter intelligitur per dependentiam, quando ponitur simpliciter absque addito in aliqua definitione; sed ut dixi, ad huiusmodi dependentiam requiritur illa possibilitas non existendi. Quod confirmari potest, quia non potest assignari ratio, cur habere aliquid ab alio esset imperfectionis magis, quam habere illud à seipso, nisi quatenus, ex eo

quod haberet ab alio, sequeretur quod posset carere illo, & quod illa carentia esset imperfectio: quod valde considerandum est ad soluendum quomodo absque quaestione de nomine Filius æternus sit tam perfectus, quam Pater, & independens ab illo quantum ad dependentiam, quæ inuolueret imperfectiorem; & dico talem dependentiam, quia aliàs, si quis vellet vocare dependentiam necessariam indigentiam, quam habet Patris, posset dici dependere: sed talis dependentia non esset imperfecta.

8. *Obijcies primo:* Patres Græci dicunt Patrem æternum causam Filij: ergo non requiruntur omnes particulæ posite in prædicta descriptione ad describendam causam; nec debet excludi à ratione causæ Pater diuinus, vt hactenus supposuimus.

Respondeo explicando Patres Græcos, qui loquuntur de causa in latiori significatione, quam hic facimus, quatenus coincidit cum principio influente; non vero loquuntur de causa in strictiori acceptione, in qua hic agitur de ipsa; vnde distinguo consequens: ad describendam causam in latiori illa acceptione, concedo consequentiam quoad vtramque partem: in strictiori acceptione, in qua accipitur causa hic, nego consequentiam.

Obijcies secundo: Finis est vera causa: sed non influit in aliud, quoties causat: ergo male dicitur quod causa debeat influere in aliud. Probatum minor, quia aliquando causat semetipsum, vt cum actus bonus cognitus vt talis, ob intrinsecam sui bonitatem mouet voluntatem ad ponendum realiter à parte rei talem actum: ergo tunc non influit in aliud à se, & tamen tunc exercet rationem causæ finalis.

Respondetur hic breuiter negando minorem; ad cuius probationem dico, quod nunquam finis causat immediate semetipsum, nec actus bonus ob bonitatem suam causat seipsum aut mouet immediate ad productionem sui, sed immediate finis mouet ad amorem sui & mediante hoc amore mouet ad productionem sui, siue sine medijs, siue cum medijs, vnde sequitur manifeste quod semper causat aliud.

Cætæ objectiones quæ opponi possunt, tum ex explanatione causæ iam proposita, tum ex dictis circa aliorum definitiones facile solui possunt.

QVÆSTIO II.

De diuisione causæ in materialem, formalem, finalem, & efficientem.

Varie diuisiones causæ.

Quid prima causa.

Quid secunda.

Si diuissio in mediatam & immediatam.

9. **P**luribus modis potest diuidi causa vt sic, & quidem adæquate: nam in primis potest diuidi in primam & secundam, intelligendo per primam DEVM, qui quoniam & in sua entitate independens est ab vlla alia causa, & in operando etiam non habet talem dependentiam à causis alijs, quin multa operari possit absque vllius alterius causæ concursu, nempe Angelos, & omnes substantias simplices, & omnia accidentia absoluta, propterea merito prima causa vocari debet. Dixi autem multa non omnia, quia nullum compositum substantiale potest producere independentem à concursu causæ materialis & formalis, & secundum Thomistas nequit etiam producere se solo effectiue actus vitales absque concursu potentie vitalis.

Per causam vero secundam intelligi debet quælibet causa creata, quæ cum & in sua entitate, & etiam in operatione à Deo dependet sic, vt esse nequeat, nec operari nisi Deo causante, causa secunda merito appellari potest. Certum autem est, quod detur causa prima, & secunda in hac acceptione; & quod non detur vlla causa, quæ non sit prima vel secunda hoc modo: vnde hæc diuissio sine dubio est bona, & adæquata.

Et eodem modo patet esse bonam & adæquatam diuisionem causæ in mediatam & immediatam, intelligendo per causam immediatam illam, à qua immediate dependet effectus, sicut calor productus dependet à calore, qui ipsum immediate producit; per causam vero mediatam, illam, quæ non immediate effectum producit, sed produ-

cit tamen mediate vel immediate causam immediatam eius, sicut Adam est causa omnium hominum, & propterea vocatur primus parens noster, à quo omnes originem ducimus.

10. *Tertia diuissio* adæquata eius esse potest in causam intrinsecam, & extrinsecam. *Causa intrinseca* est, quæ essentialiter & intrinsece constituit, tanquam pars eius, sicut hominem constituit corpus, & anima: *Causa extrinseca* est, quæ non constituit intrinsece, vt ignis produciens alium ignem, & Deus respectu omnium Creaturarum, & vniuersaliter omnis causa efficiens, & finalis, & materialis etiam, in qua res producitur, sicut forma produciuntur in subiecto: vnde sola causa materialis & formalis, ex quibus res fit & componitur, sunt causæ intrinsecæ; cætæ omnes extrinsecæ.

11. *Quarta diuissio* adæquata est in causam per se & per accidens. *Causa per se* est, quæ per se & ex natura sua habet virtutem productiuam effectus, sicut calidum potest producere calorem, & Musicus potest cantare. *Causa per accidens* est, quæ denominatur quidem producere effectum; sed ex se tamen non ordinatur ad talem effectum; sed casu quodam illam producit, ex eo quod reperiatur in ipso: alia virtus ordinata ad talem effectum: & sic Musicus dicitur edificare, si simul cum Musica habet virtutem edificatiuam; vel ex eo quod casu cum effectum, ad quem ordinatur, coniungatur alius effectus, ad quem non ordinatur ex se; sic fodiens terram ad seminandum, si cum fossione illa coniungatur per accidens inuentio thesauri, dicitur esse causa illius inuentiois.

12. *Quinta diuissio* potest esse in causam adæquatam seu totalem, & in inadæquatam, seu partialem. Totalis est, quæ se sola ponit effectum; partialis est quæ non nisi partialiter, & concurrente alia causa, ipsum ponit.

Sexta diuissio, adæquata etiam, est in principalem & instrumentalem, de qua diuisione per se postea agemus.

Sed omisiss his diuisionibus & alijs pluribus, circa quas non est controuersia vllius momenti, alia satis vulgaris est diuissio causæ vt sic in materialem, formalem, efficientem & finalem, & de hac diuisione per se hic agendum. Et quidem plures circa eam examinandæ sunt difficultates: prima an dentur huiusmodi causæ; secunda, an sint distinctæ rationis; tertia, an adæquate in illas diuidatur causa, vt sic: quarta, num requirantur in ordine ad omnem effectum: quinta, an sint species infimæ causæ vt sic, vel species subalterne: sexta, an diuissio sit vniuoci in vniuocata.

CONCLUSIO I.

13. *Bene & adæquate diuiditur causa vt sic superius descripta in materialem, formalem, finalem & efficientem.* Bene diuiditur causa vt sic in materialem, formalem, finalem & efficientem. Hæc conclusio satisfacit primis tribus difficultatibus, vt in quatuor primis Peripateticorum.

Probatum, quia dantur tales causæ, & sunt distinctæ rationis, & nulla causa assignari potest, quæ non sit aliqua ex illis: ergo recte & adæquate causa vt sic diuiditur in illas. Consequentia patet quia nihil aliud potest requiri ad hoc, quod diuidatur bene & adæquate in illa, quam quod ponitur in antecedente. Probatum antecedens quoad primam partem, nimirum quod dantur, quia ad compositum substantiale (quale dari supponimus ex argumentis, quibus probauimus materiam, & formam substantialem) producendum requiritur materia, & forma, vt est evidens, & illud quod producit materiam & formam, & vnit illas inter se, & illud etiam quod mouet ipsum ad eas producendas ac vniendas: sed quodlibet ex his influit esse in compositum eo modo, quo influit esse spectat ad causam vt sic: ergo quodlibet ex ipsis est causa. Sed vnum ex ipsis est, quod vocatur causa materialis, nempe materia: alterum formalis, nempe forma: tertium efficiens, nempe quod producit materiam ac formam, easque vnit: quartum finalis, nempe quod mouet efficiens ad eas vniendas: ergo re vera dantur illæ quatuor causæ.

14. *Deinde*, quando producit calor in subiecto cum dependat à subiecto, certum est, quod subiectum concurrat ad eius productionem, & quod præter subiectum concurrat etiam Deus, qui vel se solo, vel cum causa secunda producit calorem illum; & præterea illud à quo mouetur Deus ad illum producendum: sed subiectum vocatur materialis; Deus causa efficiens; illud, à quo mouetur, causa finalis, ergo dantur illæ tres causæ: sed non minus certum est quod calor ille productus sit causa formaliter constituens subiectum, in quo producit, album: ergo etiam datur quarta causa.

Probatur secunda pars quod sint distinctæ rationis in esse causæ; quia diuersissimo modo concurrunt, materia enim concurret recipiendo; forma informando aut inhærendo; finis mouendo & excitando efficiens; ipsum efficiens dando esse, nec informando, nec recipiendo, nec mouendo aliud, quatenus est efficiens; unde etiam compositum dicitur fieri ex materia; per formam; ab efficiente; & propter finem; non autem dicitur fieri propter efficiens; nec à fine; nec propter materiam aut formam; nec à materia aut à forma; nec per materiam; quæ diuersitas modi loquendi de ipsis arguit diuersum modum causandi. Cur enim, si eodem modo causarent à parte rei, non diceretur æque quod fieret compositum propter efficiens tam bene ac ab efficiente?

Probatur denique tertia pars de adæquatione, quia non potest assignari vlla causa in particulari, quæ non habet aliquam ex his rationibus, & consequenter, quæ non sit aliqua ex his quatuor causis: ergo causa vt sic adæquate diuiditur in illas.

15. *Obijciens primo*: nec forma nec materia est æque perfecta, aut perfectior toto: sed causa debet esse perfectior vel æque perfecta ac effectus: ergo nec materia, nec forma est causa totius, & consequenter non datur causa materialis, vel formalis.

Respondetur distinguendo minorem: causa totalis, transit, causa partialis, nego minorem. Et similiter distinguo primum consequens: causa partialis, nego; totalis, concedo; & nego secundam consequentiam.

Obijciens secundo. Si forma esset causa, deberet esse causa generationis: sed nequit esse causa generationis, quia est effectus eius, & idem nequit esse effectus & causa eiusdem actionis: ergo non est causa.

Respondetur negando maiorem: est enim causa formalis intrinseca compositi, & extrinseca materiæ, & est terminus actionis, per quam educitur; & consequenter generationis, si generatio coincidat cum illa actione.

Obijciens tertio efficiens non debet moueri à fine, quæ ex natura sua determinatur ad agendum, quando applicatur, absque vllatrali motione, vt patet de igne: ergo non datur causa finalis.

Respondetur distinguendo antecedens: efficiens, quod est naturaliter agens, qualis est ignis, concedo: efficiens, quod est agens à proposito, nego antecedens & consequentiam: quia vt detur causa finalis, sufficit quod detur respectu alius efficiens, nec requiritur, quod detur respectu omnis, quamuis etiam reuera detur respectu omnis, mediate vel immediate.

16. *Obijciens quarto*: finis non potest esse causa realis, quandoquidem causat, quando non existit: sed causa vt sic est causa realis: ergo male diuiditur in prædictas quatuor causas.

Respondetur ad hanc obiectionem inferius in disputatione de Fine.

Obijciens quinto. Vnio est causa compositi, & approximatio ignis, verbi gratia, ad lignum est causa combustionis: sed nec unio, nec approximatio est causa vlla ex illis quatuor: ergo dantur alia causæ, & consequenter diuisio hæc non est adæquata.

Respondetur negando maiorem: non enim influunt esse in compositum, nec in formam aut materiam; sed sunt solummodo conditiones, sine quibus non, & necessariae solummodo ad applicationem causarum, quæ influunt: unio quidem ad applicandam materiam formæ, & appro-

ximatio ad applicandum efficiens subiecto, ex quo forma est educenda, aut in quo est inducenda; nec vllus inquam dixit unionem causare compositum, aut approximationem causare calorem; quod si essent causæ, cur id non diceretur?

Obijciens sexto, datur causa exemplaris, & causa instrumentalis, vt postea ostendetur, sed natura est aliqua ex his quatuor: ergo dantur plures causæ, & consequenter diuisio non est adæquata.

Respondetur negando minorem; ad quam autem ex his spectent, dicitur inferius agendo de causa exemplari & instrumentali.

CONCLUSIO II.

17. *Hæc diuisio est tam vniuoca, quam diuisio vniuersalis metaphysici in quinque vniuersalia metaphysica; & etiā quam diuisio efficientis vt sic in omnem causam efficientem particularem.* Hæc hoc modo proposita est nullius, quod sciam, sed vix potest esse in controuersia.

An hæc diuisio sit vniuoca.

Probatur, quia eodem modo potest ab his quatuor causis abstrahi ratio causæ vt sic superius descripta, quo ab omnibus efficientibus ratio causæ efficientis vt sic, & ab omnibus vniuersalibus metaphysicis ratio vniuersalis metaphysici vt sic: ergo diuisio, quæ diuiditur causæ vt sic in illas, erit tam vniuoca, quam illæ alia diuisiones.

Ratio autem cur non dicam, quod sit simpliciter vniuoca, sed cum illa restrictione, est, quia eadem argumenta possent virgeri contra vniuocationem huius, quæ vrgitur contra vniuocationem aliarum illarum diuisionum, de quibus in Logica quantum ad diuisionem vniuersalem vt sic actum est: & quia accidentia diuersorum prædicamentorum possunt habere rationem causæ non minus, quam substantia, & tamen supponuntur non conuenire vniuocæ in ratione vlla cum substantia præter rationem entis finiti; ex qua tamen ratione non habent rationem causæ.

CONCLUSIO III.

18. *Hæc diuisio est in membra ita realiter distincta, vt reuera dentur de facto quatuor causæ vnius effectus realiter distinctæ, quarum vna sit materialis, altera formalis, altera efficiens, altera finalis, non vero est in membra ita realiter distincta, quin eadem res realiter posset habere rationem finalis, materialis, efficientis, & formalis etiam.* Hæc in re debet esse communis: & patet prima pars, quia materia, forma, efficiens, & finis hominis sunt realiter distinctæ, vt est extra controuersiam. Patet etiam secunda pars, quia calor habet rationem causæ efficientis respectu alterius caloris, quem produceret; materialis respectu relationum in ipsis subiectarum, formæ respectu sui subiecti, & finis respectu mediorum, quæ ad ipsum producendum essent applicata.

Est diuisio in membra realiter distincta.

CONCLUSIO IV.

19. *Non requiruntur quatuor illæ causæ in ordine ad omnem effectum; requiruntur tamen in ordine ad omnem effectum compositum, & in ordine ad omnem formam eductum.* Hæc etiam debet esse communis, & patet prima pars; quia in ordine ad effectus simplices, quæ non sunt formæ informantes aut inhærentes, vt sunt Angeli, & materia prima, non requiritur causa materialis, nec formalis necessario, nec in ordine ad formas creatas, vt est anima rationalis, requiritur causa materialis, saltem à qua dependeat quantum ad existendum.

Non requiritur in ordine ad omnem effectum.

Probatur secunda pars ex probatione primæ conclusionis.

CONCLUSIO V.

20. *Illæ membra sunt species subalterna, non infima causæ vt sic.* Hæc quoque est communis; & probatur quia quodlibet ex ipsis habet plures species sub se; nam efficiens diuiditur tanquam in duas species in causam efficientem naturalem ac liberam; materia diuiditur tanquam

Membra illius diuisionis sunt species subalterne non infime.

in duas species, in materiam ex qua, & in materiam in qua: forma diuiditur tanquam in duas species, in formam informantem & inhaerentem: & finis diuiditur tanquam in duas species, in finem cui & finem cuius, de quibus postea.

Solet hic examinari, quid sit causalitas causae vt sic. Sed resolutio patebit ex dicendis de causalitatibus causarum in particulari. Solet praeterea examinari, an causa debeat esse prior ac perfectior quam effectus: sed hoc etiam examinandum refero ad disputationem de comparatione causarum inter se, & cum effectibus.

QVÆSTIO III.

Quid sit causalitas causae materialis ac formalis.

Quid causalitas.

21. **P**er causalitatem intelligitur hic illud, à quo res formaliter denominatur causa; vnde quia res denominatur causa dupliciter, nempe in actu primo, & in actu secundo, duplex considerari potest causalitas: vna in actu primo, à qua scilicet res denominatur causa in actu primo, qualiter denominari potest, etiam si nihil actu causet, modo habeat virtutem, qua possit causare. Altera in actu secundo, à qua formaliter denominatur causa actu causare, qualem denominationem nequit habere, quin habeat effectum in actu existentem. Non agimus autem hic de causalitate in actu primo, quia non est difficultas vilius momenti, quin consistat in ipsamet entitate materiae & formae, & in respectu aptitudinis identificato ipsis realiter, quem dicunt, quatenus sunt aptae & potentes producere illos effectus, respectu quorum dicuntur causae.

Quid in actu secundo.

Agitur ergo hic praecipue de causalitate in actu secundo, à qua denominatur haec causa causare actu suos effectus. Vt autem, in quonam consistit haec causalitas, melius declaratur, praemittendum est quosnam effectus habeat causa materialis; & quos formalis: circa quod non video aliam posse esse controuersiam, quam de nomine, suppositis iis, quae diximus libro primo de educatione formarum ex potentia materiae, ac subiecti.

Quos effectus habet materialis causa.

22. Itaque in primis effectus principalissimus tam materiae, quam formae est compositum substantiale ex illis resultans, maxime si sit quid distinctum realiter ab illis simul sumptis & vnitis, vt docuimus supra cum Scotistis communiter.

Deinde, alius effectus materiae est quaecumque forma ex ipsius potentiaeducta, saltem quae non sit causalitas eius. Omnis enim talis dependet à materia, tanquam à priori in esse, & conseruari; nec aliquid impedit, quo minus dicatur effectus eius tam bene, quam efficientis; cum non minus ab ea quam ab efficiente dependeat dependentia etiam à priori. Quamuis autem hoc ita sit, posset adhuc tamen dubitari, an hic effectus competat materiae, quia materia est formaliter; nam quemadmodum intellectus habet virtutem effectiuam intellectionis in se ipso, & exercet circa intellectionem rationem causae materialis & efficientis; ita posset quis imaginari, quod materia exerceret ratione causae materialis circa illas formas, eas recipiendo praecise, quemadmodum recipit animam rationalem, & praeterea rationem causae efficientis, in eas influendo, & quod sint effectus ipsius sub hac ratione, non sub primis quod si ita esset, non essent huiusmodi formae effectus materiae, quia causa materialis est, sed qua causa efficiens.

Formaeeductae sunt effectus causae materialis vt materialis & non vt efficientis.

Verum tenendum est cum communi sententia, quod hi effectus sunt effectus materiae, quia materia est, non qua efficiens, tum quia harum formarum dantur aliae causae effectivae sufficientes, absque eo, quod materia effectiue ad illas concurrat, quales non dantur respectu intellectionis, vt suo loco ostendetur: tum quia nemo dicit materiam efficere etiam partialiter illas formas, quod tamen dici deberet, si ab ipsa dependere, tanquam ab efficiente, sicut dicitur quod intellectus producat in se intellectionem; & est verisimile, quod propterea iste modus loquendi non sit in vsu, quia omnes Philosophi supposuerunt non adesse talem concursum effectiuum in materia ad illas formas: vnde quamuis non posset ostendi aliquo efficaci argumento, quod non sit talis concursus, tamen quia etiam

nec potest ostendi quod sit, melius tenetur communis sententia, & accommodatur res ipsa communi modo loquendi, praesertim cum possit forma habere dependentiam in fieri, & conseruari à materia absque influxu effectiuo materiae.

23. Alius effectus materiae recensetur vnio ipsius ad formam, & generatio passiva seu mutatio ipsius ad formam: & quidem *Mastrius disp. 5. q. 3. a. 2.* videtur supponere vnionem illam, & generationem hanc esse diuersos effectus. Sed imprimis quantum ad hoc omnino fallitur, per hoc enim formaliter, quod vnatur materia formae, quamuis nihil prorsus aliud in illa poneretur, mutaretur à priuatione ad formam; nec vllum prorsus est indicium distinctionis realis inter generationem illam, & vnionem.

An vnio sit effectus materiae.

Quantum ad illud, an vnio sit effectus materiae, est quaestio de nomine, & dicendum est quod si sit causalitas qua mediante causet, melius dicitur non esse effectum ipsius, sicut nec actio dicitur esse effectus causae efficientis. Si vero non sit causalitas eius, potest vocari effectus eius non minus, quam aliae relationes, quae non sunt causalitates, & habent pro causa materiali suum subiectum.

Quinam sint effectus formae.

24. Quantum autem ad effectus formae alios à composito, quod supra dixi esse effectum eius, assignatur communiter pro effectu informatio seu actualitatio materiae, seu communicatio sui ipsius materiae. Verum si rem ipsam explicemus, in hac actualtatione nihil reperitur, quod sit aliud à forma, & respectu cuius forma potest habere rationem causae secundum definitionem praemissam causae, praeter ipsam vnionem, qua vnitur materiae. Certum autem est, quod non sit causa formalis istius vnionis, imo potius est causa materialis eius, si tamen sit causa eius villo modo. Dicitur tamen causa formalis extrinseca materiae, quia est forma adueniens materiae, & non conclusa essentialiter in ratione materiae, & dicitur esse causa formalis, cur materia dicatur actualtata, & determinata, ac informata, quia non ab alio habet formaliter has denominationes, quam à forma sibi vnita; de quo quantum ad rem non potest esse difficultas, parum autem curandum est de nomine. Alter effectus formae est expulsio alterius formae secum impossibilis, vt expulsio formae ligni per formam ignis, expulsio frigoris per calorem. Et hic effectus vocatur effectus secundarius formae, tum quia per accidens est ad introductionem formae, quod praecesserit alia forma impossibilis, quae expelleretur, tum quia reuera forma primaria ordinatur ad informandum subiectum, & constituendum totum, non vero ad expellendam aliam formam, quia natura per se non intendit destructionem rerum; sed mere per accidens illam medietur.

Prima sententia.

25. His suppositis de materiae & formae effectibus, communior sententia videtur esse quod causalitas materiae circa formameductam & compositum sit vnio, qua mediante vnitur formae tali vnione, vt forma ab illa dependeat in fieri & conseruari, & quod causalitas formae circa compositum sit etiam vnio, qua forma vnitur materiae informando ipsam. Ita *Suarez disp. 15. sect. 4.* *Ruius hic tract. de materiali causa. Auerfa q. 12. sect. 3.*

Secunda sententia.

Hurtadus vero hic disp. 5. sect. 3. & Amicus tract. 10. q. 4. dub. 1. concedunt vnionem esse causalitatem, tam materiae, quam formae circa compositum; negant vero vnionem materiae esse causalitatem eius respectu formae, & dicunt hanc causalitatem consistere in receptione actionis agentis.

Fonseca 5. Met. c. 2. q. 3. sect. 2. assignat duplicem causalitatem materiae circa formam, vniam, qua recipit, & hanc exercet etiam erga animam rationalem; alteram, qua sustentat, quam exercet circa formaseductas solummodo.

Tertia sententia.

Complutenses tenent causalitatem materiae in fieri, esse generationem receptam in materia; causalitatem vero in facto esse, esse vnionem substantialem, prout recipitur in materia.

Quarta sententia.

Mastrius dicit causalitatem materiae non consistere in receptione actionis agentis, aut in vnione; sed in concursueductiuo explicato per habitudinem, ex quo aliud educitur.

Alij

Alij Scotistæ putant necessarium esse influxum aliquem materiæ in formam eductam, qui influxus antecedit, saltem naturæ, vniõnem.

CONCLUSIO I.

26. Causalitas materiæ in actu secundo respectu cuiuscumque formæ absolute siue substantialis siue accidentalis distinguitur realiter & a materiâ & a formâ, & etiam ab aliqua vniõne etiam simul sumptis. Hæc est iuxta principia communia Scotistarum ac ipsius Scoti, quibus probat relationes extrinsecas aduenientes dari. Eam etiam ex recentioribus tenet Arriaga disp. 8. sect. 2.

Probatur manifeste, quia posset materiâ, & forma quæcumque talis esse vnita absque eo, quod materiâ causaret actu formam, sicut de facto est vnita animæ, quam tamen non causat: ergo id, à quo habet actualiter causare formam, & id à quo formaliter forma habet dependere à materiâ, est distinctum realiter ab omnibus illis simul sumptis, & à fortiori, à quolibet ex illis in particulari seorsim sumpto.

Confirmatur efficaciter, quia potest Deus producere formam & postea eam vnire materiæ tali vniõne, qualis vnitur anima rationalis corpori: sed tum materiâ non causaret illam formam, cum non dependeret illa forma à materiâ, neque in fieri, neque in conservari: ergo possumus omnia illa stare absque causalitate materiæ. Maior parer quia in hoc nulla est repugnantia. Dixi in conclusione, ab aliqua vniõne, & non ab omni propter dicenda conclusione sequenti.

CONCLUSIO II.

27. Non datur aliquid positum realiter distinctum à materiâ, & vniõne, qua vnitur formæ, per quod causet actu formam aut compositum siue in fieri, siue in facto esse. Hæc est iuxta primam, & communior sententiam contra reliquos dicendi modos aliorum authorum supra specificatos.

Probatur, quia si poneretur vniõ talis, à qua dependeret in esse, & fieri forma, in materiâ, secluso quocumque alio, causaret formam, & compositum, forma enim necessario dependeret tum à materiâ, mediante tali vniõne & compositum necessario resularet ex materiâ, & forma sic vnitis: ergo nihil aliud realiter distinctum à materiâ, & tali vniõne datur in materiâ, per quod causet actu aut formam, aut compositum in fieri aut facto esse.

Confirmatur, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate: sed nulla prorsus est necessitas ponendi aliquid distinctum realiter à materiâ, & vniõne, quod dicatur actu causare formam aut compositum in fieri aut facto esse.

Dices necessitatem esse ex eo, quod compositum & forma sunt realiter distincta, & consequenter, quod debent produci per actiones seu causalitates realiter distinctas.

Respondeo negando sequelam; nam quamvis effectus disparati realiter distincti exigant causalitates realiter distinctas, tamen quando effectus ita sunt subordinati, vt ad productionem vnus necessario sequatur alterum ita, vt de potentia absoluta nequeat produci primum, quin secundum producat, causalitas vna realis sufficit ad vtrumque in eadē causâ, ita autē contingit in proposito: ergo ex hoc capite non sunt multiplicandæ causalitates.

Confirmatur quia ideo potissimum colligimus causalitatem causæ efficientis esse distinctam realiter ab applicatione ad passum, & vniõnem formæ ac materiæ esse distinctam realiter ab instantia ac dispositionibus materiæ, quia potest esse causa efficiens applicata absque causalitate; & materiâ indistans à formâ ac disposita ad ipsam absque vniõne: ergo cum vniõ nequeat esse absque causalitate materiæ circa compositum, non debet dici quod causalitas eius circa compositum sit distincta ab vniõne.

28. Probatur secundo. Si esset aliquid distinctum à materiâ, & vniõne in materiâ, per quod causaret formam ac

compositum, vt distingueretur realiter ab vniõne, deberet posse separari ab vniõne, aut è contra vniõ ab ipso; vel deberet produci ab vniõne, aut producere vniõnem; vel deberet subiectari in subiecto realiter distincto à subiecto vniõnis: quia nullum est indicium distinctionis realis præter alterum ex tribus: sed illud non subiectaretur in diuerso, sed in eodem subiecto cum vniõne, nempe in materiâ primâ; nec produceret, aut esset productio vniõnis, aut è contra: id enim gratis assereretur; nec posset esse absque vniõne, aut vniõ absque illo: ergo non distingueretur realiter ab vniõne.

29. Probatur tertio specialiter contra illos, qui ponunt influxum aliquem præuium materiæ in formam antecederent ad vniõnem, quia ille influxus non posset distinguui ab influxu efficienti, quem habet intellectus in ordine ad intellectionem, quam in seipso producit: ergo non deberet dici influxus causæ materialis, sed efficientis, & consequenter nequit esse causalitas causæ materialis.

Adde, non posse dari influxum terminatum ad formam eductam antequam vniatur, quia alias forma educta non educeretur, sed crearetur, quod est absurdum: nam per hoc dicitur anima rationalis creari, quod priusquam intelligatur induci in subiectum, aut vniri ipsi, intelligatur produci ac terminare influxum causæ sui productivæ.

Hinc sequitur, per idem realiter causari formam & compositum in fieri & facto esse, & consequenter si per generationem intelligant Complutenses aliquid distinctum ab vniõne, male eos dicere quod generatio sit causalitas materiæ in fieri, & vniõ in facto esse.

Sequitur secundo, si per concursum eductum explicatum per habitudinem ex quo aliquid, intelligat Magistrus aliquem concursum actualem, qui dicat aliquid positum reale distinctum à materiâ & vniõne, male cum sentire, dum multiplicat entia sine necessitate.

Sequitur tertio, male dicere eundem q. 4. a. 1. quod forma existat antequam sit intime præsens materiæ; nam non existit, nisi per vniõnem; & pro quocumque instanti temporis aut naturæ est vniõ, forma est intime præsens materiæ, nec existentia realis præsupponitur præsentia, quando per præsentiam ponitur ipsa res existens.

30. Obijciunt primo authoritatem Scoti qui in 4. disp. 13. q. 1. cum enumerasset plures respectus agentis, qui interueniunt, dum producit aliquod compositum, nempe respectum transmutationis ad subiectum, in quo producit formam; respectum eductionis ad formam, quæ educitur; respectum productionis ad compositum, quod producit; dicit respectum eductionis esse intrinsecus aduenientem: ergo non potest consistere in vniõne materiæ, quia hæc est extrinsecus adueniens.

Respondeo Scotum ibi non facere mentionem vllam de causalitate materiæ, sed solum de causalitate & actione agentis: vnde quamvis eductio actiua pertinet ad agens esset relatio intrinsecus adueniens, tamen eductio materialis, qua materiâ influit in formam, non debet esse talis.

Dices esse eandem rationem de vtraque eductione: ergo vel vtraque, vel neutra est talis respectus.

Respondeo conformiter ad ea, quæ dixi in Logica disputatione de actione, Scotum, quando vocat eductionem respectum intrinsecus aduenientem, non loqui de eductione, à qua habet res educi in fieri, sed de alia eductione, quæ sequitur ad illam necessario iuxta communiorē tum sententiam: illa autem prima eductio, à qua causa denominatur actualiter educere, est respectus extrinsecus adueniens, & coincidet cum actione transmutatiua, quam expresse vocat Doctor relationem extrinsecus aduenientem: vnde eductio, qua materiâ dicitur materialiter causare formam, eodem modo potest esse respectus extrinsecus adueniens, & consequenter potest consistere in vniõne, non obstante hac difficultate.

31. Obijciunt secundo, potest dari vniõ materiæ ad formam, quæ educitur, absque eo, quod educatur illa forma, aut quod materiâ causet ipsam materialiter, sicut datur de facto vniõ corporis ad animam rationalem absque eductione animæ, aut causatione materiali eius: ergo

Materiam non habet influxum præuium ad vniõnem in for-
mam.

causalitas materiæ aliquid addit supra entitatem materiæ, ac vnionem. Probatur antecedens, quia, si Deus produceret extra subiectum formam ignis, & eam postea vniret materiæ; non educeretur ex potentia materiæ, nec consequenter materiæ magis causeret ipsam, quam de facto causeret animam rationalem, & tamen vniretur ipsi, & faceret eum ipsa vnum per se, non minus quam de facto facit; nameductio impertinenter se habet ad constituendum vnum per se cum materiæ.

Confirmatur, quia ex vi vnionis forma non dicitur produci, aut recipere esse, sed supponitur prius habere esse, antequam sit vnio: ergo aliquid aliud debet superaddi, per quod materiæ dicatur dare esse formæ.

Confirmatur secundo, quia recipiens, quatenus tale, non dat esse recepto: sed materiæ quatenus habens vnionem ad formam est recipiens: ergo ut sic non dat esse formæ, quam recipit, & consequenter debet superaddi ipsi aliquid aliud, per quod det esse formæ.

Respondetur distinguendo antecedens: vnio talis, à qua dependeat forma in esse & fieri, nego: à qua non dependeat, nec in esse, nec in fieri, concedo antecedens, & nego consequentiam.

Ad primam confirmationem respondeo negando antecedens, loquendo de vnione, quæ de facto est ad formas eductas.

Ad secundam confirmationem, respondeo etiam negando maiorem, loquendo de recipiente tali modo particulari, quale recipiens est de facto materiæ respectu formarum, quæ ex ipsa educuntur.

32. *Obiicitur tertio*, prius est formam existere, quam habere vnionem ad materiæ: sed non habet existere causaliter à materiæ in illo priori absque causalitate distincta à materiæ, nec illa causalitas distincta potest esse vnio materiæ, quia vnio materiæ non præcedit vnionem formæ, vnio autem formæ non est in illo priori: ergo aliquid aliud distinctum à materiæ & vnione superaddi debet. Probatur maior, quia omne subiectum est prius natura existens, quam forma in ipso subiectata: sed vnio formæ est forma subiectata in forma, tanquam in subiecto: ergo forma debet prius existere, quam sit vnio.

Confirmatur primo, quia potest intelligi forma existere sine eo, quod intelligatur vnio eius; non vero potest intelligi vnio eius, quin intelligatur existere: ergo prius natura est formam existere, quam esse vnitam.

Confirmatur secundo, quia sicut modus essendi per se competit materiæ: ita modus essendi in alio competit formæ: ergo sicut materiæ est prius existens, quam competit ipsi modus essendi per se: ita forma debet esse prius existens, quam competit ipsi modus essendi in alio, & consequenter quam competit ipsi vnio, per quam formaliter habet esse in alio.

Confirmatur tertio, quia vnio formæ habet pro causa materiali formam, & dependet à forma in fieri & conseruari magis, quam ipsa forma dependet à materiæ, quandoquidem forma possit esse absque materiæ supernaturaliter; vnio vero nec supernaturaliter quidem potest esse absque forma: ergo forma præsupponitur vnioni; & ergo vltimè vnio non potest esse ratio ponendi formam, quia aliàs daretur mutua causalitas in causis realiter agentibus, quod est contra Scotistas & veritatem, ut videbimus postea.

33. *Respondetur* negando maiorem, & distinguendo maiorem probationis: si forma illa non sit ratio ponendi ipsum existens, concedo; si sit, nego; & concessa minore, nego consequentiam, quia vnio est ratio ponendi formam in esse existentis, quoties educitur.

Ad primam confirmationem, respondeo distinguendo antecedens: potest intelligi forma existere absque vnione dependenter à causa materiali, nego; independentem à tali causa, concedo antecedens, & nego consequentiam.

Ad secundam confirmationem, respondeo negando antecedens, quia modus essendi per se identificatur materiæ, & est inseparabilis ab ipsa: modus autem essendi in alio non identificatur formæ: potest enim forma esse absque

ullo subiecto de potentia absoluta, & consequenter absque modo essendi in alio.

Deinde falsum est suppositum consequentis, nempe, quod modus essendi per se competit materiæ post existentiam: est enim vel de essentia eius, vel saltem proprietas ipsius, & consequenter præsupponitur potius existentia, quam postponitur.

Dices, modus essendi sub forma tam naturaliter competit materiæ, quam modus essendi in materiæ competit formæ, & est etiam æque inseparabilis ab ipsa: ergo sicut ille modus non est causalitas, per quam ponitur materiæ: ita neque vnio formæ est causalitas, per quam ponitur forma.

Respondeo, negando consequentiam, quia supponuntur ad modum illum materiæ principia, & causalitates sufficientes ad eius productionem, & consequenter non debet dici produci per illum modum; antecedenter vero ad vnionem, non supponitur causalitas sufficiens, per quam producat formam, quia aliàs crearetur & non educeretur; vnde potest dici produci per vnionem, tanquam per causalitatem: adde ab extrinseco provenire, quod necessario materiæ habeat illum modum, & non ex indigentia ipsiusmet materiæ in ordine ad habendum suam existentiam propriam, ut patet ex dictis supra disp. 3. n. 59. fecus autem est de forma.

34. *Ad tertiam confirmationem*, quæ longe certe difficilior est, respondeo primo, nisi posset solui commode, potius propter eam dici debere, quod non detur duplex vnio inter materiæ, & formam, sed vniam sufficere subiectatam in materiæ; quàm quod aliquid aliud præter vnionem ponendum sit in materiæ, per quod causer formam. Et quamuis superius dixerimus dari duplicem vnionem, hoc tamen dictum est ex suppositione quod hæc difficultas solui possit; vnde si non possit solui commode, oppositum esset tenendum, & hæc ipsa ratio posset assignari, quare vnio non deberet poni ex parte formæ, licet poneretur ex parte materiæ: quod sincere insinuat placuit pro veritate examinanda.

Respondeo secundo, distinguendo antecedens pro vtraque parte, pro prima quidem sic; vnio habet pro causa materiali proprie dicta formam, hoc est, pro causa influente in vnionem materialiter, nego; pro causa materiali improprie dicta, hoc est pro causa, in qua producit absque influxu, concedo antecedens. Pro secunda parte sic: magis dependet à formâ, tanquam ab influente, nego; tanquam ab aliquo cum quo habet maiorem connexionem, concedo antecedens, & nego consequentiam primam: secunda autem habet connexionem cum prima. Itaque quemadmodum relatio actionis subiectata secundum nos in agente, habet tam necessariam connexionem cum termino, ut non possit esse absque termino, & tamen non præsupponit terminum, nec dependet ab ipso, tanquam à priori, quia est ratio ponendi terminum: ita vnio formæ, licet habeat tam necessariam connexionem cum forma, ut nequeat esse absque forma, tamen non præsupponit formam nec dependet à forma tanquam à priori, sed potius forma dependet ab ipsa, tanquam à priori.

35. *Dices*: ergo creatur; quia omnis forma, quæ non educitur, nec dependet à subiecto tanquam à priori, creatur: ergo vnio illa creatur, quod est absurdum.

Respondeo negando consequentiam, & distinguendo probationem, si non sit essentialis ratio ponendi subiectum, transeat; si sit, nego.

Dices iterum (quidquid sit de creatione, in qua posset esse questio de nomine) quantum ad rem ipsam, si posset produci vnio formæ independentem à materiæ influxu, non esse vllum inconueniens, quia ceteræ formæ possint similiter produci, & sic vniuersim tolleretur influxus causæ materialis. Nec refert, quod sit hæc disparitas, quod vnio illa sit causalitas passiva, ceteræ autem formæ non sint tales, nam adhuc restat ostendendum, cur si causa secunda potest producere formam, quæ est causalitas absque influxu subiecti aut causæ materialis, non possit similiter absque tali influxu producere formam,

formam, quæ non est causalitas; nam ex eo, quod sit causalitas non sequitur aliud, quam quod sit ratio producendi, quod reuera non videtur facere ad propositum.

Sunt aliqui, etiam Scotistæ, qui propter hanc difficultatem putant admittendam mutuam causalitatem realem, & physicam, saltem inter causalitatem passiuam, qua producit effectus, & ipsum effectum, & consequenter inter unionem subiectatam in forma, si sit causalitas formæ, & ipsam formam: sed hic suppono, nihil absurdius quam hoc admitti posse in doctrina Scoti.

Itaque respondeo negando sequelam, & dando disparitatem inter unionem formæ & alias formas, quæ non sunt causalitates, præsertim absolutas, quod possit dari ratio, cur unio illa nequeat produci nisi in subiecto, absque influxu subiecti, nimirum quia ex natura sua essentialiter est determinatio subiecti talis, & consequenter, quamuis subiectum non influat in ipsum, debet produci in subiecto: non potest autem dari ratio, cur aliæ formæ absolutæ nequeant produci, nisi in subiecto, si subiectum non debeat influere in ipsas, quandoquidem non sunt essentialiter determinationes subiecti, ut patet ex eo, quod possint existere absque omni subiecto supernaturaliter: ergo non eodem modo de ipsis quantum ad hoc discurrendum, ac de unione.

Dices: ergo saltem posset dici quod ut unio illa non producat dependenter à subiecto, tanquam à causa influente, eodem modo aliæ relationes non educerentur à suis subiectis.

Respondeo primo, hoc potius concedendum, quam negandam hanc doctrinam.

Respondeo secundo, negando consequentiam; quia est ratio specialis, ob quam hæc unio non posset causari materialiter, quæ non est de aliis relationibus, unde non est eodem modo discurrendum de illis.

36. *Obiicit quarto*: unio materiæ causatur à causa efficiente: ergo non est causalitas materiæ, quia causalitas unius non causatur per aliam causam.

Respondetur primo, negando consequentiam, quamuis enim causalitas efficientis nequeat causari per aliud efficiens præsertim creatum, tamen non video ex quo capite esset inconueniens, quod causalitas materiæ posset produci per causam efficientem, quæ educit formam ex potentia materiæ.

Respondetur secundo negando antecedens: neque enim illa unio producit per efficiens sic, ut efficiens habeat actionem aliquam propriam immediate terminatam ad illam; sed eo modo quo actio efficientis emanat ab ipso immediate, quando applicatur sufficienter materiæ, ac ad sunt cæteræ dispositiones requisitæ: ita etiam causalitas materiæ, ac consequenter illa unio, si sit causalitas eius, emanat ab ipso quando applicatur efficienti, & dependet quidem illa causalitas ab efficiente in hoc sensu, quod non emanaret, nisi adesset efficiens, quemadmodum causalitas efficientis dependet à materia; neutra vero causalitas dependet ab altera causa tanquam ab influente in illam, & in hoc consistit subordinatio illarum causarum, quod neutra possit habere actionem suam, nisi applicetur altera.

37. *Obiicit quinto*, non remanet causalitas materiæ, nisi quamdiu remanet causalitas efficientis, sed materia cum unione manet desinente causalitate efficientis, materia enim ignis producti ab alio manet unita formæ istius ignis, etiam destructo igne producente: ergo causalitas materiæ dicit aliquid ultra materiam, & illam unionem.

Confirmatur, quia causalitas materiæ in fieri non manet in facto esse, sed materia & unio manent in facto esse: ergo causalitas materiæ, in fieri saltem, dicit aliquid distinctum à materia & unione. Probatur maior quia causalitas in fieri solum manet pro instanti, pro quo verum est dicere, iam forma & compositum est, & immediate ante non fuit: sed hoc non est verum in facto esse: ergo.

Respondetur distinguendo maiorem; non remanet causalitas materiæ, nisi quamdiu remanet illa ipsa causalitas efficientis, quod primo cum ea concurrebat ad productio-

nem formæ & compositi, nego maiorem: nisi quamdiu manet illa causalitas, vel aliqua alia æquivalens, concedo maiorem; & concessa minori, nego consequentiam. Itaque quemadmodum illa forma & compositum manet semper, dum remanet eadem materia sub forma, quamuis varietur causa productiva: ita etiam potest manere eadem causalitas materialis circa ipsa, quamdiu manet eadem materia sub forma, quamuis variarentur causæ efficientes & suæ causalitates.

Ad confirmationem Respondeo etiam distinguendo maiorem, sub denominatione illa in fieri, concedo maiorem; secundum se sine illa denominatione, nego maiorem; & concessa minori, distinguo consequens; dicit aliquid aliud, quod sit causalitas, aut quid positivum, nego consequentiam; dicit aliquid, quod requiritur ad illam denominationem in fieri, concedo consequentiam, sed hoc non in æiudicat conclusioni.

pr 38. *Ad probationem maioris*, distinguo similiter maiorem, sub illa denominatione in fieri, concedo maiorem; secundum se & sine illa denominatione, nego maiorem; & concessa minori, distinguo consequens; sub denominatione illa in fieri, concedo, secundum se, nego consequentiam. Itaque eadem omnino est causalitas materiæ, quæ primo influat in formam & compositum, & quæ postea conseruat illa materialiter; & illa causalitas dicitur esse in fieri solummodo, quamdiu verum est dicere, iam est, & immediate ante non fuit, est autem in facto esse, quamdiu verum est dicere: iam est, & immediate ante fuit; unde ut habeat denominationem in fieri, requiritur quidem aliquid ultra suam propriam entitatem, nempe negatio existentie ipsius pro tempore immediate præexistente; ut vero habeat denominationem causalitatis in facto esse, requiritur, quod existeret pro tempore vel instanti immediate præcedenti: sed nec negatio existentie ipsius pro tempore antecedenti est causalitas aut aliquid positivum; nec etiam existentia ipsius pro tempore antecedenti est causalitas quæ conseruat rem in facto esse, sed est conditio requisita ut sic conseruet: quod totum est conformae principiis eorum, qui tenent, actionem, & conseruationem non esse productiones realiter distinctas, quando eadem est causa, quæ producit & conseruat absque interruptione, de quo postea.

39. *Obiicit sexto ex Arriaga disputat. 4. numero 83*. compositum substantiale productum de nouo, verbi gratia ignis, est idem numero in primo instanti, ac in secundo & tertio: ergo unio non est actio, quæ productum fuit; & consequenter distinguitur realiter unio à causalitate, per quam producitur.

Probatur consequentia prima, quia actio non est in secundo instanti, posset enim definire causa productiva in secundo instanti, sine qua tamen actio conseruari non potest; sed si sit idem numero in primo, & secundo instanti, unio debet esse in utroque instanti: ergo actio & unio distinguuntur. Probatur minor, quia unio est de essentia istius compositi, ergo si unio non sit eadem numero, compositum non erit idem numero.

Respondetur primo, concedendo primam consequentiam & distinguendo secundum consequens: ergo distinguitur à causalitate causa efficientis, concedo; causa materialis, nego: nec verum est, ut postea dicam, quod utraque hæc causalitas sit eadem realiter, ut hic author videtur supponere.

Respondetur secundo, admittendo gratis quod causalitas efficientis & materialis esset eadem realiter, negando consequentiam: ad cuius probationem dico actionem causæ productivæ, & causalitatem materiæ identificatam ipsi, non esse in secundo instanti, negando tamen quod non esset idem numero compositum, dicitur enim idem numero ex identitate numerica partium, quamuis variarentur uniones, quæ non sunt de essentia eius, sed conditiones sine qua non, aut causalitates quibus causatur. Quod si etiam uniones essent de essentia compositi, non esset absurdum dicere, quod non esset idem numero aut specie compositum, in quantum formaliter dicit unionem. Unde patet quam parum urgeat hæc obiectio.

CONCLUSIO II.

Vnio est
causalitas
materiæ.

40. *Ex suppositione quod nihil aliud requiratur, parum refert an dicatur vnio esse causalitas materiæ, an vero dicatur vnio esse conditio, qua posita, materia se ipsa causaret; melius autem videtur dicendum, quod ipsa vnio sit causalitas.* Hæc non proponitur ab ullo. Probatur prima pars, tum quia ad cognoscendum quomodo composita producantur, ac educantur formæ, sufficit cognoscere ex præcedenti conclusione, quod materia, posita tali vnione sola, causet, non curando an ipsa vnio sit formaliter causalitas nec ne, tum quia vtrumque potest probabiliter defendi.

Dices, non posse defendi probabiliter, quod causa efficiens se ipsa agat, & quod actio sit conditio, sine qua non ageret, non vero ratio formalis agendi: ergo similiter non potest defendi probabiliter, quod materia se ipsa causet, & quod vnio sit conditio prærequisita vt causet.

Respondeo negando consequentiam, & ratio disparitatis est, quod omnis conditio sine qua non, habet aliquem proprium effectum physicum formalem, vt applicatio habet approximare agens passo, calor habet expellere frigus: actio vero non habet aliquem effectum alium formalem, quam facere causam agentem: ergo debet necessario dici esse causa formalis tribuens illam denominationem agenti, non vero conditio sine qua non requisita ad illam denominationem. Vnio vero materiæ habet alium effectum formalem, quam esse causalitatem, nimirum vnire materiam formæ, & consequenter potest dici esse conditio requisita vt causet materia se ipsa, totum saltem; & dico totum saltem, quia difficile est asserere quod sit conditio requisita vt causet materia formam, nam vt esset talis conditio, deberet præsupponi ad causalitatem: sed hoc implicat, quia non prius potest vniri forma educta materiæ, quam educatur, nec e contra, etiam nostro modo cognoscendi.

Probatur ergo secunda pars, tum propter hoc vltimum, quia non nisi difficillime capi potest, quomodo vnio posset esse conditio requisita ad causationem formæ, tum quia nulla est difficultas in eo quod dicatur ipsamet esse causalitas, ex suppositione quod nihil aliud assignari debeat, quod sit causalitas; tum denique quia quando causa potest existere in rerum natura simul cum effectu, sine eo quod causet illum, melius videtur asserere quod causet per aliquid distinctum realiter, nisi id sit inconueniens: sed materia potest existere simul cum forma, vt si separaretur ac conservaretur forma sine subiecto, absque eo quod causet formam, nec est inconueniens, quod per aliquid distinctum realiter causet illam: ergo melius dicitur quod sic causet: sed nihil aliud distinctum realiter assignari potest, præter vnionem: ergo per vnionem debet dici causare formaliter, tanquam per causalitatem.

CONCLUSIO III.

Causalitas
formæ est
vnio.

41. *Causalitas, qua mediante forma communicatur materiæ, & producit partialiter compositum, non est aliud distinctum ab vnione: & idem est dicendum de causalitate, qua expellit aliam formam.* Hæc sequitur ex dictis, & est omnium, quantum ad primam, & tertiam partem.

Probatur, quantum ad omnes partes, quia, posita vnione sola, communicatur materiæ, & causatur compositum, & expellitur alia forma, si præfuerit: ergo causalitas ipsius, qua præstat omnes illos effectus, non est quid distinctum ab illa vnione.

Confirmatur per omnia, quæ diximus circa conclusionem primam, & secundam, quæ huc facile applicari poterunt.

Obiicies contra tertiam partem, potest esse vnio formæ ad materiam, absque eo quod expellatur alia forma, ergo causalitas, per quam expellit aliam formam, non potest esse illa vnio, quia causalitas nequit esse absque suo effectu.

42. *Respondeo* distinguendo antecedens: si præfuerit alia forma, nego: si non præfuerit, concedo, & nego consequentiam: ad cuius probationem dico quod causalitas possit esse absque effectu secundo, si ad illum effectum

necessario requiritur aliqua conditio separabilis à causalitate. Ita autem contingit in proposito: nam destructio alterius formæ est effectus secundarius vnionis formæ, & requirit, tanquam conditionem sine qua non præexistentiam formæ destruendæ; quæ conditio est separabilis ab vnione: vnde bene potest esse vnio absque illa destructione, quamuis sit causalitas formalis, per quam sit formaliter illa destructio.

Dices: etiam posset, de potetia saltem absoluta, esse forma vnita absque eo quod destruat altera forma, quamuis præxisteret, de potentia enim absoluta duæ formæ contrariæ possent esse simul: ergo vnio non est causalitas, per quam secundo expellatur forma præexistens.

Respondeo negando consequentiam, illa enim destructio non est effectus secundarius vnionis sic, vt debeat necessario sequi ad illam; sed est effectus secundarius connaturalis solummodo ipsius, sic scilicet, vt connaturaliter exigat expulsionem ipsius: potest autem Deus impedire huiusmodi effectum, quamuis ponatur causa formalis, & etiam causalitas sua.

43. *Dices* adhuc: non potest dici quod causa formalis iam non expellat, & postea expellat, nisi postea habeat causalitatem aliquam, quam ante non habuit: sed forma vnita potest esse absque eo, quod actu expellat aliam formam præexistentem, casu quo Deus veller miraculose aliam formam expellendam conseruare, & postea illa forma vnita posset expellere illam formam, casu quo Deus non veller suum miraculosum modum agendi continuare: ergo postea accederet formæ aliquid, per quod formaliter expelleret, quod antea non habebat, sed illud non est vnio, quia illa ante fuit: ergo aliquid aliud distinctum realiter.

Respondeo negando maiorem: sufficit enim quod postea Deus nolit conseruare formam destruendam, & hoc intuitu formæ vnite, sicut conseruauit ipsam in priori instanti vel tempore simul cum forma expellente.

44. *Obiicies secundo*, contra secundam partem ex *Maestro d. 5. q. 4. ar. 2. Scotus* expresse ait in 3. d. 2. lit. F. vnionem materiæ, & formæ in composito non esse causalitatem earum, sed conditionem sine qua non: ergo hæc conclusio, & etiam prima est contra Scotum.

Respondeo negando antecedens, neque enim eo loco mentionem facit de causalitate, sed dicit vnionem requiri quidem ad hoc quod totum sequatur tanquam conditionem, sed non esse tamen ipsum totum aut de essentia ipsius: potest autem vnio, quamuis sit causalitas, esse conditio sine qua non: nulla enim conditio ad effectum præuia est magis sine qua non, quam causalitas per quam producur formaliter; & sane quamuis compositum sequatur ad partes vnitas, & partes intelligantur vnite antequam causent totum, adhuc tamen non sequeretur quin vnio esset causalitas earum realiter, quidquid sit an formaliter sub ratione vnionis præcise deberet dici causalitas, vt patet ex dictis circa conclusionem primam.

QVÆSTIO IV.

An Deus possit seipso supplere causalitates materiæ ac formæ, earumque effectus.

45. *Q* Vandoquidem in confesso sit Deum posse se solo supplere causalitatem causæ efficientis, & illam etiam impedire non obstante quacumque applicatione præuia, primum quidem, producendo se solo absque concursu effectiuo causæ secundæ effectum, qui cum illo concursu produci solet connaturaliter; secundum vero, subtrahendo concursum suum à causa effectiua, à quo concursu cum illa essentialiter dependeat, non poterit sine dubio, eo subtrahito, aliquid producere. Querimus ergo similiter hic, an pari ratione posset impedire causalitates causæ formalis ac materialis, aut se solo præstare illos effectus, qui iis mediantibus præstari solent.

CONCLUSIO I.

Deus nequit se solo absque concursu materiæ & formæ producere totum compositum, atque adeo non potest supplere causalitatem materiæ aut formæ circa ipsum. Hæc

Nequit
Deus pro-
ducere to-
tum abs-
que con-
cursu ma-
teriæ &
formæ.

Hæc debet esse omnium: & omiffis aliis probationibus, quæ afferri solent, probatur hæc vnicæ evidenti ratione, quia si posset producere compositum absque materia & forma, verbi gratia, hominem absque corpore & anima rationali, sequeretur quod esset homo & non esset homo, esset quidem ex hypothesi, quod produceretur; non esset autem, quia non includeret suas partes essentielles, quibus essentialiter constat; constat enim, ut suppono, homo essentialiter ex anima & corpore: & sane hæc ratio convincit conclusionem, quamvis non sequeretur imperfectio in Deo ex hoc, quod esset causa materialis aut formalis alicuius compositi, quia hoc non obstante non posset aliquid producere absque partibus intrinsicis essentialibus suis: & probaretur etiam, quod Deus non posset eminenter præstare quicquid potest formaliter præstare materia & forma; quia implicat quod vlla ratione faciat ignem aut hominem absque partibus essentialibus ignis aut hominis; unde illud axioma, Deus potest facere se solo quicquid potest præstare mediatis causis secundis, si vniuersaliter intelligatur, est falsum; quare addi debet ad eius veritatem, nisi in hoc faciendo esset implicancia aliqua.

CONCLUSIO II.

Potest supplere Deus causalitatem materiam. 46. Deus potest supplere causalitatem illam materiam, quæ dat formam esse, se solo dando ipsi esse & producendo ipsam absque vlla materia. Hæc est communis & certa, tum quia in hoc nulla potest assignari implicancia; tum quia de facto conseruat accidentia Eucharistica absque concursu materiam, nec difficilius ipsi est eas absque illo concursu conseruare, quàm producere. Verum quidem est quod hoc non faceret in genere causæ materialis, quia sic non posset eas producere aut conseruare, nisi recipiendo illas; hoc autem nequit facere, quia mutaretur physice, quod argueret in ipso imperfectionem: sed id faceret in genere causæ efficientis, nec est inconueniens quod causa efficiens suppleret defectum causæ materialis, in qua forma producit, quantum ad dandum esse formæ.

CONCLUSIO III.

Potest Deus supplere causam formalem circa materiam. 47. Deus non potest supplere causalitatem illam, quam in nostra sententia causa formalis exerceret circa materiam, per sui communicationem, bene tamen posset supplere causalitatem illam forma circa materiam (si talis daretur) quæ forma dat esse materiam. Hæc est communis quantum ad primam partem, & probatur quia non potest facere se solo cum subiecto absque albedine, quod subiectum sit album, nec ut materia sit informata forma substantiali aqua: ergo nequit supplere illam causalitatem formæ circa materiam aut effectum formalem ad ipsam sequentem: quæ probatio multo faciliore est, quam alia, quam adducunt communiter, nimirum quod suppletionem huiusmodi causalitatis sequeretur imperfectio in ipso, quam tamen nolo hic reicere, quia forte reduci potest vltimate ad illam à me propositam.

Secunda pars est contra Thomistas communiter, sed communis tamen apud alios auctores, qui tenent nobiscum materiam posse conseruari absque omni forma, quod supra probauimus disp. 3. & ex hoc ipso principio probatur conclusio, quia quando sic Deus produceret ac conseruaret materiam, profecto suppleret defectum istius causalitatis.

CONCLUSIO IV.

Quomodo Deus potest supplere causalitatem expulsiuam. 48. Deus potest supplere defectum causalitatis expulsiuæ, quam habet forma in ordine ad aliam formam, quam ex eodem subiecto expellit, quantum ad hoc, quod ipsemet solus posset tollere illam formam à subiecto illo absque interuentu formæ alterius. Hæc est absque controuersia vlla, & patet tum quia in hoc nulla est repugnancia; tum quia forma ignis verbi gratia, & calor dependent in conseruati à Deo libere illas conseruante: ergo si nolit exhibere concursum conseruatiuum, desinere esse in subiecto; sed potest id velle absque productione formæ contrariæ: ergo absque tali forma potest efficere, ut tollatur forma à subiecto.

Et si dicas quod tum non tolleretur formaliter, contra, quia vel intelligis per hoc quod non tolleretur ita, ut reuera non esset ibi illa forma, & hoc manifeste falsum est: vel intelligis, quod non tollatur per aliam formam posituam, & hoc quidem verum est, sed non ad rem, quia nec asserit conclusio sic eam posse à Deo tolli; nec id venire potest in controuersiam: evidens enim est quod non posset tolli per formam absque forma.

CONCLUSIO V.

Dens non potest impedire causalitatem materiam, & forma circa totum aut se inuicem, supposita ipsarum vnione; potest vero supposito quocumque alio priori se tenente ex parte materiam, & forma; & potest etiam supposita vnione impedire ne vna forma expellat alteram. Hæc non habet vllam controuersiam præter eas, quas antea decidimus.

Probatur prima pars: quia ipsa vnio est causalitas productiua totius, & qua mediante educitur forma, & informatur materia, & consequenter implicat quod sit, quin sit totum, & quin causetur forma ac communicetur materiam. Quod si non esset causalitas productiua totius, sed illa causalitas sequeretur vnionem, & esset ab illa realiter distincta, valde difficile esset assignare rationem, cur Deus supposita etiam vnione nequiret impedire, quominus sequeretur totum: nec refert quod ille non posset supplere causalitatem ipsarum circa totum causando totum sine ipsis; nam inde non sequitur quin illam posset impedire in casu nostro: nam nequit ipse supplere causalitatem informatiuam formæ, & tamen potest illam impedire, posito quocumque præuio ex parte materiam & formæ, quod non sit actio productiua vnionis.

50. Probatur secunda pars, quia non necessitatur ex vi vllius præuij ad vnionem se tenentis ex parte materiam aut formæ ad concurrendum ad ipsam vnionem producendam: ergo posset quocumque tali non obstante, non concurrere, & consequenter eo etiam non obstante, impedire quo minus causerent totum aut seipsas.

Probatur tertia pars ex dictis supra disputatione 4. questione 3. ubi ostensum est plures formas substantiales non subordinatas posse esse simul in eadem materia de potentia absoluta: hinc enim sequitur quod possit impedire quo minus forma vnita materiam expellat alteram sibi contrariam ab eadem materia, ut patet.

DISPUTATIO IX.

DE CAUSA EFFICIENTE.

GGREDIMVR iam tractatum de causis extrinsecis corporum naturalium, ac aliarum rerum, quæ producuntur, ex quibus principalissima est causa efficiens, à qua propterea res, quæ producitur, desumit denominationem effectus.

QVÆSTIO I.

Quid sit causa efficiens.

1. Communiter describitur causa efficiens esse principium primum vnde, id est, à quo est mutatio accipiens; & quamvis verum sit quod hæc ratio conueniat soli causæ efficienti, & non materiali aut formali aut finali, quia res, quæ producitur, non dicitur produci à fine, sed propter finem: nec à materia, nec à forma, sed ex materia & per formam; tamen reuera mihi nunquam placuit: primo quia causa creans est causa efficiens, & tamen non potest dici proprie esse principium, unde est mutatio, quatenus est creans; neque enim, dum Deus creat Angelum aut materiam primam, fit aliqua mutatio proprie dicta, cum nullum subiectum mutetur à priuatione ad formam; & quamvis Angelus productus transeat à non esse ad esse, reuera tamen non dicitur proprie mutari. Secundo & præcipue quia non sufficienter explicatur hic, cur dicatur res ab efficiente potius, quam

Dens non potest impedire causalitatem materiam & forma circa totum aut se inuicem, supposita ipsarum vnione.

Communis defectus est, quod sit causa efficiens reus dicitur.

et materia produci, verbi gratia, compositum non solum dependet ab efficiente, sed etiam à materia, & idem est de forma educta: ut autem intelligeremus an possent dici à materia produci, sicut dicuntur produci ab efficiente, oportet significare, quo modo particulari efficiens concurrat ad earum productionem, ut ab illa potius quam à materia dicantur produci, & si hoc non fiat, non declaratur sufficienter natura causæ efficientis, ut distinguitur ab aliis causis; ille autem modus particularis non significatur sufficienter in prædicta descriptione, præsertim si explicetur solummodo, ut communiter solent auctores illam explicare; sed quidquid sit de eius sufficientia, vix enim vlla descriptio afferri potest, quin additis aut subintellectis aliis particulis defendi possit, aliam clariorem proponemus.

CONCLUSIO I.

Melior
descriptio
causæ effi-
cientis.

2. Bene describitur causa efficiens esse quæ secundum suum esse reale facit, ut aliquid existat realiter, neque cum eo, quæ talis, compositionem faciens, neque ipsum componens. Hæc in re debet esse communis, & patet, quia omni & soli causæ efficienti convenit, & declarat naturam eius, quatenus distinguitur à cæteris causis absque superfluitate, ut patebit discurrendo per singulas particulas. Dicitur causa, quia in hoc convenit tanquam in genere cum cæteris causis.

Dicitur quæ secundum suum esse reale facit ut aliquid existat realiter, id est non quatenus existit obiective in intellectu, ut distinguitur à causa finali, quæ non concurrat ad productionem alicuius, nisi quatenus existit obiective in intellectu, & movet voluntatem. Dicitur neque cum eo, quæ talis, compositionem faciens, ut distinguitur à causa materiali, ex cuius potentia educitur forma, nam illa secundum suum esse reale facit ut forma illa existat, sed non nisi recipiendo ipsam, ac consequenter faciendo cum ipsa compositionem, siue per se, siue per accidens. Additur in eadem particula, quæ talis, quia causa efficiens aliquando facit compositionem cum effectu, quem producit, quando illum in se ipsa producit, ut intellectus producit in se intellectionem, sed non quatenus efficiens facit illam compositionem, sed quatenus est causa materialis, in qua ille effectus producit. Dicitur denique neque ipsum componens, ut excludatur à ratione efficientis materia & forma secundum quod causant compositum: nam quamvis secundum suum esse reale concurrant ad productionem compositi, & faciant partialiter ut existat, & quidem per influxum realem; tamen id non faciunt nisi componendo ac constituendo ipsum, tanquam partes effectuales physice ipsius; efficiens autem facit ut res existat, non constituendo ipsum tali modo.

Iuxta hoc autem posset explicari communis definitio, intelligendo per ly unde, aut à quo hunc particularem modum causandi iam descriptum: & restringendo definitionem non ad causam efficientem ut sic, sed ad causam efficientem cum dependentia à materia, qualis est causa efficiens spectans ad considerationem physicam.

CONCLUSIO II.

Quæ cau-
salitas
causæ effi-
cientis.

3. Causalitas causa efficientis in actu primo est virtus illa, à qua habet posse aliquid producere, causalitas in actu secundo, à qua formaliter denominatur causare actu effectum, est actio ipsius. Prima pars est extra controuersiam, & patet quia nihil aliud intelligitur per causalitatem in actu primo, quam illud, à quo habet res formaliter denominari causa in actu primo, etiam cum nihil producit; & in hoc distinguitur causalitas in actu primo, & in actu secundo, quod hæc non denominet causam, nisi quando actu causat; illa vero denominat, etiam quando non causat actu: sed illa virtus est talis: ergo est causalitas eius in actu primo.

Confirmatur, quia eo ipso quo res habet talem virtutem, potest vocari causa, & eo ipso, quo non habet illam, nequit vocari causa; nec aliqua alia forma potest conveniens assignari, quæ tribuat formaliter denominationem causæ, quam illa virtus: ergo illa virtus tribuit denominationem illam formaliter, & consequenter est causalitas in actu primo.

Secunda pars est etiam communis contra Soncinam 5. Met. q. 4. Iamellum ibidem. Fonseca ibidem q. 13. s. 3. Ma-
sum hic q. 3. quorum sententiam quantum ad modum loquendi præferunt Complutenses disp. 10. n. 135.

Probatur autem, quia posita actione sine vlllo alio denominatur causa actualiter agere, & efficere ac causare: ergo illa causalitas sola est in actu secundo.

Confirmatur, quia frustra poneretur aliquid aliud, quod esset forma denominans causam causantem præter actionem: ergo actio est forma sic denominans, & consequenter causalitas in actu secundo.

Causalitas
causæ effi-
cientis
est actio
eius.

4. Dices cum Complutensibus actionem non dare illam denominationem, nisi ut exercitam; sed ut sic, non est actio in abstracto, sed in concreto, idem enim est actio exercitata, ac agere seu causare, non vero idem est ac actio.

Confirmatur, quia si per impossibile poneretur actio absque agente, non daretur causalitas formaliter, sed daretur actio: ergo actio formaliter non est idem ac causalitas.

Respondeo negando maiorem: actio enim secundum se est forma, quæ tribuit illam denominationem, sicut albedo secundum se est forma, quæ tribuit denominationem albi: & sane dicere, quod actio non tribuat illam denominationem nisi ut exercitam, mihi videtur idem ac nugari verbis: nam si actio ut exercita, sit idem ac agere seu causare, dicere quod agere, & non actio sit, quod tribuat denominationem illam, ratione cuius potest dici causam agere, est dicere quod agere tribuat denominationem, à qua dicitur agere: quod est ridiculum.

Confirmatur, quia non bene diceretur quod album tribueret denominationem album, sed bene dicitur quod albedo tribuat illam denominationem: ergo non bene dicitur quod agere tribuat denominationem agere, sed debet dici quod actio tribuat illam denominationem.

Ad confirmationem obiectionis respondeo negando sequelam; tam bene daretur enim causalitas in illo casu, quam actio: & si per impossibile daretur agere absque causa, tam bene sequeretur non dari causalitatem, quam sequitur eam non dari, si per impossibile daretur actio absque causa; unde ex hoc argumento æque sequeretur causalitatem non consistere in agere, ac in actione.

Obiicies. Causalitas debet esse in causa; sed actio est in effectu: ergo causalitas distinguitur ab actione.

Confirmatur, quia actio est quid realiter distinctum ab agente: ergo egreditur ab illo mediante aliquo alio modo: sed ille modus non est aliud quam causalitas: ergo causalitas distinguitur ab actione.

Respondeo, in sententia communi falsam esse maiorem; in sententia vero Scotistarum falsam esse minorem; & sane absolute & simpliciter ubicumque ponitur actio, ibi poni debet causalitas, siue ex parte causæ, siue ex parte effectus & termini.

Ad confirmationem respondeo negando consequentiam; quia quemadmodum illa causalitas egrederetur seipsa absque alio modo secundum adversarios, ne detur processus in infinitum: ita actio potest se ipsa egredi absque modo alio distincto.

Obiicies secundo. Vna causa vnam tantum habet causalitatem; sed plures potest habere actiones: ergo causalitas non coincidit cum actione.

Respondeo, si vna tantum sit causalitas vnius causæ, vnam etiam esse actionem ipsius, & si plures sunt actiones, plures esse causalitates: eadem enim est ratio multiplicationis utriusque: unde si vera est maior, falsa est minor; & si vera est minor, falsa est maior.

Hic ostendendum esset in quo consistit actio agentis, & in quo subiectatur: sed de hoc satis actum in Logica.

QVÆSTIO II.

Quomodo substantia producat effectum alias substantias.

6. Prima sententia est substantias, quæ producuntur de nouo, produci à solo Deo immediate, ita Averroës 1. de generatione, qu. 10.

Secunda sententia est eas produci à sola aliqua intelligentia separata, sic Avicenna lib. 1. de sust. c. 5.

Tertia

Tertia sententia est eas produci à solis substantiis celestibus: ita *Raguseus* disp. 16. c. 16.

Quarta sententia est substantiam nullo modo concurrere effectiue ad productionem earum, sed eas produci ab accidenti tanquam à causa principali. Hæc est *Pereyre*, & *Physicorum* c. 11. 12. & 13.

Quinta sententia est substantiam, etiam sublunarem esse principalem causam productiuam alterius substantiæ sublunaris, sed non attingere tamen immediate productionem illius, sed illam attingi ab accidentibus solis immediate, licet non nisi in virtute substantiæ. Hæc est *Thomistarum* communiter cum *D. Th.* 1. p. q. 54. a. 3. quos sequuntur *Fonseca* 5. Met. cap. 2. quæst. 6. *Complutenses* hic disp. 10. num. 22. *Auersa* quæst. 137. sect. 5.

Sexta sententia est substantiam sublunarem attingere immediate productionem substantiæ productæ, sed accidentia etiam attingere æque immediate eandem productionem. Hanc tenet *Suarez* disp. 18. Met. sect. 2. & plures recentiores.

Septima sententia est substantiam solam attingere immediate illam productionem, & nullo modo attingi eam ab accidentibus immediate: ita *Scotiste* omnes cū *Doct.* 1. d. 37. & in 4. d. 12. q. 3. quem sequitur *Durandus* 2. d. 1. q. 4. *Occamus* 2. q. 23. *Dandinus* 1. de anima q. 8. *Valles* contr. 3. *Arriaga* disp. 11. §. 2. & plures alij.

Pro solutione huius grauissimæ controuersiæ aduertendum, illud attingere immediate productionem substantiæ, à quo immediate egreditur actio, per quam producit. Deinde aduertendum esse mentionem hic potissimum de substantia corporea, quatenus est productiua independentem ab intellectu & voluntate.

CONCLUSIO I.

7. *Nec Deus solum, nec Intelligentia separata sola, nec corpora caelestia sola producunt effectiue omnes substantias corporeas, quæ de nouo producuntur; sed etiam agentia sublunaria corporea, concurrunt etiam immediate ad aliquas substantias, quæ de nouo producuntur.* Hæc est contra tres primas sententias.

Probat autem, quia in ipsi sunt substantiis sublunariibus, verbi gratia in igne est sufficiens proportio & virtus ad producendas alias substantias, & gratissime recurreretur siue ad solum Deum, siue ad intelligentiam separatam, quæ esset datrix formarum, siue ad corpora caelestia.

Confirmatur, quia substantiæ sublunares habent virtutem producendi accidentia, & dispositiones ad formas substantiales aliquas, ut fatentur aduersarii, quia alias non esset potior ratio, cur ad præsentiam ignis, verbi gratia, alius ignis produceretur, quam aqua: ergo cum nihil impediatur, dicendum est etiam quod habeant virtutem productiuam formatum aliquarum substantialium. Dixi autem in conclusione omnes substantias corporeas, quia ad Deum solum recurrendum est, quantum ad productionem animæ rationalis, & etiam probabiliter aliarum animarum, ut alias dicemus.

8. *Dices*, non habetur maior experientia, quod ignis generet ignem, quam quod homo generet hominem; sed homo non generat hominem nisi dispositiue: ergo nec ignis ignem.

Confirmatur, quia eadem experientia, qua probatur ignis producere ignem, constat animalia generata ex putri materia produci à causis sublunariibus; sed fallit experientia quantum ad hoc; nam illa animalia non producuntur à sublunariibus, nisi dispositiue, sed producuntur vel à solo Deo, vel à corporibus caelestibus: ergo idem dicendum est de productione ignis.

Confirmatur secundo, recurrendum est ad Deum, vel ad corpora caelestia in productione immediata animalium imperfectorum generatorum ex putri: ergo etiam in productione animalium perfectorum.

Respondetur negando consequentiam, quia non experientia sola colligimus potius ignem producere ignem, quam hominem producere hominem; sed quia præterea non constat nobis, quin ignis habeat virtutem sufficientem ad producendam formam ignis, quemadmodum constat, quod non possit homo immediate producere animam rationalem.

Ad confirmationem primam respondeo, similiter negando

consequentiam propter eandem rationem, quia non experientia sola dicimus ignem producere alium ignem, sed quia præterea non est inconuenientia vlla quod illum producat: esset autem inconuenientia, quod illa animalia producerentur à causis secundis, quia supponimus non adesse causas sublunares, quæ sint tam perfectæ.

Ad secundam confirmationem respondeo negando consequentiam, & ratio disparitatis est, quod, ut supponitur, ad sint causæ sublunares, quibus ascribi possit productio animalium perfectorum; non vero quibus possit attribui animalium imperfectorum, quando generantur ex putri.

Obiicies secundo. Nec Angeli, nec corpora caelestia habent virtutem productiuam sui similium: ergo nec sublunaria habent talem virtutem.

Respondeo negando consequentiam, tum quia non constat, quod producant sibi similia Angeli aut corpora illa; tum quia Angeli non possunt produci nisi per creationem, qualis actio non competit causis secundis: sed sublunaria possunt produci per generationem, qualis actio competere potest causis sublunariibus. Retorqueri etiam potest argumentum: Nec Angeli nec corpora caelestia possunt producere dispositiones ad sibi similia producenda: ergo nec sublunaria: hæc consequentia non valet: ergo nec illa aduersariorum.

CONCLUSIO II.

10. *Non sola accidentia attingunt immediate productionem substantiæ.* Hæc est iuxta sextam, & septimam sententiam.

Probat primo, quia aliqua accidentia possunt seipsis immediate producere effectiue alia accidentia, verbi gratia calor calorem; & colligitur ex eo, quod ad applicationem corporis calidi producatur calor; nec dari possit vlla ratio cur illa productio non attribuat calor: sed ad applicationem substantiæ ignis producit alia substantia ignis; nec est vlla ratio cur illa productio non attribuat igni: ergo non sola accidentia immediate producunt substantiam.

Confirmatur, quia virtus immediate actiua est perfectior cæteris paribus: ergo si ascribatur accidentibus, debet ascribi substantiæ, quæ est perfectior accidentibus, si nihil impediatur.

Dices esse proprium substantiæ infinitæ agere per suam substantiam immediate absque virtute realiter distincta; ergo non potest id competere substantiæ creatæ.

Contra, non est ita proprium substantiæ infinitæ, quin conueniat accidenti creato secundum aduersarios: ergo non debet dici esse ita proprium ipsi, quin conueniat substantiæ creatæ.

Dices illam virtutem attribui accidenti necessario, quia est instrumentum substantiæ, nullam vero esse necessitatem, cur tribuatur substantiæ.

Contra, quia si intelligas quod accidens sit virtus substantiæ in ordine ad productionem alterius substantiæ, petis principium, hoc est enim quod negatur. Deinde, si virtus immediate actiua vlla ratione tribuatur accidentibus, quæ sunt creaturæ, cur non tribueretur ipsi substantiæ creatæ, aut cur est necesse tribuere substantiæ virtutem à se realiter distinctam in ordine ad productionem immediatam substantiæ alterius, & non est necesse tribuere talem virtutem accidenti in ordine ad productionem alterius accidentis? Et si tribuatur accidenti ex eo quod sit instrumentum substantiæ, quare non tribueretur ipsi substantiæ?

11. *Probat* secundo conclusio, quia implicat quod imperfectius possit immediate producere, tanquam causa totalis effectiua aliquid se ipso perfectius: sed substantia est perfectior quam sit accidens: ergo nequit immediate produci à solo accidente tanquam à causa effectiua. Hæc est principalissima probatio ostensiu huius conclusionis, & propterea stabili debet & declarari magis refutatione responsum, quas aduersarij solent adhibere.

Aliqui, quos sequitur Pererius, dicunt accidens esse quidem imperfectius substantia in ratione entis, esse tamen perfectius in ratione actiui, atque adeo posse ipsum producere substantiam.

Contra primo, quia virtus agendi in accidente non est distincta realiter ab entitate accidentis: ergo si accidens est perfectior substantia in ratione actiui, erit etiam perfectior in entitate, quod est absurdum, & contra responsum.

Contra

Substantia attingit immediate productionem substantiæ.

Imperfectius nequit producere perfectius.

Agentia sublunaria concurrunt ad productionem substantiarum.

Contra secundo, quia si accidens est perfectior in ratione actiui quam substantia, nihil impedit quo minus possit producere substantiam, tanquam causa principalis, quod est contra aduersarios, aut si non sufficit maior perfectio in ratione actiui ad hoc, ut producat tanquam causa principalis substantiam, sed ulterius ad hoc requiritur maior vel æqualis perfectio in ratione entis; perfectio illa maior perfectio non sufficit etiam, ut ab ipso solo substantia procedat.

Contra tertio, quia si posset aliquid perfectius in ratione actiui, & imperfectius in entitate producere aliud, ex productione; effectus perfectioris non potuissimus colligere à posteriori perfectionem maiorem causæ, quod videtur absurdissimum.

12. *Alij, cum quibus videtur sentire Amicus*, aiunt imperfectius non posse per modum principij quod producere perfectius, bene tamen per modum principij quoniam potentia generatiua ignis est imperfectior igne, & tamē per ipsam tanquam per principium quod producitur ignis: ergo accidens quamuis sit imperfectius substantia, & quamuis propterea non possit producere substantiam ut principium quod, potest tamen illam producere tanquam principium quod.

Contra, quia falsum est quod virtus generatiua ignis sit imperfectior realiter ipso igne, quia identificatur ipsi realiter, & solum formaliter vel ratione distinguitur ab ipso: ergo nec principium quod potest esse imperfectius realiter quam terminus productus; & consequenter quandoquidem substantia sit realiter perfectior quocumque accidenti, ut supponitur, non potest accidens vllum esse principium quod immediate productiuum substantiæ.

Contra secundo, quia in sententia Aduersariorum Accidens non solum est principium quod, sed principium quod productiuum substantiæ: ergo responsio prædicta non facit ad propositum. Probatur antecedens, quia secundum ipsos potest ab ipso substantia produci, etiam si nullum aliud existat, quod producat ut quod illam substantiam; nam colligunt ipsi suam sententiam ex eo, quod ad applicationem accidentis producatur substantia, non applicata vlla substantia, cui illa productio attribui possit: sed quod producit aliquid se solo, producit ut quod: ergo accidens producit ut quod secundum ipsos.

Morisani, aut potius P. Iesuita aliquis præceptor ipsius (nam mihi certum videtur illum Cursum, qui impressus est nomine Morisani, compositum esse ab aliquo Iesuita in Vniuersitate Duacena, ubi ille studuit; nam sæpius citat Iesuitas hoc modo, Patres nostræ Societatis) plures dat responsiones nullius momenti. Melior est, quod forma accidentalium cum materia sit perfectior, quam forma substantialis: ergo potest cum materia producere formam substantialem.

Sed quidquid sit de antecedenti, negatur consequens, quia causa efficiens totalis debet esse perfectior effectui: materia autem non efficit cum forma accidentali formam substantialem efficienter, sed sola forma accidentalium est causa efficiens proxima in sententia, quæ impugnatur hic.

13. *Communior Thomistarum responsio* est quod aliquid imperfectius possit producere perfectius, non tamen in virtute sua propria, sed in virtute alterius æque perfecti aut perfectioris: & sic dicunt quod accidens producat adæquate substantiam, non in virtute sua propria, sed in virtute alterius substantiæ.

Hanc responsionem impugnat Scot. 4. d. 1. 2. q. 3. summa impugnationis consistit in hoc: quod dicitur quod accidens in virtute substantiæ aliam substantiam producit, vel intelligitur, quod producat per aliam virtutem communicatam ipsi à substantia, ut tenet Capreolus; vel quod agat in virtute substantiæ per hoc quod ipsum sit virtus substantiæ, ut tenet Cætanus. Si dicatur primum, contra est, quia gratis, & absque fundamento vlllo dicitur, quod communicetur accidenti talis motus: & deinde illa virtus quæ communicatur ipsi, vel est substantia, vel est accidens: si substantia, ergo vera conclusio: si accidens, ergo erit imperfectior substantia producenda, non minus quam ipsum accidens cui communicatur; & consequenter quemadmodum ipsum accidens sine illa virtute non posset producere substantiam, quia est imperfectius: ita nec per solam

virtutem poterit illam producere.

Si dicatur secundum, præterquam quod sit improprium locutio, quod aliquid agat in virtute substantiæ ex eo, quod sit virtus substantiæ; adhuc manet difficultas præmissa, quia ex hoc quod accidens sit virtus substantiæ, non sequitur quod sit æque perfectum aut perfectius quam substantia: ergo ex eo non sequitur, quod possit producere substantiam. Deinde ex natura sua propria habet esse virtutem substantiæ: ergo si ex eo quod sit virtus substantiæ possit producere substantiam, etiam ex natura & virtute sua propria potest producere substantiam: & sic distinctio illa Cætanus est impertinens.

Confirmatur primo, quia calor ex eo quod sit virtus substantiæ, vel habet aliquam virtutem aut perfectionem intrinsecam, quam non haberet, si non esset virtus eius, vel non haberet. Si non haberet: ergo per hoc quod sit virtus substantiæ, non potest producere magis, quam si non esset; si habet, ergo ultra entitatem caloris recipit aliquid aliud, & hoc esset conuenire cum sententia Capreoli supra impugnata.

Confirmatur secundo, quia quæro cur calor, verbi gratia, dicatur esse virtus substantiæ in ordine ad producendam aliam substantiam: si propterea quod substantia non producat aliam substantiam nisi per calorem; ergo potest dici, quod sit virtus substantiæ in ordine ad producendum alium calorem: & consequenter potest dici hoc non obstante, quod sit causa principalis productionis substantiæ, quemadmodum est causa principalis caloris: sed hoc est contra aduersarios: ergo.

14. *Complutenses disp. 10. quest. 5. num. 43.* dicunt accidentia per hoc, quod sint virtus substantiæ, recipere aliquid virtualiter distinctum ab illis, ratione cuius eleuantur ad producendum aliquid seipsis perfectius.

Sed contra, quia causa totalis immediate effectiua debet esse realiter æque, aut magis perfecta quæ effectus; sed accidens non obstante illa eleuatione, per illud virtualiter distinctum, adhuc est realiter imperfectius substantiæ: ergo, non obstante illa eleuatione nequit producere substantiam.

Confirmatur, quia vel per illud virtualiter distinctum remanet in esse accidentis, vel non: si sic, ergo manet difficultas principalis: si non, ergo sit substantia, & præterquam quod hoc sit absurdum, adhuc vera est conclusio. Adde eleuationem illam per aliquid virtualiter distinctum esse excogitatum gratis ad euadendam difficultatem.

15. *Probatur tertio conclusio*, quia sequeretur quod substantia, quæ substantia est, non esset causa principalis productiua alterius substantiæ, sed quod accidens esset talis causa: sed hoc est contra aduersarios; ergo vera est conclusio. Probatur maior; illa non potest dici esse causa principalis effectus, à qua effectus immediate non emanat aut producitur, sed effectus secundum aduersarios non emanaret immediate à substantia, sed ab accidente: ergo accidens esset causa principalis, non substantia. Probatur maior hæc, quia non potest ostendi cur substantia esset causa principalis effectus, si nullo modo immediate influit in ipsum: nam quod influeret in ipsum mediate, quatenus scilicet influit in accidens, quod accidens influit in substantiam, non arguit causalitatem principalem; alias autem esset causa principalis nepotis, non vero patris ipsius, quod est absurdissimum, & alias etiam substantia esset causa principalis caloris producti per calorem sibi inherenterem.

Confirmatur hoc quia si sufficeret ad hoc, quod substantia diceretur causa principalis alterius substantiæ, quod producat accidens productiuum eius, aut quod habeat accidens tanquam virtutem produendi ipsam, sequeretur quod Deus esset causa principalis creaturarum, quæ immittit immediate ipsas non produceret, modo produceret ipsas mediate per alias causas secundas, quæ essent virtutes Dei in ordine ad producendum: & sic non posset commode impugnari sententia Durandi de qua postea: sed hoc est inconueniens: ergo.

16. *Obiicies primo* substantia nequit immediate & formaliter producere aliam substantiam: ergo accidens solum immediate illam producit. Probatur antecedens à Complutensibus.

pluribus ratione Divi Thomæ: In creaturis esse & operari distinguuntur realiter: est enim proprium Dei, quod sit sua operatio: ergo potentia, quæ ordinatur ad esse seu existentiam, distinguitur realiter ab illa, quæ ordinatur ad operari: sed essentia substantiæ est potentia ordinata ad esse substantiale, & potentia operatiua est potentia ordinata ad operari: ergo substantia & potentia operatiua distinguuntur realiter. Probant primam consequentiam, quia potentia distinguuntur realiter, si actus sic distinguantur.

Respondetur primo, si loquamur de operatione, id est actione, qua producitur aliquis effectus, falsum esse in magis communi sententia, quod sit proprium Deo esse suam operationem; nam actio quæ producit ad extra, distinguitur realiter ab ipso, quandoquidem se teneat ex parte effectus, ut communiter ipsimet Thomistæ & recentiores tenent.

Respondetur secundo, hanc objectionem æque militare contra aduersarios: nam sequeretur quod calor non posset producere per semetipsum alium calorem; quandoquidem potentia ad esse ipsius, quæ est ipsius essentia, debeat secundum hanc objectionem distinguere à potentia ad operari ipsius: quæ instantia mihi est evidens.

Respondetur tertio directe in forma, negando antecedens cum consequentia suæ probationis: quemadmodum enim eadem potentia materiæ primæ potest respicere plures formas substantiales, & eadem causa efficiens respicere plures effectus, & idem intellectus plures intellectiones: ita eadem realiter potentia substantiæ potest respicere & esse & operari, unde negatur probatio consequentiæ. Adde falsum etiam esse, quod substantia dicat potentiam proprie dictam ad esse, seu existentiam, quandoquidem hæc non distinguatur realiter à substantia. Sed supposito quod distinguatur, adhuc bene posset substantia per semetipsam & respicere existentiam, tanquam aliquid, per quod recipiat esse extra causas, & operari, tanquam aliquid, per quod posset producere aliquid aliud, & sic eadem substantia, ut operatiua quidem, formaliter respiceret primo operari, sed simpliciter & realiter respiceret primario esse, & secundario tantum operari; in omni autem sententia aliquid potest respicere duo, modo vnum respiciat primario, & alterum secundario: ex quo patet ad doctrinam, quam tradunt *Complutenses num. 23*, §. *sed hæc solutio*.

17. *Obijciens secundo*, Accidentia se solis destrunt formam substantialem: ergo se solis producant formam substantialem, quia nisi producerent unam formam substantialem, aliam non destruerent.

Confirmatur, quia actio alteratiua est productiua substantiæ: sed accidentia sunt sufficiens principium actionis alteratiuæ: ergo & generatiuæ.

Confirmatur secundo, experientia constat substantias creatas non agere, nisi mediantibus accidentibus; ergo accidentia attingunt productionem substantiæ.

Respondetur, negando antecedens: solummodo enim destrunt formas substantiales dispositiue; unde ut destruantur, debet adesse aliud agens, quod ipsas destruat. Ex quo patet ad confirmationem primam distinguendo antecedens: dispositiue concedo, formaliter nego antecedens & consequentiam.

Ad secundam confirmationem, *respondeo primo*, inde solum sequi ad summum, quod accidentia partialiter concurrant immediate ad productionem substantiæ.

Respondetur secundo, distinguendo antecedens, tanquam principia disponentibus, concedo antecedens, tanquam immediate attingentibus unum effectus qui producantur à substantiis, nego antecedens: & distingo etiam consequens; dispositiue concedo, immediate & formaliter, nego consequentiam.

18. *Dicitur*: imperfectius potest corrumpere perfectius, non solum dispositiue, sed etiam immediate & formaliter: sic enim ignis corrumpit hominem: ergo potest etiam producere perfectius.

Respondet Mastrius ad hanc replicam ex doctrina quadam, quæ habetur in additione ad *Scotum in 4. di-*

scuss. 12. quæst. 3. litt. x. sed responsio satis obscura est, & non necessaria ad solutionem difficultatis huius, ut legenti facile constare potest; nec additiones omnes ad *Scotum* sunt magnæ autoritatis.

Respondetur ergo breuiter, negando consequentiam, quia ad destructionem vnius sufficit productio alterius incomparabilis; unde cum forma ignis sit incompatibilis cum forma viuientis, quicumque potest producere formam ignis, potest corrumpere formam viuientis, nec ad destruendum viuens sequitur maior virtus, quam quæ requiritur ad producendam formam ignis in eadem materia.

Ad quod addo contra eundem *Mastrium*, bene posse destrui viuens per virtutem accidentis vnius aut plurium, quia licet non sit formalis repugnantia inter formam viuientis, & accidens, est tamen aut esse potest formalis repugnantia inter dispositionem necessariam ad formam viuientis, nempe ad animam, & accidentia alia, quæ virtute aliorum similium accidentium possunt produci; unde si producerentur illa accidentia destrueretur dispositio necessaria ad formam viuientis, & consequenter destrueretur forma viuientis, & sane sæpius hoc modo destruntur verisimiliter animalia, & ipsimet homines: vel propter excessum aliquorum accidentium ut caloris, verbi gratia, vel propter defectum: & tam excessus, quam defectus iste oriri potest, & verisimiliter solet, ob virtutem aliorum accidentium applicatorum: & hinc negabimus suo loco in generatione viuientium axioma illud verum esse: Corruptio vnius est generatio alterius.

19. *Instabis* contra hoc: Si posset accidens corrumpere substantiam: ergo posset non solum viuens, sed & quicumque substantia corrumpi virtute accidentis absque concursu substantiæ, & consequenter posset dari corruptio alicuius substantiæ, etiam non viuientis absque generatione viuientis: sed hoc est contra prædictum axioma & communem sententiam *Scotistarum*. Probatur sequela, quia posset accidens destruere dispositionem necessariam ad conseruationem aquæ, & ea destructa destrueretur aqua, quamuis nulla alia forma substantialis succederet atque adeo relinqueretur materia prima nuda absque vlla forma substantiali.

Respondetur negando sequelam, quia accidens non potest corrumpere substantiam non viuentem, nisi introducendo in ipsam alia accidentia (suppono enim hic accidentia subiectari in toto composito non viuenti) sed quamdiu introducit accidentia in ipsam, non potest illa corrumpi, immo debet necessario remanere, ut accidentia illa conseruentur; unde ut destruat illa substantia, debet interuenire concursus alicuius substantiæ, quæ possit introducere formam substantialem in materiam eius; qua forma introducta, destruetur illa substantia. Quod si illæ dispositiones accidentiæ subiectarentur in materia prima mediante quantitate, & non in composito, ut plurimi tenent, fateor, quantum est ex vi accidentis præcise, posse destrui substantiam (ex suppositione quod non posset connaturaliter conseruari absque dispositione accidentali conseruatiua) absque concursu substantiæ, & sic posset materia prima conseruari absque omni forma substantiali, & non esset necessarium, quod corruptio vnius, etiam non viuientis, esset generatio alterius: sed tamen de facto hoc nunquam contingit; quia quoties de facto peruenitur ad illud instans, in quo verum est dicere, iam non est aliqua pars dispositionis necessario conseruatiuæ formæ substantialis, adeo aliqua causa, quæ producat formam substantialem, & consequenter quæ generet aliam substantiam: & si non ad sit causa secunda, recurrendum est ad causam primam, quæ disposuit de facto nunquam tollere concursum, quo conseruat unam formam substantialem, quin producat alia forma substantialis: loquendo de non viuentibus.

20. *Obijciens tertio* fundamentum principale recentiorum aduersariorum: Experientia constat, multas substantias de nouo produci, quarum non potest assignari causa aliqua immediata, quæ sit substantia, saltem tam perfecta quam sint substantiæ illæ productæ: ergo dicendum est quod accidentia illa immediate producant substantiam, quod accidens illa immediate producant substantiam, & quod

R.

& quod

& quod imperfectius possit producere quid perfectius seipso. Probatur antecedens, quia ferrum candens producit ignem, & calor solis transiens per vitrum concavum: & semen hominis immediate producit corpus hominis: & metalla generantur in visceribus terræ: & rana generantur ex putri materia sine præsentia alterius tanæ, aut causæ substantialis sufficientis ad illam productionem.

Respondetur, negando antecedens: & ad illas experientias, Respondetur primo generaliter, quod quotiescunque aliquis effectus producit sine applicatione causæ perfectioris, vel æque perfectæ, cui possit illa productio adscribi, recurrendum sit ad Dominum Deum, tanquam ad auctorem naturæ, cui incumbit supplere defectus causarum secundarum efficientium sic, ut quotiescunque reperit ultimas dispositiones ad formam aliquam, quam nulla causa secunda tum applicata producere potest, ipsemet connaturaliter loquendo debeat eam producere, quemadmodum producit animam rationalem positis ultimis dispositionibus ad illam.

Dices cum *Auerſa*, esse valde inconueniens recurrere ad Deum in operationibus, quæ tam ordinariæ sunt; sed potius dicendum quod in causis secundis sit virtus sufficiens ad illas.

Respondeo, non esse inconueniens, sed necessarium recurrere ad Deum, quoties non potest assignari causa secunda sufficiens, etiam si singulis momentis producerentur; at certe imperfectius nequit esse causa sufficiens ad producendum effectum perfectiorem. Et ex ipso nec aduersariis in casibus valde ordinariis, nempe quoties moritur aliquod animal, plurimi recurrunt ad Deum, tanquam ad causam immediate productiuam formæ cadaueris, quam tum fingunt produci in materia primæ, & alii ex ipsis recurrunt ad alias causas vniuersales.

Soluntur
experien-
tiæ prædi-
ctæ.

21. *Respondeo secundo* in particulari ad illas experientias, ignem, qui producit ad applicationem ferri candentis, vel produci ab igne reperto in poris iltius ferri, vel à corpore aliquo celestia; quo etiam producit ignis productus ad applicationem caloris tranſcuntis per vitrum; & ignis ille, qui excutitur è filice (si tamen elementa non reperiuntur formaliter in mixto) & mineralia in visceribus terræ. Ad semen dico, quod seipso non sufficit ad generationem vilius animati immediate, sed potius est materia secunda, ex qua corpus animati producit ad causas circumstantibus. An autem anima, qua postea informatur istud corpus, producatur à corporibus celestibus, concurrentibus, vel non concurrentibus causis sublunariis, dependet ab alia quæstione, an celestia corpora sint perfectiora animalibus, de quo suo loco, quod si corpora celestia non sufficiunt, recurrendum est ad ipsum Deum.

Dices, hinc sequitur, quod equus non generet alium equum. *Confirmatur*, si ignis non produceret aliud, quam dispositionem ad ignem, non diceretur producere alium ignem; ergo si animal non produceret, nisi dispositionem ad aliud animal, non debet dici ipsum producere.

Respondeo, id certum esse de generatione immediata, sicut & certum est hominem non generare immediate alium hominem: sed tam equum, quam homo dicuntur generare alium equum & hominem; quia effundunt semen, ex quo adaptatur corpus eius cum talibus dispositionibus, quæ connaturaliter exigunt infusionem animæ, & ad quas propterea sequitur illa infusio.

Ad confirmationem respondeo primo negando antecedens. *Respondeo secundo* negando consequentiam: & disparitas est, quod ignis non habeat solum virtutem immediate productiuam dispositionis, sed etiam ipsiusmet ignis; unde posset censei non producere ipsum, nisi ipsummet immediate produceret. Equus autem non habet virtutem immediate productiuam alterius equi, sed solum productiuam dispositionis præuiæ, & consequenter quoties illam dispositionem producit, potest dici producere equum, quantum est ex parte sua, quia fecit totum quod potuit in ordine ad illam productionem. Sed hoc totum est de nomine, & parum propterea curandum.

22. *Replicabis* cum aduersariis: ille concursus, quo Deus supplet defectum causæ secundæ, vel esset naturalis,

vel supernaturalis, & miraculosus: non naturalis, tum quia Deus nihil agit naturaliter, tanquam causa particularis; tum etiam, quia sequeretur, quod aliqui effectus particulares possent naturaliter produci à diuersis causis particularibus. Non secundum, quia alias miraculose producerentur rana ex putredine & animalia alia omnia, quæ immediate producuntur à solo Deo, si ipse solus producit illorum animam.

Respondeo illum concursus esse naturalem, sicut est concursus quo producit animam rationalem, quia est iuxta connaturalem exigentiam creaturarum; unde nego subsumptum pro prima parte, nempe, quod concursus ille non sit naturalis. Ad cuius primam probationem, respondeo esse quæstionem de nomine, an Deus dici debeat causa vniuersalis, vel particularis talis effectus: si enim intelligatur per causam particularem illa, quæ se sola producit immediate effectum, dicendus erit Deus causa particularis; nec propterea tamen ageret miraculose, sed naturalissime; si vero intelligatur per causam vniuersalem illa, quæ non magis ex se determinatur ad vnum effectum, quam ad alios omnes; aut illa, quæ hic, & nunc agit propter curam vniuersalem, quam habet supplendi defectus aliarum causarum, erit dicendus Deus causa vniuersalis talis effectus. Et eodem modo vel simili respondendum erit ipsis aduersariis, si quæratur ab ipsis quomodo Deus concurrat ad productionem animæ rationalis, ac formæ cadaueris.

Ad secundam probationem subsumpti respondeo non esse inconueniens, quod idem effectus in specie possit produci à diuersis specie causis, quod ipsis aduersariis fatendum est: nam concedunt ranas aliquando produci seminis virtute, aliquando sine semine. Quod si fiat mentio de eodem effectui numerico, quod ipsi sufficiat in casu mirum generatorum ex semine, & sine semine, nobis sufficit: & in re ipsa fortassis non est idem numero effectus, qui producit ad solo Deo quando supplet defectum causæ secundæ, & qui produceretur ab ipsa causa secundæ, si immediate illum produceret; sed sufficeret, quod sit idem in specie: quod si debeat esse idem numero effectus, tum falsum est quod idem numero effectus non possit diuifum à diuersis causis produci.

CONCLUSIO III.

23. *Si accidentia sola immediate producerent substantiam*, si acciden-
essent cause principales productiue ipsius. Hæc est iuxta
sententiam *Pereira*, & mihi probatur efficaciter ex eo,
quod, modo actio ab ipsis solis immediate procedat, nihil
impediat, quo minus sint causæ principales istius actio-
nis, præsertim cum ex substantia nullam virtutem reci-
piat aut motionem aut impulsu, præter suamque enti-
tatem: r. ciperet autem suam entitatem ab ipsa non tollit,
quo minus sint causæ principales. Quod si etiam ipsa
non producerentur à substantia, in qua subiectantur, pro-
fecto non video, quomodo posset illa substantia vilo mo-
do dici causa productionis alterius substantiæ, nisi deno-
minatiue & materialiter; sicut substantia, quæ est alba,
dici potest disgregare visum, cum tamen sola causa prin-
cipalis, & per se disgregationis sit albedo.

Obiicit ex Complutensibus: Actiones sunt proprie sup-
positorum seu subsistentium: sed forma substantialis est,
qua suppositum habet esse tale: ergo quauis actio illa,
qua producit substantiam, immediate egrediatur ab acci-
dentibus, accidentia tamen non possunt esse causæ prin-
cipales ipsius, sed forma substantialis. Probatur antea-
tum *Aristotelis* autoritate 1. & anima c. 4. tum ratione,
quia operari præsupponit esse: ergo operari per se conue-
nit saltem principaliter soli illi, quod habet esse per se: sed
solum subsistens seu suppositum substantiale habet esse per
se: ergo solum illud operari poterit. Probatur prima con-
sequentia, quia ex eo quod suppositum est id quod est,
ideo est efficiens ut quod principale: ergo quia forma sub-
stantialis est id, quo ipsum suppositum est, est etiam id,
quo principaliter agit.

Confirmatur, quia si forma substantialis in composito
non

Si acciden-
tia sola
produce-
rent sub-
stantiam,
essent cau-
sæ prin-
cipales pro-
ductiue
eius.

non esset ipsi principium primum operandi, frustra esset in ipso: ergo debet esse tale principium.

24. *Respondeo* ad hanc difficultatem, quæ multum habet nominis, & parum rei, primo ex ea secuturum, quod etiam causa principalis calefactionis non esset calor; quod videtur absurdum. Sequela patet, quia calefactio est actio: ergo si actio debet esse necessario suppositum, & illius, quod primo constituit suppositum, calefactio debet habere pro causa principali ut quo formam substantialem rei, in qua est, & consequenter calefactio orta ab aqua calida deberet principaliter procedere à forma aquæ, quod est prorsus ridiculum.

Respondeo secundo, distinguendo maiorem, denominative concedo, formaliter, & ita ut ipsum suppositum sit causa vltimo modo actionis nisi quatenus est causa sustentativa accidentis, à quo oritur actio; sicut materia potest dici causa actionum provenientium à forma, quam sustentat nego maiorem. Ad cuius probationem dico Aristotelem non alio modo velle quod actiones sint suppositorum, quam denominative. Imo nec vult ille aut alius vllus, quod actiones sint ita necessario suppositorum, ut non possint dari actiones, nisi provenientes à suppositis, quia anima rationalis separata non est suppositum, & tamen habere potest etiam naturaliter plures actiones, & accidentia Eucharistica separata habent actiones, cum tamen non sint supposita.

Ad secundam probationem respondeo distinguendo consequens: ergo operari per se, id est sine consortio alterius principij concurrentis, aut per modum causæ principalis, competit illi, quod habere esse per se, id est, quod non est existens in alio, nego consequentiam: ergo operari per se, id est, operari non existendo in alio competit soli substantiæ naturaliter loquendo, concedo consequentiam, sed consequens non est ad propositum.

25. Brevis potest responderi absolute negando consequentiam, quia ad hoc quod aliquid operetur per se, tanquam causa principalis, impertinens est, quod habeat esse per se, seu quod sit in alio inhærens. Quod confirmo, quia causa per se, ut quo, principalis est secundum adversarios formam substantialem; & tamen non habet esse per se, prout esse per se opponitur esse in alio, quia est in materia: ergo habere esse per se, prout esse per se opponitur esse in alio, est omnino impertinens ad causandum per se aliquid per modum causæ principalis.

Responderetur tertio, concessa maiori, distinguendo minorem: forma substantialis est, quæ habet esse tale, id est, esse productivum istius effectus, qui immediate egreditur ab accidentibus, nego; esse tale secundum quamecumque aliam rationem transeat minor, & nego consequentiam. Ad cuius probationem dico suppositum, non ideo esse efficiens quia est id quod est quomodocumque, sed quia est habens virtutem efficiendi: sed non habet virtutem efficiendi à forma substantiali ex hypothesi conclusionis; sed à forma accidentali, id quod manifeste constat, quia perinde est quam formam substantialem habet ad habendas illas actiones, quæ egrediuntur à solis accidentibus; nam quodcumque suppositum quacunque forma substantiali constat, si habeat formas tales accidentales, habebit easdem actiones immediate provenientes ab illis accidentibus, ut patet in aqua calefaciente: sed sane si forma substantialis esset principium principale istarum actionum, non esset perinde, quam formam haberet.

Ad confirmationem respondeo, ex ea, si valet, sequi quod actiones immediate non egrediantur à solis accidentibus, quia sic inutiles essent in ordine ad illas actiones tales forme.

Respondeo secundo, non futuram inutilem illam formam quamvis non esset causa operationum provenientium ab accidentibus, tum quia constitueret ipsam substantiam; tum quia esset principium productivum ipsorum accidentium connaturalium isti substantiæ.

26. *Obiicit ex Ioanne à S. Thoma*, si forma substantialis esset immediatè principium operationum, habens formam, semper haberet operationem in actu, sicut habes animam est semper vivens: sed hoc est falsum, ut patet expe-

rientia: ergo & antecedens; Probatur sequela, quia in quantum forma, est actus non ordinatus ad alium actum, sed in quantum actus non est principium operis; alias esset operans actu & non potentia: ergo ratione alicuius superadditi fit operans.

Respondeo primo, hoc argumentum retorqueri posse contra adversarios hoc modo: si forma accidentalis esset principium immediate operativum, habens formam illam semper haberet operationem in actu: sed hoc est tam falsum, quam quod habens formam substantialem semper haberet operationem in actu: ergo & antecedens. Sequela probati potest eodem plane modo, quo probatur sequela probationis; nec prorsus facit ad rem quod forma accidentalis sit instrumentum vel non sit.

Respondeo secundo, negando sequelam, & distinguendo consequens probationis: ratione alicuius superadditi, quod sit principium operativum, nego: quod sit actio reducens principium operativum ad actum secundum, concedo consequentiam.

CONCLUSIO IV.

27. *Accidentia non producunt, partialiter etiam, immediate ipsam substantiam.* Hæc est iuxta septimam contra reijctas.

Probatur, quia ex suppositione ante probata, quod substantiæ habent aliquam actionem immediate terminatam ad substantias productas, habent sufficientem proportionem ad actionem totalem habendam, vel enim est eisdem vel maioris perfectionis quam effectus: ergo superflue recurreretur ad concursum aliquem etiam partialem accidentis.

Confirmatur, quia non sunt multiplicandi concursus absque necessitate & quotiescumque sunt duæ causæ, de quarum concursu ad effectum dubitatur, si inveniantur, quod una necessario concurret, & quod nihil impediat quo minus concurret adquate, nec constet aliunde, quod altera concurret, debet dici, quod illa sola concurret & quod altera non concurret omnino: sed ita contingit in proposito, ut patet, ergo.

Confirmatur secundo, quia experientia superius posita de substantiis productis ad applicationem accidentium, non magis probant concursum partialem, quam totalem accidentium ad productionem illarum substantiarum: sed non probant totalem: ergo nec partialem.

28. *Dicitur* non repugnare concursus immediatus accidentis, nec repugnare quod substantia, etiam maioris virtuti non haberet virtutem adquate productivam alterius substantiæ, licet haberet virtutem partialiter productivam ipsius: ergo ita dicendum est.

Respondeo, negando consequentiam; quævis enim ita posset esse: ita tamen non est dicendum absque causa aliqua aut ratione.

Probari solet ulterius conclusio: quia nulla est formalitas in substantia correspondens accidenti, ergo accidens non concurret ad productionem ipsius. Respondet *Aristoteles*, hoc argumentum esse debile, propter aliquas instantias: sed argumentum tamen est bonum, si bene intelligitur: Sensus ergo est, quod quotiescumque præsentibus sunt plures causæ, dum producitur effectus, si non reperitur aliqua formalitas in effectu correspondens uni ex illis causis, sed omnes formalitates correspondent alteri causæ, nec aliunde constat, quod requiratur concursus causæ non habentis formalitatem sit partem correspondentem, non debeat dici, quod illa causa concurret ad illum effectum; quod quidem satis apparet videri; ad quid enim id diceretur? sed ita contingit in casu nostro, ergo &c.

29. *Obiicit pro Suavio*, accidentia non sunt data substantiis pro ornamento solummodo, sed etiam ut his mediantibus omnes suas operationes exerceant, ergo concurrunt ad productiones substantiales.

Respondeo primo, negando antecedens, quia prima productio ipsorum accidentium non fit mediantibus accidentibus: ergo omnes operationes substantiarum non fiunt mediantibus accidentibus.

Respondeo secundo, distinguendo antecedens: iis mediatis, tanquam immediate concurrentibus, nego antecedens: tanquam immediate, vel mediate ac dispositiue concurrentibus, concedo antecedens, & nego consequentiam.

Obiicies secundo. Substantia est de se indeterminata ad hanc, & illam formam substantialem producendam: ergo debet determinari per accidens, & consequenter accidens debet concurrere immediate ad productionem substantiæ.

Respondeo primo negando antecedens, si intelligatur vniuersaliter, quia ignis est ex se determinatus ad ignem producendum tam bene, quam calor est determinatus ad producendum calorem.

Respondeo secundo, distinguendo primum consequens; debet determinari per accidens dispositiue, transeat; tanquam per aliquod principium immediate concurrens, nego consequentiam primam, & secundam etiam. Quod si calor etiam immediate concurreret ad productionem ignis, potius deberet dici quod ignis determinaret calorem ad producendum ignem alterum, quam calor determinaret ignem: nemo est enim qui bene negare possit, quin ignis ex natura sua sit magis determinatus ad ignem producendum, quam calor. Itaque quæcunque substantia est indeterminata ad plures effectus substantiales, determinatur ad vnum præ alio, vel per dispositiones præuias exigenter connaturaliter vnam formam præ alia, & consequenter per accidentia producentia illas dispositiones, tanquam per causas disponentes, vel per alias substantias applicatas, & immediate concurrentes ad productionem substantiæ illius, quæ producitur.

QVÆSTIO III.

Virum substantia producat immediate accidens.

30. **D** Vobis modis posset substantia producere accidens: primo in semetipso: secundo in alio subiecto: & de vtroque modo esse potest difficultas.

Prima sententia vniuersaliter negat substantiam vllam per semetipsam immediate producere productione vera, & reali vllum accidens, siue in se, siue in alio subiecto. Hanc tenent Complutenses disp. 10. nu. 92. pro eaque citant D. Thomam variis locis ac plures alios Thomistas; fatentur tamen substantiam aliquo modo effectiue se habere ad accidentia sua propria, & hæc à substantia immediate emanare, verbi gratia calorem à substantia ignis, frigus ab aqua; sed non tamen per veram actionem, & explicat postea nu. 106. illam emanationem consistere in ordine excedendi passionum post essentiam: & num. 101. dicunt ideo substantiam habere se per modum causæ effectiue licet non producat passiones per veram actionem, quia scilicet exigit connaturaliter illa accidentia: & propterea est ratio cur generans producat illa accidentia propria eadem ipsa actione, qua producit substantiam; quæ cum difficili, valde sint, mirabile est, cur absque necessitate vlla quis vellet in eas se angustias conferre.

Secunda sententia est substantias immediate producere in semetipsis aliqua accidentia actione proprie dicta, non vero posse producere accidentia vlla, realia saltem, in alio subiecto per virtutem suam substantialem, verbi gratia aquam per suam virtutem substantialem posse producere in se frigus, sed non in alio corpore sibi quomodocunque applicato. Hanc quoad primam partem tenent Scotista omnes cum D. 2. d. 16. & in 4. d. 12. q. 3. quem recentiores communiter sequuntur, & nominatim Suarez disp. 14. met. Hurtad. disp. 9. Physicorum, Arriaga disp. 11. sec. 2. Auerſa disp. 21. sec. 8. quo ad secundam vero partem est Suarez & Auerſa.

Tertia sententia est, quod substantia producat aliqua accidentia etiam in alieno subiecto. Hanc tenet Maior 4. d. 12. q. 2. Rubion. ibidem q. 6. Arriaga supra, & Mastrius disp. 7. ar. 3. qui eam tribuit Scoti 2. d. 9. q. 2.

CONCLUSIO I.

31. *Substantia immediate producit aliqua accidentia in semetipsa actione proprie dicta. Hæc est communior*

cum secunda, & tertia sententia contra primam.

Probatur primo auctoritate Aristotelis 7. Met. tex. 32. vbi videtur tenere conclusionem. Sed quidquid sit de auctoritate, quæ in rebus Philosophicis parui mihi est momenti, nisi vbi deficit ratio pro alterutra parte.

Probatur secundo ratione, quia aqua calida producit in semetipsa frigus, vt patet experientia, & quidem actione reali ac vera, quam est vlla actio: sed non producit in se frigus per vllum gradum frigoris, tum quia posset forte tantum caleſcere, vt nihil maneret frigoris, tum quia quantumvis aliquis gradus maneret, nulla qualitas potest seipsam intendere: vt suo loco dicemus; nec vlla alia qualitas potest assignari, per quam illud frigus producat: ergo producit illud per virtutem suam substantialem.

Dices adesse ibi qualitatem aliquam occultam, quæ illud producat.

Contra: Si est occulta, vnde intelligitur adesse, si ex productione frigoris, petitur principium, quia quæritur cur frigus non posset ab ipsa substantia produci. Itaque gratis omnino asseritur qualitas occulta, & eam asserens multiplicat entia sine necessitate.

32. *Dices secundo cum Toletio*, frigus illud produci ab aere circumſtante.

Contra, quia aer circumſtans non est tam frigidus quam aqua, & consequenter non potest tantum frigoris producere quantum habet aqua: Addit ad hoc Mastrius quod aqua in vacuo reduceret se ad frigus, vbi non adesset aer aut aliud corpus circumſtans; sed hæc experientia incerta est & negaretur propterea à Toletio.

Dices tertio, illud frigus à generante aquam produci.

Contra, posset illud generans non esse, sufficiens applicatum; imo posset tum non exſistere in rerum natura.

Dices quarto, produci illud frigus à Deo, aut causis superioribus, ſupplentibus defectum causæ secundæ.

Contra, quia non est recurrendum ad Deum, nisi vbi deficiat causa secunda sufficiens; sed, hic non deficit, quia profus nihil impedit quo minus ipsamet substantia virtute sua illud producere possit.

Dices quinto, illud frigus produci à tali principio, à quo producitur in speciebus Eucharisticis vini, quando caleſcunt, reducuntur ad frigus connaturale: sed non producitur in his à substantia vlla, cum nulla sit substantia sub illis speciebus, à qua illud produceretur: ergo neque in aqua producitur à substantia aquæ.

Respondeo negando maiorem, quia illud frigus producitur à Deo ſupplente defectum substantiæ, quæ esset sub illis speciebus, nisi propter miraculum Eucharistiæ: in casu autem aquæ adest ipsamet substantia aquæ, cui potest illa productio adſcribi sine recurſu ad Deum.

33. *Probatur secundo* Conclusio quia intellectus effectiue concurrat immediate ad producendum in se intellectiōnem: sed vt ſuppono ex dicendis in libris de anima intellectus est substantia; ergo substantia immediate concurrat ad productionem accidentis.

Probatur conclusio tertio, & confirmatur vtrique præcedens probatio, quia nihil impedit quo minus substantia immediate producat aliqua accidentia: si enim potest producere substantiam, & à vno accidens potest producere aliud accidens immediate, nulla ratio assignari potest, cur substantia non posset producere accidens.

Hinc ſequitur quod substantiæ producant in ſeipſis in primo instanti, quo producuntur, qualitates ſuas connaturales; quæ dicuntur ab ipsis emanare: si enim habeant virtutem productiuam accidentiū, potius ipsis debet adſcribi productio illorum accidentiū, quam aliis causis, & quamuis dicantur emanare ab ipsis, tamen illa emanatio non excludit, quin ſiant per veram, & realem actionem, quia quocumque aliquis terminus distinctus realiter ab aliquo emanat ab ipſo, produci debet per actionem veram & realem, præſertim ſi ille terminus poſſit eſſe exiſtens in rerum natura ſimul cum illo principio, à quo emanat, abſque eo quod emanet: Sed ſic eſt quod frigus aquæ diſtingatur realiter ab aqua, & quod poſſet tam aqua quàm frigus exiſtere in rerum natura quin frigus emanet: ergo frigus nequit emanare ab aqua abſque vera actione:

Substantia
immediate
producit
in se aliqua
accidentia
actione
proprie dicta.

& sane qui hoc negaret, posset negare omnem veram actionem. Quod si etiam frigus non produceretur ab aqua, sed à generante aquam; profecto adhuc dicendum esset quod non produceretur per actionem, quia producitur ipsamet substantia aqua, vt pessime aiunt Complutenses: tum quia bene posset esse actio productiua aquæ sine productione frigoris, de potentia saltem absoluta; sed nequit esse actio sine omni termino per illam posito; tum quia eadem ratione, quæ actio productiua aquæ est actio productiua frigoris, etiam actio conseruatiua aquæ est actio conseruatiua frigoris; sed hoc est falsum, quia actio conseruatiua aquæ remanet, etiam naturaliter, sine conseruatione frigoris, quando scilicet calefit aqua; actio autem non remanet naturaliter sine omni termino per illam productio.

Dices: generanti adscribitur communiter productio illarum qualitarum, quæ sunt rei proprietates: ergo ab ipso producuntur.

Respondeo distinguendo consequens: ab ipso immediate, nego; mediate, concedo, quatenus scilicet ab ipso provenit substantia, à qua producuntur in eodem instanti illa operationes.

Hic ulterius explicari solet, quænam accidentia possit substantia in semetipsa producere. Sed facile respondeatur omnia illa, quorum productio absque inconuenienti ipsi adscribi possit; nec necesse est descendere in particulari ad specificationem maiorem.

CONCLUSIO II.

34. Substantia aliqua potest producere accidens in alio subiecto per suam virtutem substantialem immediate. Hæc colligitur ex Doct. 2. d. 9. q. 2. num. 32. ubi supponit calorem posse produci à sole: eam tenet Arriaga & Maffius supra.

Probat ex illo ipso exemplo Scoti: Sol producit calorem; sed non producit illum per alium calorem, quia sol non est formaliter calidus, sed virtualiter tantum: nec assignari potest alia qualitas in sole, per quam potius quam per suam formam substantialem illum debeat producere: ergo per suam substantialem formam illum producit. Aliud exemplum, quo probati potest conclusio, est impulsus, qui imprimitur proiectis per virtutem loco motiuam, quæ in probabiliore sententia est substantia. Similiter instari potest in pipere, & vino, quæ producant calorem maiorem, quam habent in seipsis formaliter: sed non est dicendum quod hoc faciant mediante qualitate aliqua occulta potius, quam per suam substantiam, quia multiplicaretur illa qualitas occulta absque necessitate, quod non est dicendum. Adde, nihil imp. dire quo minus huiusmodi virtus tribuatur substantiæ: ergo quoties ad applicationem substantiæ producuntur aliquæ qualitates in alieno subiecto, quæ non alijs potius principio quam substantiæ attribui debent, dicendum est quod substantia immediate illas producat.

CONCLUSIO III.

35. De facto productio qualitarum in alieno subiecto, quæ sunt similes qualitatibus substantiæ, ad cuius præsentiam producuntur illa qualitates, non est attribuenda ipsi substantiæ immediate, neque quidem partialiter, sed qualitatibus ipsis, & probabilis videtur substantiam se sola non posse illas qualitates producere. Hæc quoad primam partem est Auerse, & Arriaga supra contra Maffium, qui dicit oppositum doceri à Doctore supra. Sed toto celo fallitur, Scotus enim tantum dicit quod calor possit produci tam à substantia, quam ab accidente; sed nullo modo dicit quod possit à substantia formaliter calida produci in alieno subiecto.

Dices cum Maffio: calor à calore nequit produci, nisi in alieno subiecto, ergo si simul producat calor à calore & substantia, debet etiam produci à substantia in alieno subiecto.

Respondeo distinguendo consequens: à substantia affecta calore, nego; ab alia substantia, verbi gratia à sub-

stantia cæli, transeat, quia non impedit conclusionem.

Probat conclusio quoad primam partem: quia ipsæmet qualitates substantiæ sunt sufficientissima principia producendi alias qualitates illas in alieno subiecto: ergo illis solis adscribenda est illa productio.

Confirmatur, quia illæ qualitates aliquando producunt se solis, & quidem tam velociter ac perfecte qualitates sibi similes in alieno subiecto, vt patet in aqua calefacta, quæ calefacit per calorem solum immediate: ergo dicendum est, quod semper producant illas, quando applicantur se solis absque concursu substantiæ; neque enim maioris virtutis sunt in aqua, quam in substantia, cui sunt connaturales, verbi gratia igne aut homine.

36. Obiicies ex Maffio contra hanc partem. Illud quod continet effectum aliquem in actu primo, potest illum producere in quocunque subiecto capaci talis effectus, si debite applicetur ipsi: sed ignis, verbi gratia, continet calorem in actu primo, alias non posset ipsum producere in semetipso, & alienum subiectum; verbi gratia aqua, est capax caloris, & sufficienter applicatur igni, quando ab igne calefit: ergo producit per suam formam substantialem calorem in aqua. Maior est Scoti; simili enim argumento probat intellectum posse producere intellectionem in alieno subiecto.

Respondetur in primis certum videri, quod aliqua causa contineat aliquem effectum virtualiter sic, vt possit cum in se ipso producere, qualem tamen effectum nequit producere in alieno subiecto etiam capaci talis effectus; nam substantia grauis producit in semetipsa grauitatem, quam nequit in alieno subiecto producere, & idem est de substantia leui; & similiter substantia materialis completa producit in seipsa quantitatem, quam nequit producere immediate in aliena substantia. Deinde oculus potest producere in seipso sensationem, quam nequit producere in alieno oculo, quod ipsemet Maffius fatetur; nec tamen magis videtur illa sensatio petere immanenter produci, quam intellectio, quæ potest secundum ipsum etiam transeunte produci. Sed quidquid sit de experientis, id certum est quod posset aliqua causa habere virtutem sic limitatam, vt non posset effectum in alio subiecto capaci & applicato producere, quem posset in semetipso.

37. Vnde respondeo in forma distinguendo maiorem: Si non limitetur ad determinatum subiectum, concedo; si limitetur, nego maiorem, & concessa minori, nego consequentiam; quia substantia calida formaliter limitatur ad calorem in semetipso producendum, vt magis apparebit ex probatione secundæ partis conclusionis. Ad probationem autem maioris & auctoritatem Scoti respondeo, eum intelligendum esse iuxta distinctionem iam datam, vt quotiescunque scilicet non sit inconueniens, quod causa continens formam producat ipsam in quocunque subiecto applicato debeat dici quod producere possit ipsa; si vero sequatur inconueniens aliquod ex eo, quod producat formam, quam possit producere in alieno subiecto, in seipso, non debet producere illam in seipso; & si rursus sequatur inconueniens ex eo, quod producat in alio subiecto formam quam potest producere in seipso, debeat dici quod non possit producere illam in alieno subiecto: est autem inconueniens, quod producat substantia calida formaliter per suam substantiam calorem correspondentem illi calori in alio subiecto, vt statim dicam; non vero est inconueniens, quod intellectus possit producere intellectionem in alio intellectu mere passive se habente (si vera sit illa sententia, de quo suo loco) unde non est idem dicendum de intellectu in ordine ad producendum intellectionem in se & alio subiecto, ac de igne in ordine ad producendum calorem per suam substantiam in se, & in alio subiecto.

Confirmatur hæc responsio, quia vinum & piper sunt capacia tanti caloris formalis, quantum possunt producere in alio subiecto, & tamen non possunt tantum producere in semetipsis, vt patet experientia: ergo non est verum, quod agens omne potens formam producere in alio subiecto, possit eam in quocunque subiecto capaci, & applicato producere, & consequenter quauis

Rt 3 ignis

ignis per suam substantiam possit producere in seipso calorem, non sequitur, quod per eam possit producere calorem in alio subiecto.

38. *Probatur secunda pars conclusionis*, quæ est contra *Arriagam*, & *Mastrium*, quia imprimis nulla est experientia aut ratio, quod id possit facere, nec debet adscribi illi vlla productio, nisi colligatur competere ipsi per rationem aut experientiam. Deinde si posset illas producere, nulla est ratio cur de facto illas non produceret; sed secundum *Arriagam* de facto eas non producit; ergo neque potest ex natura sua. Maior patet, quia non potest vel probabiliter dici, quod sit minoris virtutis ad illas producendas, quam ipsemet calor: ergo præsentia caloris non impedit illam productionem; sed aliud impedimentum asseri nequit; ergo.

Dices cum Arriaga calorem esse magis proportionatum ad producendum alium calorem, quam substantia ignis.

Contra, quia hoc gratissime dicitur, nam quamvis sit eiusdem speciei: tamen si res diuersæ speciei, habet etiam virtutem, non debet dici minus proportionata propter a: neque enim agens vniucum est magis proportionatum ad producendum suum effectum, quam agens æquiuocum; unde illa similitudo specifica nihil prius facit ad rem.

39. *Dices secundo* cum eodem: videmus quod calor, verbi gratia in subiecto inepto ad producendum calorem, ut in aqua, tam bene producat calorem, quam in igne, aut alio subiecto, cui est connaturalis: ergo signum est, quod se solo producat calorem, etiam in subiecto, cui est connaturalis, sicut se solo producit illum in alio subiecto.

Respondeo negando consequentiam ex suppositione quod subiectum connaturale habeat virtutem productiuam caloris in alio subiecto per suam substantiam: nam sicut licet ignis se solo produceret ignem absque concursu alterius ignis, tamē si applicetur æque bene alius ignis, debet æque dici quod simul concurrat, quia non est maior ratio de vno, quam de altero, præsertim si uterque posset habere actionem partialem, ita quamvis calor se solo posset producere calorem, tamen quando applicatur alia causa naturalis æque potens illum producere, productio caloris debet æque vtrique adscribi, præsertim cum utrumque posset habere actionem partialem respectu illius: negare autem hoc propter maiorem proportionem caloris cum calore, quam ignis cum calore in ratione productiui, est petere principium, constanter enim neganda est illa maior proportio, si ignis habeat virtutem productiuam.

40. *Probatur secundo ead. m. pars*, quia si ignis posset per suam substantiam producere calorem in alio subiecto, frustra daretur illi calor à natura, sed hoc non est dicendum: ergo. Probatur minor, quia quidquid posset facere per calorem, posset facere per propriam substantiam, nihil enim physicum præsertim, de quo potissimum loquimur, potest facere per calorem formaliter, & immediate quam producere alium calorem, aut resistere frigori in se producendo: sed hoc posset tam bene ac tam celeriter facere per suam substantiam: ergo frustra daretur ipsi à natura calor.

Mastrius Respondet calorem in igne non esse superfluum, quia cedit ad perfectionem substantiæ, ut citius possit agere, & perfectius existere iuxta statum suum connaturalem, ac denique ut esset perceptibilis à sensu tactus.

Sed contra primam rationem, quia sicut habet virtutem producendi calorem in se ipso instanti: ita posset in instanti producere calorem in alio subiecto æque capaci, si non poneretur impedimentum, & posito impedimento frigoris verbi gratia, nulla prius est ratio cur non tam cito posset illud successive tollere, quam posset per calorem solum, nec habetur experientia vlla, quod subiectum, cui connaturale est frigus ut tria, citius calefaciat aquam applicatam, qua alia aqua calida ut tria; ergo non citius ignis cum calore calefacit, quam tantus calor sine igne in simili subiecto, quantum ad raritatem & magnitudinem; nec etiam citius consequenter potest cum calore, quam sine calore calefacere.

Contra secundum est, quod ex suppositione quod calor ad nihil deferuiat igni, non existeret ignis connaturalius

sub calore quam sine calore, imo connaturalius existeret sine illo, quia existeret tum sine superfluitate.

Contra tertiam est, quod sentiretur ignis sine calore in hærente, mediante calore producto ab illo, nec alio modo sentire deberet à sensu tactus.

41. *Obiicitur pro Mastrio contra utramque partem conclusionis*: agens naturale agit in distans vniiformiter difformiter ita, ut quo magis passum distat, eo minus intensam producat qualitatem: sed calor v. g. in summo est producibilis ab igne in subiecto distanti, & de facto producit, quando comburitur tale subiectum: ergo necessario concurrat ad illum calorem in tali subiecto producendum substantia ignis, quia solus calor non potest in distans tantum calorem producere.

Respondeo primo: Si vera est maior, falsam esse minorem: si enim non potest agens naturale producere tam intensam qualitatem, verbi gratia calorem, in subiecto distanti, quam potest in magis vicino; ergo neque ignis etiam si curreret cum calore poterit illud facere; quod si ignis possit in remoto magis intensum calorem producere quam in propinquo, nulla ratio est, cur etiam calor id facere non possit.

Respondeo secundo, distinguendo maiorem, quando totum medium est eiusdem rationis, transeat: quando pars remotior eius est diuersæ rationis, & magis capax ad recipiendum calorem, nego maiorem, & permittam minori (de qua dubitari etiam posset, quia forte non est necessarius tantus calor ad introducendam formam ignis in stupam aut subiecto quocunque combustibili) nego consequentiam, quia sicut ignis posset producere in tali parte calorem tantum, non producendo tantum in parte viciniore: ita etiam & calor posset facere, ut ante dixi.

Confirmatur hoc, quia si aliud subiectum tam calidum quam igit, verbi gratia aqua, applicaretur tali modo stupæ in tali distantia, diserneret stupam ad formam ignis, quamvis nullo modo esset productiuum caloris per suam substantiam, neque in se, neque in alio: ergo signum est, quod concursus substantialis formæ non sit necessarius ad talem dispositionem producendum.

QVÆSTIO IV.

An accidentia conseruentur à substantia?

Mastrius supra conclusionem tertiam mirabilem proponit doctrinam: negat enim accidentia etiam connaturalia, quæ ipsemet concedit produci à substantia, cui sunt connaturalia, conseruari ab eadem conseruatione proprie dicta, quam explicat per dependentiam effectus in fieri & conseruari; fatetur tamen ea conseruari ab illa, conseruatione improprie dicta, qualem explicat consistere in remotione, & impedimento contrariorum ne agant in illa accidentia. Verum est quod paulo post addat vterioorem explanationem conseruationis proprie dictæ, dicendo, quod consistat in dependentia essentiali rei non solum in fieri, sed etiam in facto esse.

CONCLUSIO I.

42. *Accidentia illa, quæ producuntur effectiue in substantia à semetipsa, vere etiam conseruantur à substantia eadem.*

Probatur, quia virtus productiua non magis debet adscribi substantiæ respectu illorum accidentium, quam conseruatiua; nec alia causa secunda conseruatiua assignari potest conuenientius, & certum est quod illa accidentia in fieri, & conseruari dependent ab illa substantia. Quod autem non essentialiter dependant sic, quin possent conseruari ab aliis causis sine dependentia ab illa substantia, nihil facit ad rem: falsum est enim, quod conseruatio proprie dicta inuoluat talem dependentiam, sufficit enim dependentia per se, quemadmodum enim proprie producuntur illa accidentia à substantia, & ab illa proprie vere dependent in fieri, licet non dependant essentialiter sic, quin possint produci independentem ab illis; ita etiam possent proprie, & vere conseruari, & possunt vere & proprie dependere in facto esse ab illa, quamvis in facto esse non ita dependant, quin possint esse conseruata in facto esse absque illa; quod totum mihi videtur euidentem.

43. *Dices*: calor in aqua non dependet ab aqua effectiue

Doctrina
Mastrii.

Accidentia
producta à
substantia
conseruantur
ab ipsa

in conseruari: ergo neque in igne; quia dependentia est imperfectioris, & calor in aqua non est perfectior aut perfectioris conditionis quam in igne, ut patet: ergo non dependet ab igne, sicut non dependet ab aqua.

Respondeo primo. Si argumentum hoc valeret, secuturum quod non dependeret per se in fieri ab igne, quia non dependet per se in fieri ab aqua, & dependentia etiam in fieri est imperfectioris.

Respondeo secundo, negando consequentiam, quia aqua non habet virtutem conseruatiam eius, sicut nec productiuam, ut statim dicitur; ignis vero sicut habet productiuam, habet conseruatiam. Ad probationem consequentia.

Respondeo primo negando consequentiam, quia quamuis non dependeat ab aqua, sicut dependet ab igne, dependet tamen ab alio æquiualehti; unde non obstante dependentia ab igne, non est peioris conditionis in igne quam in aqua.

Respondeo secundo negando antecedens pro secunda parte, quantum ad conditionem dependentia, quia sicut conditio dependentia est imperfectioris, ita conditio illius, à quo fit dependentia, est perfectioris, & potius debet substantia, cuius est accidens, tribui conditio hæc terminatiua dependentia, quæ est perfectioris, quamuis poneretur imperfectio, sine qua nequirit esse in accidente, quam poni conditio perfectioris consistens in independentia in accidente, negando conditionem illam perfectioris in substantia, quæ potest ipsi competere.

CONCLUSIO II.

44. *Accidentia destructiua substantia non conseruantur ab illa, verbi gratia calor ab aqua.* Probatur hoc quia illa substantia non habet virtutem productiuam ipsorum; imo habet virtutem destructiuam: non est autem probabile, quod idem subiectum habeat virtutem conseruatiam, & destructiuam respectu eiusdem forma: quod autem habeat aqua virtutem destructiuam caloris, patet experientia, quia ipsum destruit producendo in se frigus contrarium.

Dices: non potest assignari alia causa conseruatia illorum accidentium: ergo conseruantur ab illa substantia.

Respondeo negando antecedens: conseruantur enim vel à causis superioribus, vel à Deo ut auctore nature.

CONCLUSIO III.

45. *Accidentia substantia, quæ neque sunt conseruatia ipsius, nec destructiua, neque etiam ab illa sola producibilia, non conseruantur ab ipsa sola, verbi gratia species impressa phantastica, habitus intellectus, & voluntatis, habitus supernaturales in substantia, & similia.* Probatur, quia imprimis nulla est ratio, nec experientia, unde constat, quod huiusmodi accidentia à substantia conseruentur: ergo non debet asseri.

Deinde, sicut non habet virtutem totalem productiuam illorum, ita videtur non habere conseruatiam: conseruatio enim est continuata productio rei: & sicut potest aliqua causa habere virtutem, ex qua sola effectus naturaliter, & necessario egrediantur pro vno instanti, ita posset pro omni, nisi ponatur impedimentum: ergo si non potest pro vno, neque potest pro vilo: sed intellectus v. g. respectu speciei intelligibilis impressæ, si conseruet ipsam se solo pro instanti aliquo, habet virtutem in actu primo, ex qua sola necessario egreditur, pro illo instanti: ergo & pro instanti primo quo producit, si nullum ponatur impedimentum: sed etiam si nullum ponatur impedimentum, non posset à solo intellectu egredi illa species pro instanti primo: ergo neque pro secundo, & consequenter nequit se solo conseruare illam speciem.

46. *Confirmatur hoc,* quia pro quocunque instanti producit aut conseruatur res aliqua, debet in illo instanti esse causa sufficiens in actu primo applicata ad productionem aut conseruationem illius; nec sufficit, quod præfuerit pro vilo alio instanti: ergo pro instanti, pro quo conseruatur species intelligibilis in intellectu, debet esse prius natura aliqua causa effectiua continens illam

conseruationem: sed illa causa non potest esse intellectus solus, alias posset exire ab illo solo species illa pro primo instanti, sicut exit pro illo instanti: ergo necessario recurrendum ad aliquid aliud, quod est intentum.

Dices, intellectum solum sufficere, ut exeat illa species ex suppositione, quod semel fuerit producta pro alio instanti.

Contra, quia productio ipsius pro alio instanti non potest iuuare pro hoc instanti, quandoquidem non sit in hoc instanti illa productio, quæ ratione probamus quod productio causa pro vno instanti non iuuat, ut illa causa producat in alio instanti, nisi causa etiam producat in illo alio instanti.

QVÆSTIO V.

An causa prima concurrat immediato ad effectus causarum secundarum efficientium.

47. *Suppono* hic, quod etiam suppositum erat præcedentibus questionibus, nempe Creaturas, quas vocamus hic causas secundas, habere aliquam efficientiam physicam respectu multarum rerum, quæ de nouo producantur: quamuis enim id negare videantur *Petrus Aliacensis*, & oppositum probabile teneat *Gabriel*; tamen horum sententia omnino falsa est, quod probatur primo argumento Theologico ex Scriptura delumpto: nam in ea sapissime actiones tribuuntur Causis secundis, ut Genes. 1. *Germinet terra herbam virentem. Producant aquæ reptile. Crescite & multiplicamini. Quid fecisti quia fecisti rem hanc, & Concilium Tridentinum* expresse definit, quod non habeamus nos respectu actuum supernaturalium mere passiuè, tanquam inanime instrumentum, sed actiuè.

Probatur secundo, quia homines alias non peccarent nec mererentur; & consequenter nec pœna plekti deberent, nec affici præmio.

Probatur tertio auctoritate communissima ceterorum Philosophorum ac Theologorum, cui abique ratione aliqua virginti, qualem aduersarij non habent, contrarii non debet.

Probatur quarto experientia qua constat ad præsentiam aquæ produci frigus; ignis, calorem & ignem, obiecti & oculi non impediti visionem: ergo dicendum est, quod causæ secundæ illæ, ad quatum præsentiam ita illæ res producantur, ut non nisi iis præsentibus producerentur, habeant efficientiam circa illas.

Dices cum Aduersariis Deum solum illas res ad præsentiam illarum aliarum rerum producere absque concursu physico illarum.

Contra: quia si Deus solus id faceret ad præsentiam tantum illarum non esset maior ratio, cur ignem produceret ad præsentiam ignis, quam ad præsentiam aquæ: cur enim ignem produceret ad præsentiam ignis potius, quam aquæ, nisi quia ignis vel concurreret ad productionem ignis, vel disponderet ad illam productionem: Sed dispondere non potest ad illam, neque concurrere absque efficientia physica: ergo necessario attribuenda est illi efficientia physica.

48. *Dices,* se habere per modum conditionis sine qua non.

Contra, quia omnis conditio sine qua non, præstat aliquam utilitatem ad productionem effectus, alias cur esset aut quomodo posset esse conditio sine qua non: sed ignis absque efficientia non potest præstare aliquam utilitatem ad producendum alium ignem aut calorem: ergo absque efficientia nequit esse conditio sine qua non.

Arriaga hunc discursum renocat in dubium *disp. 11. n. 3.* asserit enim non satis solide resolutionem communem eo fulciri; quia, inquit, sicut nos tenemur explicare, cur ignis producat alium ignem, non vero vnus Angelus alium, & id reuocamus in proprias eorum naturas (quia scilicet natura ignis est efficere alium, non vero Angeli) ita aduersarij possent dicere, quod ex natura ignis proveniat, quod Deus eo præsentem producat ignem, non vero aquam; & natura aquæ est, quod ea præsentem producat alia aqua, vel frigus, non vero ignis aut calor. Sed immo sane tantum probabiliter tribuit hic author in-

Causæ secundæ producant aliquid.

Replez Arriaga.

simè sententiæ: nec est prorsus par ratio utriusque casus: nam optime potest vna creatura habere ex natura sua virtutem effectivam sui similis, & alia non habere: nec est difficile intelligere, quod possent habere talem diversitatem: eo autem supposito posset intelligi, cur vna produceret, alia non produceret, quia scilicet vna haberet virtutem productivam, alia non haberet: sed quod vna ex natura sua haberet exigere, quod Deus producat vllum effectum, ad quem effectum producendum ipsamet creatura non habet virtutem productivam aut dispositivam remote aut proxime, est omnino inimaginabile & ridiculum: ergo non eodem modo possunt aduersarij recurrere ad naturas rerum in casu presenti, ac nos in productione ignis per ignem; non vero Angeli per Angelum.

49. *Obiicies contra hoc suppositum.* Deus ipse solus potest omnes effectus causarum efficientium producere, & videtur esse perfectionis in ipso id facere: ergo ita est dicendum.

Respondeo primo, retorquendo argumentum. Deus solus posset illos effectus producere absque presentia aliarum causarum, & id, etiam videtur esse perfectionis: ergo ita dicendum est. Adversarij hic negare debent vel antecedens, vel consequentiam: ergo debent permittere nobis negare antecedens, vel consequentiam primi argumenti sui, quia est eadem ratio.

Respondeo secundo, negando antecedens pro secunda parte: imo esset imperfectionis in Deo se solo producere effectus peccaminosos; quantum autem ad alios effectus sufficit ad perfectionem Dei, quod ipse possit eos producere: & perinde prorsus est quod ipse solus actu illos producat, aut quod producat ipsos admittendo libere concursum causarum secundarum, quibus ipsemet tribuit virtutem concursivam.

Suppono secundo, tum ex fidei principiis, tum ex rationibus naturalibus, dari Deum, qui est causa prima omnium rerum aliarum; quæ principia in Theologia proponi solent: sufficit modo vnicum Scoti, quo videtur *Arriaga disput. 10. n. 1.*

Nulla res potest producere seipsam, nec potest dari mutua causalitas in causis efficientibus: ergo omnes res productæ habent dependentiam ab aliqua causa improducta: ergo datur talis causa: sed illa est Deus, & est causa prima in quam ultimo resolvitur tota collectio omnium rerum productarum.

Suppono tertio, quod nulla causa effectiva secunda possit producere aliquem effectum, nisi dependentem à Deo ita, ut si Deus noller vllum effectum produci, non posset produci; quod probo, quia hoc est maximæ perfectionis, & esset magnæ imperfectionis, quod creaturæ aliqua Deo invito producerentur: & hinc habet ille rationem causæ primæ, creaturæ vero non nisi rationem causæ secundæ essentialiter subordinatæ causæ primæ.

His suppositis gravissima difficultas est, quomodo Deus concurrat cum causis secundis ad effectus suos producendos.

50. *Prima sententia est Durandi 2. d. 1. q. 5.* qui negat Deum influxu immediato producere effectus causarum secundarum; sed solum mediate, quatenus, tribuit illis virtutem effectivam, eamque in ipsis conservat.

Secunda sententia est, de facto Deum quidem immediate concurrere ad illos effectus, sed posse tamen produci illos effectus sine eo, quod ipse sic concurrat. Hanc sententiam non putat absurdam *Hurtadus disp. 10. scilicet. 2.* & *Arriaga* non invenit in ea repugnantiam, quamvis eam putet non esse veram, quia olet sententiam Durandi, quæ apud Theologos male audit.

Tertia sententia communissima est, Deum de facto concurrere immediate ad omnes effectus, qui immediate producuntur à causis secundis, & eos aliter produci non posse, etiam de potentia absoluta. Hanc tenet *D. in 1. d. 8. q. 5. & d. 42. in 2. d. 1. q. 1. & d. 37. in 4. d. 43.* quem omnes sui sequuntur, cum quibus etiam conveniunt omnes Thomistæ, & recentiores quantum ad primam partem, & quantum ad secundam quoque præter *Hurtadum*

& *Arriagam*. Sed ex Thomistis aliqui dicunt Deum ad effectum causarum secundarum concurrere immediate immediatione virtutis non vero immediatione suppositi: alij dicunt cum *Ferrarij contra gentes c. 7.* quod concurrat immediate etiam immediatione suppositi: & hi sunt, qui nobiscum totaliter sentiunt. Ut autem intelligatur diversitas utriusque modi dicendi, & nostra conclusio.

Aduertendum illam causam dici agere immediatione suppositi, quæ causa per actionem à se immediate egredientem & immediate terminatam ad effectum producit effectum illum; sic obiectum concurrat cum intellectu ad intellectionem; ignis ad producendum alium ignem. Illa vero causa dicitur producere effectum, seu ad ipsum producendum concurrere cum alia causa immediatione virtutis & non suppositi, quæ non habet actionem immediate à se ipsa egredientem terminatam ad effectum, sed communicat tum alteri causæ producenti virtutem productivam eius, sine qua nequireret ipsum producere: & sic concurrat causa calefaciens aquam cum eadem aqua ad calefaciendum. Illa denique causa concurrat immediatione virtutis & suppositi, quæ habet actionem immediate terminatam ad effectum, & ulterius communicat alteri causæ, cum qua concurrat, virtutem productivam, sine qua illa causa nequireret concurrere cum ipsa ad illum effectum.

CONCLUSIO I.

51. *Deus concurrat ad effectus omnes causarum secundarum immediate, etiam immediatione suppositi.* Hæc est commississima cum *Scoto* supra & Thomistis contra *Durandum* & *Ferrariensem* ac paucos Thomistas hunc sequentes.

Probatur prima pars, scilicet, quod immediate concurrat, variis Scripturæ testimoniis, quæ eam sic suadent, ut sententia Durandi, tanquam erronea communiter iudicetur: ego ex multis pauca proponam, 1. *Corinth. 15. Deus operatur omnia in omnibus.* *Isai. 26. Omnia opera nostra operantes es in nobis.* *A. 17. In ipso vivimus, movemur & sumus.* Ex primis duobus locis habetur, quod omnes operationes & actiones creaturæ attribuantur Deo: ex tertio vero, quod omnes creaturæ dependant ab ipso in fieri & conservari & operari etiam: ergo Deus immediate concurrat ad omnes effectus.

Dices, sufficere, quod mediate concurrat, quia eo ipso posset absolute & simpliciter dici, quod concurrat & quod effectus dependant ab ipso: ergo non inferitur bene, quod immediate concurrat. Ego fateor, loca illa & quæcumque alia ad propositum spectantia, posse, quantum est ex se, sic intelligi: sed quandoquidem communiter Doctores intelligant illa ad sensum conclusionis, & nihil impediatur quin sic intelligantur, & præterea rationes adfunt efficacissimæ ad probandum, quod effectus dependent immediate à Deo, sic intelligenda sunt, & temerarium esset alio modo illa intelligere. Imo addo quod per eadem loca probetur etiam quæ bene secunda pars conclusionis: quia licet posset intelligi, quod Deus immediate produceret omnia immediatione virtutis, tamen, quia potest etiam immediatione suppositi, & communiter loca illa intelliguntur de illa immediatione, quam etiam rationes efficacissimæ confirmant; propterea sic etiam intelligi debet.

52. *Probatur prima pars ratione à Complutensibus;* quia creaturæ sunt entia per participationem essentialiter, & ideo dependent à Deo essentialiter: sed sine respectu ad causam secundam intermediam sunt talia entia: ergo immediate debent dependere à Deo.

Confirmant, & declarant amplius prædictam probationem: quia Deus consideratus, ut præsupponitur decreto suo absoluto, quo instituit, ut creaturæ haberent vim productivam suorum effectuum, habet tale esse, ut ex ipso tanquam ex causa immediata omne ens à creaturis producibile haberet dependentiam necessariam; sed per huiusmodi decretum non est mutatus modus essendi in Deo: ergo non obstat illo decreto, creaturæ debent habere immediatam dependentiam à Deo.

Hæc

Quid est
agere im-
mediatio-
ne suppo-
siti & vir-
tutis.

Hæc probatio mihi nequaquam placet, & multo minus confirmatio; unde respondeo pro Durando ad probationem, distinguendo maiorem: sunt entia per participationem, quatenus necessario debeant habere aliquam dependentiam à Deo, siue immediatam, siue mediatam, concedo; quatenus debeant habere dependentiam immediatam, nego maiorem, & id asserere absque ulteriori probatione, est petere principium; hoc enim est, quod directe negatur à Durando: distinguo etiam minorem: siue respectu ad creaturas sunt entia per participationem, seu dependentes essentialiter eodem modo, quo sunt cum illo respectu, nego; alio modo, concedo minorem & nego consequentiam.

Ad confirmationem etiam respondeo, (omittendo falsam hypothesin, quod scilicet per decretum Diuini habeant creaturæ vim productiuam communicatam sibi, quæ possent esse sine tali virtute) concedendo maiorem, hoc est, quod creaturæ omnes deberent necessario à Deo immediate dependere, si non fuisset decretum, quo ordinaretur quod creaturæ ad alias creaturas producendas concurrerent. Distinguo autem minorem: non est mutatus modus essendi Dei quantum ad seipsum concedo, quantum ad modum quo produceret creaturas, nego; est enim euidentius, quod tum mutaretur ille modus etiam in omni sententia; nam tum produceret creaturas se solo, supposito vero decreto non produceret se solo: & nego consequentiam. Itaque quemadmodum non obstante quod creaturæ sunt essentialiter entia per participationem à Deo, & non obstante etiam quod si alie creaturæ ad eas producendas non concurrerent, deberent necessario produci à Deo solo; tamen de facto dependent etiam à creaturis & non produciuntur à Deo solo, nec ab eo solo omnes conseruantur: ita etiam eo non obstante, si aliud non impedit, possent ab ipso dependere mediate tantum.

§ 3. Probat Mastrius hanc partem, imo totam conclusionem variis rationibus, quarum aliqua mihi non probantur. Prima est: Ens creatum dependet à Deo immediate in conseruari, ergo & in fieri: probat consequentiam tum quia conseruatio & productio sunt eadem omnino actio, tum quia dependet in conseruari, quia est ens participatum: sed in fieri est etiam tale ens, ergo dependet etiam sic in fieri.

Respondeo primo antecedens, licet sit verum de aliquibus creaturis, vt v.g. Angelis, & corporibus cælestibus & fortasse substantiis omnibus; non esse tamen magis certum de accidentibus, quæ necessario de facto exigunt causam secundam effectuum tam bene ad conseruationem quam ad productionem (vt est calor in igne intellectiones & actus vitales) quam ipsam conclusionem; unde male assumitur ad probandam conclusionem.

Respondeo secundo negando consequentiam: quemadmodum enim, licet conseruetur creatura aliqua à solo Deo, verbi gratia homo, inde tamen non sequitur quod in fieri dependeat à solo Deo: ita licet in conseruari dependeat à Deo immediate, inde tamen non sequitur quod in fieri ab ipso dependeat immediate. Vnde ad primam probationem consequentia respondeo negando conseruationem & productionem esse eandem actionem, quando non est eadem causa, quæ conseruat & producit: quod si etiam esset eadem actio, tamen hoc non obstante vt potest esse conseruatio Dei solius, quamuis productio non sit ipsius solius: ita etiam, eo non obstante, posset conseruatio esse à Deo immediate, quamuis productio non esset ab ipso immediate; neque enim facilius est actionem eandem nunc esse à duobus, nunc ab vno solo, quam nunc esse ab vno immediate, nunc non esse ab eodem immediate. Ad secundam probationem consequentia respondeo, non ideo esse conseruationem à Deo immediate, quia res conseruata est ens participatum solummodo; sed quia ulterius supponitur non esse aliam causam, à qua immediate proueniat: nam si esset talis causa, Durandus negaret eam esse à Deo immediate; & sane, an ita esset nec ne, tam incertum est quam conclusio. In fieri autem adest alia causa, à qua immediate fit: unde non est eadem ratio de fieri, & conseruari.

§ 4. Probat idem secundo conclusionem; quia essentialior est dependentia creaturæ cuiusque à Deo quam ab vlla alia creatura: ergo si dependeat ab alia creatura immediate in fieri, debet etiam sic dependere à Deo.

Contra, quia quidquid sit de antecedenti vniuersaliter loquendo (de quo dubitari posset propter accidentia respectus, quæ essentialiter dependent à subiecto sic, vt non minus repugnet illa esse absque Deo, quam absque subiecto) negatur consequentia: quia essentialior illa dependentia potest consistere in hoc, quod non possit existere sine Deo, possit vero existere sine causa effectiua secunda; hoc autem posset stare, quamuis à Deo solum mediate procederent, quando procedunt à causis secundis.

§ 5. Probat idem tertio ex Scoto specialiter, eo quod Deus concurret immediate ad actus voluntatis nostræ, quod si concurret sic ad illos, certum est quod sic concurret ad omnes effectus alios, quia nullus potius eximi deberet, quam actus voluntatis. Probat autem sic, quia alias Deus non esset nec omnipotens, nec omniscius: non omniscius, quia non posset cognoscere quid voluntas creata esset factura, nisi quatenus cognoscit determinationem suæ voluntatis, à qua immediate dependet actus voluntatis creata; non esset etiam omnipotens, quia non obstante determinatione suæ voluntatis efficaci, voluntas posset non habere illum actum, quem determinaret Deus; si enim est causa totalis actus, nec dependet ab immediato concursu Dei in productione eius, cur non posset eum non habere? Hæc probatio valeret, si ostenderetur, quod non posset impediri determinatio voluntatis creata à Deo absque necessitate concursus immediati ipsius ad illam determinationem; si enim posset eo non obstante impedire, & scire poterit quidquid illa determinabit, & nihil fiet, nisi quod ipse voluerit, patet: an autem posset Deus sic impedire iam declarabimus.

Probat ergo primo melius conclusio, quia, vt dicimus postea; ad Deum spectat determinare ad indiuiduum cuiuslibet speciei, quod produci debet, & impossibile est quod illa determinatio proueniat à causa secunda, siue libera, siue naturali: sed illa determinatio non posset prouenire à Deo nisi haberet concursum immediatum: ergo debet habere talem concursum.

§ 6. Probat idem secundo, principaliter conclusio, quia Deus potest impedire quoscunque effectus causarum concurrentium, alias sufficientissime applicatarum cum omnibus conditionibus prærequisitis ad agendum, præter concursum immediatum Dei: sed hoc nequit facere, nisi ille concursus esset necessarius; ergo est necessarius. Major patet tum ex igne Babilonico, qui applicatus tribus pueris non combussit illos sine vlio alio impedimento adhibito, præter impedimentum subtracti concursus diuini, tum etiam quia huiusmodi dependentia effectuum à Deo arguit perfectionem, ex suppositione, quod sit possibilis; sed est possibilis, cum nulla possit dari implicancia: ergo debet asseri. Nec valet dicere, quod Deus posset impedire tales effectus per productionem contrarij effectus, aut destructionem passi, aut causæ sufficientis: quia arguit perfectionem in Deo, quod possit directe absque productione contrarij, & absque destructione vlius alius creaturæ tales effectus impedire.

§ 7. Dices, posse Deum impedire huiusmodi effectus per hoc solum, quod nolit illum produci, quamuis effectus non dependeat à concursu ipsius immediato. Propter hanc replicam vulgarem existimat Arriaga non sufficere nostram probationem, nec tamen ipse meliorem affert; unde fatetur difficile posse ratione improbari sententia Durandi. Vt autem intelligatur melius vis replicæ, imaginandum est duobus modis posse creaturas in operando subordinari Deo: primo sic, vt indigerent concursu immediato eius, qui modus subordinationis est, quem asserimus in conclusione. Secundo sic, vt eo solum permittente, creaturæ, tamquam causæ adæquate, producerent suos effectus, & eo nolente non possent producere: hæc subordinationis est, quam intendit replicæ hæc, & quæ sufficit Durando, vnde et vt valeat prædicta probatio, & impugnetur replicæ.

replica, impugnandus est hic secundus modus subordinationis.

Contra quem sic argumentor: vel illa permissio diuina consistit in volitione aliqua positua Dei, qua vult, vt effectus producat a causa secunda, vel consistit in suspensione omnis actus. Si primum dicatur, habetur intentum nostrum, quia nullum alium concursum immediatum requirimus prater huiusmodi volitionem efficacem, qua posita ponitur infallibiliter effectus, & qua non posita non ponitur. Secundum dici nequit, quia nulla negatio potest esse principium physicum aut conditio physica requisita necessario ad aliquem effectum, nisi illa negatio tollat aliquod impedimentum physicum effectus: sed illa permissio diuina consistens in negatione non est negatio vilius impedimenti physici effectus necessario, quia suppono, quod posset impedire effectum absque impedimento aliquo physico, prater suam volitionem; vnde si permissio diuina esset negatio impedimenti physici, quando absque impedimento physico impediret Deus effectum, haberet permissionem effectus, quia haberet negationem talis impedimenti, quod implicat: ergo permissio diuina nequit consistere in negatione impedimenti physici.

58. *Dices*, illam permissionem esse negationem volitionis diuinæ, qua nollit effectum produci, quæ volitio est impedimentum physicum effectus, quandoquidem ea posita non poneretur effectus.

Contra, quia nisi volitio diuina requiratur ad positionem effectus, volitio diuina non potest esse impedimentum effectus, quia volitio diuina non est forma villo modo directe opposita effectui producendo, verbi gratia, calori aut volitioni creatæ sic, vt possit eam expellere eo modo, quo opposita expellunt se mutuo ab eodem subiecto, nec per eam tollitur aliquod principium posituum requisitum ad productionem istius effectus, prater volitionem diuinam (quæ hic supponi debet non requiri, quia alias requireretur concursus immediatus) ergo non potest esse impedimentum physicum effectus.

Dices, tolli per eam permissionem Dei, quæ est conditio necessario requisita ad productionem effectus.

Contra, quia per hanc replicam committitur circulus vitiosus; nam prius dicebatur permissionem requiri, quia tolleret volitionem, quæ erat impedimentum physicum; & modo dicitur volitionem esse impedimentum physicum, quia tollit permissionem, quæ requiritur, vnde vnum per alterum, & e contra probatur.

Contra secundo, quia si per impossibile posset esse permissio diuina simul cū volitione, volitio non esset impedimentum physicum effectus, & tamen effectus non egrederetur tum a causa secunda magis, quam si non esset illa permissio: ergo illa permissio non potest esse ex se conditio necessario requisita. Probatur antecedens, quia omnis conditio necessario requisita ad hoc vt causa aliqua agat, debet præstare ipsi aliquid, quod alias non haberet: sed illa permissio negatiua nihil prorsus præstat causæ ex se: ergo non minus ageret ea absente, quam præsentem. Major patet inductione in omnibus aliis requisitis: nec mihi videtur posse bene concipi, quomodo vna causa posset ita esse subordinata alteri causæ, vt ab vlla negatione, quæ esset in ipsa, dependeret, nisi illa negatio esset negatio aut principij requisiti ad agendum, aut impedimenti positui: nec possum concipere quomodo posset volitio vilius esse impedimentum physicum vilius effectus, nisi volitio physica ipsius esset requisita ad talem effectum: circa quod videri possunt vterius quæ dixi in commentario ad tertium sententiarum *disp. 25 n. 37. & seqq.*

59. Ad hanc probationem reduci debet alia desumpta ex perfectissimo dominio Dei, quod exigere videtur, vt creaturæ ab ipso immediate dependant. Si enim posset ita se habere, vt absque influxu aut concursu immediato producerentur, conseruarentur ac destruerentur res, etiam absque tali concursu haberet tam perfectum dominium, quam deberet habere, & perinde prorsus esset quod dependerent ab ipso mediate aut immediate: sed quia ex dictis, nisi concurreret immediate non posset immediate ac

directe destruere res, sequitur quod absque tali concursu non haberet perfectissimum dominium quod posset habere.

Iam probatur secunda pars conclusionis, quia illa volitio Dei, quæ necessario exigitur ad productionem effectus, immediate egreditur ab ipso Deo: ergo per eam concurrat immediate suppositi: sic enim concurrere non est aliud, quam concurrere per actionem a se immediate egredientem. Quod si etiam prater volitionem diuinam reperiretur alia actio, vt per eam produceretur effectus, quæ actio reperiretur ex parte effectus, non esset vlla prorsus ratio, cur illa actio non diceretur immediate egredi à Deo tam bene, quam à causa secunda: vnde nulla esset ratio cur Deus non diceretur per eam producere effectum immediate immediate suppositi.

Obiicies primo pro Durando: ipsam causam secundam habent sufficientem virtutem ad producos effectus sibi correspondentes, verbi gratia ignis ad producendum ignem, calor ad producendum calorem: habent enim vel tantam perfectionem, vel maiorem, quam habent effectus: ergo se solis producant effectus absque concursu diuino immediato.

Respondeo, negando antecedens: nam ex ratione causæ secundæ habent essentialem subordinationem ad causam primam sic, vt indigeant concursu ipsius, vt patet ex rationibus conclusionis: nec refert quod habeant tantam aut maiorem perfectionem, quia cum hoc potest stare talis subordinatio.

61. *Obiicies secundo*, Si Deus, & ignis deberent concurrere ad ignem, deberet aliqua pars ignis esse correspondens Deo, & alia igni: sed hoc est absurdum, quia illa pars, quæ responderet igni, esset creatura non minus, quam alia pars, & consequenter non minus deberet à Deo immediate dependere.

Respondetur, negando sequelam; sed totus ignis indiuisibiliter ab vtroque debet provenire, sicut intellectio indiuisibiliter producit ab intellectu, & obiecto, aut specie impressa.

Dices inde sequeretur, quod Deus esset causa partialis, sed hoc est inconueniens. *Respondeo* negando minorem præsertim cum id accidat ex mera voluntate sua, quia posset se solo efficienter illum producere.

Obiicies tertio, non possunt dari duo fines immediati vnius effectus: ergo neque duæ efficientes.

Respondeo distinguendo antecedens: quorum quilibet sit finis totalis, transeat; quorum quilibet sit finis partialis, nego antecedens, & similiter distinguo consequens. Quod si non possent dari duo fines subordinati, & partiales, id oriretur ex natura particulari causæ finalis, seu ex repugnantia aliqua, quæ inde sequeretur ob illam naturam particularem, qualis repugnantia non sequitur ex pluralitate efficientium: vt patet quotidiana experientia: Vnde si verum esset simpliciter antecedens, negari deberet consequentia.

62. *Obiicies quarto*. Sequeretur Deum concurrere immediate ad actus peccaminosos, & consequenter eum esse causam peccati contra *Trid. sess. 6. canone 6. Si quis dixerit mala opera ita, vt bona Deum operari, non permittit solum, sed etiam proprie, & per se adeo vt sit proprium opus eius non minus propositio Iuda, quam vocatio Pauli; anathema sit.*

Respondet primo hanc objectionem soluendam esse ipsi Durando: nam in ipsius sententia, saltem debet esse causa mediata peccati, sicut est causa mediata actus boni: ergo tam est causa actus mali, quam boni: quod si non obstante concursu mediato ad vtrumque actum, dici possit simpliciter causa actus boni, & non mali: ita etiam dici poterit non obstante concursu immediato.

Respondet secundo relinquendo exactionem huius rei discussionem pro materia de peccatis, distinguendo sequelam primam: per modum causæ vniuersalis, sine cuius concursu causa secunda non committeret talem actum, concedo sequelam: alio modo, nego sequelam primam: distinguo etiam secundam: cum esse causam physicam vniuersalem ipsius, concedo; causam physicam particularem,

Quomodo
Deus non
sit causa
peccati.

larem, aut causam moralem, cui deberet imputari culpabiliter, quod committatur peccatum: nego sequelam secundam. Itaque quia Deus non concurrit nisi per modum causæ vniuersalis ad peccatum, & quia ipsemet dissuadet, & prohibet, ne committatur, nec alia auxilia dat in ordine ad commissionem ipsius, propterea non debet attribui ipsi, quod committatur peccatum; sed causæ secundæ, quæ non obstante prohibitione, & sine vlla obligatione causæ vniuersalis ipsum committit. Quia vero non solum per modum causæ vniuersalis concurrit ad actus bonos, sed etiam inuitat ad eos, ordinando, & præcipiendo illos, dandoque auxilia particularia, quæ non deberet præstare, quatenus causa vniuersalis est, propterea est causa non solum vniuersalis, sed particularis actuum bonorum, & ipsi acceptum referri debet quod exerceantur.

Confirmatur hæc responsio; quia quamuis Deus non concurreret immediate ad actus malos, tamen certum est quod eos posset impedire.

63. Quod si aliquis argumentaretur inde, quod ipse esset causa moralis peccatorum, cui ipsorum commissio attribui deberet, eodem modo, quo homo potens impedire commode peccatum alterius, deberet illud impedire, & maxime si esset superior ipsius, quemadmodum Deus est omnium creaturarum, & si non impediret, censeretur causa moralis peccati sic, vt commissio ipsius deberet ipsi attribui, si non impediret.

Respondetur negando partem, quia Deus licet posset impedire, deberet tamen ex ratione causæ vniuersalis præstare concursum, & non teneretur se gerere, vt causam particularem; homo autem non habet obligationem causæ vniuersalis, & præterea habet præceptum charitatis, ex quo tenetur, si potest commode, impedire damnum proximi; ergo similiter quamuis Deus præstaret concursum immediatum ad actum peccaminosum; si tamen illum præstaret ex obligatione causæ vniuersalis, non deberet commissio peccati ipsi attribui culpabiliter, sic scilicet, vt deberet dici male facere præstando talem concursum, quamuis homo præstando talem concursum deberet dici male facere. Sed de hoc, vt dixi, fusius alibi.

CONCLUSIO II.

64. *Non potest etiam de potentia Dei absoluta produci aliquis effectus exigens concursum immediatum causa secundæ, absque concursu immediato Dei.* Hæc est communissima contra Huradum & Arriagam supra.

*Probat*ur ex dictis; quia si posset produci etiam de potentia absoluta absque tali concursu, de facto sic produceretur, & sane superflue præstaretur ille concursus de facto; id quod in causis naturalibus mihi est euidens, de quibus tamen ac causis liberis creatis, quantum ad hoc est eadem ratio.

Confirmatur efficaciter; quia si posset absque concursu Dei immediato ignis produci ab alio igne sufficienter applicato: ergo Deus non posset, nec de potentia absoluta, impedire immediate illam productionem, neque enim potest sic illam impedire, vt supra ostendi, nisi subtrahendo concursum: sed adhuc subtracto concursu illo esset sufficiens principium illius productionis: ergo adhuc sequeretur talis productio.

Dices posse illam impedire per nolitionem: quamuis enim posset effectus produci volente Deo, atque adeo ipso immediato concurrente, & etiam permittente Deo, hoc est, nec volente, nec nolente; tamen sufficeret ad impediendum effectum, quod accederet nolitio, quia aut volitio aut permissio essent condiciones necessario requisitæ ad illam, ergo quamuis absque concursu immediato posset effectus produci, tamen posset adhuc immediate impediri.

65. *Contra*; quia intelligibile est quomodo per nolitionem posset impedire, nisi quatenus per nolitionem illam tolleretur aliquod ex principiis, aut conditionibus prærequisitis, aut per eam poneretur aliquod impedimentum distinctum à se ipsa: sed, si volitio diuina non sit necessario requisita ad effectum, per nolitionem non tollitur

aliud ex necessario requisitis, & ex alio capite suppono nihil aliud positum poni per illam nolitionem, quod esset impedimentum: ergo per nolitionem illam nequit impediri.

Dices per nolitionem tolli permissionem, quæ est conditio necessario requisita, ex suppositione, quod volitio non sit necessario requisita nec habeatur.

Contra; quia illa permissio Dei tam impertinens est ad effectum, quam permissio negatiua cuiuscunque alterius creaturæ, nisi quatenus nolitio Dei esset impedimentum, & nolitio creaturæ alterius non esset, sed nolitio non potest esse impedimentum, nisi quatenus volitio est necessario requisita, ergo si non sit requisita volitio, Deus de facto nequiter impedire directe illam productionem.

*Probat*ur ultimo: impossibile est, quod aliquis effectus proueniat à causa secunda, quin sit aliquid, quod determineret ipsam ad vnum individuum præ alio: sed nihil potest sic determinare absque concursu immediato Dei: ergo necessario debet adesse in omni casu concursus immediatus Dei.

66. *Obiicit*: potest Deus producere aliquid aliud, quo suppleatur immediatus concursus suus; ergo de potentia absoluta potest effectus produci absque tali immediato concursu. *Probat*ur antecedens, quia licet de facto videatur Deus à Beatis, absque specie, ipsomet Deo immediate concurrente per modum obiecti, potest tamen produci à Deo species, quæ suppleat concursum illum immediatum obiecti: ergo similiter licet Deus concurreret de facto immediate ad effectus causarum secundarum; tamen posset producere aliquid aliud, quod suppleat talem concursum.

Respondetur, negando antecedens; ad cuius probationem respondeo primo negando consequentiam; quia ex eo, quod posset suppleri concursus ille immediatus Dei per modum obiecti, non sequeretur aliqua imperfectio in Deo; sequeretur autem ex eo, quod suppleretur concursus ille immediatus ipsius, qui est necessarius, vt ipse posset immediate & directe impedire productionem causæ, neque effectus, non obstante applicatione causæ secundæ.

Respondeo secundo ad eandem probationem, concursum immediatum Dei per modum obiecti non esse concursum effectuum, sed terminatum; neque enim per essentiam diuinam producit etiam partialiter illa visio, quatenus essentia est, sed quatenus est omnipotens: concursus autem ille terminatiuus nequit suppleri per aliquid aliud, quia etiam si Deus posset videri mediante specie, tamen illa species non terminaret illam visionem, quia alias esset abstractiua. Sed species concurreret per modum principij effectiui ad illam visionem, & si daretur, suppleret illam partem, vt ita dicam, illius concursus, quem Deus præstaret de facto ad illam intellectionem, ex suppositione, quod de facto illa visio non produceretur per speciem, sed posset tamen produci; quod totum intelligitur melius ex dicendis in materia de visione: neque enim hic omnia pertinentia ad alias materias exacte tradenda sunt, sed multa ad sua propria loca referenda.

QVÆSTIO VI.

An præter concursum immediatum Dei requiratur vt præmoneat causas secundas per aliquam qualitatem Physicam.

67. *E*Xaminando hanc quæstionem philosophice, & quoad actus ac effectus pure naturales absque dependentia à principiis fidei, quæ examinanda relinquo in materia de auxiliis: tum quia illa principia Theologica sunt, tum vt obediā decretis Apostolicis cauētilis ne indirecte etiam hic aut alibi tractetur materia de auxiliis absque speciali licentia.

Prima sententia est Thomistarum dicentium quod ex principiis Aristotelis, & per rationem naturalem colligitur, ad hoc vt causa secunda agat, non solum necessarium esse quod Deus cum illa actualiter & immediate concurrat ad effectum, sed etiam quod debeat præmoueri per aliquam

Non potest effectus produci absque concursu immediato.

aliquam qualitatem physicam antecedentem actionem: hac ratione dicunt quod Deus concurrat immediate ad effectus quoscunque, non solum immediatione suppositi, sed etiam immediatione virtutis, quatenus scilicet communicat virtutem causis secundis, à qua egreditur immediate actio causæ secundæ. Hanc expresse tenent *Complut. disputat. 11.* & dicunt eam esse communem inter antiquos Philosophos, ac inter Thomistas tam antiquos quam recentiores.

Secunda sententia, iam absolute communior est, non præmovere Deum causas secundas per communicationem huiusmodi qualitatis distinctæ à qualitibus connaturalibus ipsarum causarum secundarum, & transeuntis statim ac transeunt effectus, aut producuntur. Hæc est *Doctores in 4. distinct. 1. question. 1.* quem præter suos recentiores omnes sequuntur.

CONCLUSIO I.

Causa secunda non debet præmovere physicè à Deo ut agat.

68. *Nec secundum Philosophum, nec secundum rationem naturalem ullam, causa secunda debet præmoveri ad eundem per aliquam qualitatem physicam præuiam ad actionem, & transeuntem transacta actione.* Hæc est iuxta secundam contra primam; loquor autem, ut ante dixi, de actione pure naturali.

Probatur prima pars, nimirum quod secundum Philosophum talis præmotio non requiritur, maxime quia *lib. 8. physicorum text. 33.* habet hæc verba. *Verumque igitur mouere dicimus, & primum, & ultimum mouentium, sed magis primum; illud enim mouet ultimum, sed non hoc, primum; & sine primo quidem ultimum non mouebit, illud autem sine hoc, ut baculus non mouebit non mouente homine.* Sed ex hoc loco nihil inferri potest contra conclusionem pro aduersariis; ergo secundum Philosophum, illa præmotio per physicam qualitatem asserenda nequaquam est. Probatur maior quia aduersarii alium locum saltem magis fauentem non adducunt. Probatur minor, primo, quia Philosophus optime intelligi potest de corporibus, quæ mouent se subordinate motu locali, & quorum vnum non mouet alterum localiter, nisi ipsi summet sic moueatur: de his enim verum est quod necessario recurrendum sit ad aliquod primum quod sit immobile, & à quo cætera quæ mouent, mouentur, quia alias daretur processus in infinitum, sed quamuis esset verum quod huiusmodi corpora deberent physicè præmoveri per qualitatem physicam, non esset eadem ratio de cæteris causis secundis, quæ agunt: ergo ex illo loco nihil habetur contra conclusionem. Probatur minor ostendendo disparitatem inter talia corpora, & alias causas; quia cum illa corpora non moueant alia corpora nisi ipsamet moueantur localiter, ut patet experientia: mouent enim alia corpora occupando eorum loca, quandoquidem ipsa ex se non habent virtutem loco moriui sui, quod supponendum est, ut probatio Aristotelis valeat, debent necessario præmoveri ab aliqua causa, cui propterea principaliter omnes motus sequentes primam motionem tribuuntur. At alia causæ secundæ, verbi gratia, aqua, ut frige faciat se non debet moueri localiter; nec est vlla ratio aut congruitas, cur, ut se frige faciat, debeat præmoveri physicè; ergo non est idem dicendum de cæteris causis, ac corporibus mouentibus localiter alia corpora. Confirmatur hæc explicatio exemplo baculi, & hominis, quo vtitur ipsemet Philosophus: nam & hominis, & baculi motus sunt locales.

69. *Complutenses* mirantur viros doctos adhibere hanc responsionem: quia Aristoteles inuestigat ibi ex causis secundis mouentibus primum motorem æternum, immobilem, infinitum: ergo non agit de corporibus tantum mouentibus, & mobilibus, sed de subordinatione causarum secundarum ad primum motorem.

Sed facile negari posset hæc consequentia: nam ex illismet corporibus mouentibus, & mobilibus posset inuestigare primum illum motorem.

Probatur eadem minor principalis secundo, explicando locum Aristotelis alio modo: primum mouent mouet ultimum mouens, quatenus infundit ipsi talem qualitatem,

qualem asserunt aduersarii, nego id voluisse Philosophum; quatenus dat ipsi occasionem mouendi alium, seu agendi, applicando ipsum ad passum, & auferendo impedimenta ac præstando ipsi concursum suum ad effectum, concedo locum Aristotelis: sed in hoc sensu non præiudicat conclusioni.

Confirmatur hoc, quia alius sensus non debet adscribi Philosopho cum honore ipsius, quam ille, quem ipse discursu naturali poterat colligere: sed quod causæ secundæ deberent moueri per huiusmodi qualitatem, non poterat colligere vilo naturali discursu, poterat autem sic colligere quod applicatio causarum tali tempore, loco, circumstantiis, & ablatio impedimentorum deberet vltimate in primum motorem refundi: ergo quod asserit de motione causarum secundarum, potius intelligendum est, ut nos intelligimus, quam intelligunt aduersarii.

70. *Probatur conclusio quoad secundam partem*, nimirum, quod ratione naturali probari non possit præmotio illa aduersariorum, soluendo rationes, quas aduersarii asserunt.

Prima ratio, quam ex S. Thoma adducunt Complutenses: Deus concurrat ad actionem causæ secundæ, non solum quatenus est causa illius actionis, sed quatenus per suum concursum est causa eiusdem actionis, prout est ab illa causa secunda; causa vero secunda non est causa illius actionis, quatenus est à Deo: ergo Deus per suum concursum facit acta, quod causa secunda necessario agat, & consequenter concurrat per aliquid præuium & intrinsecum, per quod physicè mouet causam secundam ad operandum. Probat antecedens, quia illa actio, prout à causa secunda est aliquid creatum: ergo ut sic est à Deo. Probat etiam vltimam consequentiam, quia si Deus facit, ut causa secunda habeat illam actionem, oportet ut ponat in illa aliquid, quo faciat, ut habeat illam actionem, quia si solum daret ipsi ut ageret, quatenus dat ipsi esse & potentias operatiuas, solum remote concurreret ad illam actionem, prout est à creatura: ergo.

Confirmant, quia ratio entis creati transcendit omnes rationes, quæ in creaturis sunt: ergo non solum actio creaturæ debet esse à Deo quomodocumque, sed etiam ipsa causa secunda habebit à Deo tum esse, tum virtutem operatiuam, tum etiam principium actuale operandi.

Respondetur (quidquid sit de antecedenti, circa quod multa dici possent) distinguendo vltimum consequens: per aliquid præuium distinctum ab ipsa causa secunda & suis accidentibus connaturalibus, & applicatione ac remotione impedimentorum, nego consequentiam: per aliquid præuium, quod sit ipsa virtus agendi connaturalis causæ secundæ, & applicatio illa ac ablatio impedimentorum, transeat consequentia. Ad probationem vltimi consequentis similiter distinguo antecedens: aliquid intrinsecum, quod sit virtus agendi connaturalis, concedo; quod sit quid ab illa distinctum, nego antecedens: & ad probationem illius dico non esse inconueniens, quod Deus non sit alio modo ratio agendi causæ secundæ, quam quatenus dat ipsi seipsam, & suas virtutes, ac applicationem, & quatenus præterea immediate cum ipsa concurrat.

71. *Ad confirmationem respondeo* concedendo totum, sed nego illud principium actuale operandi antecedens actionem: esse quid distinctum à virtute actiua connaturali causæ secundæ. Quod si intelligunt per illud principium actuale, aliquid aliud distinctum ab illa virtute, nego consequentiam pro illa parte: quia actio creaturæ, & quidquid est in illa secundum omnem considerationem, inuoluet rationem creaturæ absque communicatione talis principii actualis.

Confirmatur tota hæc responsio: actio, quæ procederet ab illa qualitate physica, ut ab illa procederet formaliter loquendo, vel esset creatura & procedens à Deo, vel non esset: si non esset: ergo non esset inconueniens, quod actio, quæ procederet à creatura absque illa qualitate, ut procederet à creatura, non esset à Deo, nec esset creatura: quidquid enim monstrat primum non esse inconueniens, monstrat idem de secundo.

Si esset

Quinta ratio aduersarii fatigum.

Si esset ut sic à Deo, & si esset creatura: tunc sic: Actio ut procedit à tali qualitate, est à Deo, & est creatura, quamvis Deus aliam qualitate non communicet illi qualitati: ergo quamvis procederet ab ipsamet virtute connaturali causæ secundæ absque qualitate aliqua superaddita, ut sic procederet esset à Deo, & esset creatura; & consequenter, neque ex ratione creaturæ, nec ex eo quod sit à Deo, quatenus procedit à creatura, debet provenire ab aliqua qualitate distincta à virtute activa creaturæ.

72. *Secunda ratio* eorundem est hæc: sequeretur, quod causa secunda esset primum se movens, & primum se determinans ad illam operationem; sed hoc est falsum, quia alias darentur plura prima principia, & prima momenta.

Confirmatur, quia ignem esse principium actuale operationis, & determinans, id est movens ac determinans se, absque eo, quod moveatur ab alio priori per qualitatem illam physicam, concedo maiorem, nec id est inconueniens; primum se movens ac determinans, ita ut non dependeat à concursu alterius, ac applicatione & ablatione impedimentorum per aliam causam faciendam, nego maiorem.

Respondetur, distinguendo maiorem: esset primum se movens, ac determinans, id est movens ac determinans se, absque eo, quod moveatur ab alio priori per qualitatem illam physicam, concedo maiorem, nec id est inconueniens; primum se movens ac determinans, ita ut non dependeat à concursu alterius, ac applicatione & ablatione impedimentorum per aliam causam faciendam, nego maiorem.

Dico Deum indigere concursu creaturæ ad actiones vitales: & tamen hoc non obstat est prima causa istarum actionum; ergo quamvis causa secunda indigeret concursu Dei, hoc non obstat posset esse prima causa aut primum movens.

Respondeo negando consequentiam; quia alio modo Deus indiget concursu causæ secundæ ad operationes vitales (si tamen hoc ipsum sit necessarium, de quo suo loco) alio modo dependent causæ secundæ à concursu Dei; nam causæ secundæ indigent concursu Dei sic, ut nec ipsamet possint vlla ratione efficere, ut necessariò præstetur ipsis ille concursus. Deus verò non sic indiget, quin ipso volente omnino præstetur concursus causæ secundæ. Deinde causæ secundæ non solum indigent concursu Dei ad suas operationes, sed ad suum proprium esse; Deus verò non sic indiget causis secundis.

73. *Confirmatur* totum hoc, quia ignis, verbi gratia, qui cum qualitate illa aduersariorum est causa secunda, vel mouet se primo ad operationem sequentem, vel non. Si mouet se primo: ergo est primum movens, & consequenter non est inconueniens, quod causa secunda sit primum movens. Si non mouet se primo: ergo nec ignis solus absque tali qualitate moueret se primo. Quod si dicas non esse inconueniens, quod causa secunda mota à Deo per qualitatem aliquam primo se moueat, absque ulteriori motione: ergo similiter non esset inconueniens, quod ignis absque qualitate illa aduersariorum, per hoc, quod moveatur à Deo per qualitates sibi connaturales, primo se moueat absque ulteriori motione.

Ad confirmationem aduersariorum respondeo negando antecedens: si enim loquamur de principio actuali operationis, id est, de principio, quod actualiter operatur, & de principio, quod est ex natura sua determinatum in actu primo ad talem operationem, non distinguitur à causa secunda aut virtute activa & applicatione ad tale passum in talibus circumstantiis, &c. Si verò loquamur de principio actuali operationis, id est, de principio actualiter operante ac determinato in actu secundo, formaliter loquendo, non distinguitur realiter à causa secunda, & operatione, per quam operatur & determinatur in actu secundo.

74. *Tertia ratio* eorundem est: causa secunda nequit agere, quin Deus cogat simultaneè cum illa: ergo debet præmoueri ab illo. Probatur consequentia, quia quando due causæ coagunt ad aliquem effectum, vel vna alte-

ram mouere debet, vel vtrique moueri debet ab aliquo tercio, alias casualiter sequeretur illa simultas concursuum, & Deus cæco modo & ignorantia influeret, quia nesciret, quando causa secunda esset adhibitura suum concursum.

Confirmatur, ut Deus concurrat cum igne simultaneè, oportet, ut prius ordine naturæ intelligatur paratus concurrere cum illo: sed non potest intelligi sic paratus, nisi aliquid imprimat ipsi præuium ad actionem: ergo. Probatur minor, quia esse sic paratum est aliquid, quod non esset, si Deus decerneret non velle concurrere: ergo debet esse aliquid distinctum à Deo, & causa secunda; sed non potest se tenere ex parte Dei: ergo ex parte creaturæ, & consequenter debet esse quid superadditum creaturæ, quia nihil aliud mutaret ipsam.

75. *Respondetur*, negando consequentiam cum sua probatione, quandoquidem enim Deus scit naturam ignis, v.g. esse comburere in tali applicatione, si tribuatur ipsi concursus generalis; & cognoscat etiam illum hic & nunc esse sufficienter applicatum; & præterea liberè præstet suum concursum, quomodo potest dici, quod casualiter, aut cæco modo concurrat cum igne ad talem effectum? Quod si Deus naturaliter ageret ad talem effectum cum igne absque scientia, cæco quidem modo concurreret sicut ignis, sed non casualiter, nisi quatenus casus esset, quod sic applicaretur ignis; sed omnino per se.

Confirmatur, quia Deus concurrente cum igne præmoto per qualitatem illam, vel cæco modo concurrat, vel non: si cæco modo: ergo non est inconueniens, quod cæco modo concurrat: si non; ergo nec quando concurrat cum igne non præmoto per talem qualitatem. Probatur hæc consequentia; quia ignis sine qualitate illa est tam determinatus ad agendum, supposito concursu Dei, quam cum illa; & Deus tam scit, quod ignis sit combusturus in talibus circumstantiis, supposito suo concursu actuali, ac si haberet illam qualitatem; ergo si posita qualitate non concurreret cæco modo nec casualiter, nec ea non posita sit concurrat.

76. *Dicunt Complutenses*, naturam ignis esse comburere, si non impediatur, posse autem impediri illum, aut per causas secundas fortiores, aut per miraculum: ergo nisi Deus præmoueret, nesciret an hic & nunc concurreret.

Miror sane replicam: sed breuiter respondeo, negando consequentiam, quia Deus hic & nunc quando concurrat scit non futurum miraculum, nec adfuturas causas secundas fortiores impediens, siue scientia media, siue absoluta; quod mihi euidentis apparet.

Ad confirmationem aduersariorum respondeo, negando minorem, & distinguendo consequens probationis: aliquid positium, nego; aliquid negatiuum, concedo, & nego subsumptum, quia illud negatiuum, quod vltius requiritur, ut Deus dicatur paratus concurrere in actu primo antecedenter ad actualem determinationem vllam concurrendi, est negatio istius decreti de non concurrendo; quæ negatio se habet ex parte Dei.

CONCLUSIO II.

77. *Absolutè & simpliciter dicendum est*, quod causa secunda non debeant præmoueri à Deo per qualitatem vllam physicam distinctam à suis qualitatibus connaturalibus ad effectus naturalis ordinis. Hæc est eorum, qui tenent præcedentem contra Thomistas: & sensus directus est, quod ignis, verbi gratia, cum suo calore applicatus stupæ, & remotis cæteris causis impediens, possit cum concursu actuali Dei comburere ac calefacere absque eo, quod Deus præmoueat ipsum in illo instanti, quo applicatur & quo comburit, per vllam qualitatem distinctam à calore, & reliquis, quæ sunt connaturales igni.

Probatur primo sufficientissimè ex communissimo, & verissimo axioma, quod non sint multiplicanda entia sine necessitate: sed nulla prorsus est necessitas talis qualitatis, ergo non est afferenda, Maior patet primò, ex reiectione authoritatis Philosophi, ac rationum, quibus

Causæ secundæ non debent præmoueri physicè ad effectus naturales.

quibus aduersarij potissimum innituntur: patet secundò, quia ipsemet ignis ex se habet sufficientem proportionem, quantum requiritur ex parte causæ secundæ, ad calefaciendum, quando debite applicatur, ablatis impedimentis, & ad hoc, quod plenissime subordinetur causæ primæ, sufficit, quod non possit agere, nisi dependenter à concursu causæ primæ, quem concursum possit causa prima, vel negare vel præstare ad libitum, sicuti sufficienter subordinatur intellectus obiecto per hoc, quod non possit agere, nisi concurrente obiecto per se aut suam speciem, quamuis obiectum non imprimeret ipsi aliquam qualitatem præuiam: ergo non est necessitas qualitatis præmouentis.

Confirmatur hoc, quia idem ignis cum suo calore non esset determinatus sufficienter absque illa qualitate ad calefaciendum, vel quia est creatura, & causa secunda, vel quia non est æqualis aut maioris perfectionis, quam effectus productus; vel quia non constat experientia, quod ad eius præsentiam ablatis impedimentis fiat calefactio: sed secundum, & tertium membrum sunt manifestè falsa; primum autem non impedit; quia ignis cum qualitate superaddita est sufficienter determinatus, & tamen est creatura & causa secunda, ergo ignis etiam cum calore, non obstante, quod sit causa secunda & creatura, potest dici sufficienter determinatus absque qualitate superaddita, atque adeò superfluit qualitas superaddita.

78 *Dices* non idem ignem non determinari sufficienter, quia est creatura quomodocunque, sed quia creatura talis rationis possit impediri ab effectu suo, vel miraculosè, vel per causas secundas alias fortiores; cum autem cum qualitate illa esse quidem causam secundam, sed talis naturæ, ut non possit, nec miraculosè, nec per alias causas secundas impediri.

Contra primò, quia hinc sequeretur, quod ignis supposito, quod Deus decerneret non facere miraculum impeditiuū ipsius, nec permittere ut aliqua causa secunda adesset, quæ ipsum posset impedire, esset determinatus ex se absque qualitate superaddita; ergo non exigitur illa qualitas vniuersim, ut dicunt aduersarij. Deinde si non requiritur nisi ut impediat miraculū, ac alias causas, illa possunt æquè commodè impediri per decretum Dei, quo non velit facere miraculum, nec applicare alias causas secundas impeditiuas; ergo ad hoc etiā frustra ponitur illa qualitas.

Contra secundò, ista qualitas non sufficit ut ponatur effectus absque concursu actuali Dei, ut aduersarij communiter docent, quia aliàs conueniunt cum Durando, quandoquidem Deus non cōcurreret ad calefactionem immediate immediatione suppositi, sed solum immediatione virtutis: ergo posset per miraculum impediri, ut si Deus vellet negare illum suum concursum actualem; unde cum non posset impedire ignem applicatum nisi miraculosè, sequitur quod ignis ex se sit tam determinatus, quam illa qualitas. Dicere autem quod Deus necessitetur ad dandum suum concursum actualem posita illa qualitate, est omnino inconueniens, quæ enim virtus posset esse in causa vlla creata imaginabili, ut posset Deum omnipotentem ex se cogere ad cōagendum?

79 *Contra tertio*, si illa qualitas sit ita determinata ad agendum, ut supponitur in replica, erit ipsamet actio, per quam in actu secundo determinatur agens ad producendum effectum: sed hoc est contra aduersarios, tum quia dicunt actionem non esse in agente, sed in passio; tum quia illi dicunt esse eam qualitatem præuiam ad actionem. Probatur sequela maioris; quia habet omnes condiciones requisitas ad actionem, ea enim posita, necessariò determinatur causa agere ita ut nulla ratione possit non agere, & ea posita, effectus similiter necessariò ponatur; nec remanet, nisi quandiu effectus est in fieri, & conseruari dependens ab illo agente: sed nihil prorsus aliud requiritur ad actionem, de prædicamento actionis.

80 *Confirmatur*: idem ponitur aliqua actio distincta à virtute agendi, qua constituitur agens potens producere effectum in actu primo; quia agens potest esse existens cum illa virtute absque eo quod agat, & si non posset, profecto gratis, & absque villo fundamento requireretur actio

distincta: ergo si posita illa qualitate, necessariò causa est agens, & non potest esse agens absque illa, non debet habere actionem distinctam ab illa qualitate, & consequenter illa qualitas erit actio ipsius, & consequenter vltimè non erit qualitas.

Alias probationes quas principalissimas, nempe quod sequeretur tolli libertatem, si ad actus liberos requireretur huiusmodi qualitas, & quod etiam Deus esset per se causa actus peccaminosi, omitto tractare ac proponere, ne videar, vel indirectè tractare aliquid spectans per se ad materiam de auxiliis.

81 *Obiicies*: causa secunda non agunt nisi in virtute primæ, & nisi ab ea promoueantur, excitentur, adiuuentur, & applicentur; ergo aliquam entitatem recipiunt à Deo quando agunt; non aliam, quam qualitatem prædeterminantem: ergo.

Confirmari posset variis locis Patrum, & Conciliorum quibus significetur, quod Deus antequam agant causæ secundæ liberæ, moueat ipsas intrinsecè.

Respondeo distinguendo consequens: aliquam entitatem, quæ sit talis qualitas, quæ asserunt aduersarij, nego consequentiam; quæ non sit talis, transeat consequentia. Itaque causæ secundæ omnes possunt dici non agere, nisi in virtute primæ, quatenus non agunt nisi per virtutem communicatam ipsi à prima, id est per suas potentias, & qualitates connaturales, quas recipiunt à causa primæ; & etiam quatenus non agunt, nisi concurrente prima per concursum immediatum actualem, quo non concessio nihil agerent; & in hoc ipso sensu possunt dici non agere, nisi adiuuentur & confortentur à prima.

82 *Deinde*, quia non possunt agere circa subiecta distincta, nisi applicantur illis, & non possunt applicari nisi concurrente Deo, optimè sequitur quod nequeant agere circa talia obiecta aut passa nisi applicentur à Deo, vel tantquam causa totali, vel tantquam causa partiali applicationis, quamuis nullam qualitatem actiuam reciperent, aut aliam vllam entitatem præter applicationem. Dixi autè, circa obiecta aut passa distincta, quia absque vlla applicatione propriè dicta posset producere in se frigus, si produceretur sine frigore aut cū calore; unde illud de applicatione, si intelligatur propriè, non debet intelligi vniuersaliter necessariò, sed quando agens, & passum possunt esse sine applicatione sufficienti.

83 Quantum denique ad illud, quod non agant causæ secundæ, nisi excitentur aut moueantur; dico, si intelligatur aliud per moueri, & excitari, quam applicari, non esse verum quod causæ secundæ naturales non agant, nisi moueantur & excitentur; neque enim ignis applicatus stupet exigit vltiorem aliquam excitationem, aut motionem præter concursum Dei immediatum, & actualem, quod sanè concursus non mouetur nec excitatur propriè. Quod si quis tamen velit dicere, quod per illum concursum moueantur aut excitentur, cum illo non erit nisi quæstio de nomine, & eo concessio nihil sequitur contra nos ad beneficium aduersariorum. Causæ verò libere debent etiam moueri & excitari à Deo, non tamen per qualitatem aduersariorum, sed per propositionem obiecti tali vel tali modo: nam obiectum sic propositum excitat & mouet illas, & ipsamet voluntas per vnum actum suum mouetur & excitatur ad alios actus, quos non eliceret sæpè, nisi haberet priores actus: loquor autem semper de actibus naturalibus.

84 *Ad confirmationem respondeo* relinquendo exactiorem solutionem pro Theologia, in illis locis Patrum, & Conciliorum non fieri mentionem nisi de motione, excitatione, & auxilio particulariter requisito ad opera bona, conducentia ad vitam æternam, de quibus operibus modò non agimus, neque de auxiliis ad ea requisitis, sed de operibus naturalis ordinis præcisè, ad quæ opera in multis ex illis locis significatur esse potentia naturalis in causis liberis & naturalibus, absque motione, & excitatione aliqua particulari; unde illa loca potius confirmant quam infirmant nostram conclusionem.

85 *Respondeo secundò*, distinguendo antecedens: nisi moueat ipsas per qualitatem illam, quam asserunt aduersarij, nego

nego antecedens: nisi prius moueat ipsas per applicationem obiecti aut passi, & per communicationem cognitionis talis aut talis, concedo antecedens, & nego consequentiam. Cæteræ obiectiones solutæ sunt quæstione præcedenti.

QVÆSTIO VII.

In quo consistit concursus, quo concurrat Deus cum causis secundis?

86 **S**atis communis sententia est eandem omnino actionem, qua causa secunda producit suum effectum, esse illam ipsam, qua Deus cum illa eum producit: & iuxta hoc dicendum videtur, quod concursus Dei non sit aliud quam actio creaturæ, quatenus egreditur immediatè à Deo, quemadmodum egreditur immediatè à creatura, verbi gratia igne, aut aqua, aut voluntate. Ita Suarez disp. 2.2. Met. sec. 3. num. 2. Hurtadus disp. 10. §. 50. qui hanc sententiam omnibus, lesuitis tribuit.

Secunda sententia est concursum Dei esse actionem distinctam à concursu seu actione creaturæ. Hanc proponit Hurtadus §. 41. sed neminem pro ea citat, sed videtur insinuare eam satis probabilem, & eatenus tantum sibi displicere, quia absque virginti fundamento est contra communiorum.

CONCLUSIO.

87 **C**onkursus Dei non est actio creaturæ, sed alia concomitans actio. Hæc est iuxta secundam sententiam contra primam, eamque plurimi Scotistæ in suis manuscriptis amplectuntur.

Probat, quia volitio Dei sine dubio distinguitur ab actione creaturæ, siue illa actio subiectetur in passio, siue in agente: sed volitio Dei est concursus ipsius cum creatura: ergo concursus ipsius cum creatura non est actio creaturæ, sed alia concomitans.

Probat minor, quia quoties Deus concurrat, habet volitionem concurrenti, & nihil impedit quominus per illam volitionem actualiter concurrat; ergo volitio Dei debet dici esse concursus ipsius.

Confirmatur: quia ex dictis in Logica, disputatione de actione, actio qua Deus se solo producit aliquem effectum, est volitio ipsius: ergo & actio, quia concurrat cum creatura: eadem enim profluit ratio.

Probat secundò: quando duæ causæ creatæ partiales subordinatæ producant aliquem effectum verbi gratia intellectus & obiectum intellectum, non eadem actione concurrunt, sed diuersa: ergo idem dicendum, quando Deus & creatura concurrunt, si non possit assignari aliqua disparitas particularis, qualem non facile ostendunt aduersarij. Probat antecedens, quia ut suppono ex dictis in Logica de actione, actio subiectatur in agente, sed vnicuique indiuisibilis actio non potest subiectari naturaliter in duobus agentibus realiter distinctis: ergo quodlibet ex diuersis agentibus habet suam propriam actionem, qua concurrat: & hinc sequitur falsum esse quod dicit Hurtado, eandem actionem posse immediatè egredi à diuersis causis subordinatis.

88 **O**biicies primò. Actio creaturæ dependet à Deo, cum sit quid creatum, sed non dependet ab ipso per aliam actionem, quia ad actionem non datur actio, ut communiter supponitur: ergo immediatè egreditur à Deo, & consequenter est actio Dei: sed etiam est actio creaturæ, ut supponitur: ergo eadem est actio Dei & creaturæ: hoc autem supposito non requiritur vlla alia actio ex parte Dei; cur enim illa sola, quæ ipsius est, non sufficeret ipsi?

Responderi posset primò negando minorem, quam resolutionem putat probabilem Arriaga n. 25.

Sed contra: quia si actio creaturæ dependeret ab actione Dei ad ipsam immediatè terminatam: sequeretur necessariò ad positionem istius actionis Dei: sed hoc est absurdum, ergo: probatur minor, quia tolleretur libertas creaturæ, tollitur enim libertas creaturæ, quando ex suppositione alicuius antecedentis necessariò sequitur actio illa creaturæ quæ dicitur libera, si illud antecedens non sit in potestate voluntatis: sed actio Dei, quæ terminaretur ad actio-

nem causæ secundæ liberam est antecedens ad illam, & non est in potestate voluntatis, eaque posita, necessariò sequitur actio illa libera: ergo tolleretur libertatem.

89 **R**esponderetur ergo aliter, distinguendo consequens: egreditur ab ipso tanquam actio ipsius aut absque eo quod ipse habeat aliam concomitantem actionem, nego: egreditur ab ipso, quatenus non egrederetur à creatura, nisi Deus aliam concomitantem actionem haberet, concedo consequentiam. Itaque quemadmodum in causis creatis partialibus ac subordinatis actio partialis vnius dependet ab alia, quia non posset egredi, nisi alia actio partialis egredietur ab altera, licet neutra producat actionem alterius per aliam actionem, & licet neutrius actio procedat ab altera tanquam ipsius actio; sed dicitur procedere cum dependentia ab illa altera, quatenus non egrederetur à suo subiecto, nisi alia actio egrederetur ab alia causa propter essentialem subordinationem: ita planè in proposito dicendum est.

Dices cum Hurtado num. 51. non sufficere hanc dependentiam tanquam à concomitante: quia talem dependentiam habet concursus Dei à concursu causæ secundæ, & tamen non propterea potest dici, quod concursus Dei dependeat à causa secunda: ergo quamuis concursus creaturæ diceretur dependere à concursu Dei, tamen non propterea deberet dici, quod concursus ille dependeret à Deo ex illo capite præcisè.

Respondetur negando illam dependentiam non sufficere, ad cuius probationem, dico etiam concursum Dei dependere à causa secunda, cum qua vult cōcurrere: si enim dependet à concursu causæ secundæ, ut fatetur Hurtado, cur non dependeret à causa secunda, à qua ille concursus dependet? Verum quidem est quod concursus causæ primæ non depēdeat à causa secunda, neque à concursu eius, tanquam à principio à quo emanat, sed tanquam à cōditione sine qua non esset: & eodem modo cōcurrus causæ secundæ non dependet à Deo, tanquam à principio, à quo immediatè emanat; sed tanquam à principio remoto, quod scilicet est causa principij proximi, à quo emanat, & tanquam ab aliquo à quo dependet alter concursus, sine quo non posset esse.

90 **D**ices secundò, omnis creatura dependet à Deo immediatè ex dictis quæstione præcedenti: sed concursus causæ secundæ est creatura: ergo dependet à Deo immediatè, & non sufficit dependentia mediata.

Respondetur distinguendo maiorem: omnis creatura, quæ producit per actionem effectiuam veram, & realem, transeat; quæ non sic producit, sed vel emanat, ut emanant relationes intrinsecus aduenientes, vel est ipsa met actio causa effectiuæ, negatur: sufficit enim ut huiusmodi relationes, & actiones dependant sic ab eo, ut possit ipsas pro quocunque instanti, aut producere aut destruere: sic autem potest facere absque dependentia, immediata, quæ pretenditur in replica, quia relationes potest destruere destruendo earum fundamenta aut terminos aut rationem fundandi: actiones verò aut subtrahendo concursum suum, aut destruendo causam effectiuam, aut ponendo alia impedimenta aliqua.

Dices 3. Sequeretur mutua causalitas inter concursu Dei, & creaturæ, quia alter ab altero mutuo dependeret.

Respondetur negando sequelam, & distinguendo eius probationem: tanquam à priori, nego: tanquam à concomitantibus, concedo: sed inde non sequitur mutua causalitas, quia causalitas solum reperitur in illo, quod est prius natura.

91 **D**ices quartò, Sequeretur Deum in productione talis creaturæ æque dependere à causa secunda, ac causa secunda ab ipso, & consequenter non magis dependere à Deo creaturam, quam hæc ab ipsa in illa productione: sed hoc est absurdum, ergo. Probat sequelam, quia idè creatura depēdet ac subordinatur in illa actione, quia actio ipsius, seu concursus non potest esse absque concursu Dei, sed idem est de concursu Dei: ergo.

Respondetur negando sequelam, quia creatura dependet à Deo & secundum concursum & secundum entitatem suam propriam, Deus verò solum dependet à creatura, quantum ad concursum.

Rursus Deus non ita dependet à creatura quoad illam productionem, ut in manu creaturæ sit quod ponatur vel non ponatur; sed creatura, præsertim naturaliter agens, ita dependet à Deo quoad illam productionem, ut in manu Dei, sit posita quacumque prævia applicatione, quod creatura habeat vel non habeat suam actionem.

92 *Obijciens secundo:* Volitio quæcumque, quam Deus habet circa creaturas, est ab æterno, ergo si esset actio ipsius aut concursus actualis, quo procedit creaturas aut concurrat ad earum productionem, creaturæ producerentur ab æterno.

*Probat*ur consequentia; quia nec actio nec concursus actualis potest esse absque termino suo: ergo si volitio, quæ est ab æterno, sit concursus actualis, aut actio qua producitur creatura, creatura producta esset ab æterno.

Respondetur primo, aduersariis etiam soluendam hanc à difficultatem; quia ratio cur Deus actualiter habet in tempore vnâ actionem potius quàm aliam, est quia habet volitionem talis actionis potius, quàm alterius: ergo quâdoquidem volitio sit ab æterno, actio quæcumque, quæ sequitur ad ipsam, debet esse ab æterno; quod si volitio possit esse ab æterno, & actio sequens ad ipsam in tempore & non ab æterno, similiter quamuis ipsamet volitio esset actio, posset esse ab æterno, quamuis terminus per ipsam producendus, non esset ab æterno.

Respondetur secundo directè negando sequelam, quia licet sit ab æterno, tamen non determinat Deum ad producendum nisi pro tali tempore; est enim volitio producendi rem pro tali tempore. Ad probationem consequentiæ respondeo distinguendo antecedens, si non determinetur actio ad certum tempus ex natura sua intrinseca, concedo: si sic, nego.

93 *Dicitur* si sit actio ligata ex natura sua ad aliquod tempus, non potest existere ante illud tempus; aliâs potuissent dicere, quod actio qua ignis producit hodie alium ignem, existeret heri, quando illam non produxit: ergo volitio Dei non potest existere sine termino producto, si sit actio qua producitur.

Respondetur distinguendo antecedens: si sit quid limitatum, & solum habeat rationem actionis, concedo: si sit illimitatum, & non habeat solum rationem actionis: nego antecedens cum sua probatione; quia actio ignis est quid limitatum, & solum habet pro munere causam producentem effectum. Volitio autem Dei est quid illimitatum, cum identificetur ipsi Deo, & non solum habet facere ipsum producentem effectum, sed etiam facere ipsum volentem producere; unde quia ipse debet esse volens producere ab æterno, debet esse volitio illa in ipso ab æterno.

Dices iterum: si actio sit ab æterno, debet tribuere suum effectum formalem ab æterno: sed effectus formalis ipsius est facere causam agentem seu concurrentem actu: ergo debet hoc præstare Deo ab æterno; sed non præstat: neque enim verum est dicere quod Deus agat aut concurrat ab æterno.

Respondetur distinguendo maiorem: si sit ab æterno sub ratione formali actionis, concedo: si non sit sub tali ratione, nego maiorem; & concessa minori, nego consequentiam, quia sufficit ut id ipsi præstet in tempore, quando habet rationem actionis. Itaque ipsamet volitio Dei, quæ est actio ipsius, non habet rationem formalem actionis, nisi pro illo tempore, pro quo determinat Deum ad producendum effectum; non autem determinat nisi pro illo tempore, quo producitur effectus. Et si queratur quare non determinat, ratio est quia est volitio determinatiua pro tali tempore.

94 *Obijciens tertio.* Volitio Dei habet pro obiecto concursum seu productionem, qua Deus producit effectum: ergo non est ille concursus aut actio; neque enim potest esse obiectum sui ipsius. Probatur antecedens, quia Deus habet hunc actum voluntatis seu hanc volitionem: volo concurrere cum causa secunda ad productionem effectus: seu volo producere effectum: sed huius actus seu volitionis obiectum est ipse concursus seu actio: ergo.

Respondetur, loquendo de volitione Dei, in qua constitui-mus rationem actionis seu concursus, negando antecedens

(quidquid sit de aliis volitionibus reflexis) ad cuius probationem dico quod licet nos explicemus actum voluntatis Diuinæ, quo producit effectum, per hæc verba, volo producere effectum; & hoc modo loquendo significetur, quod reuera volitio illa tendat in productionem, tanquam in obiectum; reuera tamen à parte rei actus ille formaliter non habet productionem pro obiecto, sed est ipsi ipsamet productio, & habet pro obiecto aut potius termino ipsam rem quæ producitur: & verus sensus est formalis, nempe volo te producere, id est per volitionem te produco: sicut quando dicimus: volo te amare, sensus sæpè saltem, est: quod per volitionem talem te amo, amor enim est quædam volitio, quæ terminatur ad rem amatam. Quod si aliquis velit in Deo distinguere & volitionem qua producit, & volitionem qua vult producere, dicere poterit eandem volitionem Diuinam esse virtualiter reflexam, & eam propterea posse considerari, ut per eam res producitur, & ut per eam Deus vult rem producere. Si consideretur autem primo modo, habet rationem actionis, & non habet actionem pro obiecto, sicut nec habet seipsam; si verò consideretur secundo modo, non habet rationem actionis & propterea potest habere actionem pro obiecto.

Vrgeri posset hic difficultas illa maxima, quid dicat volitio libera Dei, qua vult producere effectum supra volitionem necessariam ipsius: sed differenda est solutio ad Theologiam.

QVÆSTIO VIII.

Qualis sit concursus, quo concurrat Deus cum causis secundis.

95 *Concursus Dei cum causis secundis* altero ex duobus modis se habere potest; primo ita ut sit taliter indeterminatus & indifferens respectu effectus producendi, ut mediante eodem concursu possit non solum ille effectus, qui producitur, sed quicumque alius produci, si aliæ causæ applicarentur, sic scilicet, ut mediante eodem concursu, quo Deus producit cum igne ignem, posset aqua producere frigus, & eodem concursu, quo mediante voluntas amat obiectum, posset illud obiectum odio prosequi. Hæc sententia videtur esse *Sharij*, & *Iesuitarum* communis. Alio modo potest se habere sic, ut sit tam determinatus ex natura sua ad effectum, qui producitur, ut nullus alius effectus, nec numero, nec specie distinctus, qui tum non producitur, possit per illum produci, hæc est *Doctoris in 1. d. 39. c. d. 41.* quem præter suos plurimi Thomistæ sequuntur. Querimus ergo hic, quo ex his modis se habeat concursus diuinus.

CONCLUSIO.

96 *Concursus diuinus est omnino physicè determinatus* ad effectum, qui producitur, in specie ac individuo, sic ut per eundem, quo producitur amor, non possit produci odium, nec eodem quo producitur Petrus, possit produci Paulus: loquor autem de concursu, prout formaliter habet rationem concursus. Hæc est iuxta secundam sententiam contra primam.

Probari solet à *Scotistis*; quia aliâs Deus non cognosceret, quinam effectus essent absolute futuri: sed hoc est falsum, & contra fidem: ergo. Probatur sequela, quia earum potest cognoscere, quænam sunt absolute futura, quatenus cognoscit determinationem voluntatis suæ: sed si illa determinatio non sit absoluta, non potest cognoscere ea mediante, quod absolute sint futura: si sit determinata habetur intentum.

Hæc probatio difficilis mihi videtur, quia posset aliquis dicere quod Deus posset cognoscere quid creatura esset factura supposita determinatione sua, & concursu indifferenti ex plenitudine suæ infinitæ scientiæ; quod quidem de causis naturalibus applicatis bene, non habet difficultatem, quia ex natura sua sunt determinatæ ad agendum hoc vel illo modo, supposito concursu Dei sufficienti, qualis esset secundum aduersarios indeterminatus ille ac indifferens. De causis verò liberis

suaderi posset: quia quamvis non obstante concursu indifferenti, possent oppositum effectum: tamen difficile est ostendere cur Deus non cognosceret quid essent facturæ ex pluribus quæ possent facere; sed de hoc fusius in Theologia.

Facilius
probat

97 *Probat*ur conclusio aliter, primò quidem ex suppositione sententiæ probatæ quæstione præcedenti: concursus Dei est volitio, quæ vult cum hac causa producere realem effectum: sed per illam volitionem non posset alius effectus produci: ergo concursus Dei non est indeterminatus, sed determinatissimus.

Probatur minor, quia sequeretur, quod esset & non esset illa volitio; esset quidem ex hypothesi; non esset autem, quia esset volitio producendi alium effectum: volitio autem producendi vnum effectum distinguitur formaliter aut ratione à volitione producendi alium, quando præsertim effectus non habent necessariam connexionem, aut quando ad productionem vnius non producit alius necessarius.

*Probat*ur secundò aliter, independenter ab hac sententia, quia concursus Dei secundum adversarios communiter, est identificatus concursui creaturæ, eadem enim actione secundum ipsos Deus & creatura producunt effectum, sed certum est actionem creaturæ, quæ producit hunc effectum, esse ita determinatam ad illum effectum, ut non possit per eam alius effectus, qui tum non produci, tum produci: ergo idem dicendum est de concursu Dei ipsi identificato: quæ quidem probatio mihi convincit conclusionem supposita illa identificatione. Quod si etiã actio Dei esset aliqua particularis actio distincta ab actione creaturæ, & à termino, omnino necessarium esset, quod pro distinctione terminorum distinguerentur, quia determinatio actualis causæ ad effectum producendum nequit esse, quin causa determinetur per ipsum, præsertim si determinatio non sit infinita ac illimitata: ergo si determinatio, quæ Deus determinatur de nouo ad producendum amorem, esset etiam determinatio, quæ determinaretur ad producendum odium, sequeretur quod quoties produceret odium, produceret etiam amorem, quod est absurdum: ergo signum est, quod pro variatione terminorum debent variari determinationes, tum quia effectus non magis dependet à causa secunda, quam à prima: ergo sicut non potest egredi à causa secunda per concursum, indeterminatum, sed per determinatum ac sibi soli correspondentem, nequit etiam per talem egredi à causa prima.

98 *Obiicit*. Sequeretur, quod effectus deberet necessario poni; & consequenter tolleretur libertas. Probatur sequela: quia quidquid Deus determinat absolute futurum esse, ex ista hypothesi debet necessario fieri, quia alias non determinaret futuritionem eius absolute, aut saltem determinatio absoluta Dei posset impediri, quod implicat.

Respondet distinguendo sequelam, necessitate consequenti, aut concomitanti, transcat: necessitate antecedenti, negatur: nec id probatur per probationem sequelæ. Ut hoc intelligatur, advertendum tum tolli libertatem causæ in ordine ad effectum, quando ex suppositione alicuius antecedentis determinationem istius causæ, non potest non ponere effectum, sed ipsum necessario ponit: cuius ratio est, quia potentia libera est illa, quæ positis omnibus prærequisitis ad agendum non necessario agit: ergo si ponatur hypothesi alicuius antecedentis determinationem actualem voluntatis; seu si supponatur esse in verum naturæ aliquid antecedens illam determinationem, quo posito causa nequit non agere, non erit verum de causa dicere, quod positis omnibus præhabitis ad actionem possit agere, & non agere, & consequenter tollitur libertas eius, quæ in illo posse consistit: necessitas ergo agendi orta ex huiusmodi re antecedenti actionem, quæ vocatur necessitas antecedens, tollit omnino libertatem. Alia potest esse necessitas agendi ex suppositione alicuius consequentis actionem causæ, aut concomitantis ipsam, & hæc vocatur necessitas consequens, aut concomitans, aut secundum quid, nec tollit

libertatem causæ; quia non obstante, quod supponatur tale quid, adhuc verum erit dicere de causa quod positis omnibus præhabitis ad actionem, possit habere actionem, vel eam non habere, quod sufficit ad hoc ut libere dicatur habere talem actionem.

99 *Dices*: volitio Divina, & decretum absolutum, quo decernit futuritionem effectus, antecedit determinationem voluntatis creatæ, ergo si eo posito non potest non poni effectus, tollitur libertas, quia infertur necessitas agendi, etiam ex suppositione antecedenti.

Respondet distinguendo antecedens: antecedit illam determinationem voluntatis creatæ per se & ex indigētia causæ secundæ, aut effectus ab ea producendi sic, ut antecessio illa habeat aliquem influxum in causam secundam magis, quam si non antecederet, sed concomitaretur, nego antecedens: per accidens, & ex conditione Dei, quæ non potest habere decreta nova, sed necessario habet ab æterno, quidquid habet in tempore, concedo antecedens, & nego consequentiam ac distinguo eius probationem: infertur necessitas ex suppositione antecedenti, quatenus antecedens est, nego; quatenus non est antecedens, sed concomitans, concedo, sed nihil inde infertur contra conclusionem.

Quod autem æternitas decreti Divini, aut volitionis concurrendi non faciat ad determinationem voluntatis creatæ, patet; quia nihil potest conducere ad determinandam aliquam causam, nisi quatenus existit pro illo instanti, pro quo causa determinatur: ergo decretum aut volitio Divina non habent aliquam vim influendi aut determinandi voluntatem creatam; quatenus sunt ab æterno, sed quatenus sunt coexistentia volutati pro illo instanti, quo operatur; nec ut sic etiam possunt habere ullam prioritatem naturæ, & consequenter debent esse vel concomitantia vel sequentia, atque adeo suppositio eorum non est suppositio antecedens determinationem voluntatis; Itaque suppositio antecedens, seu suppositio alicuius antecedentis determinationem voluntatis, & tollens libertatem, debet esse suppositio alicuius, quod, quatenus antecedit, habet virtutem necessario tractuam voluntatis: talem autem non habet decretum Divinum, quantumvis efficax, nec concursus quicumque Divinus, quo cum voluntate concurrat, quia quidquid habere potest virtutem determinatiivam voluntatis, vel debet illam habere quatenus est aliquid quod habet rationem actus primi, vel ratione actus secundi: sed neutro modo ex his potest decretum Divinum, aut concursus eius determinare voluntatem necessario ad actum per modum antecedentis, ergo. Probatur minor: non per modum actus primi, quia quod sic determinat voluntatem: aut debet proponi ipsi per intellectum, aut debet habere aliquam actionem antecedentem actionem voluntatis, per quam actionem produceretur aut actus voluntatis, aut actio voluntatis; neque enim concipi potest, quæ alia ratione posset determinari voluntas sed non est necessarium, ut decretum Divinum proponatur ipsi, ut patet experientia; nec decretum Divinum habet ante actionem voluntatis aliam actionem in ipsâ voluntatem, quæ producit actus voluntatis, quia alias ante actionem voluntatis produceretur actus voluntatis; & sic non dependeret actus voluntatis effectivus à voluntate, contra omnes, nec habet etiam actionem, quæ produceretur actio voluntatis, quia secundum adversarios præsertim non datur actio actionis; & quia gratissime poneretur talis actio; & quia vel illa actio se sola produceret illam actionem voluntatis, & sic non esset actio voluntatis; vel simul cum voluntate, & sic non determinaret voluntatem taliter, quin voluntas posset abstinere à suo concursu, atque adeo non sequeretur, necessario illa actio. Non etiam per modum actus secundi, quia aut esset actio totalis actus voluntatis, aut partialis, si totalis, ergo actus non produceretur à voluntate: si partialis, ergo deberet simul natura adesse actio voluntatis, & sic non determinaretur voluntas determinatione antecedenti.

100 *Dices*: si decretum Divinum non haberet aliquam vim determinatiivam voluntatis per modum antecedentis, non deberet esse necessarium, quod ex suppositione quod

Quomodo
concursus
Dei antecedit
actionem creaturæ.

antecederet decretum Diuinum, deberet sequi determinationem voluntatis creatæ: sed hoc est falsum: ergo.

Respondeo distinguendo sequelam maioris: ex suppositione quod antecederet præcisè, nisi etiam ex ista hypothese sequeretur, quod concomitaretur concursus voluntatis creatæ, concedo maiorem: ex suppositione præcessionis, quatenus cum illa coniungitur, quod debeat concomitari concursus voluntatis, nego maiorem, & minorem.

Dices secundo: Sufficit ad tollendam libertatem, quod supponatur aliquid antecedens, cum quo coniungitur aliquid, quo posito necessario ponitur effectus, siue illud antecedens secundum se determinet voluntatem, siue nõ: sed ex dictis, ex suppositione decreti æterni, debet necessario esse concomitantia concursus Diuini cum voluntate, & consequenter debet etiam necessario esse concursus ipsius voluntatis creatæ, quia concursus diuinus non potest esse sine concursu creato: & his suppositis necessario ponitur effectus.

Respondeo negando maiorem, quando illud, quod necessario coniungitur cum antecedenti, non est antecedens determinationem voluntatis. Ad quod etiam intelligendum aduertendum est, quod illud quod ex natura sua non necessitat voluntatem, sed solum ex ratione alterius coniuncti, non potest necessitare, nisi illud coniunctum necessitet: unde cum decretum Diuinum non determinet secundum se, sed quatenus consequitur ipsum concursus, aut quatenus habet rationem concursus, non necessitat nisi concursus necessitet: concursus autem non determinat voluntatem, quandoquidem non sit antecedens, sed concomitans: ergo nec decretum aut secundum se, aut secundum aliquid concomitans necessitat voluntatem, nisi ex suppositione consequenti aut concomitanti.

101 Obiicies secundo: Deus potest ita determinare futuritionem effectus, ut voluntas non possit impedire, quominus effectus sit futurus, sed omnino necessitetur ad illum: sed non potest id facere magis, quam per decretum ac concursum absolutum: ergo posito illo decreto necessitatur voluntas, nec potest non ponere effectum.

Respondeo distinguendo minorem: per decretum absolutum, quo determinaret futuritionem effectus, prout determinat de facto, nego minorem: per aliud decretum: quo ita determinaret absolute, ut voluntas non libere, sed necessario concurreret, concedo minorem, & nego consequentiam: seu potius distingo consequens: per decretum, quod habet de facto, nego: per aliud decretum distinctæ rationis, transeat. Itaque si vellet Deus decernere futuritionem amoris absque dependentia à voluntate in genere causæ efficientis, sine dubio amor ille non produceretur libere à voluntate; nec video cur Deus id decernere non posset præsertim in nostra, & meliori sententia tenente, quod Deus se solo possit producere actus vitales. Si autem Deus decerneret futuritionem amoris cum dependentia à concursu voluntatis absque eo, quod proponeretur voluntati aliquid ipsam intentionaliter determinans, aut aliquid physicum, ex quo necessario sequeretur actio voluntatis, difficile est quomodo posset etiam Deus facere ut necessitaretur voluntas.

102 Obiicies tertio. Si non necessitaretur voluntas per decretum absolutum ac concursum determinatum, eo non obstante posset oppositum facere, sed hoc est falsum: ergo. Probat minor, quia sic posset frustrari decretum diuinum, & consequenter posset falli scientia diuina, quæ infallibiliter cognoscit futurum esse, quod per tale decretum decernitur, quod est absurdissimum.

Confirmatur: quia non potest quis imaginari quomodo possit falli aut frustrari decretum diuinum magis quam per hoc, quod eo non obstante in sensu composito possit poni oppositus effectus, seu non poni effectus, seu decretum.

Confirmatur secundo, quia voluntas non potest facere oppositum effectum absque concursu diuino, ac decreto de illo effectu: sed supposito decreto absoluto de amore, verbi gratia, ac concursu ad ipsum, non adest decretum nec concursus de odio, aut de omissione amoris: ergo vo-

luntas nequit producere odium aut omissionem amoris, & consequenter necessitatur ad amorem.

Probat minor, quia decretum ac concursus actualis ad odium aut omissionem amoris infert alterutrum, ergo cum non sit futurum odium, aut ommissio amoris, non est decretum de illis.

Deinde, ex suppositione quod voluntas creata determinat se ad vnum, non habet ullam determinationem, nec potest habere in sensu composito ad aliud oppositum, & incompatible: ergo idem dicendum est de voluntate diuina, quia eadem est ratio quantum ad hoc de utraque voluntate.

103 Respondetur distinguendo maiorem: in sensu composito, nego maiorem: in sensu diuiso, & absolute ac simpliciter, concedo maiorem, & nego minorem cum sua probatione. Ad hoc enim ut posset voluntas frustrare decretum diuinum, aut efficere fallibilem scientiam diuinam, non sufficit quod absolute, & simpliciter posset ponere oppositum effectum in sensu diuiso, hoc est, ex suppositione, quod non esset tale decretum aut concursus; sed ulterius requiritur, quod in sensu composito, hoc est, ex suppositione decreti, ac concursus posset oppositum ponere: negandum autem est, quod dici possit voluntas creata facere magis, quam potest facere, ut si quis sedeat, possit in sensu composito stare.

Dices: si in sensu composito decreti non possit oppositum: ergo quandoquidem ille sensus compositus de facto sit, de facto nequit oppositum, atque adeo de facto necessitatur.

Respondeo, distinguendo consequens pro prima parte: de facto, id est, ex suppositione omnium, quæ de facto supponenda sunt, includendo concursum ipsiusmet voluntatis, concedo consequentiam; non includendo illum concursum, nego consequentiam pro prima parte; & absolute, nego illam pro secunda parte: quia ut necessitaretur voluntas, non sufficit, quod non possit oppositum quomodocunque; sed requiritur, ut non possit oppositum ex suppositione alicuius antecedentis determinationem suam, quod antecedens ex vi sua, aut ex vi alterius concomitantis, aut sequentis, quod etiam antecedit determinationem voluntatis, trahit illam determinationem necessario.

104 Ad primam confirmationem, concedo totum, sed nego, quod in sensu composito decreti & concomitantium decretum possit voluntas oppositum ponere. Verum quidem est quod alij fateantur, non obstante decreto voluntatem posse etiam in sensu composito ponere oppositum, licet non sit positura oppositum: & quia licet possit ponere oppositum, infallibiliter tamen non est positura oppositum, propterea existimant, eo non obstante, decretum ac scientiam esse infallibilia. Imò addunt quod, si voluntas non posset, propositum, decretum, & scientia fallerentur, quia decretum & scientia sunt de effectu futuro libere à voluntate: non esset autem sic futurus, nisi proveniret à voluntate tali modo, ut posset voluntas oppositum ponere si vellet.

Sed quamvis non dubitem quin voluntas absolute, & simpliciter producat effectum sic, ut posset oppositum ponere, & non requiritur ad hoc ut decretum diuinum, & scientia sint talia, qualia sunt de facto, tamen non credo debere voluntatem posse oppositum in sensu composito decreti, quia hic sensus inuoluit ipsam determinationem voluntatis vel actualem, vel futuram; & certum est quod in sensu composito determinationis suæ ad amorem non possit non habere amorem.

Dices: si decretum inuoluit determinationem voluntatis, ergo trahit illam necessario: vel si non trahit: ergo non obstante decreto, in sensu composito eius, potest voluntas non habere determinationem illam.

Respondeo distinguendo sequelam, si inuoluat ipsam, ita ut ipsum decretum sit prius quam concursus, aut actualis, aut futurus, concedo sequelam; itavt sit concomitans, nego sequelam. Itaque decretum inuoluit determinationem voluntatis, non quasi ipsamet determinaret voluntatem ad illam, sed quia non esset decretum;

decretum, nisi esset illa determinatio voluntatis, vel actus, vel futura, liberrimè egrediens à voluntate.

105 *Ad secundam confirmationem respondeo* negando maiorem: ad hoc enim ut possit oppositum effectum absolute, & simpliciter, non requiritur, quod sit actualis concursus aut actualis decretum ad oppositum, sicut non requiritur, quod sit suus proprius concursus; sed sufficit, quod possit habere concursum ad oppositum, & quod possit esse decretum de opposito; siue sit de facto, siue non.

Dices: Sed neque potest esse decretum de odio ex suppositione decreti de amore in sensu composito: ergo ex ista hypothese in sensu composito nequit voluntas odium habere.

Respondeo concedendo totum, cuius ratio patet ex dictis. Hæc omnia valde difficilia sunt pro captu Tyrorum, qui propterea non debent adicere animum, si non tam facile possint illa percipere, persuadentes sibi quod successu temporis faciliora reddentur.

106 *Obijcies quarto*, Deus concurret cum causis secundis iuxta eorum naturam: ergo alio modo concurret cum causis naturalibus, quàm cum liberis: sed cum naturalibus concurret concursu determinato; ergo cum liberis concurret concursu indeterminato.

Respondeo distinguendo antecedens: iuxta naturam suam, id est, tali concursu, qui sufficit ut ipsæ agant iuxta suas naturas, concedo: id est, dat ipsis concursum, qui sit absolutus ac determinatus, si causa secunda sit determinata in actu primo; qui sit indeterminatus, si causa secunda sit indeterminata in actu primo, nego antecedens. Quemadmodum enim actio causæ secundæ cuiuscunque siue liberæ siue naturalis est semper determinata ad effectum, nec in hoc est differentia inter actionem causæ naturalis, & causæ liberæ: ita etiam concursus actualis exhibendus utrique causæ debet esse determinatus absque ulla disparitate.

Confirmatur: quia concursus Dei cum utraque causa est liber ut patet, quamvis ex causis una sit libera & altera naturalis: ergo similiter concursus eius cum utraque causa potest esse determinatus, quamvis una ex causis sit naturalis, & altera libera.

CONCLUSIO II.

107 *Pater hunc concursum efficacem, & absolutum non requiritur alius concursus indeterminatus & inefficax ad oppositum; vel ad alium effectum.* Est contra quosdam, qui ad salvandam libertatem causæ liberæ exigunt huiusmodi decretum efficacem.

Probat tamen: quia ut salvetur libertas sufficit, quod voluntas habeat in actu primo totum, quod requiritur, ut possit agere vel non agere, & non requiritur aliquid pertinens ad actum secundum: ergo nullus concursus actualis Dei requiritur ad salvandam libertatem.

Confirmatur primo, concursus Dei actualis est simul cum actione voluntatis secundum adversarios: sed voluntas ante actionem intelligitur, & est potens producere talem effectum: ergo & ante concursum Dei.

Confirmatur secundo: ante concursum absolutum est potens absolute habere talem concursum: ergo ante concursum indifferenter, seu inefficacem est potens inefficaciter ponere effectum talis concursus.

Confirmatur tertio concursus absolutus non ponitur, ut possit agere, sed ut agat efficaciter: ergo concursus inefficax non est necessarius, nec debet poni, ut possit inefficaciter, sed ut agat inefficaciter; si tamen villo modo ponatur, quod additur, quia fortè de facto non datur, quia esset superfluum; imò forte est impossibilis, quia omnis actio, quæ ponitur debet habere aliquem terminum positum per ipsam, & consequenter omnis concursus actualis; sed nullus terminus aut ponitur, aut ponetur per illum concursum indifferenter & inefficacem: ergo omnino nequit dari.

Dices, per omnem concursum efficacem poni necessarium aliquid, non verò per concursum inefficacem.

Contra, quia implicat in terminis esse concursum actuale, per quem non ponitur, aut ponetur aliquid actualiter & consequenter qui sit inefficax, quia eatenus dicitur

actualis, quatenus causa aliquid actualiter ponit vel ponet per illum.

Confirmatur hoc: quia ille concursus, quo nihil ponitur, sed per quem tamen aliquid potest poni, non potest distinguì à concursu in actu primo: ergo non potest dici, quod sit concursus in actu secundo.

108 *Obijcies*: voluntas non potest facere oppositum ipsius, quod facit, nisi tunc, cum facit illud, habeat concursum Dei paratum ad illud oppositum; sed ille concursus paratus ad oppositum est inefficax: ergo præter concursum, quo concurret Deus, ut faciat aliquid, debet dari alius concursus inefficax, quo possit oppositum facere.

Respondeo distinguendo maiorem: nisi habeat concursum Dei paratum in actu secundo, seu aliquem concursum, qui sit distinctus ab ipsamet voluntate Dei nego: nisi habeat concursum paratum in actu primo, id est, ipsamet voluntatem paratam dare ipsi concursum, licet non det, concedo maiorem, & similiter distinguo minorem & consequentiam. Itaque, sicut ego possum esse paratus ad auxiliandum alicui, licet non dem ipsi vilius auxilium, ita etiam potest intelligi Deus paratus ad dandum concursum, licet non det vilius concursum.

109 *Obijcies secundo*: Deus de facto habet duas volitiones, vnam efficacem damnandi aliquem, & aliam inefficacem salvandi illum ipsum: ergo potest habere concursum efficacem ad aliquid, & alium inefficacem respectu oppositi ipsius simul & semel. Antecedens quoad primam partem est certum: quoad secundam verò probatur ex Scriptura, ubi dicitur, quod Deus vult omnes homines salvos fieri, qui locus secundum communiorē & probabiliorē Patrum & Theologorum sententiam intelligitur de omnibus omnino hominibus tam damnandis, quàm salvandis, licet Sanctus Augustinus & alii alij aliter exponant illum locum.

Respondeo, distinguendo antecedens: & aliam inefficacem salvandi illum, quæ immediate terminetur ad salutem per modum concursus, quo proxime posset acquirere salutem, nego; quæ immediate terminetur ad aliquod aliud, quod possit ipsi concurrere ad acquisitionem salutis, si veller ipse bene uti eo, concedo antecedens: similiter distinguo consequens, ita ut uterque terminetur immediate ad illos oppositos effectus, nego: ita ut uterque terminetur immediate ad effectus non oppositos simul & semel, concedo. Exactior huius rei discussio relinquenda est pro Theologia, sufficit modò advertere, quod licet posset dari huiusmodi volitio inefficax simul cum efficaci, non tamen est necessaria ad salvandam libertatem pro illo instanti, pro quo voluntas agit liberè.

QUESTIO IX.

A qua causa provenit determinatio effectus, quoad speciem & individuum.

110 *C*ertum est ex dictis hucusque, & Deum & causam secundam concursu suo immediate attingere effectus, qui ab ipsis produuntur; tum quoad rationes específicas, tum quoad individuales, atque adeo effectum quemcunque productum accipere ab utraque & speciem & individuationem. Sed quia, quando effectus procedit à pluribus causis subordinatis, solet accidere, & vni potius quàm alteri attribui, quod effectus habeat talem vel talem rationem particularem: sicut contingit in intellectu, quæ licet procedat indivisibiliter ab intellectu & obiecto, quoad speciem & individuum, quod tamen sit talis particularis rationis, adscribitur obiecto, & non intellectui, quia intellectus, quantum est ex se, non magis perit producere intellectionem talis speciei, quàm alterius; obiectum verò determinatur ad tales intellectiones, ita ut non possit concurrere ad alias quascunque, ad quas potest concurrere intellectus; quia inquam hoc accidit, ideo hic etiam queritur, cuinam per se formaliter attribuendum sit, Deonè, an creaturæ, verbi gratia, igni, quod applicato igne in debitis circumstantiis, producat ignis potius quàm aqua; & hoc numero individuum

si 4 ignis

ignis potius, quam aliud indiuiduum ex infinitis similibus, quæ possent produci: Quæ difficultas non solum in causis naturalibus procedit, sed etiam in liberis; ut cum voluntas cum Deo producit volitionem alicuius obiecti, circa quod posset habere nolitionem, cuiusnam adscribendum sit, quod producat volitionem, & ex infinitis volitionibus, quas habere posset, cuiusnam adscribendum sit, quod hanc numero volitionem habeat potius quam aliam?

Ego quoad me attinet, fateor difficile esse in casu huius controuersie, nimirum quando Deus, & causa secunda concurrunt, attribuire specificationem aut indiuiduationem effectus (secludendo præsertim peccatum) potius vni, quam alteri; nam sicut non esset ignis productus quoad speciem, nisi adesset alius ignis aut alia causa secunda determinata ex se in illis circumstantiis ad producendum ignem: ita sane non esset productus, nisi Deus determinaret se ad productionem ignis; nec quod ignis sit determinatus ad talem speciem efficit, ut Deus determinetur ad productionem; quod si Deus esset agens naturale, tam determinaretur naturaliter in talibus circumstantiis ad producendum ignem, quam ipsemet ignis.

Confirmatur hoc, exemplo causarum naturalium subordinatarum, verbi gratia intellectus, & obiectum intellectus est ex se determinatus ad talem intellectum in talibus circumstantiis, quam obiectum: ergo non potest attribui obiecto potius quam intellectui quod in talibus circumstantiis producat talis intellectus. Nec refert quod intellectus sit causa magis vniuersalis, & quod posset producere ex se plures intellectiones diuersæ speciei: hoc enim non facit quin in talibus circumstantiis sit determinatus ad talem speciem, sicut ipsum obiectum, quod etiam in aliis circumstantiis non esset sic determinatum sed posset alios effectus producere. Itaque reuera confecto, si res bene examinetur, specificationem ac indiuiduationem absolute, & simpliciter non posse refundi in vnam tantum ex causis huiusmodi, sed in vtramque. Ex suppositione tamen communi, quod vni attribuenda sit, resolutionem questionem, ut (quod dicitur) cum multis loquar.

CONCLUSIO I.

Determinatio effectus quoad indiuiduationem intra talem speciem absolute in causam primam refundenda est. Hæc colligitur ex Scoto in 4. dist. 4. q. 1. & est *Suar. disp. 5. met. Hurr. disp. 10. Phys. 8. 4. Auerse quest. 16. sect. 3. contra Valsg. disp. 74. in 3. part. cap. 8. Fonseca quest. 16. cap. 2. qu. 14. Raco. sect. 3. quibus fauet ex Scotis Eber 1. disp. 54. num. 84.*

Probatur conclusio quoad effectus procedentes a causis naturalibus: quia illi causæ absolute illa conditio effectus attribuenda est, in cuius manu positum est in iisdem omnino circumstantiis intrinsicis & extrinsecis omnibus, præcedentibus concursum actuale, ponere illum, vel non ponere, etiam concurrentibus iisdem causis, ac velint nolint, nulla facta iis violentia, ut videtur euident; quia nihil aliud potest requiri ut conditio illa talis causæ attribuat potius, quam alteri: sed in manu Dei est, quando applicatur ignis, verbi gratia ad stupam, ut in iisdem omnino circumstantiis, etiam concurrente igne, æque connaturaliter, intra speciem ignis hoc indiuiduum ignis, aut illud aliud ex infinitis, quæ produci possent, producat: ergo illa indiuiduatio est illi attribuenda. Probatur minor: quia ignis in illis circumstantiis, licet sit ex se determinatus ad talem speciem connaturaliter loquendo; tamen non est magis determinatus ad hoc indiuiduum talis speciei, quam ad multa alia eiusdem omnino rationis, quæ possibilia sunt ab ipso produci: ergo æque connaturaliter in talibus circumstantiis posset alia indiuidua producere, ac illud, quod producit, si Deus concurreret: ergo in manu Dei positum est cum illa æque connaturaliter in iisdem circumstantiis omnibus producere quodcumque ex illis indiuiduis; & consequenter quod hoc indiuiduum producat, Deo attribuendum est.

Non possunt aduersarij, ut credo, tollere vim huius argumenti nisi dicendo quod inter indiuidua producenda

ab aliqua causa secunda, detur talis ordo, ut in talibus circumstantiis non possit nisi tale particulare indiuiduum produci. Sed hæc doctrina gratis excogitata est ad euadendam difficultatem: & præterea cum indiuidua sint omnino eiusdem rationis, absurdum videtur quod vnum diceret aliquem respectum ad alias circumstantias, ratione cuius in iis deberet produci potius, quam aliud, de quo plura inferius.

112 *Probatur conclusio* quoad effectus procedentes a causis liberis: quia voluntas verbi gratia neque est ex se determinata ad vnam volitionem intra hanc speciem potius quam ad aliam, neque potest se determinare: ergo debet determinari a causa prima, & consequenter determinatio ad tale indiuiduum debet adscribi causæ primæ.

Probatur minor quoad primam partem, tum quia voluntas quoad effectus, ad quos est ex se determinata, habet rationem causæ naturalis, & consequenter eodem modo discurrendum est de ipsa ac de causis naturalibus, quibus iam probatum est non posse attribui illam determinationem: tum quia cum volitiones sint eiusdem rationis, non potest concipi quomodo ex se potius ad vnam, quam ad ceteras esset determinata.

Probatur eadem minor quoad secundam partem: quia voluntas non potest semetipsam determinare ad vnum præ aliis, nisi proponatur ab intellectu ipsi vnum ut distinctum ab aliis: sed intellectus (saltem pro hoc statu, de quo loquimur) non cognoscit vnum indiuiduum vnius speciei, ut distinguitur ab aliis indiuiduis eiusdem omnino rationis sine vlla differetia etiam accidentali (qualia sunt duæ volitiones, quas in iisdem circumstantiis æque connaturaliter habere potest voluntas) ergo non potest proponere voluntati vnum ex illis, ut distinguitur ab aliis.

Confirmatur: eadem cognitio intellectus æque bene representat quodcumque indiuiduum eiusdem rationis: ergo non potius proponit vnum quam aliud quodcumque.

113 *Obijcies*: sequeretur Deum esse causam per se actus peccaminosi talis in indiuiduo, cui per se potius, quam causæ secundæ attribuendum sit quod producat: sed hoc est absurdum; ergo.

Respondetur breuiter, sed sufficienter, ad hoc propositum: quantum ad hoc quod potius hoc indiuiduum talis speciei producat, quam aliud, concedo maiorem; nec hoc est absurdum; nihil enim mali est in tali determinatione: & præterea, quia causa secunda, quæ vult talem speciem producere, nequit hoc facere, nisi causa prima determinet ad talem indiuiduationem, spectat ad ipsam tanquam ad causam vniuersalem illa determinatio: quantum ad hoc quod absolute, & simpliciter indiuiduum talis speciei potius, quam alterius producat, nego maiorem hoc enim esset inconueniens.

Obijcies secundo: causa secunda attingit illud ipsum indiuiduum, quod producit: ergo determinatur ad ipsum, & consequenter indiuiduatio effectus illi est adscribenda.

Respondet negando consequentiam, quia licet attingat, ideo tamen attingit, quia Deus vult potius ipsum produci, quam aliud, quæ tamen determinatio Dei non est antecedens determinationem causæ secundæ, sed concomitans.

CONCLUSIO II.

114 *Causa prima non determinat causam secundam naturalem ad speciem actus, ex suppositione applicationis & circumstantiarum, in quibus connaturaliter sequitur talis effectus in specie potius quam alius.* Hæc est actus. *Causa prima non determinat secundam ad speciem actus.*

Causa prima non determinat secundam ad speciem actus, ex suppositione applicationis & circumstantiarum, in quibus connaturaliter sequitur talis effectus in specie potius quam alius. Hæc est actus. *Causa prima non determinat secundam ad speciem actus.*

vnum, quàm aliam; determinatio ad speciem talem potius, quàm aliam, in causam primam refundenda esset, si- cut determinatio ad vnum individuum præ alio propter eandem rationem.

CONCLUSIO III.

Causa secunda naturalis non determinat Deum: simpliciter ad speciem talem, etiam ex suppositione cuiuscunque applicationis: sed bene determinat ipsum ex suppositione, quod velit concurrere modo connaturali. Hæc etiam debet esse communis: & probatur prima pars; quia Deus absolute & simpliciter, non obstante tali applicatione, posset non producere talem speciem; & forè etiam posset de potentia absoluta cum eadem causa producere alios effectus, etiam incompatibiles cum illa specie: ergo absolute & simpliciter non determinatur à causa secunda ad talem speciem; neque est in manu causæ secundæ, quod ponatur, aut non ponatur talis species.

Probatur secunda pars: quia ex suppositione, quod sic velit concurrere, necessario exigit causa illa secunda, quod concurrat ad talem speciem, alias effectus ille in specie non connaturaliter produceretur à causa secunda potius, quàm aliis contra hypothese: ergo determinat causa secunda ipsum hoc modo.

Dices, ipsemet Deus ex ista hypothese determinatur ex se: ergo nõ debet dici, quod determinetur à causa secunda.

Hæc replica mihi videtur optima, & est conformis ad dicta in initio quæstionis: sed supponendo tamen, quod vni causæ attribuenda est determinatio, dicendum, quod ex ista hypothese Deus necessariò determinetur quidem ex se ad talem speciem; sed ratio tamen positiua, quare habet illam volitionem, est, quia causa secunda exigit connaturaliter illam volitionem: vnde finaliter in causam secundam refundendum est, quod talis effectus in specie producat connaturaliter ex suppositione, quod in vltima vnam refundendum sit.

CONCLUSIO IV.

Deus non determinat causam secundam liberam ad speciem actus in illis circumstantiis, in quibus liberè producit talem speciem, sed potius causa secunda libera determinat ipsum sicut causa naturalis. Hæc est etiam communis, loquendo præsertim de actibus naturalis ordinis, & non conducentibus ad vitam æternam (de determinatione autem, quæ fit per gratiam actualem, agendum est in materia de auxiliis.)

Probatur prima pars: quia licet talis causa sit indifferens ad plures species, tamen habet ex se virtutem sufficientem determinandi se ad quameunque ex illis; sicut causa naturalis habet ex se esse determinata ad vnam speciem in talibus circumstantiis.

Confirmatur: quia aliàs determinaret tanquam causam per se ad speciem actus peccaminosam, cui esset attribuendum, quod potius talis species produceretur, quàm alia species, quod est absurdum.

Dices: non determinaret nisi ad actum peccaminosum materialiter.

117 Contra: quia homo non est causa per se actus peccaminosus, nisi quatenus per se concurrat ad speciem actus materialiter sumpti, sic ut ipsi sit determinatio eius per se adscribenda: ergo si Deo sit adscribenda illa determinatio, ille erit causa per se, cui debet per se attribui etiam ipsa malitia.

Confirmatur hoc: quia illi potius adscribendum est aliquid necessariò sequens ad aliud, cui adscribendum est præcipue illud, ad quod sequitur necessariò, quàm illi cui non est adscribendum: ergo si Deo sit adscribendum, quod producat tale materiale, ad quod necessariò sequitur talis malitia, ipsi erit potius adscribenda malitia quàm causæ secundæ.

Probatur secunda pars: quia si ipse velit connaturali modo agere cum causa libera, non potest non producere illam speciem, quam ipsa vult; & idè vult illam speciem in talibus circumstantiis, quia causa secunda libera, quæ se determinat ad illam speciem, sicut idè vult talem spe-

ciem determinatam producere cum causa naturalis, quia causa naturalis connaturaliter loquendo determinata est ad talem speciem.

Confirmatur, quia aliàs determinatio ad peccatum non esset tribuenda causæ secundæ potius, quàm primæ; quod videtur absurdum.

QUESTIO X.

Virum causa secunda possit cum prima concurrere ad produ- cendos effectus supra suam naturam.

118 In hac quæstione involuitur celebris illa contro- versia de potentia obedienciali, quam aliqui asse- runt esse in qualibet re creata ad producendum quamli- bet aliam rem creatam. Potest autem quæstio hæc versa- ri, tam de potentia obedienciali passiva, secundum quam scilicet aliquid possit aliquam formam recipere, quæ nec esset ipsi connaturalis, nec producibilis in ipso naturali- ter, quàm de potentia obedienciali activa secundum quam aliquid possit producere aliud, quod naturaliter non posset producere.

Prima sententia est, non dari in creaturis potentiam obediencialem actuam vlllo modo; bene tamen passivam. Hanc videntur tenere Thomistæ communius, & præsertim *Martinez p. 2. tom. 1. Caraffa disp. 2. de concursu*: eam etiam adscribit *Mastrius* Scotistis ferè omnibus: sed certum est Scotistas non negare intellectum habere virtutem acti- vam ad visionem beatificam, quam tamen nequit absque supernaturali auxilio producere; vnde si potentia obe- diencialis activa dicatur illa, secundum quam potest res aliquid producere, quod naturalibus viribus solis absque supernaturali auxilio producere nequit, non possent ne- gare potentiam obediencialem actuam aliquam in crea- tura aliqua: propterea iudico, quod Scotistæ vel negant solum potentiam obediencialem in sensu tertie senten- tiæ inferius ponendæ, vel in alio aliquo sensu, in quo tantum habent quæstionem de nomine cum admittenti- bus talem potentiam.

119 Secunda sententia est dari potentiam obediencia- lem actuam in omnibus rebus ad omnia producenda, & passivam ad omnes formas recipiendas. Ita *Suarez p. 3. disp. 31. §. 5. & disput. 43. M. r. §. 4. Hurtadus disp. 9. Phys. Arriaga disp. 9. Phys. num. 72.* qui eam dicit esse ferè omnium Iesuitarum recentiorum.

Est autem hæc advertendum, quod aliqui dicunt po- tentiam obediencialem actuam hanc esse qualitatem ali- quam superadditam rei: sed qui sic eam explicant non possunt dicere, quod actu sit in omnibus rebus, sed quod possit esse in illis. Alij verò dicunt eam esse aliquid iden- tificatum cuilibet creaturæ, & propterea quamlibet crea- turam habere virtutem actuam inchoatam ad producen- dum quamlibet rem producibilem, non tamen sufficere illam, ut dicatur causa principalis, etiam partialis, cuiusli- bet effectus, sed instrumentalis tantum; quod tamen ex- stimo spectare potissimum ad quæstionem de nomine.

Tertia denique sententia est dari potentiam obediencia- lem actuam in aliquibus rebus ad aliquos effectus, non tamen in omni re ad omnem effectum. Hanc in re puto esse sententiam Scotistarum omnium, & expressè tenet *Mastrius disp. 7. qu. 6. art. 5.* Scorum citabo in conclusio- nibus: eam sequuntur *Coninch. de Sacramentis qu. 62. arr. 4. Turrianus opusc. 2. disp. 2. Morisani disp. 3. phys. 4. q. 28. Vasquez 3. p. d. 132. num. 95.* Vnde nisi hos Iesuitas inter recentiores non reputet *Arriaga*, mirum est, quod suam sententiam ferè omnium Iesuitarum asserat.

CONCLUSIO I.

120 **D**atur potentia obediencialis passiva in qualibet re ad quamlibet formam, qua non dicit essentialem dependentiam actualem ad determinatum subiectum. Hæc videretur mihi communissima contra *Mastrium* supra.

Probatur, quia nõ videtur esse maior improprio vilius subiecti ad vllam formam talem, quàm naturæ huma- næ ad vñionem hypostaticam; sed in natura humana est talis potentia obediencialis ad vñionem hypostaticam

Quid po- tentia obe- diencialis activa, quid passiva.

Datur po- tentia obe- diencialis passiva ad aliquas formas.

vt

ut est de fide; ergo datur talis potentia in quolibet subiecto ad quamlibet formam, quam naturaliter nequit recipere, & quæ non dicit essentialiter ordinem actualem ad determinatum subiectum.

Dixi autem, *quam naturaliter nequit recipere*, quia potentia passiva, quam habet res ad formas, quas naturaliter potest recipere, non est obediens, sed potius naturalis. Dixi etiam, *quæ non dicit essentialiter ordinem actualem ad determinatum subiectum*, quia unum subiectum nequit recipere in se relationes alterius subiecti; nec actus vitalis ex suppositione, quod essentialiter dependeret à potentia vitali, cuius est actus, potest recipi etiam supernaturaliter in alio subiecto, quam in illa potentia, an autem sic dependeat, dicemus alibi.

Confirmatur conclusio, quia forma spiritualis potest esse in subiecto materiali, ut patet in anima, quæ recipitur in corpore; & forma supernaturalis in subiecto naturali, ut patet in gratia, quæ recipitur in anima; & forma etiam materialis in subiecto spirituali, ut patet ex dictis in Logica; ergo non debet negari, quin in qualibet re, talis forma supernaturaliter recipi debeat.

121 *Dices cum Maestro*, antecedens huius confirmationis esse contra Scotum in 4. d. 1. quæst. 3. ubi negat spiritualia recipi in corporeis, & d. 12. quæst. 2. ubi dicit nec lapidem posse recipere sapientiam, nec Angelum albedinem.

Respondetur, quantum ad primum locum Scotum non posse negare quin spiritualis forma possit recipi in corporeo, quandoquidem de facto anima recipitur in corpore; solum ergo dicit, quod spiritualis forma non possit poni cum extensione in corpore, quandoquidem sit indivisibilis; & quod non debeat de facto asseri, quod forma accidentalis spiritualis detur in subiecto corporeo, tota in toto, & tota in qualibet parte corporei subiecti, quia inquit ipsemet, *sola anima intellectiva ponitur taliter in corpore*; cum quo constat, quod de potentia absoluta possit forma accidentalis spiritualis poni taliter in subiecto.

Quantum ad secundum locum, dico Scotum intelligendum sic, ut velit tantum dicere, quod albedo non possit poni in Angelo sic, ut denominaret illum album, nec sapientia in lapide, sic ut denominaret illum sapientem; cuius ratio est, quod albedo non denominet album, nisi subiectum, in quo ponitur extenso modo, quo modo nequit poni in Angelo, qui est indivisibilis; nec sapientia denominat sapientem, nisi potentiam, quæ sapienter agere potest, qualis potentia non ponitur in lapide.

Confirmatur secundo conclusio, quia non potest assignari repugnantia in hoc, quod Deus posset, quancunque formam talem cuicunque subiecto coniungere per inhaesionem, aut informationem.

CONCLUSIO II.

122 *Datur in aliquibus rebus potentia obediens actui in ordine ad aliquos effectus, mediante qua concurrere possunt physice ad productionem talium effectuum, tanquam causa principalis, sed non tamen tanquam causa instrumentalis.* Hæc est tertia sententia, & à fortiori secunda, saltem quantum ad primam partem, colligitur autem ex Scoto in 3. d. 4. & omnibus principiis & locis, quibus probat intellectum concurrere, tanquam causam partialem physicam & principalem, ad visionem beatificam, & actus supernaturales.

Probat breuiter, quantum ad primam partem, quia intellectus habet talem potentiam in ordine ad actus supernaturales in substantia, fidei scilicet; ergo.

Probat autem antecedens, quia concurrat physice ad illos producendos, & non potest absque auxilio supernaturali illos producere; ergo habet talem potentiam. Vltimum antecedens, quoad secundam partem conceditur ab omnibus, & patet, quia aliàs actus illi non essent supernaturales in substantia. Probat idem antecedens quoad primam partem, tum quia in actibus illis reperitur vitalitas, quæ ipsis à nulla alia causa tribui potest; tum & magis præcipue, quia in actibus illis reperitur aliqua specialis ratio, ratione cuius ab intellectu debeant connaturaliter potius produci, quam ab illa

alia causa, aut potentia; tum quia nihil impedit quominus concurrat effectiue ad illos, ac etiam physice.

Probat conclusio quoad secundam partem, quia intellectus est perfectior, quam sit aut ipse actus supernaturalis, quem producit, aut habitus supernaturalis, quem dicunt aduersarij esse causam principalem talis effectus; nec aliquid impedit quominus dicatur causa principalis, respondetque ipsi aliqua formalitas propria in effectu, nimirum ratio intellectiōis, quæ secundum aduersarios ita exigit provenire ab intellectu, ut nec de potentia absoluta possit produci sine concursu intellectus: ergo debet dici causa principalis partialis; neque enim aliud quippiam ad talem causam requiritur: quod totum amplius probandum remitto in materia de actibus supernaturalibus ac visione beatifica, ubi etiam soluentur obiectiones, quæ non possunt esse quam Theologicæ.

123 *Obijciat*. Sequeretur, quod naturaliter posset videre Deum, & producere actus supernaturales: sed hoc est absurdum, ergo. Probat sequela, quia si habet virtutem physicam innatam, debetur ipsi connaturaliter concursus, quo reducat ipsam in actu, quando obiectum præsertim sufficienter proponitur, non minus, quam debetur aquæ concursus ad producendum frigus.

Respondet *Mastrus* disp. 7. quæ. 6. art. 5. ubi bis hanc obiectionem proponit, negando consequentiam, quia intellectus non habet virtutem completam respectu visionis, aut actuum supernaturalium, nec potest producere dispositiones exigentes connaturaliter ipsos: non debetur autem concursus ad effectum, nisi causæ, quæ habet virtutem completam sufficientem, vel quæ potest producere dispositiones sufficientes.

Hæc responsio non placet propter duo. *Primum est*, quia in probabili sententia debentur Angelo connaturaliter concursus ad producendas cognitiones naturales, & species ad illas requisitas quamvis non possit disponere se ad ipsas, nec habere virtutem completam productionem earum: ergo ut concursus debeat intellectui ad visionem, non est necesse ut habeat virtutem completam ad illam. Nec refert, quod *Mastrus* forte negaret antecedens, quia saltem antecedens est in controuersia, & absque necessitate una quæstio non est soluenda cum dependentia ab alia controuersia.

Secundum est, quod etiam nulla creatura habeat virtutem completam ad aliquem effectum, & tamen debetur ipsi concursus ad illum producendum, & principia necessaria, quando debite applicatur, etiam si non possit etiam disponere se ad ipsum, ut patet in aqua, quæ non est causa totalis frigoris in se producti, nec potest ad ipsum se disponere, & tamen debetur ipsi concursus ad ipsum producendum ablati impedimenti extrinsecis: ergo similiter posset debere intellectui concursus ac visionem & actus supernaturales, quamvis non sit causa totalis, & completa eorum secundum se absque concursu Dei, nec possit etiam se ad illa producenda disponere.

Respondetur ergo aliter negando antecedens, quia, ut supponendum est ex principiis fidei, illi actus sunt supernaturales in substantia: unde quamvis sit in intellectu actiuitas aliqua in ordine ad illos, non tamen sufficiens cum concursu vniuersali connaturaliter debito, sed indigens concursu particulari indebito, aliàs non essent supernaturales in substantia, ut patet.

CONCLUSIO II

124 *Non datur in qualibet re ad quamlibet rem potentia obediens actui.* Hæc est prima & tertia contra secundam: colligitur etiam expressè ex Scoto 4. d. 1. q. 1. & q. 5. & d. 4. q. 4. *Probari solet*, quia non omnes effectus continentur intra spheram actiuitatis cuiuscumque creaturæ; nec est proportionatus ipsis ergo nequit omnis creatura concurrere physice ad quoscumque effectus.

Non placet hæc probatio, quia petit principium in antecedenti: hoc ipsum enim est in controuersia, an omnis effectus sit proportionatus cuilibet creaturæ quantum ad potentiam

Cur albedo in Angelo non faceret ipsum album.

Datur in aliquibus rebus potentia obediens actui.

Non datur in qualibet re ad quamlibet rem potentia obediens actui.

potentiam obedientialem, & an contineatur intra sphaeram actiuitatis eius, quatenus dicit talem potentiam: id enim asserunt aduersarij, nos negamus.

Probat Valsquez conclusionem, quia illa potentia, vel esset supernaturalis, vel naturalis; non naturalis, quia est ad effectus supernaturales; non supernaturalis, quia identificatur entitati naturali creaturæ.

Hec etiam probatio non placet, quia est totaliter de nomine: & respondetur breuiter, posse illam esse & supernaturalem, & naturalem sub diuersis considerationibus; naturalem quidem capiendò potentiam naturalem pro ea, quæ reperitur in entitatibus naturalibus; illa enim in tali entitate reperitur; supernaturalem autem, quia nequit reduci ad actum absque auxilio supernaturali. Quomodo autem simpliciter debeat vocari, dependet à quæstione de nomine.

Confirmatur hoc, quia simili argumento posset impugnari potentia obedientialis, quam habet intellectus ad visionem beatificam, & actus supernaturales, quam asserimus conclusionem præcedenti: ergo sicut contra illam non valet, neque valere debet contra aduersarios huius conclusionis. Antecedens patet applicando argumentum ad potentiam illam intellectus: nam vel est naturalis, vel supernaturalis: non supernaturalis, quia identificatur intellectui, qui est ens naturalis ordinis; non naturalis etiam, quia respicit effectus supernaturales.

Omitto alias probationes æquæ inutiles, quarum aliquas adducit *Mastrius & Arriaga*.

125 *Probat conclusio melius, primò*, quia sequeretur quod aqua posset producere calorem: sed hoc est absurdum, ergo.

Probat minor, quia absurdum videtur, quod aliqua entitas habeat inditam virtutem destructiuam sui ipsius, seu productiuam qualitatum sibi nociuarum & tendentium in destructionem eius: sed si aqua haberet potentiam obedientialem productiuam caloris, haberet talem virtutem inditam sibi, calor enim inuat summopere ad destructionem aquæ, eam expellat frigus, quod est ipsi connaturale: ergo absurdum est, quod habeat talem virtutem.

Confirmatur, quia si aqua haberet virtutem vllam sibi inditam productiuam caloris non posset conuinci, quin naturaliter concurreret ad eius productionem, quando calefit aqua: quod videtur valde inconueniens.

Probat sequela, quia nihil impediret, nisi quod expellat calorem remotis causis extrinsecis, à quibus calefit: sed hoc non impedit, quia posset habere virtutem adæquatam productiuam frigoris, & inadæquatam tantum caloris productiuam, vnde separatis aliis causis posset producere frigus, & non posset calorem, nisi præsentibus aliis causis.

Dices: aliæ illæ causæ essent ex se sufficientes: non ergo debet adscribi causalitas aliqua aquæ circa calorem.

Respondeo primò, posse negari antecedens, si aqua haberet talem virtutem.

Respondeo secundo, negando consequentiam, quia sæpè duæ causæ concurrunt ad vnum effectum, quem vna posset producere: cur ergo quamuis causæ illæ extrinsecæ possent sufficere, non posset tamen aqua cum illis concurrere?

126 *Probat secundò*, adhuc meo iudicio fortius, quia si aqua, verbi gratia, habet virtutem partialem inditam sibi ad producendum ignem cum concursu aliquo, quem sibi præstare potest Deus, sequeretur, quod naturaliter posset ipsum producere: sed hoc est absurdum, vt omnes fatentur: ergo.

Probat sequela maioris, quia idèd producit naturaliter frigus, aut quodcumque aliud, quia producit ipsum mediante virtute innata; & quia ipsummet non est supernaturalis in substantia, nec altioris ordinis, quàm sit aqua: sed ignis non est supernaturalis in substantia, neque altioris ordinis, quàm aqua: ergo si habet virtutem innatam ad ipsum producendum, sequitur, quod naturaliter possit ipsum producere.

Dices, vt producat naturaliter, debere ipsum producere

per potentiam naturalem, & non per obedientialem: vnde quia per potentiam naturalem potest producere frigus, & non nisi per obedientialem, calorem aut ignem, licet producat ipsa per virtutem innatam, non producit illa naturaliter.

Contra: non potest assignari ratio cur illa potentia innata, qua potest concurrere ad producendum calorem, sit obedientialis potius quàm altera, qua potest producere frigus.

Dices, primam esse obedientialem, quia non est nata concurrere, nisi cum concursu extraordinario, ac indebito, atque adeo supernaturali, ac miraculoso; secundam vero esse naturalem, quia nata est concurrere cum concursu ordinario, ac debito.

Contra: quia si habet virtutem innatam producendi vtrumque, non potest assignari, cur concursus ad vtrumque non sit æquè connaturalis, ac debitus, quantum est ex parte aquæ: quod autem vnus concursus præstetur ordinariè, & alter extraordinariè tantum & raro, nihil facit ad propositum: id enim oritur ex decreto Dei, ac dispositione, quam de facto habuit ab æterno; vnde si aliter disposuisset, ordinando scilicet concurrere cum aqua semper ad calorem, & non nisi raro & extraordinariè ad frigus, aqua non posset producere frigus, nisi cum concursu extraordinario, & produceret calorem cum concursu ordinario.

Quæro ergo tum, an esset dicendum, quod naturaliter per potentiam naturalem produceret calorem, & supernaturaliter, ac potentiam obedientialem frigus. Si dicatur, quod sic: ergo quantum est ex parte aquæ, æquè petit connaturaliter producere vtrumque, quod est absurdum. Si dicatur, quod non; ergo alia ratio assignanda est præter hoc, quod ad vnum non concurrat, nisi per concursum ordinarium, & ad alium per concursum extraordinarium: talem autem rationem non facile assignabunt aduersarij, si ad vtrumque habet virtutem innatam.

127 *Dices*: aquam exigere concursum ad frigus & non ad calorem, quia frigus est conseruatiuum aquæ, non vero calor.

Contra, quia si haberet virtutem innatam productiuam caloris in se ipso, etiam calor deberet esse conseruatiuus ipsius.

Confirmatur hoc, quia ideo frigus dicitur conseruatiuum aquæ, quia videmus aquam manere dum manet frigus, & eam etiam reducere ordinariè se ad frigus ablatis impedimentis: sed si Deus ordinariè decerneret concurrere cum aqua ad producendum calorem in se, & alio, ablatis impedimentis, aqua ordinariè reduceret se ad calorem quæ ad frigus, & conseruaretur etiam conseruato calore: ergo ex hoc capite non debetur potius concursus Dei aquæ ad producendum frigus, quàm calorem, quantum est ex parte aquæ.

Dices tertio, ex hoc discursu sequeretur, quod intellectus tam naturaliter concurreret ad actus supernaturales, quàm ad alios actus, quandoquidem habeat virtutem innatam ad vtroque.

Respondeo, negando sequelam, quia eo ipso, quo actus sunt supernaturales in substantia, debent excedere potentiam naturalem intellectus; vnde non poterit ad illos concurrere nisi per concursum aliquem supernaturalem; sed in casu nostro ignis non est supernaturalis in substantia; quare non est, vnde colligatur, quod si aqua habeat virtutem innatam partialiter productiuam ipsius, non possit per potentiam naturalem, absque aliquo auxilio supernaturali ipsum producere.

Dices quarto, saltem sequeretur, quod D. Virgo concurreret per potentiam naturalem ad organizationem corporis Christi Domini factâ in instanti, aut in breuiori tempore, quam solet naturaliter fieri; & similiter quod calor posset per potentiam naturalem concurrere ad productionem instantaneam caloris in subiecto, in quo naturaliter non solet sic produci: sed hoc videtur falsum & contra Doctorem in 3. d. 4. Probat sequela, quia organizatio illa non est supernaturalis in substantia, neque etiam calor instantaneè productus est sic supernaturalis.

Respondeo concedendo sequelam maioris & negando id

An B Virgo concurreret per potentiam naturalem ad organizationem Christi.

id esse aut falsum, aut contra Doctorem: non quidem falsum, quia nulla ratio assignari potest, cur falsum sit; non etiam contra Doctorem, quia licet dicat quod D. Virgo fuerit in potentia tantum obedientialis ut esset mater Christi, tamen capit ibi potentiam obedientialem, non ut dicit potentiam, quæ vere secundum se sit supernaturalis, sed ut dicit potentiam quæ non potest habere effectum nisi cum concursu extraordinario & præter leges vniuersales de facto positas & statutas. Itaque censeo, concursum quem Deus exhibuit D. Virgini ad organizationem Christi, & quem exhiberet calori ad producendum calorem in instanti, quantum est ex parte D. Virginis, & caloris, æquæ connaturalem esse ipsis applicato obiecto, ac concursum, qui de facto exhibetur matribus ac calori ad organizationem & calefactionem quæ ordinariæ sit; sed illum de facto dici extraordinarium & miraculosum, hunc verò ordinarium & connaturalem, quia ille rarissime confertur, & habet oppositum modum concurrendi, quam habet concursus communis & ordinarius: & licet hoc forte difficile apparebit multis; tamen credo difficilius esse ipsis assignare rationem, cur vnus potius quam alter exigatur à causis illis, aut sit ipsis connaturalis.

Responderi potest secundo negando sequelam; quia licet organizatio, & productio caloris sint naturales in substantia: tamen modus ille producendi ipsos est supernaturalis, unde ad illum modum non possent concurrere causæ illæ, nisi per virtutem vere obedientialem; neque est inconueniens quod causa potens connaturaliter attingere aliquem effectum quoad substantiam, possit miraculose attingere aliquem modum eius: quamuis esset valde inconueniens quod causa posset attingere substantiam aliquam naturalem miraculose per virtutem innatam, quam connaturaliter nulla ratione posset attingere.

129. Probatur tertio conclusio: quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate autoritatis aut rationis: sed nulla necessitas ex his est ad ponendam hanc potentiam obedientialem: ergo non debet statui.

Dices, necessitatem eius esse ad hoc, quod Deus possit per creaturam quamcumque quemcumque effectum producere.

Contra, quia non est necessitas vlla, quod possit Deus hoc facere.

Dices secundo, id arguere in ipso maiorem perfectionem, quod sufficit pro necessitate; quia necessarium est Deo attribuire omnem perfectionem possibilem.

Contra: quia non est perfectionis in Deo posse facere per creaturam, nisi creatura habeat ad hoc virtutem, quia sine virtute nequit id facere: ergo prius est colligendum, quod creatura habeat talem virtutem, quam quod Deus per creaturam possit illud facere, aut quod id sit maioris perfectionis in Deo.

Confirmatur hoc: non est perfectionis maioris in Deo, quod possit facere chimeram, aut quod possit efficere ut id, quod est præteritum, non sit præteritum; quia illa sunt impossibilia: ergo prius colligendum quod aliquid sit possibile, quam colligatur quod sit perfectionis in Deo illud facere.

130. Dices tertio: Colligitur possibilitas illius virtutis ex eo, quod non repugnat, hoc modo: non repugnat illam virtutem esse in creatura: ergo datur in ipsa.

Aliqui negant consequentiam, quia multa non repugnant esse, quæ non sunt: non repugnat enim Petrum esse nigrum, aut doctum, aut sanctum, qui tamen posset non esse aut niger, aut doctus, aut sanctus.

Sed qui sic respondent, non intelligunt vim replicæ, prout adhiberi solet à Doctore; neque enim volunt quod omne illud, quod non repugnat, sit, sed quod omne illud quod non repugnat identificari alicui, debeat necessario esse ipsi identificatum; quod quidem certum est mihi, & ratio est manifesta, quia si non identificatur alicui, omnino repugnat ut identificetur ipsi; quæ enim realiter distinguuntur, nequeunt identificari de potentia absoluta, ut est notum ex terminis: ergo, quod non repugnat identificari, identificatur necessario: quia si non identificaretur, repugneret identificatio eius, ut dixi. Ita-

que in propositionibus contingentibus non valet illa consequentia, non enim sequitur, non repugnat hominem esse album, ergo est albus: sed bene valet in propositionibus necessariis: si enim non repugnat hominem esse necessarium animal aut album, omnino debet esse animal aut albus.

Replica ergo prædicta consistit in hoc: non repugnat virtutem seu potentiam obedientialem, identificari cumque creatura: ergo identificatur ipsi.

131. Ad quod respondeo negando antecedens: repugnat enim ex dictis: nam sequeretur quod esset naturalis, & quod non esset naturalis; quod deberetur ipsi concursus Dei connaturaliter, & quod non deberetur: deberetur enim, quia est innata aquæ, & eiusdem ordinis cum multis effectibus ex illis, quos respiceret; non deberetur ex hypothesi. Deinde esset connaturalis creatura, & non esset: esset quidem, quia identificatur ipsi realiter, ut supponitur: non esset autem, quia tenderet in destructionem ipsiusmet creaturae, ut patet in aqua, si haberet virtutem productiuam caloris aut ignis. Per quod patet ad principale fundamentum aduersariorum, quod in non repugnantia huius virtutis, & in eo quod cederet in maiorem perfectionem potentia Diuinæ, fundatur. Sed libet tamen simili argumento contra eos uti.

132. Probatur ergo ultimo conclusio: quia non repugnat quod Deus creet aliquam creaturam, quæ sit ita limitata virtutis, ut non possit omnes effectus producere, & id videtur cedere in maiorem perfectionem Dei: neque etiam repugnat quod negatio talis virtutis, aut principium aliquod aut formalitas aliqua positiva, ad quam sequatur necessario talis negatio, necessario comitetur aliquam creaturam: ergo dicendum est quod talis negatio aut talis formalitas positiva, aliquam creaturam comitetur; & quod possibile sit creatura, quæ sit ita limitata virtutis, ut non possit concurrere ad quoscumque effectus. Hanc consequentiam si negauerint aduersarii, negari potest tam facile illa consequentia: non repugnat dari talem virtutem in creaturis: ergo datur.

Dices cum Arriaga non esse similem rationem virtutis quæ casus, quia in casu aduersariorum admittendo potentiam obedientialem, dilatur potentia Dei, poterit enim producere per quascumque causas quoscumque effectus: in casu autem nostro restringitur, quia non poterit per quascumque causas quoscumque effectus producere.

Contra primo, quia non debet extendi potentia Dei, nisi ad res posibles; unde prius cognoscendum est, quod in creaturis sit illa potentia, quam dilatanda sit potentia Dei ed usque, ut per quascumque causas quoscumque producat effectus.

Contra secundo, quia non magis extenditur potentia Dei in casu aduersariorum quam in nostro; nam in casu nostro potest producere aliquas creaturas, quas non potest producere in casu aduersariorum, nempe illas quæ non haberent potentiam obedientialem; imò magis videtur extendi in sententia nostra quia in sententia nostra potest producere aliquos effectus, qui possint à causa secunda produci, & aliquos, qui non possint; & potest producere aliquas creaturas, quæ habent potentiam obedientialem ad aliquos effectus, & quæ habent solam potentiam naturalem ad alios effectus, & non habent neque obedientialem, neque naturalem ad alios effectus: quæ varietas effectuum videtur habere maiorem perfectionem & dilatationem, seu extensionem omnipotentia Diuinæ, quam si non posset producere vllas creaturas, nisi quæ haberent potentiam obedientialem.

133. Obicitur secundo ex Arriaga: datur potentia obedientialis passiva in omnibus rebus ad omnes formas: ergo & potentia actiua ad omnes effectus. Probat consequentiam, quia difficilius videtur esse, ut aliqua forma dependeat à subiecto, quod ex se non respiciebat, quam ut aliquis effectus dependeat à causa extrinseca, ad quam non dicebat ordinem, quia imperfectior modus dependendi est dependere à causa materiali, quam à causa efficiente.

Respondeo primo negando antecedens, quia, ut ex dictis patet,

Quidquid non repugnat identificari alicui identificatur illi.

parer, sunt plurimæ formæ, quæ non possunt, nisi in determinatis subiectis recipi; unde retorqueri posset argumentum: non datur in qualibet re potentia obedientialis passiva ad quamlibet formam; ergo neque activa ad quemlibet effectum.

Respondeo secundo, negando consequentiam cum sua probatione, quæ si valeret, sequeretur omnino, quod quemadmodum calor naturaliter dependet ab aqua, in qua naturaliter potest produci ab igne tanquam à subiecto, similiter posset naturaliter produci effectus ab aqua; si enim difficilius est, ut dependeat à subiecto non connaturali, quam à causa non connaturali, quandoquidem dependeat de facto, tanquam à subiecto, à subiecto non connaturali, dependere etiam poterit, tanquam à causa efficiente.

Confirmatur hoc: de facto materia prima habet virtutem materiale respectu omnium sublunarium materialium, & nulla causa effectiva habet virtutem effectivam respectu omnium illorum; ergo facilius est dilatare virtutem materiale quam effectivam, & consequenter ex eo, quod aliquid habet virtutem materiale respectu omnium, non sequitur quod habeat effectivam.

Adde: licet quælibet res posset recipere quamlibet formam, iuxta conclusionem primam, non tamen necesse est, quod quælibet forma possit dependere à qualibet re, tanquam à causa materiali influente (ut supponitur in obiectione) quia possent multæ formæ ex illis creari.

134 Obijciat tertio ex eodem: intellectus habet potentiam obedientialem activam, qua mediante possit accedere auxilio divino, ac concursu particulari indubitato producere aliquid, quod excedat suas vires naturales; ergo & aqua ad producendum calorem habet talem virtutem.

Et si dicat consequentiam non valere, quia in actibus supernaturalibus, quos potest sic producere intellectus, datur aliqua formalitas, ratione cuius habent proportionem sufficientem, ut possint sic dependere ab intellectu, nempe formalitas vitalitatis: calor vero nullam habet formalitatem, ratione cuius possit habere proportionem sufficientem ad hoc, ut dependere possit ab aqua.

Contra virgeri potest, quod in hac responsione petatur principium: supponitur enim, quod vertitur in controversiam, an scilicet aqua habeat talem proportionem, vel ratione alicuius formalitatis, vel ratione omnium. Deinde formalitas vitalitatis in acta supernaturali sufficit, ut possit supernaturaliter produci ab intellectu, licet illa formalitas coniungatur cum aliis formalitatibus, quæ naturaliter attingi non possint ab intellectu; quia intellectus potest attingere naturaliter formalitatem vitalitatis ut sic; ergo similiter formalitates accidentis, & primæ qualitatis ut sic, quam potest naturaliter attingere aqua in frigore, quod producit, poterit sufficere, ut possit supernaturaliter attingere calorem, in quo reperitur illa formalitas, licet in calore coniungatur cum aliis formalitatibus, quas naturaliter nequit attingere.

135 Respondeo ergo aliter negando consequentiam; primo, quia constat nobis ex Scriptura & Patribus dari talem potentiam in intellectu in ordine ad aliquos actus supernaturales; non autem constat idem de aqua respectu caloris; & ex alio capite non repugnat, quod una res habeat talem virtutem, quamvis repugnaret, quod alia res habeat illam.

Secundo, quia sequitur inconueniens ex eo, quod aqua haberet illam potentiam ad calorem, nempe quod haberet virtutem destructivam sui, & quod calor esset ipsi ex parte sua tam connaturalis, quam in frigus; non autem sequitur tale inconueniens ex eo, quod intellectus habeat virtutem obedientialem productivam actuum illorum supernaturalium.

Tertio: quia quandoquidem intellectus habeat virtutem naturalem attingendi Deum, & obiecta actuum supernaturalium per cognitionem abstractivam, & possibile sit cognitio supernaturalis eiusdem obiecti, non vide-

tur difficile, quod intellectus possit adiuvari ad producendas cognitiones illas supernaturales, tam abstractivas, quam intuitivas; imo est tanta congruitas in hoc, quod saltem valde probabiliter suaderi possit possibilitas cognitionis intuitivæ ex cognitione naturali, quam habemus de ipso. Imo cum non repugnet cognitio supernaturalis producibilis à creatura, quandoquidem nulla creatura potius possit illam producere, quam intellectus, dicendum est, quod intellectus habeat talem virtutem obedientialem productivam illarum cognitionum supernaturalium. At aqua nullam habet actionem naturalem tendentem in calorem aut ignem; quare non est, unde colligamus vel probabiliter quod possit calorem etiam supernaturaliter producere. Et iuxta hanc doctrinam probari potest facile illud quod communiter dici solet ab authoribus nostræ sententiæ, quod obiecta actuum supernaturalium omnium sint intra obiectum adæquatum intellectus, & ipsimet actus intra sphaeram actiuitatis eius, atque adeo quod possit producere tales actus, ac tendere in talia obiecta; calor autem non sit intra sphaeram actiuitatis aquæ; quandoquidem enim tendat intellectus naturaliter in illa obiecta, debent dici contineri sub obiecto adæquato eius: & hoc supposito, ut dixi, nulla est difficultas in elevatione eius ad actus quoscunque perfectissimos, qui haberi possint de talibus obiectis: quandoquidem vero aqua non tendat naturaliter vlllo modo in calorem, non est unde colligatur, quod sit intra actiuitatem eius, aut proportionatus ipsi tanquam effectus.

Ex eadem doctrina colligi etiam potest cur oculus corporeus non possit videre Deum aut producere visionem eius, de qua late agi solet in Theologia; quandoquidem enim non habeat vllum actum naturalem, qui tendat in Deum vlllo modo, non est unde colligi possit, quin Deus sit totaliter extra obiectam adæquatam eius, sic ut nec diuinitus eleuari possit ad eum producendum.

136 Obijciunt præterea dari potentiam obedientialem in Sacramentis sensibilibus ad producendam gratiam: ergo datur talis in qualibet re ad producendam quamlibet rem; quia non videtur vlla res minus proportionata ad producendam quamcumque aliam rem, quam Sacramenta illa sunt ad producendam gratiam. Antecedens probatur ex Patribus, & Conciliis dicentibus quod Sacramenta producant gratiam.

Respondeo breuiter, quia hæc obiectione est Theologica, & tractanda in materia de Sacramentis negando antecedens, & distinguendo eius probationem: physice vel moraliter, concedo: physice, nego. Et sane quod Sacramenta non causent physice gratiam mihi certissimum est, non solum ea certitudine, qua constat quod non detur huiusmodi potentia obedientialis activa in Sacramentis, & quod creatura nō possit creare, sed multo maiori ex eo scilicet quod Sacramenta nō existunt quando producit gratia.

Resolutum iam est, in quibusdam rebus dari potentiam actiuam obedientialem ad aliquos effectus, non tamen ad omnes, neque in omnibus; modo restat examinandum, quid sit illa potentia, & in quibus, ac ad quos effectus detur.

CONCLUSIO IV.

137 Potentia obedientialis est virtus ipsa activa creatura identificata, quatenus potest cum auxilio supernaturali & extraordinario concurrere ad effectum, quem sine tali auxilio non posset attingere. Hæc est communior contra Thomistas illos, qui putant eam esse accedens ali- quod superadditum.

Probat autem sufficienter, quia nihil impedit, quominus per illam virtutem identificatam possit attingere cum auxilio superaddito tales effectus: ergo nihil impedit quominus illa virtus dicatur obedientialis potentia & ex alio capite absque necessitate multiplicaretur aliquid superadditum præter ipsum auxilium, quod cum potentia obedientiali requiritur.

Confirmatur, quia intellectus secundum se immediate attingit actus supernaturales: tum quia alias non essent vitales, nec intellectus requireretur ad ipsos, nisi materialiter, & per accedens, sicut aqua requiritur ad calefa-

Cur oculus corporeus nequeat videre Deum.

Quid sit potentia obedientialis.

Tc calefa

calefactionem, quæ fit, quando aqua calida calefacit: tum quia nihil impedit quominus sic concurrat tanquam causa partialis: licet enim actus sit superioris ordinis, quia supernaturalis, hoc non impedit, quominus intellectus partialiter concurrat: nam eo ipso erit actus supernaturalis, & altioris ordinis quod requirat auxilium supernaturale in substantia, quantumvis procedat ab alia causa, quæ non sit supernaturalis.

CONCLUSIO I.

In quibus debet poni potentia obediens, & solis debet poni potentia obediens, quæ possunt habere actus circa aliquod obiectum naturaliter, circa quod possunt haberi ab iisdem potentiis actus perfectiores, quos naturaliter nequeunt habere; & in illis etiam quæ possunt producere aliquos effectus naturaliter aliquo modo, qui tamen alio modo ab ipsis possunt provenire quam naturaliter procedunt. Hæc est conformis principiis positis conclusione tertia: & patet quia nulla alia ratione potest colligi quod detur in vllis, quam in huiusmodi: in huiusmodi autem quod poni debeat, probatur tum exemplo intellectus, & potentia generatiuæ Virginis, quæ concurrebat ad organizationem corporis Christi in instanti, & etiam quia nihil impedit quominus in huiusmodi ponatur: nec hoc indiget meo iudicio alia meliori probatione.

Quod si querat, an illud auxilium quo compleri debeat potentia obediens, debeat esse intrinsecum illi, nec ne.

Respondetur posse esse intrinsecum, sicut de facto in fidelibus in quibus ponuntur intrinsece habitus supernaturales communiter, tanquam complementa intellectus & voluntatis in ordine ad actus supernaturales; & in Beatis, in quibus intrinsece ponuntur lumen gloriæ in ordine ad visionem beatificam, & habitus charitatis in ordine ad amorem beatificum. Vel etiam potest esse extrinsecum, ut ipsamet omnipotentia Dei in actu primo, & concursus specialis supplens defectum concursus compingit in intrinseci, sicut contingit in iis, qui per actus supernaturales disponunt se ad recipiendos habitus supernaturales: de quo fufius agi solet in Theologia: & sufficit modo pro principio ad utrumque probandum, quod non implicet utroque modo compleri potentiam illam, & quod de facto sic fiat, ut patet in exemplis allatis.

DISPUTATIO X.

De Causa Exemplari, Finali, & Instrumentali.

ONIVNGO in vnam disputationem omnes has Causas, quia pauca de iis consideranda sunt, & ad vitandam nimiam disputationum multiplicationem.

QVÆSTIO I.

Quid sit Causa Exemplaris, & ad quod genus causæ reduci debeat.

Quoad primam partem huius quæstionis, potissima difficultas est, an exemplar sit ipsamet cognitio, quam habet artifex agens exemplariter; an vero obiectum talis cognitionis: circa quam difficultatem communior sententia Thomistarum cum suo Doctore 1. p. q. 25. a. 1. est quod exemplar sit conceptus formalis seu cognitio artificis: quos sequitur Suarez disp. 25. met. Fonseca 7. met. c. 8. q. 2. Ruminus hic tract. 6.

Secunda sententia est quod exemplar sit conceptus obiectiuus, seu obiectum, quod intuetur artifex per cognitionem, dum operatur, & hoc vniuersaliter, tam in creatis, quam in Deo. Hanc tenet Doctor. 1. d. 35. quem præter suos communiter citatos à Mastro disp. 7. n. 1. sequitur Arriaga, disp. 8. s. 8.

Tertia sententia media asserit causam exemplarem creatam seu exemplar, quod respicit causam creatam, esse conceptum obiectiuum non formalem, causam vero exemplarem seu exemplar, quo vitur Deus, esse vel suam cognitionem, vel essentiam diuinam. Hæc est Molinae 1. p. q. 1. disp. 2. Vasquez disp. 71. 1. 2.

CONCLUSIO II.

Exemplar seu Idea est id, ad quod respicit causam efficiens, dum operatur, ut ad eius imitationem producat effectum. Hæc descriptio in re est communis & conuenit cum aliis, quæ adduci solent ex mente Philosophi & Doctoris.

Probatur autem quod sit bona, quia omni & soli conuenit, & sufficienter declarat naturam exemplaris seu ideæ, ut patet ex eius declaratione. Dicitur, ad quod respicit artifex seu causa efficiens dum operatur, quia in hoc conuenit cum fine, quia finem etiam respicit artifex. Dicitur, ut ad eius imitationem effectum producat, ut distinguatur à causa finali, quæ respicitur quidem ab efficiente, sed nō ad hunc finem. Hic quæri solet qua cognitione respici debeat exemplar: & communiter asseritur, quod cognitione intellectuali, unde tenetur solas causas efficiētes intellectuāles uti exemplari in operando: sed tamen, quia experientia constat Simias ad imitationem actionum humanarum facere multa, potest dici, quod ad exemplariter perfecte agendum requiratur cognitio intellectuālis sed quod sufficiat cognitio sensitiua ad agendum exemplariter imperfecte; nec in hoc alia quæstio potest esse quam de nomine.

Quæri etiam solet ulterius, an causa agens per exemplar debeat esse causa libera. In quo etiam est alia quæstio de nomine, & mihi magis placet quod absolute, & simpliciter sit per accidens ad causam exemplarem, quod utens illa sit agens liberum nec ne, & quod sufficiat quod conetur effectū ad imitationem exemplaris sibi per cognitionē propositi producere. Dixi conetur producere effectū ad imitationem; quia non est necesse ut actu sic producat, quia posset fieri, quod propter imperitiam, aut defectum instrumentorum non posset producere effectum sic ut imitetur, & tamen ageret exemplariter; sufficit ergo quod conetur imitari exemplar dum operatur.

CONCLUSIO III.

Idea seu exemplar non est conceptus formalis, quam habet agens: sed conceptus obiectiuus, quem cognoscit conceptu formali. Hæc est secunda sententiæ contra primam, & tertiam.

Probatur primò ex Philosopho 7. met. text. 26. ubi ait sanitatem corporis procedere ex sanitate, quæ est in anima; sed sanitas quæ est in anima, id est, illa quam respicit medicus dum conatur restituere infirmo sanitatē, est causa exemplaris; & non est conceptus formalis; neque enim vllus vnquam vocauit conceptum seu cognitionem sanitatis sanitatem; sed est ipsamet sanitas obiectiua; ergo exemplar est conceptus obiectiuus non formalis.

Probatur secundo ratione, & confirmatur præcedens probatio: Illud est exemplar & idea operis faciendi, quod agens respicit & intuetur, dum operatur: sed patet experientia, quod non respiciat suam cognitionem, sed obiectum aliquod aliud; ergo illud obiectum quod est, quod vocamus conceptum obiectiuum, est exemplar.

Respondet Suarez, respicit ipsamet cognitionem per aliam cognitionem reflexam aliquando, quamuis quis id non aduertat: & aliquando per eandem ipsam cognitionem obiecti, quæ reflexa est supra seipsam.

4. Sed contra: præter quam quod gratis asserat cognitionem respici per aliam cognitionem quæ non aduertitur: si enim non aduertitur, ad quid deferuit, seu unde colligi potest quod habeatur talis cognitio: Præter, inquam, hoc, si nō daretur vlla alia cognitio reflexa formaliter, aut si ipsamet cognitio directa obiecti non esset virtualiter reflexa, sed sufficeret solum modo ad representandum obiectum, & sufficienter determinaretur agens ad producendum

Quid sit exemplar.

Quæ causa agit exemplariter.

An respiciat

Idea seu exemplar non est conceptus formalis, sed obiectiuus.

producendum talem effectum exemplariter, potius quam alium effectum: ergo tum haberet exemplar sibi propositum: sed non haberet aliud quam conceptum obiectum: ergo conceptus obiectiuus est exemplar, & non cognitio ipsius.

Deinde ulterius non tollit responsio *Suarij* vim rationis fundatæ in experientia, qua constat si quis reflectat supra se, dum agit exemplariter, non respici cognitionem, nec ad cognitionis similitudinem fieri effectum, sed respici obiectum cognitionis, & ad similitudinem eius produci effectum. Quod confirmatur exemplo *Pictoris*, qui sensibilibiter respicit ipsum prototypum, non vero cognitionem eius.

Obiectiones Aduersariorum tendentes ad probandum, quod exemplar diuinum, quo vitur Deas, sit conceptus formalis non obiectiuus, relinquo pro Theologia, quia Theologica sunt; quamuis etiam facile solui possint ex iis quæ hic dicuntur.

Obijcies primo. Si conceptus obiectiuus esset exemplar, vel esset ipsamet res, quæ facienda est, vel alia. Non primum: quia idem esset causa sui ipsius, & simile sibi: exemplar enim est causa exemplaris, & simile ipsi: non secundum, quia saltem sæpe artifex non habet aliud sibi propositum, quam ipsammet rem faciendam.

Respondeo exemplar esse obiectum cognitionis, quam dicunt aduersarij esse causam exemplarem, & fatentur haberi, quoties aliquid exemplariter fit: siue illud obiectum sit ipsa res facienda, siue non. Quod si illud obiectum sit alia res, quam quæ facienda est, tollitur tota difficultas obiectionis; si vero sit ipsamet res facienda, ut fatentur aduersarij sæpe contingere, tum dicendum, non esse absurdum, quod idem seipsum causet exemplariter, tum quia causa exemplaris est intentionalis, & non requirit existentiam realem causæ; nec est etiam absurdum, quod res exemplata producta à parte rei sit similis sibi ipsi, quatenus habet esse obiectiuum in intellectu: sicut idem homo, qui est hodie, dicitur similis sibi ipsi, ut fuit heri; quamuis hæc similitudo dicenda sit potius negatiua quam positiua, quia potissimum consistit in negatione dissimilitudinis, & non in positiua aliqua relatione reali, quia omnis relatio realis requirit extrema realiter distincta & existentia.

An artifex
respiciat rem
faciendam.

Et si quæras, an ipsa res facienda sit, quæ respicitur, tanquam exemplar ab artifice; an vero aliquid aliud obiectum.

Respondeo, si loquamur de Deo, qui est perfectissimum agens, exemplar ipsius esse eandemmet rem, quæ producitur, quia ipse sua cognitione infinita attingit omnia indiuidua, quatenus inter se distincta sunt; unde & potest vnum determinatum indiuiduum sibi proponere, dum agit, & illud ipsum conformiter producere: nec imaginabile est, quodnam aliud exemplar posset habere ad vnum indiuiduum potius quam aliud producendum, præter ipsummet indiuiduum, quod vult producere: de quo in Theologia fusius.

Si vero loquamur de causis secundis; respondeo ipsas nunquam habere ipsammet rem faciendam secundum propriam suam rationem numericam pro exemplari; quia non potest creatura vlla habere pro hoc statu cognitionem determinati indiuidui ipsius solius representationem; nec ad vnum indiuiduum consequenter præ omnibus aliis determinare potest; & certum est quod per quamcunque cognitionem, quæ de facto habetur de indiuiduo, possit æque representari aliud indiuiduum ita, ut nos non possemus discernere quodnam ex ipsis cognouimus primo; aut si successiue proponantur, an duo indiuidua proposita nobis sint, an vero idem bis; & in hoc sensu verum est quod indiuidua non cognoscantur ut indiuidua pro hoc statu.

Obijcies secundo. Exemplar debet esse expressum rei exemplatæ seu productæ exemplariter & principium cognoscendi ipsam: sed hoc conuenit conceptui formali, non obiectiuo: ergo conceptus formalis est exemplar, non obiectiuus.

Respondeo, distinguendo maiorem quoad primam

partem: debet esse expressum ipsius, quatenus debet esse simile ipsi, transeat; alio modo, nego maiorem. Distinguo etiam maiorem pro secunda parte debet esse principium cognoscendi formale, id est ipsa cognitio eius, nego maiorem: principium cognoscendi obiectiuum, id est, obiectum quod determinat intellectum ad talem cognitionem, concedo maiorem; & conformiter ad hoc distinguenda est minor pro utraque parte, & neganda consequentia.

CONCLUSIO III.

7 Exemplar reduci debet ad genus causæ effectiua & non formalis. Hæc est *Doktoris* in 1. d. 8. cum suis & *D. Bon.* 3. d. 1. quos plures alij sequuntur contra *Albertum Magnum* & alios.

Exemplar
reduci de-
bet ad cau-
sam effici-
entem.

*Probat*ur: Causa efficiens ut sic diuiditur in causam naturalem, & artificialem: ergo sicut quidquid constituit ipsam in esse causæ naturalis, reduci debet ad causam efficientem; ita etiam quidquid constituit ipsam in esse causæ artificialis, debet ad causam efficientem reduci, & quidquid etiam habet similem rationem: sed exemplar vel constituit causam in esse causæ artificialis, vel certe similem habet rationem causandi, seu eodem modo reduci debet ad causam efficientem, ad quod constituit ipsam in esse causæ artificialis: ergo ad causam efficientem reduci debet.

Dices, artem constituere causam in esse causæ artificialis, non vero exemplar: ergo ex eo, quod causa artificialis sit species causæ efficientis, non sequitur, quod exemplar debeat reduci ad causam efficientem; sed solum requiritur quod ars ad illam reduci debet.

Contra primo, quia non est maior ratio, cur causa artificialis sit species causæ efficientis ut sic, quam causa exemplaris: ergo si ars ex eo, quod constituat causam artificialem, reduci debet ad causam efficientem, etiam exemplar, quia constituit causam exemplarem, similiter ad causam efficientem reduci debet.

Contra secundo, quia ars distinguitur ab exemplari penes hoc, quod ars sit principium vniuersale respiciens plures effectus, exemplar vero determinatur ad vnum: sed principium vniuersale, & particulare ad idem genus causæ reduci debent: ergo si ars reducit ad genus causæ efficientis, idem dicendum erit de exemplari, & idæa.

8 Obijcies: exemplar est forma: ergo potius debet dici causa formalis, quam efficiens.

Confirmatur: quia dat speciem effectui: sed quod dat speciem est formalis causa: ergo.

Respondeo distinguendo antecedens: est forma constituens causam exemplariter agentem in esse talis, sicut forma ignis constituit ignem in esse causæ efficientis naturalis, concedo antecedens, sed nego consequentiam: est forma effectus constituens ipsum intrinsece aut alio modo, quam quatenus determinat agens ad ipsum producendum, nego antecedens. Quod autem sic sit forma eius, non facit ad hoc ut reduci debeat ad causam formalem, quia aliàs forma ignis, quæ determinat ignem ad producendum alium ignem, reduci deberet ad causam formalem alterius ignis, quod est contra omnes.

Ad confirmationem similiter *Respondeo*, distinguendo antecedens: dat speciem ipsi, quatenus intrinsece constituit ipsum in tali specie, nego; quatenus determinat agens ad producendum ipsum in tali modo potius quam alio, concedo antecedens, & nego consequentiam: quia etiam forma ignis dat speciem ipsi producto, quatenus determinat ignem producentem ad producendum alterum ignem, qui producitur; & species intelligibilis talis determinat intellectum ad producendam talem cognitionem potius, quam aliam; ac consequenter dat ipsi speciem extrinsece, nec tamen aut forma ignis est causa formalis ignis producti, aut species intelligibilis causa formalis intellectionis. His tamen non obstantibus, si quis veller extendere causam formalem non solum ad formam intrinsecam, qua constituitur res in esse tali; sed ad formam extrinsecam, ad cuius similitudinem produceretur, posset dicere quod exemplar sit causa formalis rei, & fortassis aduersarij nihil aliud volunt in re.

Tit 2 CON

CONCLUSIO IV.

Quid sit actio causae exemplaris. **A**ctio, qua exemplar producit effectum, aut concurrat ad productionem, est ipsamet actio realis, qua causa efficiens exemplariter agens producit realiter effectum cum aduerentia ad exemplar. Hæc probatur primo, quia exemplar debet habere aliquam actionem, alias non esset causa in actu secundo: sed non habet causalitatem aliquam realem propriam sibi, & egredientem à se solo; tum quia illa esset superflua; tum quia non apparet huiusmodi influxus aliquis in causa exemplari: ergo aliam non habet præter assignatam in conclusione.

Probatur secundo, quia exemplar non habet aliam causalitatem circa effectum, quam quod maneat obiective coram agente, & quod sic manendo determinet causam ad producendum effectum talem potius quam alium: sed non determinat ipsum producendo aliquid in causa: ergo determinat ipsum, quatenus, eo posito, actio terminata ad talem effectum egreditur à causa, & consequenter actio illa est causalitas ipsius, quatenus procedit à causa respiciente exemplar.

Confirmatur hoc: quia forma ignis, qua constituitur ignis, in esse causæ naturaliter agentis, non habet aliam actionem præter illam realem, qua causa constituta per ipsam producit effectum: ergo nec exemplar, quo constituitur causa in esse causæ exemplariter agentis, habet aliam actionem præter illam, qua causa exemplariter agens producit effectum respiciendo exemplar.

10 Dices actionem realem illam non posse procedere ab exemplari, quia hoc non agit nisi intentionaliter: ergo vel nullam habet actionem, vel certe aliam distinctam ab illa.

Respondeo negando antecedens, ad cuius probationem dico actionem realem posse provenire partialiter à principio quo intentionaliter actiuo, modo addit aliud principium reale quo physice actiuo; sicut contingit in proposito nostro, & maxime quando illa actio refunditur in principium illud solum, quatenus non procederet à causa efficiente, nisi respiciendo exemplar, sicut etiam contingit in proposito: unde reuera videtur quod actio illa nō dicat ordinem essentialem ad exemplar, quia non video cur eadem actio non posset esse in causa, quamvis exemplar non ageret, nec proponeretur: sed tum non esset actio exemplaris; quia ad hoc requiritur, ut egredietur ab agente respiciente exemplar, & volente effectum ad proportionem ipsius vel similitudinem producere; quare esse ab exemplari videtur esse denominatio extrinseca desumpta à respicientia exemplaris.

QVÆSTIO II.

Quid sit, & quoniam est causa finalis?

CONCLUSIO I.

Quid sit finis. **F**inis bene describitur esse id, cuius gratia aliquid fit, seu illud propter quod aliquid fit. Hæc est communissima, & patet, quia omni & soli convenit hæc descriptio, nec in ea aliquid deficit aut superfluit.

Dices: propter causam efficientem res fit, & propter revelationem aliquis credit, nec tamen causa efficiens est causa finalis, nec revelatio est finis fidei: ergo non valet prædicta descriptio.

Respondeo distinguendo antecedens: propter causam efficientem, & revelationem, id est, nisi esset causa efficiens aut revelatio, non fieret res, nec haberetur fides, concedo antecedens: propter causam efficientem aut revelationem ita, ut cedens aut faciens rem aliquam ordinet illam rem aut fidem ad revelationem aut causam efficientem, nego antecedens. Itaque quando dicitur, quod propter finem aut gratia finis aliquid fit, sensus est, quod id, quod fit, fiat ex amore finis; seu quod causa efficiens determinetur à fine amato ad illud faciendum, vel dirigendum in ordine ad finem: & hoc sufficit ad resolutionem questionis pro prima parte. Pro resolutione vero secundæ partis solum sunt proponenda & breviter examinanda aliquot principales divisiones finis.

11 Primo divisio est finis in finem cuius, & finem cui.

Finis cuius est, propter quem consequendum alicui, quis operatur: sic Deus est finis omnium operationum nostrarum bonarum, quas ad eum nobis promerendum eliciamus: & sic etiam sanitas est finis medicinæ, quia ad sanitatem infirmo procurandam quis applicat medicinam. *Finis cui est* illud, cui volumus & appetimus finem cuius, ut persona infirmi, cui desideramus sanitatem. Hic controuertitur, quisnam ex his finibus sit principalior: sed communis & vera resolutio est, utrumque esse principalem in suo genere, & neutrum esse finem alterius, quia neuter ordinatur ut medium ad acquisitionem alterius, licet finis cuius ordinetur, ut perfectio, ad finem cuius, & finis cui ordinetur, ut perfectibile, ad finem cuius; nec potest fieri quod finis cuius moueat, quin moueat finis cui; nec finis cui sine fine cuius.

Secunda divisio est finis in finem efficiendum, & non efficiendum: finis efficiendus est, qui mouet ut producat ut parte rei, & talis est sanitas, quando deficit & applicantur remedia ad eius restitutionem: finis non efficiendus est ille, qui præsupponitur in esse, sed non coniungitur cum fine cuius; mouet autem efficiens ut procuret illam coniunctionem: talis est Deus, quando mouet nos ad procurandam beatificam possessionem eius. Vbi tamen aduertendum, quod non appetatur huiusmodi finis, quin simul appetatur aliquid non existens, nempe ipsamet consecutio seu adeptio eius.

13 Tertia divisio, est in finem obiectiuum, & formalem: finis obiectiuus est illud bonum, quod nobis aut aliis desideramus, ut Deus & sanitas: finis formalis est ipsamet acceptio seu consecutio talis boni. Ex his finibus uterque est principalis in suo genere, & neuter mouet, non mouente altero, atque adeo integrant vnum finem totalem cuius gratia.

Quarta divisio, est in finem operis, & finem operantis. *Finis operis* est, ad quem opus ex natura sua ordinatur, ut sanitas est finis ad quem extractio tanti sanguinis ordinatur. *Finis operantis* est ille quem intendit operans: ut si intenderet medicus procurans sanitatem lucrum suum aut detrimentum alterius, quod ex sanitate succedere posset, non vero bonum illius quem sanaret, istud lucrum esset finis sanitatis, quantum est ex parte operantis. Posset autem contingere ut idem esset finis operis, & operantis, quando scilicet operans intenderet illum finem, ad quem opus ex natura sua ordinatur.

Quinta divisio est finis in finem vltimum, & non vltimum. *Finis vltimus* est, qui non ordinatur ad vltiorem finem, tanquam medium ad ipsum consequendum aut producendum. *Finis non vltimus* est, qui ad vltiorem finem ordinatur: v. g. si quis sumat potionem ad procurandam sanitatem, & desiderat ipsam sanitatem, ut ea mediante acquirat beatitudinem, sanitas erit finis respectu potionis, sed non vltimus, quia vltius ordinatur ipsamet sanitas ad ademptionem beatitudinis. Beatitudo autem est finis vltimus, quia non ordinatur vltius ad vltiorem finem, ut suppono. Sunt tamen, qui cum *Vasquez* negant finem non vltimum habere veram rationem finis, quia scilicet non mouet gratia sui, sed gratia finis vltimi, quo non mouente non moueret finis non vltimus. Probabilior tamen videtur sententia opposita, quam ex Doctore 4. d. 14. q. 2. colligit *Mastrus*.

14 Ratio est, quia sufficit ad veram causam finalem, quod intentionaliter proposita moueat voluntatem ad applicandam media apta ad sui consecutionem seu productionem: sed hoc competit fini non vltimo, ut patet in exemplo allato: nam sanitas desiderata mouet ad sumptionem potionis, ad quam sumptionem ipsamet beatitudo non moueret secundum se, quia sumptio potionis nullam habet proportionem cum beatitudine, nisi quatenus sumptio potionis habet connexionem cum sanitate, quæ connexionem habet cum beatitudine. Nec refert, quod sanitas non moueret, nisi moueret beatitudo; hinc enim solum habetur, quod sanitas non habeat rationem finis vltimi; & sane sufficit, quod sanitas moueat ad sumendam potionem ex suppositione, quod appetatur, sine appetere ab absque appetitu beatitudinis, siue non.

Dices

Dices cum Vasquez, medium non potest habere rationem finis: sed finis non ultimus est medium, ergo nequit habere rationem finis. Probatur maior, quia medium, quod medium; non potest appeti propter se, sed propter aliud: sed ut haberet rationem finis, debere appeti propter se: ergo nequit habere rationem finis.

Confirmatur quia secundum Philosophum 2. Phys. text. 19. omnia fiunt gratia finis: ergo finis nequit esse gratia alterius, & consequenter finis non ultimus, qui sit gratia alterius, nequit esse vere finis.

Respondetur distinguendo maiorem: finis ultimi, nego; non ultimi, concedo. Ad probationem maioris respondeo distinguendo minorem: ut haberet rationem finis ultimi, concedo minorem; non ultimi, nego minorem. Itaque sufficit ad rationem finis ut sic, quod moueat ad applicandum medium; per hoc enim habebit esse id, cuius gratia aliquid sit; siue ipsummet referatur ad aliud, siue non. Quando autem dicitur, quod finis appetatur propter se, vel hoc non est intelligendum vniuersaliter de omni fine, tam ultimo, quam non ultimo, sed de ultimo tantum; vel certe intelligendum est sic, ut sensus sit, quod omnis finis comparatus ad media applicanda gratia ipsius appetatur propter se, quatenus scilicet non appetitur propter media; sicut media appetuntur propter ipsum aut gratia ipsius: cum quo bene stat, quod finis non ita appetatur propter se, quin orderetur ad aliud tanquam medium. Ad confirmationem dico, quod omnia fiunt gratia finis, in quantum omnia media, quæ applicantur ad consecutionem finis, fiunt gratia ipsius, non in quantum illud, quod est finis, non applicetur ad aliud, tanquam medium. Quod si Philosophus dicat, quod causa finalis non debet ulterius ordinari, ut aliqui existimant, exponendus est de causa finali ultima, vel negligenda est eius auctoritas.

15 Dices secundo: illud quod appetitur, ut medium ad aliud, quatenus sic appetitur, non habet propriam bonitatem, sed bonitatem illius, propter quod appetitur: ergo nequit mouere tanquam finis.

Respondeo primo distinguendo consequens; tanquam finis ultimus, concedo; tanquam non ultimus, nego consequentiam; sufficit enim, ut moueat tanquam finis, quod moueat sic, ut voluntas propter ipsum consequendum velit applicare media.

Respondeo secundo, negando antecedens: nam non potest negari, quin medicina ex natura sua intrinseca habeat conducentiam aliquam & utilitatem in ordine ad sanitatem acquirendam, quem non habent alia res, quæ non sunt medicinae; & quod huiusmodi conducentia sit bonitas utilis, & tale quod merito moueat voluntatem desiderantem sanitatem ad illam applicandam: cur enim aliàs applicaret medicinam potius, quam lapidem, aut unam medicinam potius quam alteram? Itaque hæc ipsa utilitas medij in ordine ad consecutionem finis, est ratio sufficiens, propter quam aliquis possit applicare alia media ad eius consecutionem, & propter quam consequenter possit habere rationem finis, non ultimi seu intermediij.

Dices adhuc: bonum utile, quia, non dicit ordinem, nisi ad illud, respectu cuius est utile: sed non est utile medij: ergo non dicit ordinem ad media, & consequenter nequit esse finis mediorum.

Respondeo distinguendo maiorem: non dicit ordinem, quia tale, ad media sic, ut deberet esse bonum mediorum aut medij, concedo antecedens: sic ut possit per media produci, nego antecedens; & concessa minore, nego consequentiam. Sicut enim ipsum bonum honestum, seu delectabile, quod potest constituere finem ultimum, non est bonum medij, sed illi cui appetitur, & tamen habet rationem finis respectu mediorum, quia per media acquiri potest: ita bonum utile, quamuis non sit utile medij, sed illi fini, propter quem acquirendum est utile; potest tamen habere rationem finis respectu mediorum conducentium ad eius productionem. Fateor quidem quod ex eo, quod sit bonum utile, non possit appeti, nisi appetatur illud aliud in ordine ad quod dicitur utile, sed quandoquidem tamen ipsummet acquiri possit per alia bona uti-

lia, potest habere rationem finis ob quem illa appetuntur.

QVÆSTIO III.

Utrum finis sit vera & realis causa.

Hæc adus disp. 13. de anima negare videtur finem esse causam realem & physicam: & idem sentire videtur Mastrius d. 7. art. 5. qui plures alios citat.

Communior sententia est finem esse veram & realem causam physicam. Ita tenet Suarez disp. 22. metaph. §. 1. Aversana qu. 13. §. 1. Complutenses disp. 14. quæst. 3. & plures alij.

CONCLUSIO.

16 Finis est vera & realis causa. Hæc est iuxta secundam sententiam contra primam. Et probatur: quia vere & non per fictionem finis propositus per intellectum voluntati mouet voluntatem; & effectus, qui ordinatur ipsum, habet veram & realem dependentiam ab ipso si ut si finis non moueret voluntatem, voluntas non produceret illum effectum: sed nihil aliud præter hoc requiritur, ut sit causa realis & physica: ergo.

Dices: hoc totum, quod asseritur in maiori, posse esse verum, quamuis finis esset causa moralis tantum: sed causa moralis non est causa realis & physica: ergo falsa est minor.

Contra: quia causa moralis vel est illa, quæ non ex natura sua, sed ex ordinatione alicuius causæ extrinsecæ operatur, vel quæ per modum meriti aut demeriti obligat alteram causam ad ponendum effectum, quem aliàs posset ponere absque tali obligatione; vel illa quæ eatenus causat, quatenus iubet aut consilium alicui ponere effectum, quem aliàs ipsemet posset producere: nec est assignabile aliud genus causæ moralis: sed finis neutro ex his modis causat: ergo non debet dici causa moralis, nisi velimus quæstionem de nomine excitare, & uti nomine causæ moralis alio modo, quam communius Doctores uti consolent, quod inutiliter & male fieret.

Deinde: quamuis esset causa moralis, non sequitur, quod non esset causa realis hoc est habens actionem veram & realem, quod est intentum conclusionis: nam certè causæ etiam morales verè influunt, & non fite.

17 Obijciat: ad causam veram & realem requiritur, & quod ipsamet res, quæ talis dicitur, sit existens realiter, & causat, & quod habeat influxum verum & realem in effectum, respectu cuius dicitur causat: sed finis, quia finis, non debet existere realiter, ut patet in eo, qui habet pro fine sanitatem non existentem; & si aliquando existat realiter, hoc non est ex ratione causæ finalis ut sic, sed ex ratione particulari talis finis; nec etiam potest habere influxum realem in effectum, quia quod non existit realiter, non potest habere influxum realem: ergo non est causa realis.

Respondetur, negando maiorem pro prima parte: sufficit enim quod causet realiter, siue ipsamet sit realiter existens in se, siue non. Negatur verò minor pro secunda parte: quamuis enim non posset res non existens habere influxum realem, non intentionalem; bene tamen potest habere influxum realem intentionalem, si proponatur intentionali per cognitionem potentie appetitiue; id quod videtur valde conforme doctrinæ communiori Scotistarum dicentium, quod passionibus delectationis, tristitiæ & similes producantur in potentiis pure passivæ se habentibus ab obiectis propositis per intellectum; illa enim obiecta non necessario existunt realiter, quando causant illas passionibus, & si existant, non causant quatenus existunt, sed quatenus obiectivæ & intentionaliter proponuntur: ergo aliquid non realiter existens propositum intentionaliter potest causare aliquid realiter: imo non solum potest causare aliquid in genere causæ finalis, sed in genere causæ efficientis: nam sic causat bonum propositum delectationem, aut desiderium.

18 Obijciat secundo: Finis secundum Philosophum 1. de gen. non est actiuus, nisi metaphorice, & propterea satis communiter vocatur causa metaphorica: ergo non est causa

Finis est
vera & realis
causa.

Media habent propriam bonitatem.

Tt 3 vera

Cur finis
occurat
causa meta-
phorica.

vera & realis ac Physica. Probatur consequentia, quia si esset talis, non deberet vocari metaphorica potius, quam causa efficiens.

Respondeo negando consequentiam cum sua probatione: vocari enim debet causa metaphorica, potius quam efficiens; quamvis non minus sit causa realis & vera, quia non causat, nisi intentionaliter propositus; quod si hoc non intendatur per causam metaphorica, negari deberet finis esse causa metaphorica.

19 *Obijciens* tertio: si finis causaret aliquid realiter, maxime actus voluntatis aut appetitus, nimirum intentionem finis, aut electionem mediorum: sed non influit realiter in hos actus, quia voluntas est causa adaequata suorum actuum: ergo finis nihil causat realiter.

Respondetur, negando minorem, & ad probationem dico voluntatem esse ad summum causam efficientem adaequatam suorum actuum, & causam etiam materialem, cum quo bene stat, quo concurrat cum ipsa ad illos producentes causa finalis. Posset etiam ita esse quod finis non inquit immediatè in illos actus, sed mediatè tantum, quatenus scilicet causat illas passionem delectationis aut amoris, qui praesupponuntur volitionibus, & nolitionibus voluntatis; si tamen semper aliqua ex illis passionibus praecedat omnem volitionem aut nolitionem; nam hoc supposito voluntas, ut excitata per illas passionem, posset se sola absque immediato influxu finis causare in se illas volitiones, & nolitiones. Quod si illae passionem non semper praesupponuntur, tum necessario dici debet quod finis concurrat cum voluntate immediatè ad producendos actus illos voluntatis.

QVÆSTIO IV.

Quenam sit causalitas finis in actu primo.

20 *Q*uemadmodum causa efficiens habet virtutem effectivam, à qua, etiam cum non efficit aliquid, habet esse potens efficere; & hæc virtus vocatur causalitas ipsius in actu primo: pariter causa finalis, etiam cum non finalizat, habet virtutem à qua potens est finalizare seu causare aliquid finaliter: & hæc est causalitas eius in actu primo. Rursus quemadmodum causa efficiens, quando actu causat, habet aliquid, à quo dicitur actu causare, quod vocatur causalitas in actu secundo, & est actio ipsius, ut supra resolvimus: ita etiam quando finis actu causat finaliter, debet habere aliquid, à quo habeat illam denominationem actualem actu causandi; & illud ipsum, quodcumque sit, est causalitas eius in actu secundo. *Quæritur* ergo hic, quidnam sit illud, quod est causalitas finis in actu primo: & questione sequenti quæremus, quid sit causalitas ipsius in actu secundo.

21 *Prima sententia* est ipsamet cognitionem seu apprehensionem finis esse virtutem causativam ipsius, seu causalitatem in actu primo. Hæc est *Socina* 5. *Metaphys.* quest. 7. *Medina* 1. 2. quest. 1. art. 1. & aliorum Thomistarum.

Secunda sententia est cognitionem esse quidem conditionem necessariam requisitam, ut finis possit causare; non esse tamen eam rationem causandi in actu primo, sed hanc esse vel bonitatem, vel etiam malitiam finis, quia utramque potest appetere voluntas. Hanc tenent *Nominales*, & ex *Scotistis* *Faber* 1. disp. 13. c. 7. & disp. 9. de penitentia c. 8. cum *Iribarne* & *Sghem*. quibus favere videtur ipsamet *Scotus* 1. d. 1. q. 1. & q. 4. ac in 1. d. 43. q. 2.

Tertia sententia est, solam bonitatem esse virtutem causativam finis; neque enim existimant authores huius sententiae voluntatem vllò modo posse amare malum, ut malum: sic Thomistae communiter, & nominatim *Complutenses* disp. 14. q. 3. cum *D. Thoma* 1. 2. q. 1. art. 1. & *Scotista* etiam ac nominatim *Lychet* 2. disp. 43. q. 1. *Cancellus* de anima disp. 2. sect. 2. *Mastrius* disp. 7. q. 8. art. 2. qui tamen putat probabile esse, bonum præfixum etiam habere posse rationem finis, & vocat bonum præfixum illud, quod secundum se ante actum voluntatis non apprehenditur sub ratione boni, sed habet tamen esse bonum ab ipso actu voluntatis ad ipsum terminato; ad

quod putandum movetur hic author propter loca *Scoti* faventia secundæ sententiæ.

CONCLUSIO I.

22 *C*ognitio non est causalitas finis in actu primo, sed conditio sine qua non possit movere. Hæc est communior eum secunda, & tertia sententia contra primam. Probatur prima pars: quia illud est causalitas finis in actu primo, à quo habet posse movere voluntatē ad amorem sui, seu à quo habet esse amabile: sed non à cognitione habet hoc, sed à sua perfectione aut bonitate: ergo cognitio nequit esse causalitas finis in actu primo. Probatur minor: quia certum est experientia, illud quod cognoscitur in fine esse id, à quo habet movere, & esse amabile; sed ipsamet cognitio non cognoscitur esse in ipso: ergo ab illa non habet movere tanquam à ratione formali. Probatur eadem minor secundo, quia ratione illius movet aliquem, quod est perfectio ipsius, aut alterius cui desiderat finem, & secundum quod desiderat consequi finem, & quo adeptio satiatur, si finis sit satiatus: sed non ratione cognitionis est perfectio, neque desiderat ipsam cognitionem, nec finis ratione cognitionis satiatur, ut patet: ergo cognitio non potest esse virtus motiva.

Confirmatur: quia ideo potissimum cognitio esset virtus motiva, quia non movet finis nisi habeatur cognitio: sed hoc non sufficit ad hoc ut dicatur cognitio esse talis virtus, quia posset esse talis dependentia à cognitione, quamvis cognitio esset tantum conditio sine qua non, ut patet de approximatione, & aliis conditionibus sine quibus non.

Probatur secunda pars experientia: quia nunquam movemur à fine nisi cognito, & quia finis non causat nisi intentionaliter, hoc est dependenter à cognitione: ergo quandoquidem cognitio non sit ratio formalis motiva debet ad minus esse conditio sine qua non: sed nec de hac parte potest esse vna controuersia, supposita prima parte.

23 *Obijciens* primò: ab illo habet finis esse causa finalis in actu primo, seu potens movere, à quo habet esse prius effectus: sed à cognitione habet esse prius, quandoquidem secundum esse suum reale sape sit posterius effectui quem causat: sanitas enim, quæ movet ad applicanda media acquirendæ sanitatis, est posterior realiter quoad esse existentia quam ipsamet media, quandoquidem per illa realiter causetur.

Respondeo negando minorem: nam à seipso habet finis esse prius quoad essentiam, quam effectus ipsius sint quoad esse existentia; nec refert quod sit posterior effectibus quoad esse existentia suum, quia non causat illos effectus ut existit realiter. Quod si velit obicere, finem habere à cognitione, quod applicetur voluntati prius quam voluntas causet effectus finis cum fine, verum quidem est; sed inde tantum habetur, quod illa cognitio sit conditio sine qua non applicativa finis, quod asseritur in secunda parte conclusionis.

Obijciens secundo: diuersitas specifica actuum procedentium à fine debet procedere à virtute causativa ipsius; sed ob apprehensionem variatam oriuntur actus distincti specie à fine; ergo apprehensio est virtus causativa finis.

Probatur minor: quamvis finis secundum se esset honestus, si apprehensio habeatur de ipso sub ratione inhonesti, actus erit inhonestus, & contra: ergo ab eodem fine ob varietatem apprehensionum procedunt varij specie effectus.

Confirmatur primo, quia idem malum, apprehensum ut præsens, causat tristitiam, ut futurum, timorem: ergo varietas apprehensionum sufficit ad varietatem effectuum.

Confirmatur secundo, eadem ipsa bonitas diuina cognita per fidem movet ad amorem specie distinctum ab illo, ad quem movet eadem bonitas cognita per visionem beatificam: ergo varietas cognitionum sufficit ad varietatem effectuum, & consequenter cognitio erit ratio motiva, & non conditio sine qua non, quia non videtur solam variationem conditionum sine quibus non sufficere ad effectuum varietatem specificam.

Respondetur, distinguendo minorem: ob solā varietatem cognitionis,

cognitionis, nego minorem: ob illam varietatem quatenus cum illa coniungitur varietas in ipso obiecto, seu sine, concedo minorem. Ad cuius probationem dico, quod quamvis à parte rei non mouetur obiectum, sed semper habeat eandem rationem, tamen variatur in apprehensione quoties ita variatur cognitio, ut una proponat ipsum per modum honesti, & altera per modum inhonesti; neque enim posset talis variatio esse in cognitione, quin esset talis variatio ex parte obiecti in apprehensione, ut est evidens. Vnde diuersitas actus non provenit à cognitione, nisi tanquam à proponente, & provenit ab obiecto, propter diuersitatem rationis, quæ in ipso consideratur.

Ad primam confirmationem respondeo, distinguendo consequens: ex se præcisè absque variatione obiecti in apprehensione, nego: quatenus cum ea coniungitur varietas ex parte obiecti, transeat.

25 Ad secundam confirmationem respondeo primo, non quamcumque varietatem etiam specificam cognitionum sufficere ad varietatem, seu distinctionem specificam amorum sequentium: alias amor naturalis hominis cogniti per fidem humanam esset distinctæ speciei ab amore ipsius cogniti per opinionem probabilem, aut per discursum certum, quod videtur falsum.

Respondeo secundo, negando secundam consequentiam: quia sicut ignis applicatus in tali distantia potest producere ignem, & in alia maiori non posset producere ignem, sed alium effectum distinctæ speciei, verbi gratia, calorem; cum tamen applicatio illa non sit aliud, quam conditio sine qua non; ita etiam variatio cognitionum, quamvis sit tantum conditio sine qua non, posset sufficere aliquando, ut amores essent distinctæ speciei; & hoc maxime locum habet, quando obiectum amoris sit causa libera, quæ posset ad talem cognitionem amorem vnius speciei producere, & ad aliam cognitionem amorem alterius speciei, ut accidit in casu confirmationis. Reuera autem existimo, à sola variatione conditionis applicantis, nisi cum illa aliquid aliud coniungatur, non posse fieri ut eadem causa naturaliter agentes possint producere effectus distinctæ speciei, licet possit sine dubio oriri inde, ut possint effectus produci citius, aut cum maiori intentione. Quod autem ignis producat calorem ubi non possit producere ignem, inde accidit, quod in tali distantia, licet possit producere aliquid caloris, non tamen tantum, quantum requiritur tanquam dispositio ad formam ignis; quod si posset tantum in quacumque distantia, posset etiam & ignem. Et si queratur tum, unde oriatur distinctio amoris beatifici & amoris supernaturalis viæ?

Respondeo, quod posset oriri ex eo; quod charitas viæ & patriæ distinguantur specie. Posset etiam oriri ex eo, quod Deus ipse in se proponatur in patria, in via autem non proponatur in se, sed in specie aliqua confusa abstracta à creaturis; Deus autem, ut in se, est distinctæ rationis obiectivè à seipso, ut propositus in specie.

CONCLUSIO II.

26 **Sola bonitas illa, quæ apprehenditur in fine, est ratio motiva ipsius ac causalitatis eius in actu primo.** Hæc est tertia sententia: & probatur: quia illud solum est talis causalitas eius, quo mediante potest excitare ad amorem, & propter quod potest appeti ac amari: sed hoc est bonitas sola: ergo bonitas sola est causalitas eius in actu primo.

Probatnr secundo, quia malitia, qua talis, non potest excitare voluntatem ad amandum, seu appetendum: ergo sola bonitas potest sic excitare. Probatnr antecedens; quia sequeretur, quod malitia esset bonitas, & non esset bonitas: non esset quidem, ut supponitur; esset autem, quia constitueret obiectum amabile & appetibile: illud autem, quod sic constituitur est bonitas; cur enim aliquid potest dici potius bonitas, quam id, quod sic constituitur?

Confirmatur, quia Philosophus 1. Ethic. Ansel. de l. arb. & Dionysius de divinis nominibus, describunt ipsum bonum esse, quod omnes appetunt: quæ descriptio non valeret, si aliquid appeti posset, quod non esset bonum.

Deinde iidem dicunt neminem aspicientem ad malum operari: quod esset falsum, si malum, ut malum posset appeti aut amari.

Confirmatur secundo, quia quamvis voluntas ex libertate sua posset velle malum, ut malum, tamen omnino incredibile videtur, quod malum, ut malum, ipsam ad hoc excitet aut moveat: ergo adhuc, quamvis illud esset verum, malum qua tale non posset mouere finaliter: sed ideo potissimum asseritur malitiam, qua talis est, posse esse causalitatem finis, quia voluntas posset malum, qua tale, velle: ergo, cum hoc ipsum, quamvis esset verum, non sufficiat, sequitur malitiam non posse esse virtutem motivam finis aut causalitatem ipsius in actu primo.

Confirmatur tertio, quia non obstante libertate voluntatis tam in exercitio, quam in specificatione, posset esse sic determinata, ut non posset villo modo velle malum, qua malum, nec nolle bonum qua bonum; ergo cum non habeatur aliqua experientia aut ratio in oppositum, & communis sententia confirmata auctoritate Patrum ita sentiat, id longe probabilius est dicendum.

27 Dices, maiorem futuram esse libertatem voluntatis, si posset etiam malum velle, & nolle bonum: ergo danda est ipsi illa perfectio maioris libertatis, si non implicet.

Respondeo negando consequentiam, quia non debemus maiorem libertatem aut perfectionem ipsi concedere, quæ ratione aut auctoritate aut experientia possumus colligere competere ipsi. Videri autem posset implicare contradictionem, quod posset velle malum qua malum; aut nolle positivè bonum qua bonum, quia volibile, qua volibile est essentialiter bonum, & nolibile, qua nolibile, est esse, essentialiter malum. Scotus autem in locis fauentibus aduersariis, solum loquitur dubitative & absque vlla resolutione, ut patet ex contextu. In primo autem loco nihil prorsus dicit, quod faueat aduersariis: quamvis enim dicat voluntatem posse sibi præstituerè finem pro sua libertate, qui reuera non sit finis, loquitur de fine ultimo, & solum vult quod voluntas possit, si velit, præstituerè sibi pro fine ultimo aliquid, quod reuera finis ultimus eius non est; non dicit autem, quod illi finis ultimus non debeat habere aliquam bonitatem, ratione cuius ipsum possit voluntas appetere, imo expresse innuit oppositum.

28 Obiicies: eadem est potentia contrariorum: ergo voluntas potest tendere in bonum & malum, quæ sunt contraria, & consequenter malum potest esse causalitas in actu primo, respectu illius actus voluntatis, quo tenderet in illud.

Respondeo, distinguendo consequens primum: potest tendere per amorem in vtrumque, aut per odium, nego: per amorem in bonum, & per odium in malum, concedo primam consequentiam. Et ad secundam consequens dico primo cum Scoto 2. d. 6. q. 2. causalitatem, quæ movet voluntatem ad fugam mali, esse bonitatem, cui illud malum opponitur; ideo enim moveretur ad fugiendum malum aliquod, quia amat bonum aliquod, cui illud malum opponitur aliquo modo: & iuxta hoc neganda esset secunda consequentia.

Dico secundo, ipsammet malitiam posse esse sufficienter motivam ad odium absque villo amore explicito boni vilius, & iuxta hoc concedi potest ultima consequentia; nec faciat contra conclusionem, quia in ea loquimur de causalitate finis in ordine ad actus perfectionis, non in ordine ad actus fugæ.

29 Obiicies secundo: experientia constat, quod velimus malum inimicis, quatenus malum ipsorum est, & multi inferunt sibi mortem, quam apprehendunt ut malum: ergo possumus tendere in malum sub ratione mali.

Respondeo negando consequentiam, quia illud ipsum malum inimicorum, licet consideremus ipsum, ut malum ipsis, tamen etiam consideramus ut bonum nobis, aut aliis, quod illud malum accidat ipsis, & ratione huius bonitatis volumus illud. Similiter qui inferunt sibi mortem, apprehendunt mortem per modum boni, quia per modum alicuius, quod liberat eos à malis aliquibus præsentibus aut imminetibus; aut per modum medij ad vindicandum se de aliis, de quibus vindicare se existimant.

esse sibi ipsis bonum, etiam cum præiudicio vite.

Obijciens tertio: Si aliquis apprehendat odium Dei absque errore villo per modum mali, nullam habentis rationem boni, vel voluntas poterit ipsum velle, vel non poterit: si poterit, habetur intentum, quod possit scilicet amare malum qua tale: si non, ergo non erit liberum ipsi omittere illud odium, sed necessario nolet ipsum.

Respondetur voluntatem in casu illo non posse elicere odium Dei: si non posset habere puram omissionem non esset inconueniens quod in tali casu necessario nollet odium Dei; at si posset, ut communius Scotistæ tenent, habere puram omissionem, quamuis necessario omittere debeat illud odium, non tamen necessario debet ipsum nolle; quia poterit suspendere se à nollitione positiua, & mere negatiue se habere circa ipsum; quod sufficit ut libere se habeat circa illud odium, quamuis necessario debeat ipsum non habere.

CONCLUSIO III.

Bonitas præfixa non potest sufficere pro causalitate finis.

Bonitas præfixa non potest sufficere pro causalitate finis in actu primo, est contra *Mastrium & Montepilosum*. Intellego autem per præfixam bonitatem, illam, quæ ab ipsamet voluntate amante finem desumeretur, & non appareret in fine ante actum voluntatis: sic enim explicat *Mastrius*, ut ante dixi.

*Probat*ur, quia finis ante actum voluntatis debet habere virtutem, qua possit mouere voluntatem, & excitare ad talem actum: sed non potest per aliquid sequens actum voluntatis mouere aut excitare ad actum: ergo nihil sequens talem actum potest sufficere pro tali causalitate.

Dices cum Mastrio intellectum concipere posse malum, ut malum, & concipere etiam posse bonitatem in se, ac posse voluntatem applicare illam bonitatem isti malo, & sic præfigere sibi malum pro fine.

Sed contra primo: per hoc quod voluntas velit aliquid esse bonum, quod non est bonum, nec concipitur ab intellectu ut bonum, non sequitur quod illud sit bonum, ut manifestum est: ergo per hoc quod voluntas applicaret bonitatem apprehensam malo apprehenso, non sequitur quod illud malum esset bonum.

Contra secundo: malum illud non habet rationem finis, antequam habeat rationem boni, & quamuis habeat rationem boni, non poterit mouere voluntatem per modum boni, antequam apprehendatur ab intellectu ut bonum, quia talis apprehensio est ad minus conditio necessario requisita, ut moueat: ergo debet sequi applicationem voluntatis, qua applicat bonitatem malo cognito, qua facta illa applicatione, cognoscatur malum istud esse bonum, & postea tantum illud malum poterit exercere rationem finis; sed tum non exercet rationem finis ut malum, sed ut bonum: ergo bonitas præfixa per voluntatem non potest sufficere pro causalitate finis, respectu istiusmodi actus, quo præfigitur. Quod si velint aduersarij voluntatem posse aliquid malum habere pro bono, & postea illud tanquam tale amare.

Contra illud, quod primo dixi, non apparere quia ratione posset voluntas habere pro bono illud, quod non ostenditur ipsi ab intellectu esse bonum; nec quomodo possit tribuere bonitatem illi, quod cognoscit esse malum, & cuius malitiam auferre non est in manu sua.

CONCLUSIO IV.

Bonitas finis non debet esse realis.

Bonitas illa, quæ est causalitas finis, aut etiam medium, hoc est, illa, secundum quam mouet voluntatem ad amorem sui, non debet esse realis, id est realiter existens; nec etiam debet esse possibilis: in re: sic scilicet, quod possibile sit finem cui posse acquirere finem cuius gratia, aut quod possibile sit media habere à parte rei illam utilitatem, quæ apprehenditur in ipsis; imò nec illa bonitas secundum se debet esse possibilis, abstrahendo à fine cui, aut subiecto tali, aut mediis talibus. Hæc in re debet esse communis.

Patet prima pars: quia quando amamus nobis sanitatem, quam non habemus, per modum finis, certum est, quod illa sanitas non sit existens à parte rei: ergo non re-

quiritur, quod bonitas finis sit realiter existens. Et idem patet de mediis non existentibus, quæ tanquam media amamus, antequam existant, & propterea producimus à parte rei.

Patet etiam secunda pars: quia quamuis sit impossibile, quod equus cognoscat cognitione intellectiva à parte rei, si aliquis tamen iudicaret per errorem, quod esset ipsi possibilis, posset moueri ad eam desiderandam ipsi tanquam finem, ut patet experientia. Et quando medicus considerat aliquam medicinam, ut vtilem pro aliqua infirmitate, quæ reuera inutilis est, & per quam impossibile esset infirmitati illi succurrere, adhuc mouetur ab illa utilitate apprehensa ad eam applicandam: ergo bonitas à parte rei impossibilis potest sufficere, ut finis, & media possint mouere.

Tertia etiam pars patet; quia æqualitas cum Deo, casu saltem quo Deus non esset trinus (quod addo, quia supposita Trinitate Pater est æqualis Filio, & hic Spiritui sancto) esset etiam secundum se impossibilis, & non solum impossibilis homini: sed illa æqualitas posset apprehendi ut possibilis per iudicium erroneum; & sic apprehensa posset mouere per modum finis.

Ex quibus omnibus patet, bonitatem, quæ est causalitas finis, esse bonitatem abstrahentem à bonitate reali, & impossibili; non quod possit dari vlla vna talis vniuocæ abstracta ab illis; sed quod indifferenter voluntas possit moueri à bonitate reuera reali, & etiam à bonitate reuera impossibili, modò tamen hæc non cognoscatur ut talis: si enim cognosceretur ut talis, quamuis forte posset mouere ad simplicem complacentiam, & desiderium aliquid inefficax, non tamen ad amorem efficacem aut desiderium efficacem: ex quo sequeretur consultatio, electio aut applicatio mediorum: quis enim vellet applicare media ad consecutionem illius, quod absolute iudicaret impossibile?

QUESTIO V.

Quid sit causalitas finis in actu secundo?

Varij etiam sunt modi dicendi de causalitate finis in actu secundo, seu de eo, à quo formaliter denominatur actu causare effectum, respectu cuius dicitur finis.

32 Conimbricenses 2. Phys. c. 7. existimant causalitatem finis consistere in motione quadam antecedente actionem efficientis, per quam mouetur efficiens ad illam actionem habendam. *Hervæus quod l. quæst. 8.* dicit eam consistere in communicatione appetibilitatis ac utilitatis mediis. *Suarez disputat. 23. sect. 4.* & alij plures dicunt eam consistere in actione agentis, quatenus sit propter finem. *Mastrius quæstione 3. art. 3.* dicit eam consistere in motione, qua actu mouet finis agens ad agendum, & postea explicat hanc motionem in re non esse aliud quam actionem agentis, ut in gratiam finis factam: formaliter verò dicere imputationem illam, qua in genere moris effectus fini imputantur; unde non est entitas realis, nec absoluta, nec relatiua, sed potius moralis. *Arriaga disputat. 8. sect. 7.* dicit causalitatem finis circa complacentiam de fine ac possessione eius, ac electionem mediorum esse hos ipsos effectus, ut habiti dependentes à cognitione finis: causalitatem verò eius circa executionem mediorum esse, & intentionem finis & electionem mediorum, & ipsamet executionem externam; non verò vllam ex illis seorsum sumptam.

CONCLUSIO I.

Causalitas finis in actu secundo non consistit in communicatione appetibilitatis bonitatis aut utilitatis mediis. Hæc est communis contra *Hervæum & probatur primo*, quia media ex seipsis habent suam appetibilitatem; & bonitatem, ut supra dictum est: quamuis enim non habeant bonitatem talem, qua media sunt, propter quam possent appeti propter se aut villo modo, nisi appeteretur finis; tamen habent ex seipsis talem bonitatem, ob quam ex suppositione, quod appeteretur finis, possent appeti; & sane aliàs omnia media æquè deservirent ad finem, quod est absurdum.

*Probat*ur

Probatur secundo, quia media habent bonitatem ac utilitatem suam, siue à se, siue à fine, antequam finis moueat efficiens actu, ergo causalitas finis, quæ mouet actu efficiens, de qua modo agimus, non potest consistere huiusmodi communicatione appetibilitatis ac bonitatis.

Adde, non explicari ab Heruzo, in quonam formaliter consistit hæc ipsa communicatio, in qua ponit causalitatem finis: unde quamuis in ea consisteret, adhuc non satis bene explicaret naturam huius causalitatis.

CONCLUSIO II.

Causalitas finis non consistit in actione efficientis ut ordinata ad finem, nec in effectu ipso ut habito propter finem. Hæc est contra *Suarium* & *Arriagam*, & probatur: quia sine dubio consistit in motione, quæ actu mouet efficiens ad agendum propter finem: sed illa motio non consistit in actione aut effectu; non quidem in actione, quia causalitas finis potius debet esse in ipso fine subiecta, quam in efficiente; actio autem subiectatur in efficiente. Non etiam in effectu, quia effectus posset esse à solo Deo absque concursu efficientis aut finalis, & idem effectus, qui est ab vno fine, posset esse ab alio & non ab illo: ergo causalitas, quæ sit ab vno fine, non identificatur illi; & quia causalitas causæ potius debet esse in ipsa causâ quam in alio, ut iam dixi, & patet ex dictis in Logica de Actione.

CONCLUSIO III.

Causalitas finis consistit in motione ac determinatione formali obiectiua, quæ mouet voluntatem ad agendum, quæ motio & determinatio non est respectus vllus, nec aliquid positum distinctum ab ipso nec fine proposito per potentiam cognitiuam. Hæc est iuxta *Conimbricenses*: & probatur prima pars primo, quia communiter dicitur, quod finis sit prima causarum; sed hoc non potest tam bene saluari in vlla alia sententia, quam si dicatur causalitas ipsius consistere in illa motione, ut ex se patet, quia non potest esse prima, nisi quatenus prius causet; sed non potest prius causare, nisi quatenus causat mouendo: ergo mouendo causat.

Dices, finem esse primam causarum, non quod prius causet, sed quod sit dignior cæteris.

Contra, quia non potest esse dignior cæteris, nisi quatenus causat mouendo efficiens: ergo causat mouendo: sed non potest causare mouendo, nisi quatenus prius causet; nec potest prius causare nisi quatenus causalitas ipsius consistit in illa motione, ac determinatione: ergo consistit in illa.

Probatur secundo, quia certum est experientia: prius natura moueri voluntatem à fine ad effectus, quos producit gratia finis, quam producat illos effectus; & certe si non prius moueretur, non posset dici, quod moueretur magis à fine, quam finis moueretur per ipsum; & vniuersaliter quotiescumque duæ causæ concurrunt ad effectum, quarum neutra habet causalitatem prius, quam altera, tunc non potest dici vere quod vna moueat alteram, sed debet dici, quod vtræque vel determinant se, vel determinentur simul: ergo datur huiusmodi motio, & quidem antecedens actionem efficientis sed ex suppositione quod datur, nihil impedit quominus sit causalitas finis; & frustra omnino requireretur aliqua alia causalitas: ergo causalitas finis consistit in illa causalitate.

36 Probatur secunda pars: quia nihil impedit quin finis propositus seipso absque vlllo respectu determinet voluntatem: ergo motio, quæ mouet, non debet dicere aliquem respectum.

Probatur secundo, quia si motio, quæ mouet, esset aliquis respectus deberet esse respectus terminatus ad effectum, vel ad voluntatem, ut est euident; sed neutrum dici potest: ergo. Probatur minor quoad primam partem, tunc quia prius mouet quam producat effectus; tum quia hoc præcise, quod haberet respectum terminatum ad effectum, non diceretur mouere voluntatem: ergo ut moueat voluntatem, debet aliquid aliud esse in ipso præter respectum illum. Probatur etiam minor quoad secundam partem: quia pos-

hoc, quod haberet respectum terminatum ad voluntatem non moueret voluntatem formaliter, nec voluntas moueretur formaliter à fine.

Confirmatur: quia illud, per quod mouemur formaliter, est quod proponitur nobis, & illud ipsum est, quo sentimus nos moueri: sed respectus ille non proponitur nobis, nec sentimus nos illo moueri: ergo respectus non est quo mouemur.

Aduertendum autem hic, quod, quando dico finem mouere formaliter seipso, & non mediante aliquo respectu, hoc intelligendum de fine, quando immediate mouet; non vero quando mouet mediate, ut si moueret quatenus causaret delectationem in voluntate, tunc enim posset dici causare per respectum, quo produceret illam delectationem.

Probatur tertia pars: quia nullum est iudicium alicuius absoluti alterius, quæ esset causalitas.

Obiicitur: causalitas finis non potest esse, nisi quando causat efficiens effectum finis: causalitas enim infert secum effectum suum: sed motio illa sæpe habetur, quando non est effectus: ergo motio illa non est effectus. Probatur minor tum experientia, tum quia quando proponitur bonum delectabile, & bonum honestum, & aliquis sequitur cum difficultate bonum honestum, tunc mouetur à bono delectabili, & ex illa motione oritur illa difficultas, quam habet in prosecutione boni honesti: sed tum non est aliquis effectus istius boni delectabilis productus à causâ efficiente: ergo motio illa finis habetur quandoque absque effectu, qui producitur à causâ efficiente.

Confirmatur: quia causa finalis est causa partialis essentialiter subordinata causæ efficienti: ergo nequit habere causalitatem, quin causa efficiens habeat causalitatem; sed potest habere illam motionem sine causalitate efficientiæ: ergo illa motio non est causalitas eius.

Respondetur distinguendo maiorem: non potest esse sub denominatione causalitatis, concedo maiorem: secundum se, & quoad omnia intrinseca, quæ dicit, nego maiorem; & similiter distinguo minorem, & nego consequentiam.

Ad confirmationem, eodem modo distinguo consequens: sub denominatione causalitatis, concedo consequentiam; secundum entitatem suam intrinsecam, nego consequentiam.

Dices: causalitas causæ efficientis aut materialis non potest esse, quin habeat determinationem causalitatis: ergo nec finis: & consequenter, si motio illa potest esse absque denominatione causalitatis, non potest esse causalitas.

Respondeo negando consequentiam; quia quandoquidem causa finalis ex ratione sua particulari habet causare mouendo, propterea debet etiam ex ratione sua particulari habere, quod possit habere motionem suam absque eo, quod causa efficiens producat aliquid; & consequenter non est inconueniens, quod causalitas eius quoad omnia intrinseca possit esse absque causalitate aliarum causarum.

Et quia reuera non habet alium influxum in effectum præter istam motionem, quæ reuera non tendit in effectum per aliquem respectum realem actuale, propterea credo quod finis vocetur causa metaphorica, non quod moueat realiter intentionaliter efficiens, sed quod non habet aliquem influxum tendentem in effectum præter motionem illam efficientis.

CONCLUSIO IV.

37 Si causalitas finis consistit in respectu intentionali, quo concurrens cum voluntate ad producendos illos effectus, quos causat, erit realis. Hæc est contra *Mastrium*.

Probatur quia ille respectus reuera daretur à parte rei independenter ab omni operatione intellectus aut potestatis vllius potentis facere ens rationis: ergo esset realis: nihil enim aliud requiritur ad ens reale.

Conf. quia terminus eius est realis: & fundamentum etiam ac ratio fundandi: ergo nihil deest ad realitatem eius.

Dices cum Maestro, sufficere quod dicatur esse moralis.

Contra

Si consistit in respectu intentionali, erit realis.

Contra, quia ille respectus, quem vocas moralem, vel est aliquid positivum, quod est à parte rei, vel non est: si est à parte rei, ergo est realis, prout ens reale opponitur enti rationis, siue vocetur postea moralis, siue non.

Deinde non video cur vocari commode possit moralis, cum ex natura intrinseca causæ finalis sequatur absque ulla ordinatione aut æstimatione voluntatis alicuius.

38 *Obijcies*: Fundamentum istius respectus est ipsamet causa finalis cum sua bonitate: sed ut plurimum causa finalis non existit realiter, & aliquando est aliquid impossibile: ergo non potest respectus ille esse realis, quia quod non est reale, non potest fundare aliquid reale.

Propter hanc difficultatem, *P. Fuentes* concedit causalitatem finis esse respectum realem tum solum, quando actualiter existit.

Sed certe si non sit realis quando actualiter non existit, non erit talis, quando realiter existit, quia quamvis realiter existat, hoc tamen est omnino impertinens ad causationem eius, nam non causat, nisi ut cognitus, & possit eadem cognitione, qua cognoscitur quando actualiter existit, cognosci, quamvis non sic existeret, & ut sic cognitus eodem modo mouere efficientem; ergo existentia realis eius est impertinens ad influxum ac motionem eius; & consequenter, si influxus eius ac motio non est realis, quando non existit, nec erit realis quando existit: absurdum enim esset quod aliquid conduceret ad realitatem respectus, quod est impertinens ad ipsum.

Respondeo ergo aliter distinguendo minorem pro prima parte: non existit realiter secundum esse suum proprium, & physicum, concedo minorem; secundum esse suum intentionale, nego minorem. & consequentiam. Ad cuius probationem dico, quod illud quod non est reale secundum esse suum proprium, & physicum, nequeat fundare aliquid reale, nisi existat intentionaliter; sed si existat intentionaliter, bene potest ut sic existens fundare aliquem respectum realem. Finis autem semper quando causat, existit intentionaliter, unde potest causare aliquid intentionaliter: & quia non causat nisi ut sic existens, propterea dixi in conclusione, quod respectus realis, in quo consistit causalitas finis, sit respectus interioralis. Sicut ergo illud, quod existit obiective in intellectu, mouet voluntatem, & causat in ipsa delectationem in genere causæ efficientis, siue totalis siue partialis, quamvis illud non existeret à parte rei, nisi solum in intellectu, non video cur non posset fundare aliquem respectum realem.

39 *Dices*: illud esse obiectivum, quod habet finis in intellectu, non est esse reale: ergo nequit fundare respectum realem.

Respondeo distinguendo antecedens; non est reale physicum, quale sufficeret ad producendas alias operationes præter intentionales, concedo, non est reale intentionale, quale sufficit ad producendas operationes intentionales, nego antecedens.

Quod si videatur difficile quod ipsemet finis fundet relationem realem, dici poterit non esse ipsum finem, qui fundat illam, sed speciem impressam suppletentem locum finis. Quæ admodum enim licet dicatur cognitio produci ab obiecto, & intellectu, tamen non est ipsummet obiectum secundum se, quod causat ipsam, sed quandoque species impressa supplet locum eius, & quæ propterea dicitur vicaria obiecti: Ita, quamvis dicatur finis mouere, & fundare huiusmodi respectum, non tamen est necesse quod secundum se immediate moueat aut fundet ipsum; sed sufficit quod id faciat mediante specie impressa obiective ipsum representante. Iuxta quod potest

Responderi secundo ad obiectionem, concedendo maiorem, & minorem, & negando consequentiam, ac distinguendo eius probationem: quod non est quid reale, non potest secundum se immediate fundare relationem realem nec mouere realiter, transcat: non potest fundare talem respectum, & sic mouere mediante aliquo alio quod sit reale, & supplet locum eius, nego. Hæc responsio est facilis & in re conueniens cum priori responsione.

QVÆSTIO VI.

De effectibus Finis.

41 *Plures effectus* producuntur, qui respiciunt finem, nempe ipsamet delectatio; quam, quando proponitur, causat in voluntate; amor seu desiderium eum consequendi, consultatio de mediis opportunis ad eius consecutionem; electio vnius medij præ alio, applicatio eiusdem, complacentia de eius consecutione; quibus addi possent alij plures, sed ex dicendis de his, de reliquis etiam quid dicendum facile constare poterit.

CONCLUSIO I.

Consultatio de mediis, electio, & executio seu applicatio mediæ sunt effectus finis. Hæc est communissima, & probatur, quia finis mouet efficiens ad hos effectus producendos: ideo enim consultat de mediis, & medium electum applicat, quia amat finem, & desiderat eum consequi: sed nihil aliud requiritur, ut sint effectus finis.

Confirmatur: Finis habet rationem causæ, quia est illud, gratia cuius aliquid fit: ergo quicquid fit gratia finis, seu ob amorem finis, vel in ordine ad illum acquirendum, debet dici effectus eius: sed consultatio, electio, & applicatio prædicta sunt gratia finis, seu in ordine ad eum acquirendum, ergo sunt effectus finis.

41 *Obijcies*: Si finis esset causa respectu horum effectuum, vel si hi effectus essent effectus finis, deberet finis habere causalitatem aliquam immediate terminatam ad illos: sed non haberet: ergo, Probatur minor; quia eo ipso, quo causatur desiderium finis, ac amor eius, quamvis finis nullam aliam vltiorem causalitatem haberet, illi effectus producerentur ab efficiente: ergo non dependet ab ulla causalitate immediata finis.

Respondetur negando maiorem, sufficit enim quod moueat formaliter efficiens vel seipso, vel mediante delectatione, vel amore in ipso causato.

CONCLUSIO II.

42 *Mor finis, seu desiderium eius non est effectus finis, ut finis.* Hæc videtur mihi Doctor. q. 4. Prol. n. 11. quamvis ab aliis citetur pro opposito. Eam tenet *Fuentes* hic q. 7. n. 21. Velf. 1. 2. q. 1. d. 3. c. 2. Lorca d. 3. & alij plures contra *Suarium* disp. 23. met. sect. 3. *Rumum* tract. de causa finali. *Arriagam* disp. 8. n. 74. & alios quos sequitur *Mastrus* disp. 7. q. 8.

Probatur primo, quia finis non habet rationem finis, nisi quatenus est id, cuius gratia aliquid fit, seu ob cuius amorem aliquid fit, ut patet ex ipsius definitione. Et hinc Doctor supra ait, quod finis non est causa, nempe finalis formaliter loquendo, nisi in quantum amatus ac desideratus mouet efficiens ad efficiendum: sed non mouet, in quantum amatus ac desideratus, ad ipsum amorem & desiderium primum, quod habetur de ipso (de quo amore ac desiderio modo loquimur) ut patet, ergo non habet rationem causæ finalis formaliter loquendo, quatenus mouet ad illum amorem ac desiderium.

43 *Dic*: illud cuius gratia positum in definitione, finis non debere intelligi, ut nos intelligimus, ita sc. ut sensum sit, quod fit illud, ob cuius amorem aliquid fit; sed sensum esse, quod finis sit illud, ob cuius bonitatem aliquid fit.

Contra, quia quod aliquid fieret ob bonitatem finis, nisi fieret ob bonitatem eius amatam, & in ordine ad finem acquirendum ac perficiendum ordinaretur, non sufficeret ad hoc, quod diceretur fieri à fine in alio genere causæ, quam in genere causæ efficientis: ergo male explicatur in replica illud cuius gratia. Probatur antecedens; quia illud quod fit ob veritatem propositam intentionaliter, nempe cognitio tendens in illam veritatem, non fit à veritate aut ab obiecto vero in alio genere causæ, quam in genere causæ efficientis: ergo nec amor ille, qui causatur ab obiecto ob bonitatem ipsius, & nominatur ad ipsum ut ad obiectum, debet dici fieri ab ipso in alio genere causæ quam in genere causæ efficientis. Consequentia patet à paritate rationis.

Dices,

Dices, disparirarem esse, quod cognitio veritatis non determinet ad applicationem mediorum, sicut amor finis: unde quomodo illa cognitio non fiat à veritate, nisi in genere causæ efficientis, amor tamen fiat à bonitate in genere causæ finalis.

Contra: ergo saltem ille amor præcise & abstrahendo à mediis non causatur finaliter à bono, nec bonum, quatenus præcise causat illud; aut debet dici causa finalis, quod est nostrum intentum. Hoc concedunt ex adversariis aliqui, quia dicunt amorem illum solum non esse effectum finis, sed ut coniungitur cum voluntate mediorum. Sed certe si secundum se solum non est effectus, neque erit effectus finis non obitante, quod coniungatur cum illa voluntate mediorum, quia eodem modo influat finis in illum, quando sic coniungitur, ac influeret, si per impossibile aut possibile nunquam cum illa coniungeretur, aut posset coniungi.

45 *Probat*ur secunda conclusio: quia voluntas non ordinat suum amorem ad bonum, nisi quatenus ipsemet amor est formaliter ex natura sua ordinatus ad illum tanquam ad obiectum: sed hoc non sufficit, ut dicatur ordinare illum ad obiectum tanquam ad finem, seu causam finalem, quia alias cognitio, quæ ordinatur ad illud, in quod tendit, tanquam in obiectum, ordinatur ad illud tanquam ad causam finalem, quod nemo dicit.

Confirmatur: quia bruta feruntur amore sensitivo in bonum delectabile; & tamen secundum multos ex adversariis non feruntur in ipsum, tanquam in finem; nec amor ille causatur ab ipso, tanquam à causa finali, sed tanquam à causa efficienti: ergo non sufficit, quod voluntas habeat amorem boni propositi ordinatum ad ipsum ex natura sua ad hoc, ut dicatur tendere in illud tanquam in finem, aut ut illud dicatur esse causa finalis istius amoris.

46 *Obijci*es primo ex *Maistro*: *Scotus d. 2. q. 1. ait* omne infinitum, id est, illud, quod non habet finem pro causa, esse incausabile, ergo quidquid est causabile habet finem: sed amor finis est causabilis, cum causetur de facto: ergo habet finem: non alium quam obiectum, quod respicit, ergo habet obiectum pro fine. Probat^r maior, non solum autoritate *Scoti*, sed ratione ipsius: omne agens per se habet aliquid finem in agendo: ergo quidquid causat debet causare propter illum finem, & consequenter si sit aliquid, quod non habet finem debet esse incausabile.

Confirmatur: quia in 2. dist. 4. ait idem *Scotus*, omnes actus humanos habere finem: sed amor primus ipsius finis est actus humanus: ergo habet finem: non alium quam ipsam finem, cuius est amor: ergo.

Respondet primo, *Scotum* posse intelligi de fine non formaliter sumpto, sed realiter sumpto, ita scilicet ut omne illud, quod non respicit illam rem, quæ est finis, siue respiciat illum formaliter, ut finem, siue respiciat illum, ut obiectum, aut causam efficientem, non possit causari: quod non præiudicat conclusioni; & eodem modo potest responderi ad probationem maioris & ad confirmationem.

Respondet secundo, *Scotum* posse intelligi cum distributione accommodata, ita scilicet ut velit, omne illud, quod non habet causam finalem præter illos actus, quibus amamus & desideramus ipsam causam finalem, seu qui inmediate in illum tendunt, esse incausabile, nisi sit finibile: quod etiam non præiudicat conclusioni.

Quod si ex his responsionibus neutra placeat, dicant *Scotus* fuisse in hac re problematicus, & fundamentum hoc dicendi sit, & hic locus pro una parte, & pro altera parte locus citatus pro nostra conclusione.

47 *Obijci*es secundo, obiectum fruitionis est finis ultimus, vel verus, vel apparens, vel præfixus secundum *Scotum* in 1. dist. 1. q. 1. Sed fruitio est amor finis propter se: ergo amor finis propter se est effectus finis, & causatur à fine in genere causæ finalis.

Confirmatur: quia amor charitatis supernaturalis habet Deum pro finali causa: ergo amor finis est effectus eius in genere causæ finalis.

Respondet distinguendo maiorem: ita ut sit dependens ab illo in genere causæ finalis, nego: ita ut tendat in illud,

quod habet pro fine ultimum; quem ultimatè, & principaliter intendit acquirere, concedo maiorem, & minorem, & nego consequentiam: aliud est quod versetur ille amor circa illud, quod habetur pro fine; aliud verò est, quod dependeat ab ipso, tanquam à fine, seu in genere causæ finalis formaliter.

Dices: reuera illud obiectum est finis ipsius: nec enim alium finem habet, ergo dependet ab ipso, tanquam à fine.

Respondet distinguendo antecedens: est finis ipsius, id est illud, in quod ultimatè tendit, concedo antecedens: est causa finalis ipsius, id est à qua in genere causæ finalis dependet, nego antecedens, & consequentiam. Quod autem non sufficiat quod habeat ipsam pro fine priori modo, sic scilicet, ut tendat in ipsum ultimatè, nec ex se patet tendere in aliud, patet: quia cognitio obiecti tendit in obiectum suum ultimatè hoc modo, & tamen non habet obiectum pro causa finali, sed pro causa efficienti. Per quod patet ad confirmationem, cuius antecedens est negandum, loquendo de causa finali proprie dicta, quod scilicet influat in illum amorem per modum causæ finalis.

Dices, amor charitatis potest esse medium in ordine ad consequendum Deum: ergo potest causari à Deo, tanquam à finali causa proprie dicta.

Respondet distinguendo consequens, quando ut medium assumitur, concedo; nec id negari debet ex dictis hactenus; quando non assumitur ut medium, nego consequentiam. Tunc autem assumitur ut medium, quando procedit ex desiderio finis consequendi, & ipsemet proponitur, ut quid utile ad finis consecutionem.

*Obijci*es tertio: amor finis dependet à fine in aliquo genere causæ, sed non in alio, quam in genere causæ finalis: ergo sic dependet. Probat^r minor, quia si in alio genere dependeret, maxime in genere causæ efficientis: sed sic non dependet, quia ut suppono ex dicendis in libris de anima disputatione de voluntate, voluntas est causa effectiva totalis sui actus, nec cum ea concurret tanquam causa partialis obiectum.

Respondet: si loquamur de amore finis, qui causatur à fine mediante delectatione aliqua prævia quæ causaretur à fine, illum amorem causari à fine, quatenus finis habet rationem causæ efficientis istius delectationis, quæ trahit voluntatem formaliter ad producendum amorem illum. Sed hoc fit absque vlla causalitate subiecta in fine aut delectatione illa, & terminata ad amorem, quia immediate causatur ab ipsa voluntate, tanquam à causa immediata adæquata fine concursu alterius causæ, quam causæ primæ. Si verò loquamur de amore finis, qui producitur à voluntate absque receptione vllius qualitatis præviæ, quæ inclineretur voluntas ad amorem illum producendum: dico quod ille non proveniat vlllo modo effectivè ab obiecto amato, sed ad eum producendum concurret illud obiectum, quatenus ab intellectu propositum inclinat seipso voluntatem ad eum producendum: quod magis parebit ex dicendis in disputatione de voluntate, & de habitibus.

48 *Obijci*es ultimas: finis movet ad amorem sui, quia est per se appetibilis: ergo causat illum amorem in genere causæ finalis.

Confirmatur, quia finis, ut finis, est per se obiectum voluntatis: ergo voluntas in omni actione sua tendit in illum.

Respondet negando consequentiam; quia posset sic movere in genere causæ efficientis, sicut verum causat cognitionem sui.

Ad confirmationem respondeo, distinguendo antecedens: finis, ut finis, id est ut exercens actu rationem causæ finalis, nego antecedens; bene enim potest voluntas habere plures actus circa finem absque eo quod finis exerceat rationem talis causæ. Finis, ut finis, id est, ut est quid habens bonitatem, quæ sit virtus causativa ipsius, quæ potest causare in genere causæ finalis, transeat antecedens, & distinguatur consequens: tendit in ipsum tanquam in obiectum, transeat: tanquam aliquid, à quo dependet in genere causæ finalis proprie dictæ, nego consequentiam.

Hinc universaliter patet, quod nulli, actus voluntatis,

nec

nec effectus procedentes à fine, ac tendentes in illum sint effectus eius in genere causæ finalis, nisi illi, qui procedunt ab ipso, vt amato, & qui ordinantur ad ipsius consecutionem aut perfectionem; ac propterea sola media vere esse effectus causæ finalis, & quæ sequuntur ad media tanquam effectus; vnde gaudium de fine possessio, licet causetur immediate ab ipso fine, tanquam à causa efficiente, tamen etiam dependet ab ipso tanquam à causa finali, quia nisi vt talis causa moueret efficiens ad applicationem, non haberetur illud gaudium, sicut nec ipse finis obtineretur: loquor autem de fine, qui non acquireretur, nisi per applicationem mediorum.

QVÆSTIO VII.

Quenam agunt propter Finem.

Homines,
& Angeli
agunt propter finem.

49 **C**ertum est homines, & Angelos agere propter finem à se amatum, & ordinare posse ac solere media ad acquisitionem finis, quem amant: cum enim cognoscant finem, & media; non solum materialiter, sed formaliter; & cum sint capaces actuum, quibus tendant in finem, & media illa, vt sic cognita, qui actus vere efficienter producantur, non potest dubitari, quin conueniat ipsis sic agere: si enim non possent si c agere, maxime quia vel non cognoscerent finem, & media villo modo, quemadmodum non cognoscuntur ab illis, quæ non sunt animalia, nec rationalia; vel quia non cognoscerent illa formaliter, prout communiter supponitur ea non cognosci à brutis; vel quia actus, quibus tenderet in finem essent inefficaces, quemadmodum actus Dei sunt inefficaces: ergo cum neutrum ex his sit verum de hominibus & Angelis, debet concedi, quod possint agere propter finem.

Inanimati
non agunt
propter finem à se
intentum.

Præterea, æquè certum est inanimata, ac ea omnia quæ non habent virtutem cognoscitiuam, non posse agere propter finem à se intentum, quia vt sic agerent, deberent cognoscere finem, agunt tamen propter finem intentum à Deo, non quod ipsa proprie intendunt illum finem, cum eum non cognoscant; nec quod moueantur ab illo, dum agunt, sed quod Deus dirigat omnes effectus ab illis productos ad aliquem finem à se intentum. Itaque sola difficultas huius quæstionis versatur circa Deum ipsum, & bruta, an scilicet agant propter finem à seipsis intentum.

CONCLUSIO I.

Deus agit
propter finem.

50 **D**eus agit propter finem. Hæc est communissima, & probatur primo, Prouerb. 6. Omnia propter seipsum operatus est Dominus.

Probatur secundo ratione: quia reuera in ordine ad manifestationem perfectionum suarum condidit Mundum, eumque gubernat & protegit: ergo agit propter illum finem.

Confirmatur: quia agere propter finem arguit potius perfectionem, quam imperfectionem: ergo non debet Deo negatissimo esse maxima imperfectio, quod ipse efficeret aliqua quæ posset ordinare ad bonos fines & non ordinaret.

Obijci et: vt Deus ageret propter finem, deberet actio ipsius causari à fine, seu oriri ab ipso: sed hoc est falsum, quia actio Dei est ipsamet volitio eius, quæ esset, quamuis non moueretur à fine: ergo non potest agere propter finem.

Confirmatur: quia quod agit propter finem debet à fine moueri ad agendum: sed Deus nequit ab villo fine moueri: ergo nequit agere propter finem.

Probatur minor: quia quod mouetur à fine debet quando sic mouetur, aliter se habere, quam si non moueretur; sed Deus non aliter se haberet, quando de facto fecit mundum aut decreuisset illum facere, quam si non fecisset aut decreuisset: ergo non mouetur à fine ad faciendum aut discernendum.

Respondetur distinguendo maiorem: si posset ordinare res ad finem, seu producere eas propter finem, absque eo quod actio ipsius causetur aut oriatur à fine, nego maiorem: si non possit, concedo maiorem: & distinguo etiam minorem:

ex suppositione quod actio ipsius sit ipsamet volitio identificata ipsi, concedo minorem: ex suppositione quod non sit, nego minorem & consequentiam. An autem volitio ipsius sit illa actio, nec ne, non spectat ad præsens; & propterea respondi conditionaliter, vt abstraherem hanc difficultatem ab illa alia de actione Dei.

51 *Respondetur secundo* distinguendo etiam maiorem: ita vt oriatur ex fine quod habeat denominationem formalem actionis, concedo: secundum suam entitatem realem, nego maiorem: & distinguo minorem: est falsum quod oriatur à fine ita, vt à fine oriatur quod habeat denominationem formalem actionis, nego; quod oriatur à fine ita, vt ipsamet actio secundum entitatem suam realem identificatam Deo oriatur à fine, nego minorem, & consequentiam.

Respondetur tertio, distinguendo etiam maiorem, deberet oriri à fine: ita, vt Deus non diceretur formaliter agere aut decernere facere aliquid, nisi à fine moueretur aliquo modo, concedo maiorem: deberet oriri à fine alio modo, nego maiorem: distinguo etiam minorem: hoc est falsum, in sensu quo conceditur maior, nego minorem: in alio sensu, concedo minorem, & nego consequentiam.

Ad Confirmationem respondeo, distinguendo maiorem: debet moueri motione proprie dicta inuoluntate imperfectionem aut mutationem aliquam realem in Deo, nego maiorem: debet moueri motione improprie dicta non inuoluntate talem imperfectionem, sed æquivalente tamen motioni tali, quantum ad hoc quod æque propter illam Deus ordinat media ad finem, ac si sic moueretur, concedo maiorem, & distinguo similiter minorem: nequit priori modo, concedo; posteriori, nego. Ad cuius probationem dico quod sicut Deus potest decernere aliquid non habendo se aliter intrinsece quam ante haberet, si tale quid non decerneret: ita etiam potest moueri ad faciendum aliquid, non habendo se aliter intrinsece, quam haberet se, etiam si sic non moueretur: & licet tale quid non posset accidere in creaturis propter earum finitatem, & limitationem: potest tamen in Deo ob suam illimitatam ac infinitam perfectionem; de quo tamen exactius spectat ad Theologiam tractare.

52 *Queritur* hic, an Deus habeat causam finalem respectu actionum suarum immanentium, verbi gratia, respectu intellectionis, & volitionis essentialis, qua intelligit, & vult se suæque attributa, & respectu actionis, qua producit ac generatur Verbum, ac inspirationis, qua inspiratur Spiritus sanctus.

An Deus
habeat cau-
sam finalem
respectu ac-
tionum suarum im-
manentium.

Communis resolutio est negatiua: quia illæ actiones non habent causam efficientem, cum sint indentificatæ Deo; causa autem finalis solum habet causare illa, quæ ab efficiente producantur: quandoquidem non causat nisi mouendo efficiens. Verum quandoquidem detur principium productiuum verum, & reale in Diuinis, quod producit aliquid ad intra distinctum realiter à se ipso, productione vera, & reali, licet non efficiat illud, verbi gratia, Pater respectu Filij, & vterque respectu Spiritus sancti; non videtur excludi causa finalis à productionibus ab intra sufficienter per hoc, quod intra non sit principium effectiuum: gratis enim videtur dici quod requiratur causa efficiens, & non sufficiat principium productiuum. Itaque non video cur Pater & Filius non possent dici habere principium finale mouens ipsos absque imperfectione in ordine ad productionem Spiritus sancti: cur enim non ex amore essentie Diuinæ & communicationis perfectissimæ eius dicerentur producere Spiritum sanctum; & præterrim, si libere producat ac non naturaliter, vt tenent *Scotista*. Sed de hoc nihil resoluo, solum propono hoc tanquam rationem dubitandi, & resolutionem vltimam relinquo pro Theologia.

53 *Queritur* etiam similiter, an actiones transeuntes Dei habeant causam finalem: & *Respondetur* breuiter quod, si actiones transeuntes eius se teneant ex parte effectuum, eodem modo possint dici habere causam finalem, quo actiones transeuntes creaturarum producentium effectus propter finem: eadem enim est ratio. Si vero se teneant ex parte Dei, dicendum est quod habeant causam finalem in hoc

An actiones
transeuntes.

hoc sensu, quod non denominarent Deum causantem, nisi moveretur suo modo à fine ad producendos effectus: & hoc sufficit, ut dicantur simpliciter habere causam finalem, nisi quis velit reducere rem ad questionem de nomine.

CONCLUSIO II.

Probabile est quod Bruta agant aliquando propter finem, ut bonum ab ipsis apprehensum, & applicando media cognita ut vitia in ordine ad affectionem eius. Hæc videtur contra communiorē sententiam, eam tamen tenet expresse *Arriaga disp. 8. num. 65.* & mihi semper à tyrone placebat. Pro ea ipse citat *D. Thomam 1. p. q. 78.*

Probat̃ à posteriori similibus omnino rationibus, quibus probari posset de hominibus quod operentur propter finem: nam videmus manifeste quod ad propositionem boni, quod ipsis est delectabile, appetant illud, & moveant se ad acquirendum ipsum, applicantque media opportuna ad eius consecutionem, quod patet multis exemplis animalium domesticorum. Quod si quis dicat animalia appetere hæc bona materialiter, & applicare media etiam materialiter, sane idem poterit dicere de hominibus. Nec refert quod homines habeant rationem & discurrat; hinc enim solum sequitur, quod perfectius cognoscant finem & media, quam animalia; & quod possint per discursum excogitare media nunquam proposita, & quæ aliis non scirent esse media apta; quod brutis non convenit, discursu carentibus: sed non sequitur hinc quin bruta etiam operentur propter finem, applicando media, licet non operentur tam perfecte quam creaturæ rationales.

Obijciens: non cognoscunt finem; ut acquisibilem per media ut vitia formaliter, quia acquisibilitas est respectus & utilitas etiam; cognitio autem materialis, qualem solummodo habent bruta, non tendit in respectus: ergo non agunt propter finem formaliter, sed tantum materialiter.

Respondeo negando antecedens, quia aliis nunquam applicarent media. Ad probationem autem antecedentis dico, vel cognitionem sensitivam tendere etiam in respectus transcendentales huiusmodi, vel certe acquisibilitatem, & utilitatem, quæ debet considerari in fine & mediis ad hoc ut aliquis agat propter finem formaliter, & ut applicet media formaliter, non esse respectum secundum esse, sed secundum dici, hoc est tale, quod reuera non est respectus, sed nequit tamen explicari nisi per modum respectus.

Dices, Brutum, quando applicat medium, id facere ex instinctu naturali, & non in ordine ad acquisitionem finis quasi intenderet ipse per medium finem.

Contra, sic posset dici de hominibus, & sane ridiculum videtur dicere, quod quando felis avertit oculos à mure capto; dum ludit cum ipso, quasi negligenter ipsum, non intendat deceptionem muris; & quod dum canis interprandendum assurgit in pedes posteriores, aut trahit vegetamentum comedentis, non intendat inducere ipsum ad dandum sibi buccellam.

QUESTIO VIII.

De causa instrumentali.

Licet fusc à multis tractari soleat de instrumentis in communi & particulari, quia tamen fere omnis controversia est tantum de nomine, breuiter quid dicendum explicabo.

Aduerto autem primo, instrumentum varias habere acceptiones, primo enim capitur pro omni causa alteri superiori subordinata, & sic omnis creatura dici solet instrumentum Dei in ordine ad res, quæ producuntur per creaturas; quamvis alias dubium non sit, quin creaturæ multæ sint causæ principales suorum effectuum.

Secundo vocatur instrumentum omne illud, quod deseruit alicui causæ in ordine ad producendum suum effectum, disponendo subiectum virtute sua propria, ut ille effectus producat, & non attingendo immediate ipsum effectum

ad quem disponit: sic calor est instrumentum ignis ad producendum alium ignem, & idem est de cæteris accidentibus connaturalibus substantiarum, quæ similiter disponunt subiectum, ut forma substantialis producat in materia eius per causam principalem, cui accidentia sunt instrumenta.

Capiendo Instrumentum in his duabus acceptionibus, facile est ipsum distinguere à causa principali, & assignare quid sit causa principalis, quatenus opponitur instrumentali; erit enim illa causa, quæ non subordinatur alteri nec eatenus tantum causat, quatenus disponit ad effectum: causa vero instrumentalis est, quæ subordinatur alteri; aut quæ non causat nisi quatenus ex virtute sua propria disponit ad effectum, respectu cuius dicitur causa instrumentalis. In utroque vero sensu certum est, quod sit actiua & quod non requiratur elevationem ullam: nec de hoc est ulla lis inter authores.

57 Alia acceptio strictior instrumenti, est illa, in qua instrumenta artificialia, ut sigillum, securis & similia dicuntur esse causæ instrumentales effectuum, qui per ipsa instrumentaliter produci dicuntur, & in qua Sacramenta dicuntur causare gratiam, tanquam instrumenta; & difficultas principalis huius quæstionis consistit in assignanda descriptione instrumenti hoc modo accepti.

Communior explicatio videtur esse, quod Instrumentum sit id, quod agit ut motum à causa principali, aut quod sit illud, quod agit in virtute causæ principalis, non vero virtute propria.

*Descriptio
Instrumenti
propter dicta.*

Sed contra hanc descriptionem facit primo, quod serra omnino immota scinderet lignum, si nimirum ipsum lignum moueretur supra ipsam; & idem est de sigillo, quod imprimeret sine dubio figuram in cera, quæ moueretur supra ipsum immotum: in his casibus serra & sigillum agerent instrumentaliter, & tamen non mouerentur à causa principali, nec reciperet aliquam virtutem ab ipsa in seipsis, ergo non sufficit prædicta descriptio.

Rursus, aqua calida calefaceret, quatenus mota ab aliqua causa calida ad calorem, & per virtutem ab illa causa acceptam, & tamen non dicitur esse causa instrumentalis, sed principalis istius calefactionis, quia calefaceret aliud subiectum: ergo prædicta descriptio convenit aliis, quam instrumentalibus, & consequenter non est bona.

58 Præterea, quando dicitur, quod causa instrumentalis agit, ut mota à principali, vel intelligitur, quod moveatur localiter ab alia causa, aut quod alia causa cōmunicet ipsi aliquam virtutem in actu primo, quam à se non habet; aut quod concurret alia causa cum ipsa, aut quod actio, quæ producit alia causa effectum, egrediatur ab ipsa, quamvis non habeat in se virtutem correspondentem in actu primo, nec enim videtur, quo alio modo possit dici agere ut mota: sed nullas ex his modis sufficit; ergo non bene describitur esse illud, quod agit, ut mota ab alia causa. Probat minor: non primus, nec secundus, quia sigillum absque concursu alterius causæ, aut absque eo quod moveatur localiter ab alia causa, quando caderet deorsum ob gravitatem suam naturalem, ablato tantum impedimento, quo detinebatur sursum, omnino imprimeret figuram in cera molli supra quam caderet. Deinde aqua calida accipit virtutem calefactivam ab alia causa & tamen non dicitur causa instrumentalis calefactionis: ergo accipere virtutem ab alia causa non sufficit ad causam instrumentalem faciendam. Rursus omnes creaturæ accipiunt virtutem productivam à Deo, & dependent ulterius ab actuali concursu eius, & tamen non propterea dicuntur causæ instrumentales in sensu in quo iam agimus de causa instrumentalibus; licet in alio sensu dicantur tales, ut dictum est supra.

59 Tertius etiam modus non sufficit, quia, ut iam dixi, Deus concurret cum omnibus causis secundis, & universaliter quando sunt causæ partiales plures principales, quælibet cum altera concurret, & neutra respectu alterius dicitur causa instrumentalis.

Denique non sufficit quartus modus, quia impossibile est quod actio egrediatur ab aliqua causa, in qua non sit virtus productiva in actu primo, quæ est ratio fundamēntalis virtutis productivæ; ergo si in aliqua causa non sit virtus productiva

Vu in

in actu primo, non potest actio egredi ab ipsa. Probatur antecedens; quia actio est determinatio virtutis actiue in actu primo, qua actualiter constituitur causa habens illam actualiter causans.

Secunda explicatio.

Alia explicatio causæ instrumentalis est quod sit illa, quæ agit per virtutem minus nobilem seu perfectam: quam ipsemet effectus, qui producit. Quæ explicatio consequens est ad alteram explanationem, qua dicitur quod causa principalis sit illa quæ agit per virtutem æque perfectam, aut perfectiorem effectum.

Sed contra hanc explanationem facit, quod species expressa, quæ concurrens partialiter cum oculo ad visionem, non sit causa instrumentalis propria respectu ipsius; & tamen est imperfectior illa; & vniuersaliter loquendo non est inconueniens quod aliqua causa principalis partialis sit imperfectior effectui, quamuis sit absurdum quod aliqua causa totalis sit illo imperfectior.

Deinde, si Deus eleuaret gratiam ad producendum calorem, sicut eleuat aquam ad producendum gratiam, gratia tum esset causa instrumentalis respectu caloris, & tamen esset perfectior quam calor; ergo causa instrumentalis potest agere per virtutem æque principalem, aut principaliorum. Quod confirmari potest alio exemplo de Angelo superiori, qui esset eleuatus à Deo ad producendum alium Angelum inferiorem aut æque perfectum. Quæ exempla maxime deseruiunt contra asserentes potentiam obedientialem in quolibet ad quodlibet: sed & contra alios etiam, qui id negant, possunt seruire.

Tertia explicatio.

60 Tertia explicatio est, quod causa instrumentalis sit illa, quæ concurrens ad producendum effectum, in quo nulla sit formalitas particulariter correspondens ipsi: unde quia in gratia nulla est formalitas particulariter correspondens aquæ, propterea aqua est causa instrumentalis gratiæ.

Contra: quia habitus non est causa instrumentalis actus; & tamen nulla videtur esse formalitas particulariter correspondens habitui in actu.

Deinde, in sole non videtur esse vlla formalitas particulariter correspondens calori, quem producit, aut motui, neque in igne respectu caloris: & tamen Sol est causa principalis caloris à se producti & ignis est causa principalis sui caloris.

Rursus, si Angelus vnus produceret alium, ad hoc eleuatus à Deo, non esset causa principalis (maxime secundum, auctores, qui vtuntur hoc modo dicendi) & tamen in Angelo producto essent omnes formalitates correspondentes Angelo producenti, non minus quam formalitates ignis producti correspondent formalitatibus ignis producentis.

CONCLUSIO I.

Descriptio instrumentorum artificialium.

61 Instrumenta artificialia bene describuntur esse illa, quæ concurrunt ad effectus, respectu quorum dicuntur instrumenta, ratione figuræ suæ, & quantitatis, absque vilo alio concursu effectiui, præter illum, quem præstant ad expellendum aliud corpus à loco. Hæc est nullius quod sciam in terminis. Sed quantum ad rem ipsam potest colligi ex Scoti in 4. d. 1. q. 4 n. 4.

Probatur autem, tum quia non potest melius explicari, tum quia reuera declarat naturam instrumentorum huiusmodi, vt distinguuntur à causis efficientibus physicis, quæ non sunt instrumenta: tum denique considerando naturam particularium quorundam instrumentorum, & ex ea hanc descriptionem stabiliendo. Itaque sigillum est instrumentum artificiale, & habet pro effectui suo figuram illam, quam relinquit in alio corpore capaci, verbi gratia, in cera aut plûbo. Ceterum autem est, quod imprimat sigillum illam figuram ratione figuræ, quam habet in se, & ratione quantitatis suæ, unde si haberet quantitatem absque figura tali, aut figuram absque quantitate, non imprimeret illam: vtrumque ergo requiritur. Deinde si ponatur nullam habere virtutem actiuam præter illam, quam habet in ordine ad expellendum partes corporis, in quo figura imprimatur, per illam solam, supposita figuræ & quantitate suæ, poterit imprimere figuram, aliquando quidem absque vilo impulsu alterius causæ: vt si caderet supra ceram mollem, ex

gravitate sua: aliquando verò non nisi accedente tali impulsu, vt cum non cadit supra corpus figurandum ex sua gravitate, sed per impulsu alterius causæ, qui impulsus quandoque debet esse maior, quandoque minor iuxta resistentiâ corporis figurandi; & aliquando etiam absque motione locali ipsius instrumenti, sed per motionem localem corporis figurandi ad ipsum, vt si cera applicetur fortiter sigillo immoto.

62 Rursus: penna est instrumentum scribendi, & certum est, quod concurrat ad scribendum ratione figuræ talis vel talis, ac quantitatis absque actiuitate vlla præter illam; quam habet ad expellendum aërem, aut aliud corpus à loco, per quem transit: supposita enim illa figura, quantitate & expulsiõe, atramentum penne coniunctum adhæret tali modo chartæ iuxta concursu penne, qui cursus penne prouenit effectiue à causa ducente ipsam.

Præterea, fistula organica ratione figuræ & quantitatis suæ admittit tantum aëris & non plus, & impedit quominus progrediatur alio modo, quam iuxta concanitatem suam, propter quantitatem & virtutem expulsiuam alterius corporis, & non habet aliam causalitatem respectu soni causati per illum aërem.

Et si discurremus per singula instrumenta artificialia, videbimus, quod hoc modo tantum concurrat ad suos effectus: ergo bene describuntur præ ordinem ad hunc modum causandi.

63 Quod si quæras, an huiusmodi instrumenta habeant virtutem actiuam.

An instrumenta artificialia habeant virtutem actiuam.

Respondeo, quod illa instrumenta, quæ expellunt positiue corpora à loco, in quo alias fuerunt, habeant virtutem actiuam in ordine ad hoc faciendum, & quidem aliquando independentem ab vlla alia causa mouente aut impellente ipsa, vt cum sigillum gravitate sua naturali caderet supra ceram. Nam quamuis non effectiue sed formaliter expellat vnum quantum aliud quantum à loco, in quo ipsum est, & aliud antecedenter fuit, sicut frigus expellit calorem formaliter tantum, & non effectiue; tamen aliud vbi, quod corpus expulsum habet in alio loco, quando expellitur à primo loco, habet aliquam causam efficientem, & non aliam saltem aliquando, quam instrumentum, vt in casu, quo cadit instrumentum ob gravitatem naturalem.

Non est autem necessarium quod omne instrumentum habeat hanc virtutem actiuam expulsiuam, sed sufficit quod formaliter impediât accessum alterius corporis, absque eo, quod det ipsi effectiue vllum vbi, vt patet in fistula organica.

Nec Scotus supra, huiusmodi actiuitatem negauit instrumentis, sed solum voluit illam non esse necessariam ad rationem instrumenti vt sit: quod verum est, vt patet ex iam dictis de fistula organica; & in exemplo etiam Scoti de ferra: quamuis enim ex motu ferræ fiat, vt partes ligni secti occupent alium locum, tamen hoc est per accidens ad sectionem, nam eo ipso formaliter expellerentur à loco priori quamuis destruerentur sicut destruitur frigus quando expellitur à suo subiecto, lignum esset sectum eodem modo per ferram. Vnde illa occupatio alterius loci est impertinens ad illam sectionem formaliter loquendo.

64 Si etiam quæras Alterius, an causæ instrumentales huiusmodi subordinate aliis causis principalibus, ita vt effectus ipsorum debeant principalibus tribui aliis causis, quam sibi ipsis.

An causæ instrumentales sint subordinate aliis causis.

Respondeo imprimis sæpe contingere, vt effectus ipsorum nulli alij (non loquor de Deo) debeat adscribi immediate, nisi ipsi in instrumento, vt patet in casu quo sigillum caderet supra ceram mollem ex gravitate naturali. Dico autem immediate, quia mediate posset adscribi causæ efficienti sigillum, quod non facit ad rem, & posset adscribi causæ applicanti ceram, aut auferenti impedimentum motus deorsum tanquam causis applicantibus, & remouentibus prohibens, quod etiâ non facit ad rem. Et vniuersaliter, quado nulla alia causa alio modo concorrit ad effectus instrumenti, quam applicando varia corpora

talit

tali modo ad se innicem, quo modo quando applicantur naturaliter ex se ipsis debent causare talem effectum, ut contingit in organis artificiosis; quæ sonant seipsis, illa causa non debet censeretur causa principalis physica istius effectus, sed solum causa applicans: sicut seminantes sunt causæ, quod crescat granum in tali loco, quod non cresceret ibi, nisi ab ipsis esset seminatum. Quando verò instrumentum non causat effectum, nisi per motum sui localem aut per motum localem alterius corporis, & iste motus localis provenit ab alia causa, illa alia causa dicitur causa principalis effectus; quod tamen non existimo sic intelligendum, quod magis conducat ad effectum, quam ipsum instrumentum, sed quod magis eff. etive se habeat.

63 *Esti ulterius quæras*, quomodo possit dici instrumentum esse causam instrumentalem, quando non subordinatur alteri causæ: nam videtur tum dici debere causam principalem, quandoquidem nulla alia sit principalior.

Respondeo, dici causam instrumentalem, non quia subordinatur alteri causæ: sed quia, ut plurimum, solet sic subordinari quia solet data opera reduci ad talem figuram in ordine ad effectus tali modo producendos; & quia producit effectum alio modo, quam solet alia causæ efficiencie physica, quæ non dicuntur instrumentales; hæ enim non producant suos effectus ratione figuræ & quantitatis suæ, sed independenter à figurâ vlla; instrumentum autem producit suum effectum ratione figuræ. Et per hæc patet ad omnia, quæ contra hæc conclusionem obici possunt.

CONCLUSIO II.

Preter artificiosa non dantur alia instrumenta actiua.

66 *Pater huiusmodi instrumenta artificialia non potest dari aliquod physicum instrumentum, quod eff. etive & physice attingat effectum, respectu cuius diceretur instrumentum. & non sit causa principalis physica ipsius eo modo, quo alia causæ, quæ non dicuntur instrumenta dicuntur causæ principales. Hæc est conformis doctrinæ Scottistarum omnium, & contra Thomistas, & recentiores, qui dicunt intellectum esse causam instrumentalem physicam respectu actuum supernaturalium, & Sacramenta esse causas instrumentales gratiæ.*

Intellectus non est causa instrumentalis actuum supernaturalium.

Probat autem: quia si darentur huiusmodi causæ instrumentales, maxime essent intellectus respectu actuum supernaturalium, & Sacramenta respectu gratiæ, & quæ haberent se eodem modo respectu suorum effectuum, quo illa respectu illorum se habent; sed hæc non possunt esse causæ instrumentales physica; ergo non dantur tales, nec dari possunt etiam de potentia absoluta. Probari posset minor ostendendo, & quod intellectus virtute sua propria concurret ad actus supernaturales, quamvis non nisi concurrente aliqua concausa supernaturali; & quod Sacramenta non attingant physice gratiam, sed solum moraliter. Sed quia hæc probatio dependet ab aliis principiis controuersis examinandis in Theologia, consultius est conclusionem probare alio modo; etiam supponendo illud ipsum, quod asserunt aduersarij in illa controuersia, nempe quod intellectus non concurret ad actus supernaturales villo modo virtute sua propria, sed quod tota ratio agendi habeatur à qualitate supernaturali ipsi ad agendum supernaturaliter cõcessa; & supponendo etiam, quod sacramenta concurrant physice ad productionem gratiæ: quæ tamen omnino falsa sunt.

67 *Hoc inquam, supposito, probatur minor*: Intellectus & Sacramenta sunt causæ principales physice istorum effectuum, si attingant illos physice: ergo non sunt causæ instrumentales eorum in sensu, in quo modo loquimur. Probat autem antecedens: quia non possunt attingere illos effectus physice, nisi quatenus habent virtutem aliquam cõmunicatam ipsis à Deo, quæ virtus est sufficiens ratio in actu primo, ratione cuius ipsa habeant actionem terminatam ad illos effectus; sed si habeant talem virtutem, omnino erunt causæ principales: ergo. Probat minor: tum quia nihil aliud requiritur ad hoc, ut aliquid sit causa principalis, quam quod habeat, in se subiectam virtutem principalem, & sufficientem ad actionem; tum quia si quid impediret, maxime quia illa virtus non esset connaturalis illis causis; sed communicata ipsis aliunde: hoc autem non

impedit, quia aqua calida causat tanquam causa principalis alium calorem, & tamen calor, qui est virtus, quæ mediante illum producit, non est ipsi connaturalis, sed communicata ipsi per aliam causam.

68 *Dices ad hoc ut esset causa principalis, deberet virtus illa esse eiusdem ordinis cum ipsamet*, quod non contingit in proposito.

Contra, quia ex hac responsione ad minus habetur, quod non possit dari causa instrumentalis physica naturalis ordinis præter artificialia.

Contra secundo, quia quod virtus sit supernaturalis ordinis non facit aliud, quam constituere causam in ordine supernaturali, quæ absque illa virtute non esset in tali ordine: sed posset esse principalis causa hoc non obstat: ergo supernaturalitas virtutis non impedit, quominus causa illam habens sit principalis causa.

Confirmatur: quia quod aliquid constituatur potens agere per virtutem naturalem, non connaturalem, non impedit quominus sit causa principalis effectus naturalis producti per illam virtutem: ergo quod aliquid constituatur potens agere per virtutem supernaturalem non connaturalem, non impedit, quominus sit causa principalis effectus talis virtutis.

69 *Dices secundo*: causa principalis debet habere virtutem agendi, per quam constituitur talis causa in esse quieto & permanenti: sed Sacramenta & intellectus non habent virtutem causatiuam prædictorum effectuum in esse quieto & permanenti: ergo non possunt esse causæ principales.

Respondeo: in primis falsum esse, quod intellectus non habeat virtutem supernaturalem actiuam in esse quieto & permanenti: nam lumen gloriæ est quid permanens, & habitus etiam supernaturales in substantia.

Deinde, quod virtus illa sit quid transiens & dependens actualiter in esse & conseruari à causa alia, non tollit quin causa sit principalis pro illo instanti, quo habet illam virtutem: quid enim refert, quod permaneat, aut non permaneat pro aliis instantibus, quandoquidem pro illo instanti eodem modo causat per illam, ac si maneret vel non maneret pro aliis instantibus sequentibus.

Confirmatur: species visibilis, quæ est virtus, quæ oculis producit visionem, dependet in esse & conseruari ab obiecto, à quo immittitur, & est quid transiens, si transeat obiectum: sed hoc non obstante oculus non dicitur esse causa instrumentalis visionis: ergo quod transeat vel non, nihil facit ad rem.

Deinde, si Deus communicaret virtutem aliquam supernaturalem permanentem Sacramentis, (prout in sententia aduersariorum debet esse possibile) certe Sacramenta non nisi instrumentaliter causarent gratiam, si modo sic illam causant, & tamen haberent virtutem permanentem, ergo permanencia aut defectus eius nihil iuuat nec impedit propositum.

CONCLUSIO III.

70 *Instrumenta moralia sunt illa, quæ licet non attingant ipsamet physice effectum, ordinantur tamen ab alia causa ad causationem effectus in hoc sensu quod ipsæ applicatis, ipsamet physice causent effectum ex eo, quod illa sunt applicata. Hæc est Scottistarum, & non video, quod ab villo negari possit nisi faciendo quæstionem de nomine.*

Probat autem: quia hoc modo solummodo Sacramenta causant gratiam, ut suo loco dicitur, sed Sacramenta sunt causæ instrumentales gratiæ: ergo bene describitur causa instrumentalis per hunc modum causandi.

Et si quæras rationem, cur causa causans hoc modo vocetur instrumentalis.

Respondeo, in primis sic posse vocari, quia ea virtutis Dei in ordine ad producendos effectus, in ordine ad quos dicitur talis. Quo etiam sensu diximus in initio quæstionis omnes causas secundas posse vocari instrumentales.

Deinde potest vocari instrumentalis, quia non agit per virtutem aliquam physicam, mediante actiue physica, & consequenter habet proportionem aliquam ad instrumenta artificialia physica, saltem quæ non sunt actiua.

V u 2 Quæres

Quid sunt instrumenta moralia?

Quæres ad quod genus causæ debet reduci instrumentalis.

Respondeo: sine dubio ad genus causæ efficientis, quia non ad genus causæ finalis, nec materialis, nec formalis, nec exemplaris; nullum autem aliud genus causæ assignari posset, ad quod reduceretur, præter genus causæ efficientis nec circa hoc est ulterius immorandum, cum nulla in eo sit controuersia.

DISPUTATIO XI.

De Collatione Causarum inter se cum suis effectibus.

A c disputatione complebitur tractatus de causis per se, de quibus cum seorsim antea actum sit restat iam, ut ad inuicem & ad suos effectus comparentur.

QVÆSTIO I.

An causæ debeant esse priores & perfectiores suis effectibus.

CONCLUSIO I.

Causa non debet esse prior tempore existens, quam effectus: potest tamen naturaliter contingere, ut causa materialis & efficiens, ac etiam finalis cuius assequendi gratia, præcedant effectum tempore, & etiam sequantur; non potest autem naturaliter contingere, ut causa formalis præsupponatur tempore effectui suo. Hæc est extra controuersia. Et probatur prima pars: quia ut aliquid habeat rationem causæ, nihil aliud requiritur, quam ut habeat influxum in ipsum effectum: sed eo ipso, quo existat pro illo instanti aut tempore, quo existit effectus, poterit habere influxum in ipsum effectum, quamuis non existeret antecederet: ergo non requiritur, quod existat antecederet.

Confirmatur: quia influxus actualis causæ non habet dependentiam à causa, nisi pro instanti, quo existit ipse influxus, & idem est de effectus: productus per talem influxum; sed influxus ille non existit, nisi pro instanti vel tempore, quo existit effectus; ergo habet dependentiam à causa, pro illo instanti antecedenti, & consequenter existentia causæ pro instanti antecedenti est impertinens in ordine ad rationem causæ exercendam.

Confirmatur secundo: si causa non existeret antecederet, & existeret in hoc instanti, haberet suum influxum & effectum in hoc instanti; & si existeret antecederet, & non existeret in hoc instanti, non posset habere influxum aut effectum pro hoc instanti; quod enim non est, non potest aliquid realiter producere efficienter, & non intentionaliter, quamuis antea existeret; ergo sola existentia pro illo instanti, pro quo producitur effectus, sufficit, nec existentia præcedens requiritur, nisi quatenus non haberet existentiam in hoc instanti, nisi extitisset antecederet.

2. Dices: nisi Deus esset prior duratione effectui, non posset effectum producere, quia si non esset prior duratione, non posset esse simul duratione: non enim potest incipere de nouo: ergo requiritur prioritas durationis in causa.

Confirmatur: quia si Deus non existeret ab æterno, & haberet decretum ab æterno creandi, non posset creatura produci in tempore; quia Deus nihil potest producere in tempore, quod non decreuit ab æterno: ergo debet necessario præcedere effectus suos duratione, præsertim si effectus producantur in tempore.

Respondeo distinguendo antecedens: si posset ipse existere in tempore & decretum in tempore, nego: si non posset, concedo, & distingo consequens: quando causa est infinita & nequit habere esse in tali instanti, aut decretum aliquid in tali instanti, quin haberit esse & decretum tale ab æterno, concedo; quando non, nego consequentiam. Et per hoc patet ad confirmationem, quæ concedenda est totaliter. Itaque quod Deus debeat præcedere duratione necessario effectus suos, non oritur ex ratione causæ ut sic sed ex immutabilitate suæ & necessitate essendi.

3. Dices secundo: Sont aliqui effectus, qui necessario præsupponunt tempore alios effectus etiam ab eadem causa producibiles: sed illi effectus necessario præsupponunt causam, etiam tempore, nimirum ut producat illos alios effectus: ergo causa, saltem aliquando, debet esse prior tempore.

Respondeo primo, concedendo totum, quia conclusio non dicit, quod non possit aliquando etiam necessario præsupponi tempore causa, sed quod non debeat semper sic præsupponi.

Respondeo secundo, distinguendo consequens: quando effectus necessario præsupponit alium effectum ab eadem causa producendum, ut secundus gradus intentionis præsupponit gradum primum, & secunda pars motus præsupponit primam, concedo; quando non præsupponitur alius effectus tempore ab eadem causa producendus, nego consequentiam: & in hoc sensu intelligenda est conclusio, ac probationes eius.

4. Secunda pars conclusionis probatur: quia de facto parentes hominum præcedunt ipsos tempore & sæpe sequuntur, & idem est de materia prima hominis, & quando aliquis habet pro fine Deum aut diuitias, certum est quod Deus, & diuitiæ illæ præcedant tempore actiones illas, quæ tanquam media applicantur ad earum acquisitionem, & quod etiam existant post transactas illas actiones.

5. Tertia pars patet, quia de facto omnis forma producitur in subiecto, nec potest naturaliter produci aliter, siue educatur, siue creetur, ut patet experientia, & ex dictis de educatione formarum: sed in eodem instanti, quo sic producitur, sequitur ad ipsam necessario compositum, & expellitur forma contraria: ergo non præcedit nec præcedere potest naturaliter, aut compositum aut expulsionem formæ impossibilis. Bene tamen forma animæ rationalis existit tempore post suos effectus; alias non esset immortalis, sed desinente homine desineret, contra fidem, reliquæ autem formæ non existunt post suos effectus absque illis, loquendo præsertim de composito siue per se, siue per accidens, quod ex ijs & materia aut subiecto sequitur.

CONCLUSIO II.

6. Omnis causa debet esse prius natura existens secundum illud esse, secundum quod causat, quam suis effectus. Dico autem secundum illud esse secundum quod causat, ut intelligatur, quod si causet secundum quod realis, existentia proprium suum, sicut causalat causa efficiens, materialis, & formalis, & non intentionaliter tantum, debeat existere secundum illud esse prius natura. Si vero non causet secundum illud esse, sed secundum esse intentionale, quatenus scilicet proponitur in intellectu, tum non debet esse prius natura, nisi secundum illud ipsum intentionale, & potest esse posterius natura suo effectui secundum esse reale proprium suum. Hæc conclusio est communis omnium.

Probatur: quia esse prius natura, ut hic de eo agimus, est habere suum esse reale, & suam existentiam realem independentem ab illo, quod dicitur posterius natura, sic scilicet, ut absque concursu illo illius posterioris habeat suam existentiam, vel à se ipso, sicut Deus habet, vel ab alijs causis sufficientibus ad dandam ipsi illam existentiam; sed quidquid causat aliam rem debet habere suam existentiam hoc modo independentem ab illa alia re: ergo debet esse prius natura quam illa. Minor probatur: quia existentia illa, secundum quam causat, est conditio necessario prærequisita ad hoc quod causet: ergo debet esse prior quam effectus per illam causatus.

Confirmatur: quia omnis talis causa habet alia principia sufficientia ad communicandum ipsi esse existentia suæ absque influxu effectus & effectus non habet alia principia sufficientia absque influxu causæ; alias non esset effectus; ergo causa est independentem ab effectui, & effectus dependens à causa, & consequenter causa debet esse prior natura quam effectus; quia nihil aliud, ut dixi, intelligitur per, esse prius natura, quam huiusmodi independentia à illo, quod dicitur posterius, & dependentia huiusmodi posterioris ab ipso.

7. Quod

Nulla causa debet esse prior tempore suo effectui.

Forma non præcedit tempore suum effectum.

Omnis causa debet esse prius natura existens secundum illud esse, secundum quod causat, quam suis effectus.

7 *Quod si queratur, an hæc prioritas sit realis & à parte rei, an vero rationis & dependens ab intellectu.*
Respondetur si explicetur hoc modo, quo iam explicatum est, esse sine dubio realem & à parte rei, quia certum est, quod à parte rei causa sit independens ab influxu effectus, & quod effectus non sit à parte rei, nisi cum dependentia ab influxu causæ. Si vero propter huiusmodi independentiam causæ, & dependentiam effectus, quod alij asserunt esse fundamentum prioritatis, & posterioritatis, intellectus velit fingere aliquod instans in quo causa sit, & nō sit effectus, & aliud instans posterius illo instanti, in quo sit effectus, & concipere causam coexistentem priori illi instanti, & effectum posteriori, atque adeo causam esse priorem formaliter effectui per hanc coexistentiam ad instans illud prius, cui nō coexistit effectus, omnino prioritate & posterioritate causæ & effectus esse omnino rationis; quia est dependens à fictione illa intellectus: neque existimo esse à parte rei aliquod instans, in quo causa debeat necessario existere, & in quo non existat necessario effectus.

8 *Dices verum hoc esse de instanti durationis, quia in eodem instanti reali durationis, quo existit effectus, debet causa existere: & licet causa possit antecedenter existere, hoc est impertinens, & non necessarium, ut causet effectum pro illo instanti: unde quavis non existeret antecedenter, modo existeret in illo instanti, causaret æque bene effectum, ac si antecedenter existeret: sed tamen id non esse vlla ratione verum de instanti natura.*

Sed contra, quia non potest explicari quid sit illud instans naturæ, nisi recurrendo ad conceptus intellectus: nihil enim à parte rei independens ab operationibus intellectus reperitur ex parte causæ & effectus, quod sit necessarium ad hoc, ut causa producat, nisi instans illud reale temporis, in quo existit causa: & effectus, independentia causæ ab effectui, virtus causalitatis, applicatio sufficiens, & dependentia effectus à causa: neutrum autem ex his potest proprie aut solè, quod sciam, vocari instans, ergo à parte rei nō reperitur instans aliquod naturæ independentem ab operatione intellectus. Unde mihi videtur hic dicendum, quod, quemadmodum inter illa, quorum vnum est prius alio dignitate, non debet assignari instans aliquod, in quo vnum sit, & aliud non sit; sed solum debet ad verificandam illam locutionem assignari maior dignitas in vno, quam in altero; ita etiam inter illa, quæ dicuntur priora naturæ aliis prioritate causalitatis, non debet à parte rei assignari aliquod instans, in quo vnum sit, & aliud non sit; sed solum assignari debet, quod vnum sit independens causaliter ab altero, & alterum è contra dependens causaliter ab ipso, quia reuera prioritas, & posterioritas naturæ, quam habent, consistit in hoc. Intellectus vero considerando hanc dependentiam in effectui, & independentiam in causa, potest fingere aliquod instans, in quo quasi prius existeret illud, quod est independens, & illud potest dici esse instans naturæ; & potest similiter fingere aliud instans, in quo potest imaginari, quod sequatur effectus & illud instans sic conceptum ac fictum potest vocari aliud instans posterius naturæ.

CONCLUSIO III.

9 *Causa materialis, & formalis sunt semper imperfectiores composito, quod habent pro effectui, & causa formalis potest esse vel perfectior vel imperfectior effectui, ad quem applicandum movet voluntatem. Hæc est communis, & probatur prima pars: quia compositum tale ultra perfectionem materiæ, includit perfectionem formæ, & ultra perfectionem formæ includit perfectionem materiæ: ergo est perfectius tam materia, quam formā. Imo est perfectius quam utraque simul sumpta, quia includit illas vnicas & actuant se invicem, illæ autem ut sic sunt perfectiores semetipsis, quando non vniuntur, nec actuant se invicem.*

Rursus, ex suppositione quod sit quid distinctum à materia & forma simul sumptis & unitis, erit perfectius ipsis sic sumptis; quia habet virtutem receptivam perfectionis, quam ipsæ non habent, verbi gratia compositum ex ani-

ma & corpore potest recipere actum vitalem, qui actus recipi nequit in partibus illis unitis, ut dictum est libro primo disput. de Composito.

Probatur secunda pars conclusionis: quia quis potest moveri à delectatione aliqua corporea ad applicandas operationes intellectuales intellectus & voluntatis, quæ sunt illa perfectiores, in ordine ad illam acquirendam; & quis potest moveri à beatitudine ad eliciendos actus fidei ac charitatis, qui sunt imperfectiores beatitudine, ut patet experientia; ergo finis potest aliquando esse perfectior, aliquando imperfectior effectui suo.

CONCLUSIO IV.

10 *Causa efficiens partialis potest esse imperfectior effectui, totalis vero non potest, sed necessario debet esse vel perfectior vel æque perfecta. Hæc est communissima cum Doct. in 4. dict. 12. qu. 3. num. 13. & patet prima pars: tum quia species impressa concurret tanquam causa partialis ad speciem expressam illa perfectiorem; tum quia nihil impedit, quominus aliquid imperfectius cum auxilio alterius posset aliquid perfectius se producere partialiter; tum quia, ut effectus producat, sufficit esse in causa totali virtutem æque perfectam vel perfectiorem; sed posset esse talis virtus in causa totali, quamvis in aliqua parte ipsius non esset: ergo non est necessarium, ut causa partialis sit æqualis aut maioris perfectionis, & consequenter potest esse minoris.*

Probari solet secunda pars: quia si aliquid imperfectius posset esse causa totalis efficiens alicuius rei perfectioris, non potuisset ex activitate colligi perfectio causæ, & consequenter non posset ex omnipotentia Dei colligi infinita perfectio ipsius. Sed non video quomodo hæc sequela valeat; quamvis enim nō posset præcise ex activitate respectu alicuius effectus colligi maior vel æqualis perfectio cum perfectione effectus, tamen posset colligi aliqua perfectio, quia ipsamet activitas est perfectio, & consequenter quo maior erit activitas, eo maior erit perfectio, & si activitas sit infinita, perfectio erit infinita. Imo quamvis perfectio causæ esse posset minor perfectione effectus, tamen adhuc ex perfectione effectus posset colligi perfectio causæ, sic, ut si vna causa posset producere perfectiorem effectum quam alia causa, esset iudicanda perfectior illa alia causa, licet non deberet iudicari perfectior effectui vel æqualis perfectionis cum ipso.

Confirmatur hoc: quia licet causa partialis non debeat esse perfectior effectui, ut patet ex prima parte conclusionis; tamen potest colligi ex eo quod possit concurrere ad effectum, quod dicat aliquam perfectionem; & si perfectior est effectus, quem potest producere, quam qui est producibilis ab alia causa, etiam causa erit perfectior altera causa; ergo similiter quantum ad hoc, dicendum est de causa totali.

11 *Dices Scotum supra uti hac ratione.*

Respondetur id negando: solum enim dicit, quod sequeretur non posse colligi Deum esse perfectissimum omnium rerum ex activitate; quod quidem videtur; verum nam si imperfectius potest producere perfectius, ex eo quod Deus producat omnia præcise, non posset colligi quod esset omnibus perfectior: sed non propterea tamen sequeretur quin diceret perfectionem, & quin aliunde posset colligi quod illa perfectio, quam diceret, esset infinita.

Probatur solet secundo, quia nemo dat quod non habet, ergo si causa totalis non habet perfectionem tantam aut maiorem, quam effectus, non poterit dare effectui suam perfectionem.

*Confirmatur: quia si effectus haberet maiorem perfectionem quam causa, posset per intellectum diuidi in plures gradus, nimirum in illos, in quibus esset æqualis causæ, & in illos, quibus superaret causam. Sed causa non posset illos, in quibus superaretur, communicare. Hac probatione sicut & præcedenti vituit *Mastrinus* disputatione septima, quæst. sexta articulo secundo.*

12 *Sed contra posset responderi, quod imperfectius contineret virtualiter illam maiorem perfectionem, licet non contineret illam formaliter: & similiter posset dici, quod contineret gradum illum, in quo superaretur.*

V u 3

Dices:

Finis potest esse perfectior effectui.

Causa efficiens partialis potest esse imperfectior effectui totalis non potest.

Replicatur.

Dices: non posset continere illam vel vniuocae vel æquiuocae: non vniuocae, quia alias esset eiusdem rationis, ac consequenter perfectionis æqualis contra hypotesim: non æquiuocae, quia causa æquiuoca est maioris perfectionis.

Contra, quia in hac replica petitur manifeste principium; controuertitur enim hic an causa æquiuoca possit esse imperfectior: ergo non debet supponi, quod non possit, sed probari.

13. Probatum tertio conclusio: quia alias posset dici quod musca posset producere totum vniuersum, etiam Angelos, quod videtur absurdum.

Probatum sequela: quia id dicens non posset impugnari melius, quam hoc argumento, quod musca sit longe imperfectior vniuerso, & quod imperfectius nequeat producere perfectius: ergo, si hoc principium non sit verum, poterit dici, quod musca possit creare vniuersum.

Contra hoc argumentum, quod est ipsiusmet Scoti, vrgeri potest, quod aliunde quam ex imperfectione possit colligi muscam non posse producere Angelum, sicut potest colligi quod non possit producere multos effectus imperfectiores se, vt aquam, aut ignem, aut herbam: quæcunque enim principia sufficerent ad ostendendum quod musca, licet sit perfectior lapide, nequeat producere lapidem, sufficerent ad colligendum quod non posset producere vniuersum, quamuis imperfectius possit producere perfectius.

Verum hac responsio non est ad intentum Scoti, nec probationis huius, vt ea vtritur Scotus. Vis enim probationis consistit in hoc, quod videatur absurdum non posse colligi ex imperfectione muscæ, quod non possit esse causa productiua vniuersi, quamuis id posset colligi ex aliis capitibus; sed non posset ex imperfectione eius id colligi, si imperfectius posset producere perfectius, aut quidquid sit de toto vniuerso, certe ex imperfectione eius non posset colligi, quin posset producere perfectissimam vniuersi creaturam.

14. Probatum quarto eadem pars: quia omnis causa perfectior debet necessario posse habere perfectiorem effectum quam imperfectior causa, alias non esset perfectior, sed causa, quæ esset vniuoca respectu effectus perfectioris, qui produceretur à causa imperfectiori, esset perfectior, quam causa illa imperfectior, à qua produceretur ille effectus, quandoquidem esset æqualis perfectionis cum effectu illo: ergo deberet posse habere perfectiorem effectum. Sed non posset habere perfectiorem effectum, quam illum, qui esset eiusdem rationis, ergo talem non posset producere causa illa imperfectior.

Confirmatur hoc, Supponamus quod ignis sit perfectior in ratione causæ aquæ, & quod non possit producere perfectiorem effectum quam alium ignem: ita sic: Ignis, si sit perfectior aqua in ratione causæ, necessario debet posse habere perfectiorem effectum: quam aqua possit: sed non posset habere perfectiorem effectum quam ignem: ergo implicat contradictionem quod aqua possit producere ignem, & hoc ex præcisa ratione imperfectionis, quantumvis non esset illa alia ratio, ob quam non posset ignem producere.

Confirmatur secundo, quia non potest à posteriori colligi maior perfectio in causa, quam ex maiori perfectione effectus & modo producendi: ergo quotiescunque causa aliqua nequit habere perfectiorem effectum quam alia causa, nec perfectiorem modum agendi, non potest colligi quod sit perfectior: Sed in casu nostro ignis non posset habere perfectiorem effectum quam altum ignem, nec perfectiorem modum agendi quam haberet aqua, si aliqua produceret ignem; & præterea aqua posset eundem effectum producere: ergo non posset colligi quod ignis esset perfectior in ratione causæ, quam aqua.

15. Probatum ultimo conclusio: quia nulla est experientia, nec ratio probans quod imperfectius possit producere aliquid se perfectius per modum causæ totalis efficientis: ergo non est dicendum quod possit.

Dices, accidentia sæpe producere substantiam, quæ tamen sunt imperfectiora: ergo.

Respondeo negando antecedens, vt patet ex dictis supra. *Dices secundo*, causas intrinsecas totales esse imperfectiores suo effectui, verbi gratia: composito, vt dictum est supra num. 9. & idem est de causa finali totali: ergo causa totalis efficiens potest esse imperfectior.

Respondeo negando consequentiam & disparitas defumenda est ex rationibus & experienciis, quibus probatur causas intrinsecas & finales posse imperfectiores esse effectui, quæ non habentur de causa totali efficienti; sed potius habentur rationes concludentes oppositum de ipsa.

Obiicit contra totam conclusionem: si causa partialis possit esse imperfectior effectui, & sufficit, quod causa totalis sit perfectior, non posset assignari casus, in quo ex defectu virtutis, ac perfectionis non posset quicumque effectus à quacunque causa secunda produci: sed hoc videtur inconueniens: ergo non sufficit causam totalem esse perfectiorem, aut æque perfectam cum effectui. Probatum sequela: quia in quocunque casu assignabili, causa totalis erit semper perfectior, quia causa totalis non est sola causa secunda, sed causa secunda cum prima; sed causa secunda cum prima est perfectior quocunque effectui, qui produci- tur: ergo.

Respondeo per causam totalem, quam dicimus debere esse maioris, aut æqualis perfectionis cum effectui, intelligi debere causam, quæ cum habet virtutem totalem productiuam effectus absque vlla dependentia à concausa alia effectiua præter illam dependentiam, quam habet à causa prima, & concursu generali ipsius, qui requiritur ex essentiali subordinatione causæ secundæ ad primam. Vnde non sufficit ad hoc, quod producat effectus; quod causa totalis efficiens includens causam primam & secundam sit perfectior effectui, sed requiritur, quod ipsamet causa secunda sit perfectior, aut æque perfecta ac effectus; vel si non sit æque perfecta ex se, & tamen producat effectum, suppleri debet imperfectio ipsius per concursum aliquem particularem Dei, qui non præstat ab ipso, quatenus causa vniuersalis, nec requiritur ex subordinatione essentiali causæ primæ, & secundæ, sed requiritur ex defectu sufficientis virtutis in causa secundæ.

16. Quod vt melius adhuc intelligatur, aduertendum causam secundam, posse habere duplicem dependentiam à Deo, vnam quatenus Deus est causa vniuersalis, cui essentialiter subordinatur quæcunque alia causa, ad cuius quæcunque causa secunda esset maioris perfectionis, quam effectus, & haberet adiuuitatem respectus, non posset tamen illum producere absque concursu Dei. Aliam dependentiam potest habere à Deo; quatenus hic & nunc non haberet virtutem adæquatam productiuam effectus; sed cum concursu vniuersali, vt illum produceret, deberet habere concursum aliquem particularem Dei. Prima dependentia non potest colligi ex improprietate aliqua, quæ esset inter causam & effectum, nec ex ratione aliqua particulari, sed ex ratione æque militante de omnibus causis, quoad omnes effectus, ac de quacunque particulari causa, quo ad quemcunque particularem effectum. Secunda dependentia potest colligi ex ratione particulari causæ, quo ad particularem effectum, & propter eam, quamuis poneretur causa secunda, non habere primam dependentiam à causa prima, sed diceretur creaturæ agere posse absque immediato concursu Dei, adhuc tamen non posset producere effectum se sola, quia videlicet non haberet perfectionem sufficientem, aut proportionem ad effectum. Itaque illa causa, quæ non habet dependentiam aliam à prima causa, quam dependentiam illam priorem, debet necessario esse æqualis aut maioris perfectionis; quæ verò habet dependentiam posteriorem, potest esse minoris perfectionis sed non erit causa totalis se sola, sed ipsa simul cum Deo particulariter concurrente, erit causa totalis effectus; vnde in forma.

17. Respondeo, negando sequela: nam in casu, quo Deus cum causa secunda imperfectiori non veller concurrere nisi per modum causæ primæ, causa totalis communicans perfectionem effectui non daretur, atque adeo non posset produci ille effectus: quamuis autem in tali casu adesset Deus, & Deus cum causa secunda esset perfectior effectui, tamen

Duplex dependentia potest esse causæ secundæ ad primam.

tamen Deus non concurrir particulariter ad perfectionem illam maiorem communicandam; unde quod ille sit perfectior secundum se, materialiter se habet. Ad probationem maioris dico adesse quidem semper causam totalem perfectiorem; sed eam tamen non agere ad effectum ut perfectiorem; quia non agit Deus nisi iuxta perfectionem secundam: quod manifeste colligitur ex eo, quod quando concurrir tantum ut causa vniuersalis, non producit ullus effectus; nisi qui posset à sola causa produci casu quo non haberet essentialem subordinationem ad causam primam; unde si effectus sit causa secundam perfectior, sicut non produceretur ab ipsa in casu, quo non dependeret in agendo à causa prima, ita neque poterit produci, dum dependet ab ipsa ut causa prima rationis, & vniuersalis.

18 *Quæres*, an causa æquioca totalis debeat esse perfectior effectui.

Respondeo hoc dependere ab alia questione, an scilicet duæ res diuersæ speciei possint esse æqualis perfectionis, si enim possint, quando vna haberet æqualem perfectionem cum altera, nihil impedit quominus posset illam producere; & si produxisset, esset causa æquioca ipsius, ac consequenter causa æquioca non deberet necessario esse maioris perfectionis: si autem non possint duæ res diuersæ speciei esse æqualis perfectionis, tunc quandoquidem causa æquioca debet esse diuersæ speciei, & non possit esse minoris perfectionis, debet esse maioris. Quid autem absolute dicendum sit, resolutum est in Logica.

QVÆSTIO II.

Virum idem numero effectus possit produci simul & semel à pluribus causis adæquatis.

19 *C*ertum est, eundem effectum posse produci à pluribus causis diuersi ordinis simul, & semel; quarum qualibet sit adæquata in suo ordine; nam à quatuor generibus causarum, & à causa etiam prima vnus effectus de facto producit, ex quibus qualibet in suo ordine est adæquata; nec minus certum est posse, & de facto produci eundem effectum à diuersis causis eiusdem ordinis, verbi gratia ordinis efficientis, modo tamen neutra ex ipsis sit simpliciter adæquata causa effectus: sic enim à Deo, & igne producit de facto alius ignis efficienter. Difficultas autem est, an possit idem effectus produci à diuersis causis, quarum qualibet est ita adæquata ipsius, ut eodem modo se habente, produceretur effectus per illam non minus bene quoad modum aut substantiam, siue altera produceret effectum, siue non. In hoc enim consistit ratio causæ adæquate, quod scilicet sit causa produciens effectum absque dependentia actuali ab alia causa sic, ut quamuis alia causa non applicaretur nec concurreret, illa causa, quæ dicitur adæquata, vere produceret illum effectum eodem modo se habendo, quo se habet præsentia alia causa.

Prima sententia est, quod possit idem effectus, etiam naturaliter, produci à diuersis causis, quarum qualibet adæquate effectum produceret. Hæc tribuitur *Nominalibus*, cum quibus conuenit *Hurtadus disp. 13. de anima sec. 7. Auerſa q. 16. sec. 5.* & plures alij quantum ad causas finales diuersas.

Secunda sententia est, id non posse fieri naturaliter, saltem quoad efficientis causas, posse tamen supernaturaliter. Hanc tenent *Suares disp. 26. sec. 4. Auerſam citatus. Arriaga disp. 7. n. 116. Caiet. 1. p. q. 5. 2. a. 3.* quamuis oppositum teneat *3. p. q. 67.*

Tertia denique sententia est, nec quidem supernaturaliter id contingere posse Ita *D. 1. d. 2. q. 3.* & alibi sæpe cum omnibus suis; & *D. Thoma 1. p. q. 5. 2. a. 3.* & aliis locis citatis à *Complutensibus* ipsum in hoc sequentibus.

CONCLUSIO.

20 *N*on potest idem effectus dependere à pluribus causis adæquatis simul, & semel, nec naturaliter, nec supernaturaliter. Hæc est iuxta tertiam sententiam contra alias duas.

*Probat*ur quoad primam partem, nimirum quod fieri nequeat naturaliter; quia superflue concurreret altera

causa, quando vna producit adæquate effectum; ergo non potest naturaliter tum concurrere. Probatur consequentia, quia non debet attribui naturæ actiuitas vlla frustranea & inutilis; ergo si superflueret alter concursus, proposito primo adæquato, non debet asseri quod natura habeat virtutem actiuam respectu eius.

Confirmatur hæc pars maxime per secundam partem, quia si supernaturaliter id fieri nequeat, à fortiori non poterit fieri naturaliter.

*Probat*ur conclusio quoad secundam partem: quia sequeretur effectum dependere per se, & non dependere per se ab alterutra ex illis causis, imò à neutra, & quamlibet ex illis esse causam adæquatam, ac non esse causam adæquatam: sed hoc implicat: ergo. Probatur sequela maioris: quia dependeret per se effectus, & qualibet ex causis esset adæquata ut supponitur: non dependeret per se effectus nec vlla ex causis esset adæquata, quia nihil dependet per se ab aliquo, quo non posito, adhuc per alia, quæ tum ponuntur, sine vilo nouo superaddito poneretur, sed ablata alterutra ex illis causis, adhuc effectus per alteram abique vilo superaddito poneretur, alias non esset causa adæquata ipsius; ergo non dependet per se ab altera.

Deinde, illa non est causa adæquata, quæ non ponit effectum nisi concurrente altera causa: sed si altera causa poneret etiam effectum, neutra causa poneret effectum; nisi altera causa concurrente: ergo neutra esset causa adæquata. Hæc est probatio communissima huius conclusionis, qua tam Scotistæ quam Thomistæ vtuntur.

21 *Sed respondet aduersarij*, dependentiam per se effectus à causa totali non excludere simultatem dependentiæ eiusdem effectus ab alia causa; sed importare tantum quod ita producat totaliter per illam causam, à qua sic dependere dicitur, ut eadem ipsa actione, qua producit effectus per illam causam, produceretur, quamuis altera causa non haberet suam actionem.

Deinde, esse causam adæquatam non dicit exclusionem alterius causæ necessario, sed solum dicit quod illa causa, quæ talis dicitur, tali actione effectum producit, quæ sola sufficeret, quamuis non adesset alia vlla causa, nec actio vlla altera.

Impugnatur hæc responsio primo: quia quidquid sit, an excludat dependentiam per se ab vna causa totali, dependentiam ab altera, saltem inuoluit hoc, quod res non esset pro illo instanti, pro quo dicitur dependere, nisi esset illa causa, à qua dicitur dependere, aut nisi esset aliquid aliud loco ipsius, quod non esset, quando res ab illa dicitur dependere: neque enim potest concipi quomodo aliàs dependeret. Sed in casu nostro, quamuis nihil poneretur loco vilius ex illis, à quibus dependere dicitur effectus, adhuc effectus maneret in esse, ablata quacunque ex illis; ergo non dependeret ab vlla ex illis.

Dices, effectum non dependere in tali casu proprie ab vlla ex illis determinate, licet determinate accipiat esse à qualibet ex illis.

Contra: quia dependentia effectus à causa consistit in acceptione sui esse ab illa; ergo si determinate accipit suum esse à qualibet ex illis, etiam dependebit à qualibet ex illis determinate.

Dices secundo, dependentiam vltra acceptionem esse, dicere vterius, quod non esset res, nisi esset causa, à qua dicitur dependere, aut aliquid aliud loco eius, quod non est, quando dependet ab illa causa; unde, quandoquidem effectus recipiens esse à duabus causis, haberet esse quamuis vna non esset, sine positione vilius alterius, quod in eodem ipso instanti non esset propterea absolute non debet dici dependere ab vlla ex illis determinate.

Contra: quia ad minus habemus, non obstante hac responsione, quod effectus non possit dependere proprie à pluribus causis adæquatis simul; quod videtur intentum potissimum Scoti. Deinde non videretur aliquid posse accipere esse ab vilo, quo non posito, adhuc haberet suum esse.

22 *Impugnatur secundo eadem responsio principalis*: quia si causa totaliter producit effectum actione tali, per quam solam absque consortio alterius necessario poneretur

Vu 4 tur

An causa æquioca debeat esse perfectior effectui.

Responsio aduersariarum.

Impugnatur.

Idem effectus nequit dependere à pluribus causis adæquatis.

cur effectus, & si effectus dependeat per se totaliter ab una causa sic, ut ab ea haberet esse, quantumvis nulla alia adisset: ergo effectus non habet indigentiam, vilius alterius causa, sed si non habeat indigentiam, non habet dependentiam, neque potest habere: ergo supposita una causa totali, & una dependentia totali, nequit adesse alia causa, neque totalis neque partialis, quæ actualiter influat in illum effectum, aut à quo ille effectus dependeat actualiter villo modo. Probatur sumptam: quia indigentia actualis est ratio fundandi, aut conditio necessario requisita ad fundandam relationem actualis dependentiæ, non minus quam albedo est ratio fundandi relationem similitudinis: & hinc sequitur quod Deus non possit dependere ab villo alio, quia nullo alio indiget: & sane, si non posset creatura indigere Deo, non posset ab ipso dependere, & si non indigeret ipso actu, non dependeret actu ab illo: quæ est etiam ratio cur idem non posset dependere à se ipso: ergo ubi non est indigentia, non potest esse dependentia.

23. *Dices effectum habere indigentiam ut si ab illa alia causa, quia sic perfectius existet, & minus poterit destrui, nam posita dependentia ab altera causa, si destrueretur una causa cum actione ipsius, non destrueretur tamen effectus, quia conservaretur ab altera causa.*

Contra: quia in illo instanti, in quo producit effectus ab una causa, non potest destrui: ergo non potest pro illo instanti habere indigentiam vlla ratione ab altera causa: iam enim perfecte existit pro illo instanti, & tam erit pro eodem instanti indestruibilis, quam si dependeret à mille. Quoad alia autem instantia sequentia, ut conservetur, destructa una causa, sufficit quod in illo instanti, quo destruitur illa causa, ponatur dependentia ipsius ab altera causa, neque potest habere indigentiam vllam alterius causæ, nisi in ordine ad hoc, quod deficiente concursu vnius, ponatur concursus alterius: ergo omnino superfluit in ordine ad quemcunque effectum possibilem duplex dependentia totalis eiusdem effectus à pluribus causis pro eodem instanti simul, & consequenter non potest esse indigentia respectu talis dependentiæ, quandoquidem impossibile est ut aliquid indigeat eo, quod est omnino superfluum.

Dices non esse quidem indigentiam in effectum, respectu duplicis talis dependentiæ, & propterea connaturaliter loquendo non debere viramque poni: sed supernaturaliter non est inconueniens, quod aliquid superfluum ponatur.

Contra est, quia si illud quod superflue poneretur, necessario præsupponeret aliquam determinatam conditionem, profecto non poterit poni sine illa, nec supernaturaliter, sicut nec similitudo fundata in albo potest poni etiam supernaturaliter absque albedine: sed dependentia præsupponit necessario indigentiam: ergo ubi non est indigentia, nequit poni dependentia, quamvis alias non esset inconueniens, quod produceretur aliquid superfluum supernaturaliter.

24. *Probatur secundo conclusio:* quia eadem causa non potest habere plures effectus adequatos simul & semel, licet posset successiue plures tales habere: ergo nec vnus effectus potest habere plures causas adequatas simul & semel, quamvis successiue posset. Antecedens conceditur ab aduersariis communiter, & ratio eius est, quia alias sequeretur, quod effectus esset adequatus & non esset adequatus virtuti ipsius: esset quidem, ut supponitur, non esset autem, quia ultra illum effectum haberet alium effectum. Probatur consequentia à paritate rationis, quia tam sequitur causam non esse adequatam, quæ admittit aliam causam, quam effectum non esse adequatum si admittat alium effectum: ergo si sequeretur ex pluribus effectibus neutrum esse adequatum, etiam sequitur ex pluribus causis neutram esse adequatam.

Quod si dicas, causam non dici adequatam ex eo, quod excludat alias causas, sed ex eo, quod se sola totaliter producat effectum tali actione, quæ sufficeret ad effectum ponendum, quamvis nulla alia causa, nec actio adhiberetur. Similiter dici poterit effectum non dici adequatum ex eo, quod excludat alios effectus, sed ex eo,

quod adequatè produceretur à causa.

Confirmatur hæc probatio: quia sicut est in causa productiuitas tam limitata in ordine ad aliquem effectum tantæ perfectionis, ut non possit villo modo extendere se ad vltiorem gradum, nec quidem supernaturaliter, ita etiam videtur esse in effectum producibilis talis rationis, quæ non possit extendere se, nisi ad causam talem simul & semel: sed nullam causam potest sic melius respicere, quam causam, quæ totaliter ipsum effectum ponit: ergo talem solum potest simul respicere, & consequenter nequit respicere simul aliquam aliam causam.

Ex hac probatione patet male argumentari aduersarios ex eo, quod idem effectus possit diuifim & successiue, & etiam pro eodem instanti iuxta dicenda quæstione sequenti, produci à pluribus causis, quod possit produci ab ipsis simul & collectiue: quia si valeret ista collectio, sequeretur quod quemadmodum eadem causa potest successiue & etiam pro eodem instanti diuifim producere plures effectus adequatos, quod possit simul illos producere copulatiue, quod ipsi negant.

25. *Complutenses* probant hanc conclusionem vltimam: quia sequeretur, quod actiones illarum causarum essent duæ, & non essent duæ, & consequenter etiam virtutes ac essentia earum essent, & non essent duæ, quod implicat. Probant secundam sequelam: quia confusio actionum refunditur in confusione virtutum, quia quæ causæ agunt per diuersas actiones, debent agere per diuersas virtutes; quæ vero agunt per eandem actionem, si sint præsertim causæ eiusdem ordinis, debent agere per eandem virtutem. Probant etiam primam sequelam: quia essent duæ actiones, ut supponunt aduersarij, & patet ex eo, quod corresponderent diuersis virtutibus & rationibus agendi eiusdem ordinis: & ex eo quod, deficiente actione vnius causæ, effectus procederet ab altera causa, non essent autem duæ actiones, sed vna tantum, quia cum effectus sit vnus, fieri ipsius debet esse vnum, & consequenter actio debet esse vna, quia accidentia indiuiduantur à subiecto.

Hæc probatio parum virget, nam non probat sufficienter quod in casu, de quo agitur, actio deberet esse vna: si enim actio ponatur in agente, certum est, quod pro diuersitate causarum debent esse diuersæ actiones, & si ponatur actio ex parte termini, seu effectus, non minus debet multiplicari pro diuersitate agentium, quando præsertim agentia non sunt essentialiter subordinata, nec sic concurrunt ad effectum quin quodlibet ex ipsis suum possit habere concursum, quamvis alterum non haberet suum. Falsum etiam est accidentia ita indiuiduari à subiecto, quin plura distincta possint subiectari in eodem numero subiecto, & præsertim si sint accidentia, quæ essentialiter respiciunt terminos distinctos, & quorum vnum non possit referre subiectum ad illud, ad quod referret alterum, ut contingit in casu proposito.

26. *Obiicies primo:* idem numero accidens potest esse simul in pluribus subiectis, & eadem numero forma in pluribus materiis: ergo & idem effectus à pluribus simul causis potest dependere adequatè. Probatur consequentia: quia accidens illud vnum dependeret à pluribus illis subiectis, & eadem illa forma dependeret à pluribus illis materiis, si poneretur in illis, tanquam à pluribus causis adequatis.

Respondeo distinguendo antecedens: ita ut à quolibet ex illis subiectis adequatè dependeret, aut à quolibet ex illis materiis, nego antecedens: ita ut partialiter à quolibet ex illis, aut totaliter ab vno, & nullo modo, ab altero, concedo antecedens, & nego consequentiam cum probatione ipsius.

Obiicies secundo: vnum corpus potest simul supernaturaliter poni in pluribus locis: ergo & vnus effectus à pluribus causis.

Respondeo negando consequentiam: quia corpora non dependent in suo esse per se à locis, sicut effectus dependet à causis; unde non militant eadem rationes de corpore respectu plurium locorum, & de effectum respectu plurium causarum.

Confirmatur

Probatio
Completum.

Confirmatur hæc responsio contra aduersarios: quia quævis ipsi concedant vnum locum posse recipere plura corpora, non tamen concedunt eandem causam posse producere plures effectus adæquatos: ergo quamuis nos admittamus vnum corpus posse esse in pluribus locis, non debemus tamen admittere vnum effectum posse produci à pluribus causis adæquatis: & quæcunque disparitas dabitur ab ipsis pro sua parte sufficit nobis, vel alia habens cum ipsa proportionem pro nostra parte.

27 *Obiicies tertio*: si duo ignes applicarentur eidem stupæ æqualiter, & eodem omni modo, vt si penetrarent se inuicem, producerent eundem calorem, & eundem ignem; ergo duæ causæ totales, producere possunt eundem omnino effectum.

Respondetur distinguendo antecedens, ita vt quilibet ex illis, aut etiam vnus sit causa totalis, nego antecedens: ita vt quilibet ex illis sit causa partialis, concedo antecedens.

Et si queratur vter ex ipsis potius debeat dici producere illum effectum.

Respondetur neutrum ex natura sua, vnde spectabit ad Deum determinare, quidnam debeat producere, nisi velit ita rem disponere, vt ab vtroque procedat partialiter, neque enim vterque potest toto conatu concurrere, tum quia sequeretur, quod dependeret effectus adæquate ab vtraque causa; tum quia implicat causam perfectiorem agentem toto conatu non posse habere perfectiorem effectum, quam imperfectior possit, sed duo ignes sunt perfectior causa, quam vnus ignis, ergo si agunt toto conatu, quo possunt agere, debent habere perfectiorem effectum, quam vnus tantum ex ipsis: ergo quando producant vnum effectum, qui tam cito & bene ab vno potest produci, quam à duobus, non possunt habere tantum concursum, quantum haberent quando seorsim agerent, & consequenter tum concurrunt solum partialiter.

28 *Obiicies quarto*: de facto si simul duo Sacerdotes proferrent formam consecrationis supra eandem hostiam, vterque adæquate illam consecraret: ergo illa consecratio haberet duas causas totales.

Respondetur aliqui, aliud esse de causis physice agentibus & aliud de iis quæ agunt moraliter, qualiter Sacerdotes agunt ad consecrationem. Sed reuera videtur mihi eandem esse rationem de vtriusque; nam si adæquate procedat effectus ab vna causa morali, non remanebit indigentia in ipso, vt possit dependere simul ab alia causa morali.

Respondetur ergo aliter, negando antecedens: nam in tali casu vterque tantum inadæquate producit illum effectum, quia licet habeant virtutem adæquate productionis moraliter loquendo, quando seorsim applicantur; tamen quando applicantur simul, non habent talem virtutem propter implicantiā, quæ inde sequeretur.

29 *Obiicies quinto*: de facto moueretur quis ad ponendum effectum aliquem propter duos fines adæquatos, quorum quilibet, si solus esset, moueret tam bene, quam mouet, quando vterque proponitur: ergo non solum supernaturaliter, sed naturaliter etiam potest idem effectus à duabus causis totalibus eiusdem ordinis, & non subordinatis produci.

Respondetur negando antecedens: quamuis enim quis ambulet propter sanitatem solum, aut propter recreationem solum, & tum sanitas esset finis adæquatus, & recreatio etiam; tamen quando mouetur ab vtroque fine simul, ambulatio dependet ab vtroque, tanquam causis partialibus integrantibus vnicum finem totalem, nec eadem actione, qua alteruter ex ipsis concurrat concurrente altera concurreret quando ille solus moueret, quia actio ipsius, quando concurrat alter, est actio qua mouet ad volitionem effectus propter vtrumque finem; actio verò, qua mouet, quando solus mouet, est actio qua mouet ad volitionem effectus propter illum solum finem. Ex his autem duabus volitionibus vnā distinguitur specie ab altera, & consequenter actio, quæ terminatur ad vnā, debet distingui specie ab illa, quæ terminatur ad alteram.

30 *Obiicies sexto*, quælibet creatura dependet essentialiter

liter à Deo, tanquam à causa totali, mediante actione, quæ sola sufficeret ad ponendam creaturam, & tamen non obstante dependent multæ creaturæ ab aliis creaturis; ergo cum concursu causæ totalis & adæquate potest manere concursus alterius causæ.

Respondetur multi, distinguendo consequens: concursus alterius causæ diuersi ordinis, conceditur; eiusdem ordinis, negatur. Sed hæc responsio nunquam placuit, nihil enim refert, quod sit eiusdem vel diuersi ordinis, quantum ad hoc. Si enim cum causa simpliciter totali, per quam solum eodem modo se habentem produceretur effectus, potest stare alius concursus qualiscunque, profecto argumenta supra posita pro nostra conclusione ex adæquatione causæ & indigentia effectus, omnino eneruantur, vt consideranti rem bene facile patet.

Itaque respondeo aliter, negando maiorem: quando enim concurrat alia creatura, profecto Deus non est causa simpliciter adæquata effectus, nec est possibile, vt actio illa, per quam producit effectum concurrente creatura formaliter considerata vt actio talis est, possit esse totalis productio effectus; nec est possibile, vt ponatur absque actione creaturæ concurrentis, & si poneretur, profecto non sufficeret se sola.

Dices, hæc argueret imperfectionem, in actione diuina.

Respondetur negando consequentiam: sicut enim non arguit imperfectionem in actione ipsius formaliter considerata, qua producit Leonem, quod per eam non possit produci lapis, quia ex natura sua intrinseca dicitur ordinem tantum ad Leonem; ita etiam non arguit imperfectionem in actione, qua vult producere cum creatura, quod non sufficeret absque creatura, quia dicit ex natura sua ordinem, qua talis actio formaliter est, ad concursum creaturæ & non est productio effectus absolute, sed productio ipsius cum creatura.

QVÆSTIO III.

Virum idem numero effectus possit produci à pluribus causis totalibus diuisis.

31 *Hæc* quæstio in duplici sensu examinari potest. Primus est, an idem effectus, qui est productus ab vna causa, si destrueretur, possit iterum ab alia causa produci. Secundus sensus est, an effectus qui pro vno instanti productus est ab vna causa, possit idem numero produci ab alia causa, si eodem modo fuisset applicata cum omnibus circumstantiis & conditionibus intrinsecis & extrinsecis, ac causa illa fuit applicata, quæ illum produxit: v.g. an calor, qui hodie productus est in Hybernia à tali igne in tali subiecto, potuisset produci ab igne omnino simili Romæ existente, si poneretur in Hybernia loco illius alterius ignis.

Quantum autem ad primum sensum, ex suppositione, quod eadem causa, quæ semel produxit effectum, possit illum destructum reproducere, non est difficultas vlla, quin altera causa possit eundem iterum æque bene reproducere præter illam difficultatem, quæ est in secundo sensu. Vnde solutio quæstionis in secundo sensu est, quæ principaliter hic intenditur. Sane autem de hac re tres sententiæ.

Prima est, quod neque supernaturaliter possit fieri, vt effectus procedens ab vna causa, possit produci ab altera. Pro hac citantur *Conimbricenses* 1. *Physicorum*, c. 9. q. 11. *Musius* 1. *Physicorum tract. de causis*, sect. 5. *Complutenses* 2. *Physic. disp.* 15. *Amicus* 1. *Phys. tract.* 14.

Secunda sententia est non posse id fieri naturaliter, posse tamen supernaturaliter. Ita *Murcia* 2. *Phys. disp.* 4. q. 8. *Franciscus de Ragonis tract. de principiis* sect. 2. & quoad primam partem eam tenent omnes auctores prioris sententiæ.

Tertia denique sententia est id posse fieri absolute: ita *Scotus* 2. d. 20. q. 2. cum suis omnibus, & *Nominalibus*, quos sequuntur *Sum. disp.* 26. *met. sec. 5. Ruvius hic tract.* 7. q. 2. *Auersa* q. 16. *sec. 4.* Non autem determinant tam clarè hi authores, an dicant id fieri posse naturaliter nec ne: sed credo Scotum sic intelligendum, quia id videntur eius rationes.

Vt autem tollatur omnis quæstio de nomine, quæ potest

Responsio
aliquorum
tenetur.

Aliorum
responsio
tenetur.

Ex duobus
Sacerdotibus
consecratis
nequit adæ-
quate conse-
crare.

Nequit
quis habere
duos fines
adæquatos.

posset esse circa hoc quantum ad illud de naturaliter, & supernaturaliter, aduertendum, quod si effectus aliquis ex natura sua intrinseca non magis petat connaturaliter produci ab una causa quam ab alia, quod tum debet dici, si naturaliter posset produci ab una, quod naturaliter etiam posset produci ab altera, non obstante quod fortassis de facto ex libertate sua Deus determinauerit non concurrere cum una ex ipsis, etiam si applicaretur ad talem effectum.

CONCLUSIO I.

Idem numero effectus, qui producitur ab una causa, posset ab alia causa eiusdem speciei & perfectionis produci, si applicaretur eodem modo eidem passo in eisdem circumstantiis, etiam naturaliter. Hæc est tertia sententia contra duas primas.

Probatur: omnis causa potens in vnum effectum naturaliter, potest in quemcumque similem effectum etiam naturaliter, nisi sit aliqua ratio particularis ex parte vnius effectus, ob quam non posset produci, quæ ratio non esset ex parte alterius: sed nulla est ratio particularis ex parte ignis producti à B, ob quæ non posset produci ab A, tamen bene quam alius ignis eiusdem rationis, qui ab ipso produci- tur; ergo A, poterit producere naturaliter ignem produ- ctum à B. Maior & consequentia sunt evidentes: Probatur minor: ignis qui producitur à B, est eiusdem omnino ra- tionis cum igne producto ab A, absque vlla prorsus diffe- rentia præter individualementem: sed ex differentia individuali non potest habere rationem particularem, ob quam non posset produci ab A, quia ex differentia individuali non ha- bet aliud quam esse numero distinctum ab altero illo igne, qui producitur ab A, hoc autem non sufficit; quia ignis, potest sine dubio producere alium ignem numero distinctum ab alio igne; ergo nullam habet rationem particularem ignis producti à B, ob quam non posset æque bene produ- ci ab A, ac alias quicumque ignis ab ipso producibilis.

33 Confirmatur hæc: quia ignis productus à B, non est es- sentialiter determinatus ex natura sua ad hoc, ut produca- tur à B; ergo potest produci ab A, tam bene quam alius ignis, si sit distinctus realiter ab A, quod addo, quia si non esset distinctus, non posset ab ipso produci, quia inter produ- cens & productum realiter requiritur distinctio realis. Probatur antecedens; tum quia potest sine dubio à solo Deo produci, quod non negant aduersarij, tum quia de facto conseruatur connaturaliter absque B, quod esset falsum si ex natura sua intrinseca essentialiter peteret produci à B; tum denique quia id gratis diceretur; nec potest commode stare cum sola distinctione numerica ignis producti ab A, & il- lius qui producitur à B; nam sane si aliquid essentialiter peteretur ab uno, quod non peteretur ab altero, præsertim si id non peteretur, ex eo quod ex natura sua intrinseca ha- beret essentialem connexionem cum illo quod peteret, plusquam numero differrent, atque adeo differrent vnus specie: In tali autem casu ignis peteret ex natura sua intrin- seca produci ab alio igne, cum quo non habet necessariam connexionem; & alius ignis ex natura sua intrinseca pete- ret non produci ab illo: ergo non distinguerentur solo numero, & consequenter distinguerentur specie.

34 Confirmatur secundo: quia quando aliqua causa limi- tatur ad certos effectus potius quam ad alios eiusdem spe- cie, debet ostendi aliqua ratio, ob quam id dicatur: sed ad- uersarij nullam possunt assignare rationem, cur ignis qui producitur ab vno igne, non posset produci ab altero: ergo non debent id asserere.

Prebatur soler à Scotistis & Secro ipso conclusio argu- mento Theologico huiusmodi: Idem homines, qui de fac- to sunt predestinati essent predestinari si maneret status innocentie: sed plures ex illis de facto sunt nati à reprobis, qui non fuissent in illo statu: ergo in illo statu debent nasci ab aliis & consequenter idem effectus, qui producitur ab una causa posset produci ab aliis causis. Hæc probatio efficaciter conuincit conclusionem, sed quia de- pendet à principiis Theologicis, quæ hic examinare non placet sufficit modo eam innuere.

35 Obiicit primo: Effectus per se dependet à causa: sed

hoc est falsum, si potest ab alia causa produci; neque enim per se dependere potest ab eo, quo non posito poneretur: ergo effectus vnicus causæ nequit ab alia causa produci.

Confirmatur: quia vnica numero actio ita petit ab vna numero causa egredi, ut non possit, nec quidem de poten- tia absoluta, egredi ab alia causa; ergo effectus, qui per il- lam producitur, nequit produci ab alia causa. Probatur consequentia: quia si ab alia causa produceretur, deberet produci per aliam actionem, si actio determinat sibi vnā causam; sed illa alia actio non posset habere eundem effe- ctum, quia actiones distinctæ petunt terminos distinctos.

Respondetur negando minorem cum sua probatione: ut enim dependeat per se, sufficit quod ab illa directè pro- ducatur per actionem ad ipsummet terminatam, siue pos- sit dependere ab alia causa, siue nō. Et sane alias nec Deus ipse se solo posset effectus creaturarū producere quod est absurdum. Aduertendum autem hic, ut vitetur questio de nomine, dependentiam per se posse capi duobus modis: primo sic ut nihil aliud velit, quam quod res accipiat suū esse ab illo, à quo dicitur dependere & in hoc sensu acci- pitur in responsione & supponitur accipi in argumēto. Alio modo accipi posset sic, ut coincidat cum dependentia essentiali, qualem habet res, quæ sine alia re nequit esse. Et in hoc sensu non accipitur in responsione, & si accipia- tur sic in obiectione neganda erit maior, quæ propterea absolute & simpliciter posset distingui, & cōcedi de depen- dentia per se in prima acceptione, & negari in secunda.

Ad confirmationem, nego consequentiam cum minori probationis: quamuis enim de facto forte actiones totales semper habeant terminos distinctos, tamen nō est incon- ueniens quod diuersæ actiones possint terminari ad eun- dem effectum & certe alias Deus ipse non posset se solo producere effectum causæ secundæ, quia ut se solo produceret ipsum, deberet habere aliam actionem realissime distinctam ab actione causæ secundæ, quæ ut supponitur, nequit existere absque causā secundā, quia essentialem habet connexionem cum ipsa.

36 Dices cum Iuane à S. Thoma hic q. 10. a. 5. disparita- tem esse, quod actio Dei sit infinita ac illimitata, & pro- pterea per eam fieri potest, quod fit per actionem causæ secundæ.

Sed contra, quia est euideas, quod per eā formaliter, quia producitur calor, non producatur frigus, alias implicaret calorem produci, quin produceretur frigus; nequit etiam per eam, quia produci- tur vnus ignis, produci alius; alias vnus nequireret produci absque altero, nunquam enim est actio formalis quia producitur aliquid, quin sit illud quod producitur per ipsam: ergo actio Dei, quamuis sit infinita, tamen ut habet rationem talis actionis formalis, nequit habere rationē alterius actionis formalis, & consequenter nequit esse eadem actio formalis, quia Deus cum causā se- cundā & sine causā secundā producit aliquid, atque adeo possunt diuersæ actiones terminari ad eundem terminū. Adde falsum esse, quod actio causæ secundæ, ut suppo- nit hic author, identificetur effectui, & sane, si identifica- retur, non posset effectus produci, nisi per illam actio- nem, quod est absurdum.

37 Obiicit secundo: differentia specifica determinat ratio- nem genericam ad certos specie effectus, ultra quos non potest producere alios effectus: ergo differentia individua- lis determinat rationem specificam ad certa individua, contenta sub illa specie, ultra quæ nequit alia producere.

Respondetur negando consequentiam, & ratio disparitatis est, quod differentia specificæ cōtentæ sub ratione gene- rica sint dissimilis naturæ, & plurimum, inæqualis perfe- ctionis unde non est mirum, quod vna differentia, licet posset ad aliquas species producendas sufficere cū ratione generica, non possit tamen sufficere ad alias species omni- no dissimiles, & forte maioris perfectionis: at differentie individuales rerū, de quibus loquimur, sunt omnino eius- dem rationis, absque vlla dissimilitudine, præter quam quod vna non sit altera, unde mirum esset, quod quæ cau- sa posset sufficere ad productionem vnus, non posset suf- ficere ad cæterarum productionem.

38 Obiicit tertio: quando aliquod indiuiduū producitur debet

Dependen-
tia per se
capitur
duobus
modis.

C.
hab
uer
feri
qu

debet assignari aliqua causa, cur illud potius quam aliud producat, sed hoc esset falsum, nisi causa ex natura sua peteret ipsum producere, & non aliam, & nisi effectus ex natura sua peteret produci ab illa; ergo ita dicendum est.

Respondeo negando minorem, nam determinatio provenit à causa prima, ad quam spectat, ut dictum est *disp. de causa efficiente* determinatio effectus quoad individuum.

Dices, non esse recurrendum ad Deum, ut ad causam determinatam, quando potest recurri ad causam secundam: sed potest recurri ad causam secundam. Si dicatur, quod qualibet causa secunda habet determinatam seriem effectuum, qui ab ipsa sola naturaliter saltem possunt provenire; ergo ita dicendum est, & consequenter effectus unus cause nequit produci ab alia causa.

Respondeo primo, quamvis si assignaretur cuilibet cause sua propria series effectuum, determinatio ad talem effectum præ alio refundi posset in causam secundam, & non esset propterea recurrendum ad Deum: tamen si in effectibus non sit aliqua ratio particularis, ob quam possent appropriari uni cause magis quam alteri, potius recurrendum ad Deum tanquam ad causam determinatam, quam dicendum, quod causa qualibet habeat ex natura sua tales effectus producere, & non alios eiusdem omnino rationis. Iuxta quod in forma concedo maiorem si commode recurri potest ad causam secundam, sed nego suppositum minoris, quod scilicet absque inconuenientia possit id dici: & nego etiam consequentiam.

Respondeo secundo, negando minorem: quia quamvis tribueretur sua propria series cuique cause, tamen ut ex illa ipsa serie unus effectus potius quam alius producat debet recurri ad Deum, tanquam ad causam determinatam: ergo per determinatam illam seriem non vetatur recursus ad Deum.

39 Dices, non solum determinatam seriem effectuum tribui debere cuilibet cause; sed etiam in ipsa serie effectus subordinari inter se ita ut in talibus circumstantiis talis effectus, & nullus alius possit à causa provenire: quod si hoc dicatur, non erit recurrendum ullo modo ad Deum tanquam ad causam determinatam.

Contra, quia omnino absurdum videtur, quod cum vllis circumstantiis vllus vnus effectus, qui non necessario respicit illas sic, quin absque illis posset produci, habeat magis necessariam connexionem, quam alius omnino similis effectus. Deinde Deus ipse posset in quibuscunque circumstantiis effectum se solo producere: ergo si hoc non faciat, sed admittat simul concursum creature debet dari aliqua ratio: sed nulla potest, nisi quod ita ipsi placeat, aut ita velit: ergo ut effectus producat, à creatura debet necessario recurri particulariter ad Deum, & consequenter non vetatur ille recursus, neque per determinatam seriem effectuum, neque per subordinationem effectuum inter se, qualem fingunt aduersarij.

Confirmatur tota hæc responsio: quia si ponatur, quod effectus habeant inter se inuicem determinatum ordinem sic, ut hoc tempore & in illis circumstantiis talis numero & non alius produci debeat; quamvis vnus effectus posset produci à pluribus causis diuisim, posset assignari ratio, cur vnus effectus hic & nunc potius quam alius producat ab illa causa. Nam ratio erit quod non sit alia causa applicata productiua talis effectus, & consequenter, quod illa causa sit determinata ex se ad talem effectum: ergo adhuc posset vitari recursus particularis ad Deum, quamvis diceretur, quod vnus effectus posset produci à pluribus causis.

Dices: hoc posse dici, quando altera causa adest, sed non posse, quando adest.

Contra, quando adest altera causa, potest dici, quod effectus ille ipse, qui alias ab vna causa, si sola adest, peteret ex natura sua produci potius, quam vllus alius; quando adest alia causa similis æque applicata, petat ab vtraque produci potius, quam vllus alius effectus.

40 Obiicies quarto pro Compluribus: per hoc, quod indiuidua sint eiusdem speciei, non habent in se inuicem

eandem realiter naturam, sed similes naturas: ergo per hoc, quod habeant potentiam actiuam eiusdem rationis, non sequitur aliud, quam quod possint facere effectus similes: possent autem producere effectus similes, quamuis non possent facere eisdem numero effectus.

Confirmant: quia differentia individualis limitat rem, cuius est, non solum in ratione essentiae, sed etiam in ratione potentiae actiue: sed per hoc quod limitat animam, v. g. rationalem in ratione essentiae, facit quod anima nequeat constituere idem numero compositum, quod alia anima constituere potest: ergo per hoc, quod limitat eandem animam, v. g. in ratione naturæ seu potentiae actiue, facit quod non possit eadem anima efficere illud ipsum, quod alia anima efficere potest.

Confirmant secundo, quia ratio potentiae actiue abstractæ à cunctis particularibus potentiis actiuis aliquid amplius includit, quam quæuis singularis potentia, quæ sub illa continetur, quandoquidem in illa contineatur vis & perfectio totius speciei, cum tamen in quolibet indiuiduo non reperiatur, nisi partita: sed in illa potentia abstracta non reperiatur nisi vis factiua respectu omnium indiuiduorum speciei, quam potest producere: ergo non potest tanta vis reperi in quolibet indiuiduo sub ipsa contento; & consequenter hoc indiuiduum sub ipsa contentum non poterit producere, nisi aliqua indiuidua eiusdem speciei, & aliud alia.

41 Respondeatur concedendo antecedens & consequentiam, etiam in sensu præciso: neque nos ex eo quod res sint præcise similes, colligimus quod possint eisdem effectus producere: sed ex eo, & quia nulla est ratio nec inconuenientia, cur effectus ille ipse numero, qui provenit ab vna, non posset provenire ab altera, quandoquidem æque distinguatur numero ab vtraque, & æque conueniat specificè cum vtraque: neque est eadem ratio, cur indiuidua eiusdem speciei nequeant habere eandem realem positiue naturam, & cur vnus effectus realis non possit provenire à duabus causis; nam in primo est manifesta repugnantia; non in secundo. Quod si quemadmodum duo indiuidua, licet sint similia, non conueniant in eadem natura realiter: ita etiam vnus effectus non posset provenire à duabus causis; profecto neque à Deo ipso posset produci effectus ille ipse idem numero, qui à creatura procedit contra aduersarios.

Ad confirmationem primam respondeo negando consequentiam: quamvis enim limitet rem quoad vtramque rationem, tamen non debet limitare rem eodem modo, quoad effectus, quos constituit per modum cause intrinsecæ, & quoad effectus, quos causat per modum cause extrinsecæ; effectus enim quos constituit intrinsece inuoluunt intrinsece illam ipsam rem, & consequenter, si non sit illa ipsa, nec erit ille ipse effectus, etiam de potentia absoluta; effectus autem quos causat extrinsece, & efficienter, non inuoluunt essentialiter illam, sic quin possint esse absque illa, etiam naturaliter; ergo bene posset produci ab alia causa ille ipse effectus, quamuis compositum idem numero nequeat esse absque iisdem numero causis intrinsecis.

42 Et si quæras, quomodo limitabitur in ratione potentiae actiue.

Respondeo, quod limitetur ad talem numero potentiam quæ distinguitur numero ab omni alia potentia actiua, à sua singularitate. Quod si quemadmodum eadem numero anima non potest constituere idem numero compositum, quod constitueret alia numero anima: ita vnus indiuiduum nequit producere eundem effectum, quem posset producere aliud indiuiduum, sequeretur quod nec Deus ipse posset effectus cause secundæ absque concursu cause secundæ producere, quod est absurdum.

43 Ad confirmationem secundam respondeo primo, concedendo totum; nec facit contra conclusionem nostram: neque enim nos dicimus quodlibet indiuiduum vnus speciei posse producere omnia indiuidua istius speciei, non enim potest producere seipsum. Itaque quandoquidem potentia productiua ignis, ut sic comprehendat omne indiuiduum ignis, ita ut nullum sit indiuiduum ignis;

Causæ non habent determinatam seriem effectuum.

nis, quod non possit per illam potentiam produci; nulla autem potentia productiva particularis ignis possit omne individuum ignis producere, quia non seipsum; sequitur quod nullum individuum comprehendat tantum, quantum ratio specifica abstracta, quamvis possit vnum individuum omnia alia individua præter seipsum producere, quæ ab alijs similibus individuis produci possunt.

Respondeo secundo, distinguendo maiorem: si intelligatur, quod possit se extendere simul & semel ad plura, quæ vlla potentia factiva particularis, aut quod possit in pluribus reperiri, concedo maiorem; si intelligatur, quod possit producere aliquod particulare individuum, quod potentia particularis, in qua contracta reperitur, nequeat producere (excipio semper illud ipsum individuum potentia particularis) nego maiorem & consequentiam. Itaque quemadmodum potentia visiva ut sic non potest tendere in aliquod obiectum, in quod quæcunque potentia particularis non possit tendere; & quemadmodum potentia activa ut sic, abstracta à Deo & creaturis siue vniuocæ, siue analogice, nequit aliquid producere, quod non possit potentia activa Dei producere: ita etiam non est inconueniens, quod potentia activa ignis, ut sic, non possit aliquod individuum particulare, quod non possit produci à quocunque igne particulari: cuius ratio à priori est, quod potentia quælibet particularis activa comprehendat in se virtutem illam actiuam, ut sic, quoad omnia præter extensionem individualement, quæ extensio est impertinens ad productionem cuiuslibet individui producibilis per potentiam actiuam ut sic.

CONCLUSIO II.

44 *Effectus semel corruptus possit iterum produci etiam enaturaliter, vel ab eadem, vel à diuersa causa, si applicaretur eadem materia, & Deus vellet concurrere simili concursu quo concurrebat antea, ad eius productionem.* Hæc est *D. 4. d. 4. q. 3. num. 1. cum suis*; & *Richardo 16. d. 3. q. 7.* contra eos, qui existimant causam quamcunque habere determinatam seriem effectuum, quos certo ordine ex natura sua debet producere; & contra communiorum sententiam recentiorum, quantum ad productionem naturalem.

Probat primo ex Philosopho 5. *met. c. 3.* dicente, quod si agens est idem & materia eadem, effectus erit idem: quod intelligendum est, modo adit concursus etiam diuinus determinans ad eundem effectum.

Probat secundo, quia determinatio effectus quoad individuum provenit à Deo, nec causa secunda connaturaliter respicit vnum individuum magis quam quodcunque eiusdem rationis ex se: ergo tam naturaliter potest quemcunque producere pro quocunque tempore. Nec refert quod productus fuerit effectus antea, modo defuerit & sit iterum producibilis: quid enim facit illa præcedens productio ad rem: aut cur magis connaturaliter peteret causa concursus Dei ad alium numero effectum, quam ad illum ipsum, qui fuit destructus?

45 *Obijciat*: Conclusio est contra experientiam: ergo non debet asseri.

Respondeo negando antecedens, non est enim vlla experientia, quin effectus possit produci in casu conclusionis. Fortassis est contra experientiam, quod causa secunda de facto produxerit effectum semel, destructum, sed aliud est quod produxerit aliud, quod possit producere si applicaretur eadem materia & præstaretur concursus.

Dices, concursus illum non posse præstari, nisi miraculose: ergo conclusio inuoluit implicantiam, dum dicit, quod possit naturaliter effectus produci.

Respondeo distinguendo antecedens: nisi miraculose, quantum est ex natura causæ secundæ secundum se considerata; nego: ille enim concursus esset tam connaturalis illi, quam quicunque alius, aut quam ipsemet fuerat dum primo producebatur effectus: quantum est ex parte Dei, quatenus scilicet de facto generaliter instituit non præstare concursus talem vlli causæ secundæ, transeat antecedens: & similiter distinguo consequentiam: non producat ipsum naturaliter, quantum est ex parte sua, nego consequentiam; quantum est ex parte Dei, modo iam

explicato, concedo consequentiam.

46 *Dices secundo*: sequeretur quod non posset ostendi quin de facto plures effectus iterum reproducantur; nam non constat decretum aliquod diuinum de non præstando tali concursu, nisi quatenus ex natura rerum colligitur, quod non exigant illum concursum connaturaliter, sed potius exigant illum non præstari.

Respondeo, si non possit id ostendi aliter, quam ex natura causæ secundæ secundum se consideratæ, concedendo sequelam, quia reuera ex parte causæ secundæ non sunt vllæ rationes ad hoc sufficientes: unde absolute quantum ad rationem incertum existimo, an sint aliqui effectus iterum reproducti: sed quia communis authorum sententia est id non contigisse, ita cum multis loquendum & sentiendum etiam, quia nulla ratio est in oppositum.

Obijciat secundo: Philosophus asserit à priuatione ad habitum non dari regressum, nec eandem numero sanitatem posse redire: ergo conclusio est contra ipsum.

Respondeo negando consequentiam, quia Philosophus id non asserit, nisi ex suppositione, quod non præstetur concursus Dei ad eundem effectum determinans; conclusio autem loquitur ex suppositione talis concursus, & applicationis materiae, ac dispositionum sufficientium ad eundem effectum.

QUESTIO IV.

Utrum idem possit producere seipsum efficienter.

47 *C*ertum est idem non posse, quoad primam productionem realem effectiuam producere seipsum, quia causa effectiva debet esse prius natura existens, quam causet aut producat: ergo productio, quæ primo producit, requirit ab ipsamet causa procedere: quæ etiam ratio probat, quod non possit conservare seipsum pro vilo posteriori instanti, quantum ad primam conservationem, sed quod necessario debeat esse alia conservatio ipsius pro quocunque instanti, pro quo conservatio præter suam conservationem. Sed in controuersia est, an ex suppositione, quod producat causa efficiens, vbi gratia, ignis ab aliqua alia causa pro aliquo instanti, ipsemet ignis possit seipsum iterum producere pro eodem instanti. *Suar.* tenet partem affirmatiuam in materia de Eucharistia, & eius sententiam probabiliorum existimat *Arriaga disp. 7. sect. 9.* Oppositam sententiam tenet *Vasq.* & alij recentiores: & videtur communissima veterum omnium, qui semper exigebant distinctionem realem inter causam effectiuam, & effectum.

CONCLUSIO.

48 *I*dem nequit agere in seipsum. Hæc est iuxta secundam sententiam contra primam.

Probat primo: quia implicat duæ actiones, quarum vna sit totalis & adæquata, & alia sit siue totalis, siue partialis, ut patet ex dictis *q. 2.* sed causa efficiens, ut habeat actionem, debet esse producta per actionem totalem: ergo nequit superaddi alia actio vlla pro eodem instanti. Hæc probatio est euident ex suppositione resolutionis nostræ in prædicta questione secundæ: nec aduersarij oppositum huius conclusionis tenerent, nisi ex suppositione, quod non implicarent duæ causæ totales respectu eiusdem effectus. Unde reuera difficultas particularis huius questionis, quatenus non coincidit cum difficultate illius alterius questionis, est, an ex suppositione, quod possint dari plures actiones totales respectu eiusdem effectus, possit causa efficiens habere actionem secundam terminatam ad seipsum.

49 *Probat* ergo in hoc sensu à *Vasquez*, quia nihil potest esse subiectum sui ipsius, seu forma sui ipsius: ergo neque causa efficiens sui ipsius.

Respondet Arriaga, negando consequentiam, cuius negationis duplicem dat rationem. Prima est, quod materia non possit subiectare aliam materiam, quamvis distinguatur realiter ab ipsa: ergo ratio quare non possit sustentare seipsum non est defectus distinctionis realis quia quamvis distingueretur realiter à se ipsa, non posset sustentare seipsum, sicut non potest alteram, à qua distinguitur realiter: Secunda ratio assignat disparitatem

inter

effectus semel corruptus possit redire idem numero naturaliter.

Idem nequit seipsum producere quoad primum esse.

inter causam effectiuam & materialem, nimirum; quod causalitas materialis, vel est vnio, vel requirit essentialiter vnionem: vnio autem nequit esse, nisi inter extrema realiter distincta. Causalitas autem efficiens non requirit essentialiter vnionem, vnde, si aliunde non implicat, poterit dari absque vlla distinctione.

Contra primam ex his rationibus: quia licet ostendat defectum distinctionis realis non esse causam præcisam, aut solam, quare materia nequeat subiecto seipsam, tamen non ostendit quin illa sit vna causa & sufficiens, quamuis nulla alia causa esset. Vnde in forma *Respondeo* distinguendo consequens: ratio præcisa & sola, transeat, ratio sufficiens, negatur. Imo ipsemet *Arriaga* in secunda ratione fatetur rationem cur causa materialis nequeat materialiter causare seipsam esse, quod illa causalitas requirit distinctionem realem.

50 Contra secundam rationem: quia non magis videtur vnio exigere extrema distincta, quam actio, & qui negaret vnum, posset optime negare alterum.

*Probat*ur tertio, idem nequit esse dominus aut rex aut pater sui ipsius: ergo nec causare seipsam.

Negat *Arriaga* consequentiam, & dat pro disparitate; quod dominus, ac rex debet esse superior, cui fiat obedientia; vnde requirit distinctionem voluntatum: non est autem idem de causa, quoad secundam productionem.

Contra, quia non debet magis requiri distinctio voluntatum ad superioritatem, aut obedientiam, quam entitatum ad causalitatem effectiuam. Imo sane videtur facilius multo quod aliquis posset obedire sibi ipsi, quam quod posset produci realiter à seipso.

*Probat*ur quarto conclusio: quia implicat aliqua actio totalis respectu alicuius effectus, per quam solam non possit poni effectus: sed per actionem illam secundam non possit poni effectus, quia desinente prima actione deberet desinere res per illam producta, nec posset haberi illa secunda actio, quia alias causa non esset prius natura existens, quam actio ipsius contra ipsosmet aduersarios.

Confirmatur hoc: si darentur duæ causæ totales eiusdem effectus, esset hoc emolumentum ad minus, vt putant tenentes illam sententiam, quod destructa alterutra sola, effectus adhuc maneret in esse per actionem alterius, & hac ratione asserunt possibilitatem talis casus: ergo si id non ita se haberet, casus non esset possibilis: sed si destrueretur in casu nostro, causa quæ primo producerem, non posset conservari nec manere in esse per actionem à se ipsa procedentem: ergo quamuis non repugnarent duæ actiones totales, respectu eiusdem effectus, adhuc repugnaret, quod idem posset producere seipsam.

*Probat*ur quinto: quia actio videtur repugnare in rerum natura etiam de potentia absoluta, quæ nullum prorsus præstare potest emolumentum, & per quam nihil potest fieri, quod alias non fieret necessario absque illa: omnis enim entitas possibilis habet aliquam bonitatem, & vsum: sed nihil prorsus fieri potest per illam actionem, nisi productio effectus in illo instanti, in quo fit: & effectus in eodem instanti necessario deberet esse per illam actionem, nec posset fieri per illam, quin fieret per illam aliam actionem: ergo prorsus habet vsum possibilem.

Ex qua ratione potest deduci implicantia hoc modo: Illa actio haberet vsum, & non haberet, haberet quidem, quia esset ens, & possibile ac volubile à Deo; non haberet autem, quia nihil posset fieri per illam solam, nec per illam, vt coniunctam cum alia actione, quod non æque bene fieret, & æque necessario per aliam actionem.

QVÆSTIO VLTIMA.

Vtrum causa possint esse sibi inuicem causæ?

52 IN præcedentibus quæstionibus comparatæ sunt causæ ad effectus, nunc ad se inuicem comparabuntur. Quamuis autem varie comparari possint ad se inuicem, tamen hæc comparatio in ratione cauendi se mutuo est potissima & maioris difficultatis; ac propterea de ea specialiter instituta est quæstio, sed breuiter aliquid etiam de aliis comparationibus dicitur.

Pro intelligenda autem principaliori difficultate aduertendum est, quod quæstio posset intelligi tam de causis eiusdem generis, vt sunt duæ causæ efficientes, aut duæ materiales; quam de causis diuersi generis, vt sunt causa materialis, & causa formalis, & controuersiam esse; an in eodem instanti, quo causatur vna causa ab altera, verbi gratia, forma à materia, possit materia à forma vicissim causari simul & semel.

Præterea, vt veniamus ad ipsam difficultatem, supponendum est, quod causa efficiens, & finis possint se inuicem causare, quia calor, qui efficitur realiter ab igne, posset esse causa finalis mouens aliud efficiens ad producendum illum ignem, à quo causatur, & de facto ambulatione causat sanitatem efficienter, habet pro fine eandem met sanitatem. Ratio autem à priori est, quia causa efficiens non causat intentionaliter, sed physice effectum suum, & ad hoc sufficit, quod existat realiter independentem ab existentia reali sui effectus; vnde quia sic existere potest independentem à causâ suâ finalis existentia reali, nihil impedit, quo minus possit causare suam causam finalem, si alias habeat virtutem productionis eius. Causa verò finalis causat intentionaliter, & vt sic causet, non requirit existentiam realem propriam; vnde potest habere prioritatem intentionalem sufficientem, vt causet illam causam, à qua ipsamet causatur realiter.

Causa efficiens & finis possunt se inuicem causare.

Deinde omnes fatentur, materiam in genere causæ materialis non posse causari ab alia materia, quam ipsamet causaret in genere causæ materialis; nec formam posse causari ab alia forma, quam ipsa formaliter causaret; nec efficiens posse causare formam, aut materiam, à quibus ipsummet constituitur formaliter & materialiter.

Materia nequit causari à materia, nec forma à forma mutuo.

Ratio primæ partis est, quis causa materialis non potest causare materialiter, nisi illud, quod recipit in se, aut in quo intrinsece reperitur per modum potentie, sicut corpus reperitur in homine, & materia prima in igne: sed non potest recipere aliam materiam in se tanquam in subiecto, nec recipi tanquam pars potentialis in alia materia, quæ causaret ipsam, vt est euident: ergo non potest causare materialiter illud, à quo causaretur materialiter.

Ratio secundæ partis de forma est similis, quia forma non potest causare formaliter, nisi vel illud, in quo recipitur, tanquam subiecto, vel illud in quo recipitur tanquam pars intrinseca essentialis actuans alteram partem, vt anima se habet in homine: sed neque illud, in quo recipitur altero ex his modis, potest esse forma ipsius, ergo nequit causari formaliter ab illo ex illis.

Ratio denique tertie partis est, quod efficiens non possit causare antequam existat realiter: non potest autem existere realiter pro vlla prioritate, etiam naturæ in quo aut à quo, antequam existant materia, & forma ipsius, vt est euident: ergo nequit efficere materiam aut formam quibus constituitur. Verum quidem est, quod causa efficiens possit causare formam, quæ forma constitueret ipsamet causam in esse tali; verbi gratia ignis potest causare calorem, qui calor constituit, & causat ignem in esse calidi, sed non potest tamen constituere aut causare ignem in esse ignis.

Efficiens nequit causare formam aut materiam ex quibus constat.

Tota ergo difficultas huius quæstionis reducitur quantum ad causas eiusdem generis ad causas efficientes, & quantum ad causas diuersi generis, ad causam materialem, & formalem.

CONCLUSIO II.

53 CAUSÆ efficientes nequeunt sibi inuicem esse causæ efficientes pro eodem instanti ita, vt altera ab altera realiter dependeat in genere causæ efficientis. Hæc est communissima.

*Probat*ur, quia causa efficiens est prior suo effectui quoad realem existentiam prioritate naturæ, id est independentem ab effectu tanquam ab aliquo dante sibi suum esse: ergo nequit causari ab illo, quod est suus effectus: sed sic causaretur, si daretur mutua causalitas pro eodem tempore inter duas causas efficientis: ergo non potest dari talis mutua causalitas.

X x

Probat

Probatur antecedens: quia impossibile est quod possit egredi actio realis physica ab aliquo, quod non supponitur realiter existere, seu quod non habet sufficientia principia, per quæ realiter existat, independentem ab ipsamet actione, nisi saltem per actionem ipsam existat realiter aut recipiat suam existentiam: sed causa non existit per actionem suam, neque ab illa recipit existentiam suam, alias causaret seipsam: ergo independentem ab actione habet sufficientia principia: quibus existere possit, taliter ut, si per impossibile aut possibile non esset actio illa, adhuc existeret: sed si habet independentiam talem ab actione, debet necessario habere independentiam ab omni eo, quod ponitur per actionem, quodque non poneretur nisi per actionem; ergo habet independentiam à suo effectu, qui ponitur per actionem.

55 *Obiicit.* Duæ causæ efficientes possunt se mutuo conservare: sic enim duo carbonēs & duæ manus calidæ se conservant mutuo: similiter calor conservatur ab igne & conservat ignem; ergo possunt etiam se mutuo producere, neque magis repugnat duarum causarum efficientium mutua productio, quam mutua conservatio, conservatio enim & productio eatenus solum distinguuntur, quod productio dicat respectum ad non esse immediate præcedens, conservatio verò dicat respectum ad esse immediate præcedens.

Respondet negando antecedens, loquendo de conservatione directâ: neque enim sic carbonēs conservant se invicem, sed indirecte tantum, quatenus scilicet coniuncti magis possunt resistere contrariis, quam si essent separati à se invicem. Eodem modo negandum est quod calor conservet ignem per actionem aliquam directe terminatam ad ignem, licet conservet ipsum indirecte, quatenus impedit introductionem dispositionum, quibus introductis destrueretur.

CONCLUSIO II.

56 *Materia & forma non possunt se mutuo causare realiter.* Hæc est *Doct.* 1. d. 12. q. 2. cum suis omnibus, quos sequitur *Suar. disp.* 15. *Met. Hurtadus disp.* 8. *Arriaga disp.* 7. *Phys. n.* 102. contra *D. Thomam* 1. p. q. 66. art. 1. cum suis communiter, ac *Rubio, Fonseca, Cominbricensibus, & Complutensibus* hic.

Probatur primo conclusio ex Aristotele hic *tex.* 30. & 5. *Metaph. c.* 2. quibus locis agens de mutua causalitate, quam agnoscit causas diversis ordinis posse habere circa se invicem, solum adducit exemplum de causa finali, & efficienti, ergo sentit nullas alias causas posse habere mutuum causalitatem circa se ipsas præter illas. Probatur consequentia: quia eius institutum, & propositum erat declarare, quæ possent esse sibi invicem causæ: ergo vel non est affectus propositum, vel certe sentit solum causam efficientem, & finalem posse sibi invicem esse causas. Et licet argumentum ab auctoritate negativæ non soleat valere, tamen quando unus ex proposito debet numerare omnes species, & solum enumerat duas, optime possumus colligere, quod saltem non existimaverit dari plures species.

57 *Probatur secundo ratione:* quia materia secundum totum esse realiter intrinsecum suum præsupponitur formæ: ergo secundum esse reale intrinsecum suum non potest dependere à forma tanquā à priori in vilo genere causæ influentis esse reale suum in materiam. Antecedens patet evidenter in materia prima ligni, quæ multis annis posset existere antequam sit in ipsa forma ignis: & præterea secundum suum esse reale causat ipsam formam: ergo habet præsupponi quoad totum suum esse reale ipsi formæ. Patet etiam consequentia, quia dependentia non potest esse sine indigentia: sed materia nullam habet indigentiam quoad esse suum intrinsecum à forma, cum habeat suum esse intrinsecum priusquam sit forma: ergo quoad esse suum intrinsecum non dependet à forma.

58 *Confirmatur primo:* quia si materia dependeret à forma, & forma à materia, idem esset prius & posterius alio; secundum idem esse, quod est absurdum. Probatur sequela: quia materia quoad esse suum reale existentia esset prior formæ, quandoquidem ad eam concurret per

influxum realem, & secundum illud ipsum esse reale existentia esset posterior eadem forma, si forma influeret realiter in ipsam.

Confirmatur secundo: quia idem esset existens, antequam esset, quod est absurdum. Probatur sequela: quia causa debet esse existens antequam causet: ergo forma, si esset causa materia, deberet esse existens antequam eam causaret: sed tum deberet esse existens, antequam esset existens, quia non est existens antequam causetur à materia, & materia non posset eam causare antequam existeret.

Respondet ad hæc *Aduersarij*, non esse absurdum quod idem sit prius alio in vno genere causæ, & posterius ipso in alio genere, licet in eodem genere causæ non posset vnum esse prius & posterius altero: materia autem secundum ipsos, tantum habet esse prior in genere causæ materialis, & posterior in genere causæ formalis.

59 *Contra* quia ideo causa efficiens non potest vilo modo causari ab effectu suo in vilo genere causæ, quia præsupponitur secundum totum esse reale existentia ipsius suo effectui: & ideo colligitur quod sic præsupponitur quia non potest realiter causare, nisi sic præsupponeretur: ergo cum materia causet formam realiter, debet præsupponi formæ secundum suum esse reale existentia, & consequenter debet concedi quod secundum illud esse nequeat causari à forma in vilo genere causæ realiter influentis: & certe si hoc negetur de materia, æque bene potest dici, quod causæ in eodem genere causæ, nimirum in genere causæ efficientis, possint se invicem causare; nam illa diversitas generis quantum ad propositum est impertinentissima; quare enim res præsupposita alteri quoad totam entitatem realem suam posset causari ab altero in diverso genere magis, quam in eodem & sane existimo aduersarios nunquā daturus in hac re sufficientem disparitatem.

60 *Confirmatur tertio:* quia ideo efficiens non potest causare materiam suam, à qua causatur materialiter tantum, in alio genere causæ, nimirum efficientis, quia materia præsupponitur in esse existentia efficienti, aut actioni ipsius: ergo si materia præsupponatur formæ, nequaquam poterit etiam in diverso genere causæ à forma causari quoad entitatem intrinsecam suam.

Præterea: quando dicunt materiam esse priorem in genere causæ materialis, & posteriorem in genere causæ formalis, quid volunt per hoc? an materiam quoad aliquam formalitatem aut partem sui esse priorem, & quoad aliam posteriorem? Quod si hoc dicant, patet esse falsum, nam ut iam ostensum est, tota entitas materiae primæ, verbi gratia ligni, est prior forma ignis, quæ postea producit in ea, aliàs enim non potuisset causare realiter illam formam. Si verò dicant materiam esse priorem forma, secundum quod non informatur à forma, posteriorem verò secundum quod informatur, verum quidem dicunt, se nihil ad propositum: neque enim dubitatur materiam quoad informationem dependere à forma, sed utrum quoad illud esse quod informatur per formam, eamque recipit, dependeat à forma. *Pluribus:* per illam limitationem in genere causæ materialis vel volunt significare, quod non prius existat simpliciter sed tantum in tali genere, vel non volunt; si non volunt, ergo admittent quod simpliciter prius existat, & consequenter admittent quod superflue addant illam limitationem, & quod nullo modo dependeat simpliciter à forma in sua existentia, & hoc est nostrum intentum. Si secundum volunt, falsum est quod sic prius existat, quia nihil prius existere dicendum est alio in aliquo genere, quod illud aliud non existit, sicuti non potest res dici albiore, quæ nullo modo est alba.

Confirmatur secundo: quia si materia habeat suam existentiam in genere causæ materialis independentem à forma, ut concedunt aduersarij iuxta illam distinctionem: ergo in genere causæ materialis non dependet à forma; sed nullum aliud genus causæ habet: ergo in nullo genere causæ dependet à forma.

Confirmatur tertio: quia si habeat suā existentia in genere causæ materialis independentem à forma, non est opus quod habeat ipsam dependentem ab illa in genere causæ formalis, cum nihil per hoc possit præstare quod sine eo non posset.

Probatur

Materia & forma non possunt se mutuo causare.

Responso aduersarij.

Reiicitur.

Probat. tertio: Ideo colligunt aduersarij dependentiam materiæ à forma; quia non potest naturaliter existere absque aliqua forma; sed hæc ratio non sufficit: ergo, cum aliunde mutua illa causalitas sit valde difficilis, non debet dici quod materia causetur à forma, si forma causetur à materia. Consequentia videtur ab omnibus admittenda, quia non debemus inuolueret res difficultatibus non necessariis.

Probat. antecedens: quia illa necessaria connexio posset facile & absque vlla difficultate provenire ex eo, quod nunquam materia existeret vllibi, nisi vbi esset causa naturaliter inclinata, ac determinata ad producendam in ipsa formam aliquam, quamvis materia secundum se non dependeret ab vlla forma & posset sine vlla existere: ergo illa necessaria connexio materiæ cum aliqua forma potest aliunde provenire, quam ex dependentia materiæ ab ipsa forma, tanquam dante sibi suum esse.

62 *Confirmatur:* quia ignis nequit esse naturaliter absque calore, & tamen non dependet à calore in vlllo genere causæ per se dantis ipsi esse existentie ipsiusmet ignis.

Deinde materia, & forma vnita cum composito habent necessariam connexionem ita, vt non possint esse absque illo, & tamen compositum non causet illas.

Rursus relatio nequit esse absque correlatione, à qua tamen non recipit suum esse: ergo multa possunt habere necessariam connexionem cum aliis, à quibus tamen non dependent, tanquam à causis influentibus, & consequenter ex eo, quod materia nequeat esse absque aliqua forma, non sequitur quod dependeat à forma, tanquam à causa dante ipsi esse.

Confirmatur secundo: quia si aqua non posset esse vllibi, nisi vbi causæ essent calefactiue, non posset esse absque calore, & tamen non dependeret à calore, cum potius calor tenderet in destructionem eius: ergo si similiter materia non posset esse naturaliter absque causa productiua alicuius formæ substantialis, necessario haberet aliquam, quamvis à nulla dependeret.

63 *Dices:* ideo colligimus formam dependere à materia, quia nequit esse naturaliter absque materia: ergo si materia nequeat esse naturaliter absque forma, debet dici quod dependeat à forma.

Respondeo negando antecedens in sensu præciso, quasi scilicet illa sola ratio sufficeret: sed vltius addi debet quod si forma non dependeret à materia, crearetur, quod supponitur absurdum; & deinde quia si non dependeret, non esset ratio cur non produceretur absque materia à causis naturalibus, & præterea quia non esset vlla difficultas aut inconuenientia in dependentia eius: ex quibus rationibus nulla adest ad arguendum dependentiam materiæ à forma. Itaque connexio naturalis & necessaria vnius cum alio non semper arguit dependentiam illius ab illo altero tanquam à priori aut causa, sed solummodo quando aliunde non posset provenire, nisi adestet talis dependentia. Ex his habemus quod causæ realiter influentes in effectum, prout realis influxus opponitur intentionali, non possint se mutuo causare neque in eodem, neque in diuerso genere causæ.

65 *Obiicies primo:* ingressus venti est causa formalis apertionis fenestæ, & rursus apertio fenestæ est causa materialis ingressus ventis: non enim ingrederetur ventus, nisi aperiretur fenestra, neque fenestra hic, & nunc aperiretur, nisi ingrederetur ventus. Similiter calor introductus est causa formalis expellendi frigus & expulsio frigoris est causa materialis introducendi calorem propter eandem rationem: ergo datur mutua causalitas inter causam formalem & materialem.

65 *Respondeo* negando antecedens proprie loquendo, hoc est loquendo de causa formali & materiali, quæ habent aliquam causalitatem positivam directe terminatam ad suos effectus: neque enim ingressus venti, qui consistit formaliter in vocatione noua venti, habet aliquem influxum in apertionem fenestæ, quæ consistit in alia vocatione fenestæ, & si haberet vllam, profecto non haberet formalem, nam certe vbi venti non est forma vbi fenestra vlla ratione; neque etiam apertio fenestæ con-

sistens in vbi ipsius habet vllam causalitatem in vbi venti ingredientis; & si haberet vllam, non haberet materialem, cum non sit causa materialis in qua, aut ex qua constituitur illud vbi venti. Similiter calor introductus non habet vllam causalitatem positivam in frigus quandoquidem frigus quod expellitur non fit in illo instanti, in quo est calor, & implicat causalitatem realem & positivam esse pro vlllo instanti, pro quo non est terminus ipsius, & si haberet causalitatem vllam, non video quomodo posset esse formalis, quandoquidem calor introductus non sit forma frigoris aut expulsionis eius. Nec prius est vlllo modo realiter ingressus venti quam apertio fenestæ, sed pro eodem instanti aut tempore quo ingreditur ventus, aperitur fenestra ab eadem causa, à qua mouetur ventus, quæ causa simul producit vtrumque vbi absque vlla prioritate temporis aut naturæ: & eodem modo discurrendum est de introductione frigoris, & expulsionem caloris. Dicitur tamen apertio fenestæ esse causa materialis ingressus venti, quia videtur se passive habere cum cedat suo loco; & ingressus venti dicitur esse formalis, quia nisi sisteretur ventus per modum formæ in loco, in quo fuit ante fenestra, non recederet fenestra ab illo loco ob impossibilitatem quasi formalem, quam habent duo corpora naturaliter ad occupandum eundem locum: sed ex hac impossibilitate non oritur quod exerceatur causalitas aliqua proprie dicta formalis, quæ directe terminaretur ad apertionem fenestæ.

66 Ad probationem antecedentis dico illum modum loquendi: nisi hoc esset, illud non esset, non arguere semper dependentiam à priori: nam si esset aliquis effectus necessario sequens aliquam causam, à quo non causeretur ipsa causa, verum esset dicere quod nisi esset ille effectus non esset illa causa; & tamen causa, vt suppono, non dependeret ab illo effectu tanquam à priori aut communicante sibi suum esse. Vnde de facto, licet verum sit dicere: nisi quis esset risibilis, non esset homo; tamen non est verum dicere, quod risibilitas sit causa à priori, à qua habet esse homo. Similiter etiam quando sunt duo effectus sic connexi, vt vnus non possit esse à causa sua, quin alter etiam sit à sua; verum erit dicere, quod nisi sit vnus effectus, non sit etiam alter, & tamen non necessario sequitur quod vnus dependeat ab altero tanquam à priori: & ita sane contingit in casu apertionis fenestæ ac ingressus venti, & in casu expulsionis frigoris & introductionis caloris.

Aliud exemplum solent asserre ad probandam mutua causalitatem: nempe si lapis appensus filo frangat filum, descendet deorsum, tum autem motus lapidis esset causa fractionis fili, & fractio fili esset causa motus lapidis: ergo datur mutua causalitas. Hoc exemplum non est ad propositum, quia motus sequens fractionem fili non est causa istius fractionis, sed motus antecedens, cuius motus fractio non est causa, sed potius effectus.

67 *Obiicies secundo:* Fieri solet vt duo baculi cadentes occurrant sibi inuicem, & se mutuo ab vltiori casu consequent, sustentando se inuicem realiter: ergo causæ realiter influentes possunt se mutuo causare.

Respondeo negando consequentiam: & vt intelligatur quare, aduertendum est tria posse considerari in illo casu: primum ipsos baculos secundum existentiam realem suam: & certum est quod quoad illam non dependeant à se inuicem. Secundum, illa duo vbi noua, quæ habent: & si diceremus quod causerent in se inuicem illa vbi, non esse contra conclusionem, quia non est inconueniens quod duæ causæ efficientes agant in se inuicem, vna producente aliquem effectum in altera alium in ipsa.

Dices: vbi vnus baculi est causa vbi alterius & à contra, aut saltem sunt priora se inuicem, quia nisi vnus esset, alterum non esset.

Respondeo negando antecedens cum sua probatione, quia vt paulo ante dixi, posset fieri quod vnus non esset absque altero, quamvis non habeant prioritatem vllam inter se, ex eo scilicet, quod essent effectus simultanei.

Tertium quod considerari potest, est negatio vltioris motus: & negatio motus vnus baculi sequitur ad vbi alterius eiusdem, & negatio alterius sequitur ad vbi alterius.

Xx 2 Præterea

Præterea ipsi aduersariis respondendum est, quia in quocumque genere causæ vnus baculus sustentat alterum, sustentatur ab altero: ergo ex hoc exemplo sequeretur mutua causalitas realis in eodem genere causæ, quod est contra aduersarios.

68 *Obiicies tertio*: si materia non dependeret realiter à forma tanquam à causa, esset perfectior forma, quandoquidem forma dependeret ab ipsa, & duobus comparatis ad inuicem illud videatur perfectius, quod minus dependet ab altero.

Maiores perfectio rei non semper ex minori dependentia desumitur.

Respondeo negando sequelam, & ad probationem dico, quod maior perfectio rei non semper ex maiori, vel minori dependentia, sed aliquando etiam ex perfectiori operatione, vel actiuitate desumatur: ita vt si sint duo, quorum vnum dependet ab altero, & cum hoc habet maiorem actiuitatem quam ipsum, possit esse perfectius illo altero, quamuis alterum ab ipso non dependeat: sic qualitates, quamuis dependeat à quantitate materialiter, & quantitas non dependeat ab ipsis, sunt tamen perfectiores quam quantitas propter maiorem actiuitatem quam habent: sic etiam homo est perfectior cælo, à quo dependet, quia habet perfectiores operationes quam cælum.

69 *Obiicies quarto*: sequeretur quod materia esset perfectior, & forma perfectibilis, contra omnes: patet sequela, quia illud est perfectius, quod dat perfectionem, & perfectibile, quod recipit perfectionem.

Respondeo negando sequelam, proprie loquendo, & distinguendo eius probationem: quod dat perfectionem distinctam à re, quæ dicitur perfectibilis seu perfici, concedo: indistinctam, nego: materia autem non dat perfectionem formæ distinctam ab ipsa forma, & consequenter non erit perfectior ipsius, proprie loquendo.

Obiicies quinto: materia in ordine ad operandum indiget forma: ergo & in ordine ad existendum.

Respondeo negando consequentiam, quidquid sit de antecedenti: quamuis enim anima in operando intellectualiter dependeat ab obiecto, tamen non dependet in existentia ab ipso; & vniuersaliter causæ partiales dependent à se inuicem in operando, non tamen in essendo, vt patet in causa efficiente, quæ dependet à materia in operando, non in essendo.

70 *Obiicies 6.* Esse accidentale semper dependet à forma accidentali; ergo & esse substantiale à forma substantiali.

Respondeo negando consequentiam: & disparitas est, quod omne accidens sit forma accidentalis, omnis autem substantia non sit forma substantialis. Ex his patet, si Deus vellet conseruare materiam sine forma, quod eadem prorsus actione, qua de facto conseruat, id faceret, & non deberet vltius supplere vllam causalitatem alterius causæ quia nulla est alia causalitas terminata ad materiam secundum se, & suam propriam existentiam, quam deberet supplere Deus.

Obiicies vltimo: Passio seu productio passiva dependet realiter ab effectu, in quo subiectatur eodem modo, quo cætera accidentia dependent à suis subiectis inhesionis sed idem effectus dependet etiam realiter ab ipsa, quando loquidem per illam ponatur, & sit ratio formalis, per quam recipit esse: ergo datur mutua causalitas realis vel in eodem vel in diuerso genere, & consequenter alterutra ex præmissis conclusionibus est falsa. Hæc est difficillima obiectio, quæ opponi potest; sed non habet locum contra eos Scotistas, qui putant passionem esse posteriorē effectui, & effectui ab illa non dependere tanquam à priori, neque tanquam à concomitanti; quorum tamen doctrina ex aliis capitulis displicet ob rationes positas in Logica disp. de Actione.

71 *Responderetur autem primo* potius me negaturum, quod datur vlla passio ex parte effectus ab ipso realiter distincta, quam concessurum mutuam causalitatem à priori inter aliqua: principia enim suadentia hanc mutuam causalitatem esse impossibilem, sunt vrgentiora, quam quæ probant dari talem passionem; unde si non posset solui hæc obiectio, propter illam non concederem mutuam causalitatem, sed negarem dari talem passionem.

Responderetur secundo negando maiorem: cum sit enim ratio formalis, à qua effectus habet recipere suam exi-

stentiam realem, nequit effectus habere existentiam realem ad causandum istam passionem antecederet ad ipsam passionem: neque enim est eadem ratio de hac passione ac de aliis accidentibus, quia alia accidentia non sunt rationes formales, per quas sua subiecta recipiunt suas existentias, & propterea absque inconuenienti possunt causari à suis subiectis, quod non potest dici de illa passione. Sed neque passio etiam habet prioritatem in quo, sed à quo, respectu effectus; unde vterque egreditur à causa pro eodem instanti temporis ac naturæ, cum hoc solo discrimine, quod actio sit ratio formalis, per quam ponitur effectus, effectus verò non sit ratio formalis, per quam ponatur ista passio, vt patet ex eo quod effectus posset esse absque passione illa, passio autem illa nequeat esse absque effectu.

72 *Dices*: si passio non dependeret ab effectu, in quo subiectatur in genere causæ materialis, crearetur: illud enim dicitur creati, quod producitur independentem à concursu causæ materialis. Deinde non esset ratio vlla, cur non posset produci absque effectu, si non dependeret ab eo vt subiecto.

Respondeo negando sequelam pro vtraque parte: illi ad enim non creatur, quod vel producitur dependenter à subiecto tanquam ab influente & dante esse, vel etiam habet tam necessariam connexionem cum subiecto, vt nulla ratione possit esse absque subiecto, siue ab ipso dependeat tanquam à priori, siue non. Præterea quamuis passio illa non recipiat suum esse à subiecto, posset necessario exigere subiectum, quia ex natura sua intrinseca est essentialis determinatio talis subiecti.

Confirmatur hoc: quia relatio nequit esse absque termino, & tamen non recipit esse à termino in vllō genere causæ: ergo potest fieri quod aliquid nequeat esse sine alio, quamuis non recipiat suum esse ab illo.

Adde ad hæc, quamuis esset mutua causalitas inter effectum & passionem, non esse id contra conclusionem, quia conclusio loquitur de causis, & non de causalitatibus.

73 *Quæres*, an modi causandi quatuor causarum sint ita diuersi quin eidem rei possint competere.

Modi causandi quatuor genera causarum non exigit res realiter distinctas.

Respondeo negativè: nam intellectio, verbi gratia, potest esse causa formalis reddens formaliter intelligentem; & causa materialis respectu relationum in ipsam rem immediate subiectarum, vt similitudinis, dissimilitudinis; & causa efficiens respectu habitus ad illam sequentis; & alterius intellectiois; ad quam producendam obiectiue concurreret; & causa finalis respectu multorum mediōrum, quæ ad ipsam acquirendam possent conducere. Imo respectu eiusdem effectus aliquid potest esse causa efficiens & materialis; graue enim est causa efficiens; & materialis vbi, quod de nouo acquirit ablatō impedimento, & posset esse finis etiam eiusdem vbi aliquo modo: sed nequaquam potest idem esse causa materialis, & formalis respectu eiusdem effectus ob rationes particulares harum causarum: calor enim nequit esse causa materialis calidi, cuius est causa formalis; nec anima hominis: nec materia potest esse forma compositi, aut alterius formæ, quæ cum ipsa facit compositum.

74 *Quæres secundo*, an quatuor causæ, quando concurrunt ad aliquem vnum effectum, habeant aliquem ordinem in causando ita, vt vna prius natura agat quā altera.

An causæ habeant in causando ordinem aliquem prioritatis.

Respondeo non posse esse prioritatem aliquam realem, ex qua sequeretur, quod causalitas vnius causæ posset esse absque contradictione absque causalitate aliarum causarum; talis enim prioritas implicat, quia causæ hæc, quando concurrunt, sunt essentialiter sibi inuicem subordinatæ, & causalitates ipsarum sunt essentialiter partiales ac dependentes ab inuicem sic, quod vna non possit egredi à sua causa, quin alia à suis egrediantur. Hec prorsus video quomodo etiam vna causalitas possit esse prior alia causalitate, etiam ratione, cum fundamento vllō in re nisi quatenus potest dici quod, quia finis prius causat amorem sui ac desiderium, quam mouet ad applicanda media: causalitas ipsius sit prius quā causalitas, qua causa efficiens causat, seu applicat illa media: non tamen potest dici prior quam causalitas causæ efficientis producentis effectiue illum

illum amorem ac desiderium. Et quia efficiens prius producit formam, quam forma constituit compositum, potest dici quod causalitas efficientis sit prior causalitate formæ. Sed reuera quando quatuor hæc causæ habent quatuor causalitates immediate terminatas ad aliquem effectum, aut quando quælibet ex ipsis immediate causat aliquem effectum siue vna causalitate, siue pluribus; non eredo esse vllam prioritatem, etiam rationis, cum fundamento in re inter causalitates illarum aut ipsarum quatenus causant.

An habeant
ordinem
dignitatis.

75 *Quæres secundo*, an habeant aliquem ordinem dignitatis inter se, ita vt vna sit dignior altera.

Respondeo cum Scotto in 1. disp. 2. quæstione secunda, numero decimo sexto, in primis causas extrinsecas esse nobiliores in ratione causæ, seu habere nobiliorem modum causandi, quam habent intrinsecas. Ratio est, quod causalitas causæ materialis inuoluit potentialitatem ipsius & limitationem, & causalitas etiam causæ formalis inuoluit limitationem & dependentiam ab alia comparte: efficiens autem, & finis non inuolunt huiusmodi imperfectionem; vnde Deus ipse potest habere & de facto habet rationem causæ efficientis & finalis omnium rerum, & hac ratione vocatur Alpha & Omega in Apocalypsi.

Ex causis verò intrinsecis causa formalis est nobilior, quia causat actuando ac perficiendo; materia verò causat recipiendo. Nec refert, quod materia causat ipsam formam, cum tamen ipsamet non causetur à forma; nam comparamus ipsas in ordine ad effectum, quem causant, & dicimus, quod causa formalis habeat nobiliorem modum causandi quemcumque effectum, quem cum materia causat, quam ipsamet materia; quidquid sit an secundum alias considerationes materia posset esse perfectior, quam forma.

Denique si comparantur causæ extrinsecæ ad se inuicem, finis nobiliorem modum causandi videtur habere, quia agit qua bonum, & mouet ipsum efficiens, vt propter seipsum agat; & in moralibus magis attenditur ad finem, quam ad alias causas in ordine ad colligendam perfectionem actuum humanorum.

DISPUTATIO XII.

De Fortuna, Casu, Fato, Monstro.

RESOLVTO Causarum per se tractatu, pauca restant dicenda de causis per accidens, de quibus Philosophus à *tex. 39. vlt.* que ad 68.

QVÆSTIO VNICA.

Quid sit Fortuna, Casus, Fatum, & Monstrum.

Quid sit
Fortuna.

76 **FORTUNAM** Deam esse, aut certe aliquid diuini numinis habere existimant veteres quidam, non solum Poetæ, quibus hoc suo mentiendi iure licuit, sed etiam Philosophi; sed ridicula eorum somnia optime arguit *S. August. 4. de ciuit. cap. 18. & Last. lib. 3. cap. 28.* Itaque Fortuna vere loquendo nihil aliud est, quam causa per accidens in iis, quæ ex electione agunt. Dicitur *causa*, quia aliquo modo est principium, à quo provenit effectus fortuitus, qui etiam aliquando vocatur fortuna, translatò nomine causæ ad effectum. Dicitur *in iis*, quæ agunt ex electione, quia non omnis causa per accidens alicuius effectus est fortuna, sed sola causa libera, quæ dicitur fortuna, quando actionem eius intendit per se aliquem effectum, alius effectus, quem non intendebat, aut qui, si intendebatur, non nisi accidentalem connexionem habebat cum actione causæ, sequitur: nec cognoscebatur ab operante habere connexionem eum effectum primario, quamuis haberet aliquam suspensionem, quod fortassis coniungeretur cum illo. Scotus vltius requirit, vt effectus sit alicuius momenti, quia ex communi modo loquendi non dicitur quis fortunatus, aut infortunatus ex eo, quod præter intentionem eius acciderit aliquid parui momenti; requirit

etiam vltius, quod effectus, qui dicitur fortuitus, sit rarus, & non sequatur ad effectum per se intentum, vt plurimum; sed quæstio esset de nomine, si quis hoc non requiri contenderet.

Quamuis autem omnis talis effectus vocari posset fortuna in hoc sensu, non tamen dicitur quis fortunatus, cui sufficit talis effectus, nisi effectus sit bonus; nam si sit malus, potius dicitur infortunatus.

Casus dupliciter accipitur, primo large, vt etiam comprehendit fortunam, & non est aliud vt sic quam causa per accidens vt sic. Secundo sumitur strictè, prout distinguitur à fortuna: & secundum Aristotelem, nihil aliud est, quam causa per accidens in iis, quæ non operantur ex electione, verbi gratia, in causis non liberis. Ex quibus constat primo dari fortunam, ac casum contra veteres; quia sine debio dantur causæ huiusmodi.

Patet secundo, nihil esse fortuitum aut casuale respectu Dei: quia determinate cognoscit quidquid futurum est, siue per se, siue per accidens producat à causis secundis.

77 *Obiicies primo*: omnis actio humana seu libera est propter aliquem effectum, ergo nulla actio libera est fortuita, & consequenter causa libera non est fortuna.

Respondeo distinguendo primum consequens: respectu effectus per se intenti, concedo: respectu effectus connexioni accidentaliter, & contingenter cum tali effectum, nego consequentiam.

Respondeo secundo distinguendo consequens alio modo, est fortuita, quantum ad hoc quod non producat data opera, concedo; quantum ad hoc quod non habeat connexionem incertam cum alio effectum ratione cuius dicitur fortuna, nego consequentiam.

Obiicies secundo: Effectus necessario coniunctus cum sua causa non est fortuitus: sed effectus, qui dicitur fortuitus, necessario coniungitur cum fortuna, impossibile enim est esse effectum fortuitum, & non esse fortunam.

Respondeo distinguendo minorem, materialiter nego, formaliter concedo, & nego consequentiam. Itaque cum causa illa, quæ est fortuna, quatenus est fortuna, formaliter loquendo, necessario coniungitur effectus, ratione cuius dicitur fortuna, quia alias non esset fortuna, sed cum causa illa quæ est fortuna specificatiue loquendo, & materialiter, non necessario coniungitur ille effectus.

Obiicies tertio: Ludens ex lusu dicitur fortunatus, & tamen ipse intendit lucrari: ergo effectus fortuitus per se intenditur, & consequenter male descripta est fortuna.

Respondeo negando vltimam consequentiam: quia licet intenderet lucrum, tamen sequeretur valde contingenter ad actionem eius; & ipsemet non habet vllum principium, ex quo possit etiam cum probabilitate colligere quod sequeretur ex natura talis actionis, quam ipse applicat: vnde merito tales effectus vocantur præter intentionem actionis, quamuis non sint præter intentionem agentis.

Fatum vno modo accipitur pro dispositione causarum inter se, non comprehendendo Deum, ex qua contingeret vt effectus omnes inevitabiliter succedere debeant; & hoc sensu non datur: nulla enim potest esse dispositio causarum, quæ non posset inuerti per Deum, & causa libera non patiatur talem necessitatem. Alio modo sumitur pro tali dispositione causarum, secundum quam subsunt Diuinæ providentiæ, vt infallibiliter illi soli effectus sint futuri, & eo ordine ac tempore, iisque circumstantiis, quibus ordinatum fuit à Deo ab æterno vt euenirent: & Fatum sic sumptum datur sine præiudicio libertatis.

Quia tamen communius intelligitur fatum in priori acceptione illa, in qua non datur, quam in posteriori, melius absolute negatur dari fatum, quam asseritur, & inter indotos ac simpliciores cauere debet, ne asseratur.

79 *Monstrum* est effectus naturalis à recta solitaque dispositione secundum speciem degenerans. Dicitur *effectus naturalis*, quia proprie loquendo Mōstra reperiuntur tantum in naturalibus, & effectus artificiales deficientes à regulis consuetis artis, non dicuntur Monstra nisi analogice. Dicitur: *degenerans à recta dispositione*, quia defleat à lege statuta per naturā. Dicitur *solita*, quia quævis res deficeret

Quid sit
Fatum.

Quid sit
Monstrum.

à lege naturæ, tamen si id semper accideret, non diceretur monstrum, sicut nec Pygmæi dicuntur, quia quamvis deficiant ab ordinaria lege naturæ, quantum ad magnitudinem, semper tamen tales nascuntur in certis mundi partibus. Sed hoc spectat magis ad quæstionem de nomine quàm de re. Dicitur, *secundum speciem*, quia monstrum semper deficit à speciei generante, vel secundum partem, ut si quis cum vno oculo vel tribus nasceretur; vel secundum totum, ut si bos parturiret agnum, quod ante excidium Hierosolymæ contigisse narrat Necessarius lib. 3. cap. 4.

Dixi autem, quod deficeret seu deficiat à speciei generante semper: quod tamen intelligendum est quando producit ab aliquo individuo talisnam posset produci ab aliis causis, & tunc non deficeret à speciei generante. Vnde clarius illa particula explicaretur dicendo quod deficiat à speciei quantum ad hoc quod deficiat à perfectione, quam exigunt individua istius speciei, à quocumque demum producat.

80 Multis de causis accidit ut generentur monstra: *Primo* ex abundantia aut defectu materie: & hinc provenit, quod aliqua animalia nimis magna vel nimis parva procreantur, & hoc secundum se totum, vel secundum aliquas sui partes. *Secundo* ex indispositione primar qualitatum. *Tertio* ex indispositione secundar, quæ est pellicula quædam, in qua continetur fœtus, dum est in ventre. *Quarto* ex debilitate virtutis productricis. *Quinto* ex influxu Astrorum, & temperamento Regionum. Deinde ex viciis aliqua imaginatione: scribit enim Avicenna gallinam incubantem ouis milui aspectu perterrefactam, edidisse pullos miluino capite.

Quæres, utrum Monstrum intendatur à natura.

Respondeo cum communi sententia, ipsum non intendi primario, quia est imperfectum, sed secundario tantum, quatenus cum non possit assequi effectum perfectum, ipsum imperfectum quærit producere. Sed si loquamur magis propriè de illis Monstris, quæ producuntur à causis naturalibus non cognoscitivis, non potest dici, quod nec intendantur, nec non intendantur ab illis, nisi quatenus id est esset intendere, ac esse determinatum ad eorum productionem: sic autem potest concedi, quod intendantur. Si verò loquamur de monstis, quæ producerentur à causa libera, possent aliquando intendi, & aliquando non intendi: & certe non est dubium, quin Deus intendat illa non minus quam alios effectus non monstruosos, propter multa evoluta quæ ex eorum productione succedere possent vniuerso.

LIBER III. ET IV.

PHYSICORVM.

Is duobus libris agit Philosophus de Motu præcipue, & quia motus successivus est de genere continuorum, continuum autem omne est aliquo modo divisibile in infinitum, ideo ante absolutum tractatum de motu agit etiam libro tertio de infinito. Quæ autem in utroque libro explicanda sunt, duabus Disputationibus sequentibus explicantur.

DISPUTATIO XIII.

De Motu.

QVANDO QV IDEM superiori libro definita est natura per ordinem ad motum, & omnia, quæ per quatuor causarum genera producantur, indigent motu ut producantur, opportune satis hic de motu ipso agitur.

QVÆSTIO I.

Quid sit Motus.

SUPPONENDVM est ex quotidiana experientia Sdari motum, quidquid senserint quidam antiqui Philosophi, quos tamen existimo non in eadem acceptione vfos fuisse nomine motus, quia nos eo utimur, neque enim calefieri se ac frigeri, & ab vno ad alium locum transire dubitare poterant.

Philosophus autem definit Motum esse *actum entis in potentia, prout in potentia*. Et hanc descriptionem approbant omnes Peripatetici. At circa eam duæ sunt difficultates hic examinandæ: vna quoad explicationem ipsius; & altera an conveniat etiam motui instantaneo. Ut verò tollatur omnis quæstio de nomine, aduertendum quod aliquid possit dici moveri dupliciter: vno modo ex eo, quod transeat à non esse ad esse, Et sic Angelus posset dici moveri quando creatur; ac in hoc sensu accipit motum Doctor quando in 4. d. 1. 2. q. 4. dicitur non esse de essentia motus respicere subiectum aliquod existens, quod moveretur per illum ad aliquam formam. Alio modo dicitur aliquid moveri, quod transit à negatione formæ ad ipsam formam, aut à forma ad negationem formæ: & in hoc sensu qui est proprius, & communior, motus essentialiter respicit subiectum, adeo ut etiam si calor produceretur post frigus extra subiectum, nihil tamen diceretur propterea moveri, nec daretur etiam tum motus vlla ratione. Et in hoc eodem sensu agimus hic de motu.

CONCLUSIO I.

Bene describitur Motus esse actus entis in potentia prout *Definitio*
Bin potentia. Hæc est communissima cum Philosopho *motus*.
Et probatur: quia omni & soli comperit absque superfluitate aut defectu, ut patebit ex eius explicatione. Dicitur *actus*, non ex eo, quod perficiat subiectum, quia posset fieri quod non perficeret, ut quando esset neuter aut violentus, sed quia determinat subiectum, seu quia est determinatio actualis ipsius ad aliquid quod alias non haberet. Dicitur *entis*, ut significetur agi de motu in proprio significatione præmissa: vbi ulterius aduertendum, quod *ly ens* capitur hic secundum communior opinionem, non nominaliter aut transcendentaliter prout significat illud quod existit vel potest existere; sed principaliter prout significat illud quod realiter est existens, quia motus nequit actuare aut determinare aliud subiectum quam illud quod realiter existit; imò debet existens realiter ante ipsum motum, & aliter non diceretur proprie moveri, unde ignis simul productus cum calore non dicitur proprie moveri ad calorem, quia nunquam fuit absque calore. Verum mihi videtur quod possit ens capi hic nominaliter, modo capiat per actus, non id quod actualiter actuatur, sed quod potest actuare; nam quamvis motus non possit actuare nisi quod actu existit, tamen est aptus actuare tam id quod actu, quam quod non actu existit. Imo videtur hoc modo melius intelligi & ens & actus, quia definitiones abstrahunt ab existentia, sicut scientiæ ipsæ, cui deserviunt. Nec credo de hoc in re posse esse controuersiam.

3 Si quæras, autem, quare Philosophus non posuit in definitione motus corpus naturale potius quam ens, præsertim si corpus naturale sit Physicæ obiectum adequatum.

Respondeo, quia nondum determinauerat quidnam esset statuendum pro obiecto adequato Physicæ, aut quia volebat abstrahere à controuersis, quantum poterat, quod semper faciendum esset in definitionibus.

Dicitur *in potentia*, ut significetur, quod motus sit actus ordinatus essentialiter ad alium actum, nempe ad terminum, qui per illum acquiritur; & hinc vocatur communiter actus imperfectus; ad differentiam aliorum actuum, qui essentialiter non ordinantur ad alios actus, ut forma substantialis, & formæ etiam accidentales, verbi gratia calor, frigus, vbi, & similia, quæ vocantur actus perfecti, quia scilicet